

**T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TÜRK HUKUKUNDA ANLAŞMALI BOŞANMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlayda HOŞBAŞ

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Haziran 2024

**T.C.
ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TÜRK HUKUKUNDA ANLAŞMALI BOŞANMA

Yüksek Lisans Tezi

İlayda HOŞBAŞ

Özel Hukuk Tezli Yüksek Lisans Programı

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR

Haziran 2024

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamı hazırlama sürecimde bilgi birikimiyle bana yol gösteren tez danışmanım sayın Prof. Dr. Hayrunnisa ÖZDEMİR hocam başta olmak üzere eğitim öğretim süreçlerimin tüm aşamalarında bana rehberlik eden tüm kıymetli hocalarıma çok teşekkür ederim.

Yaşantım boyunca örnek aldığım sevgili anneciğim başöğretmen Berrin HOŞBAŞ' a, eğitim hayatımın en büyük destekçisi sevgili babacığım başöğretmen İsmet HOŞBAŞ' a, her daim neşe kaynağım olan biricik kardeşim Arda HOŞBAŞ' a, beni özenle büyüten çok kıymetli anneanneciğim Yıldız ÖZDEN' e, sevgili dedeciğim rahmetli Cengiz ÖZDEN' e, sevgili babaanneciğim rahmetli Rukiye HOŞBAŞ' a ve sevgili büyük babacığım rahmetli Abdullah HOŞBAŞ' a sonsuz teşekkürlerimle...

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
KISALTMALAR CETVELİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BOŞANMA KAVRAMI, BOŞANMADA BENİMSENEN TEMEL SİSTEMLER, İLKELER İLE ÖZEL VE GENEL BOŞANMA SEBEPLERİ

I. BOŞANMA KAVRAMI.....	3
II. BOŞANMADA BENİMSENEN TEMEL SİSTEMLER.....	3
A. Serbest Boşanma Sistemi.....	4
B. Boşanma Yasağı Sistemi.....	5
C. Boşanmanın Hakim Kararına Bağlı Kılındığı Sistem.....	6
III. BOŞANMANIN DAYANDIĞI TEMEL İLKELER VE TÜRK MEDENİ KANUNUNUN KABUL ETTİĞİ PRENSİPLER.....	8
A. Boşanmanın Dayandığı Temel İlkeler.....	8
1. Kusur İlkesi.....	8
2. İrade İlkesi.....	10
3. Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması İlkesi.....	11
4. Elverişsizlik İlkesi	13
5. Fiili Ayrılık İlkesi.....	14
B. Türk Medeni Kanununun Kabul Ettiği Prensipler	16
IV. BOŞANMA SEBEPLERİ.....	17
A. Genel Olarak	17
B. Özel Boşanma Sebepleri	20
1. Genel Olarak	20
2. Zina Sebebiyle Boşanma.....	20
a. Boşanma Sebebi Olarak Zinanın Şartları	21
b. Zina Sebebiyle Boşanmada İspat.....	24
c. Zina Sebebiyle Açılacak Boşanma Davalarında Hak Düşürücü Süreler	24
3. Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış Sebebiyle Boşanma	25
a. Hayata Kast.....	26

b. Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış	26
c. Dava Hakkını Ortadan Kaldıran Sebepler (Hak Düşürücü Süre ve Af)	27
4. Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma	28
a. Suç İşleme	28
b. Haysiyetsiz Hayat Sürme	30
c. Dava Hakkının Düşmesi.....	32
5. Terk Sebebiyle Boşanma	32
a. Ortak Hayata Son Verme.....	33
b. Evlilik Birliğinin Gerekthirdiği Yükümlölükleri Yerine Getirmeme Amacıyla Hareket Etme	34
c. Terk Fiilinin Üzerinden En Az Altı Ay Geçmesi.....	35
d. Terk Eden Eşe Yönelik Eve Dön İhtarı.....	36
6. Akıl Hastalığı Sebebiyle Boşanma	39
a. Eşlerden Birinin Akıl Hastalığının Bulunması	39
b. Hastalığın İyileşme İmkanının Bulunmaması	40
c. Ortak Hayatın Çekilmez Hale Gelmiş Olması.....	41
C. Genel Boşanma Sebepleri	41
1. Evlilik Birliğinin Sarsılması.....	42
a. Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılmış Olması.....	42
b. Ortak Hayatın Çekilmez Hale Gelmiş Olması.....	44
2. Anlaşmalı Boşanma (Eşlerin Anlaşması).....	45
3. Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması (Fiili Ayrılık).....	47
a. Herhangi Bir Boşanma Sebebine Dayanılarak Açılmış Boşanma Davasının Reddedilmiş Olması	48
b. Boşanma Davasında Verilmiş Ret Kararının Kesinleşmesinin Üzerinden Üç Yıl Geçmiş Olması.....	48
c. Eşler Tarafından Ortak Hayatın Yeniden Kurulamamış Olması	48
d. Eşlerden Birinin Boşanma Kararı Verilmesi Yönünde Talepte Bulunması	49

İKİNCİ BÖLÜM

ANLAŞMALI BOŞANMANIN ŞARTLARI VE HÜKÜMLERİ

I. ANLAŞMALI BOŞANMA.....	50
A. Anlaşmalı Boşanmanın Türk Pozitif Hukukuna Girişi	50
B. Anlaşmalı Boşanmanın Hukuki Niteliği ve Özellikleri	52
II. ANLAŞMALI BOŞANMANIN ŞARTLARI.....	54
A. Evliliğin En Az Bir Yıl Sürmüş Olması	54
1. Genel Olarak	54
2. Bir Yıllık Sürenin Getirilme Amacı	55
3. Bir Yıllık Sürenin Hukuki Niteliği	57

B. Boşanma Davasının Eşler Tarafından Birlikte Açılması veya Davayı Açan Eşin Davasının Diğer Eş Tarafından Kabul Edilmiş Olması	57
1. Eşlerin Mahkemeye Birlikte Başvurması	58
2. Davayı Açan Eşin Davasının Diğer Eş Tarafından Kabul Edilmiş Olması	60
C. Hakim Tarafından Anlaşmalı Boşanmak İsteyen Eşlerin Bizzat Dinlenerek Özgür İradeleriyle İlgili Talepte Bulunduklarına Kanaat Getirilmiş Olması	64
1. Genel Olarak	64
2. Tarafların Boşanma Davasının Görüldüğü Duruşmada Hazır Bulunmak Suretiyle Hakim Tarafından Bizzat Dinlenmeleri	65
a. Boşanmak İsteyen Eşlerin Anlaşmalı Boşanmayı Hür İradeleriyle Talep Ediyor Olmaları	66
b. Eşlerin Anlaşmalı Boşanmaya İlişkin Taleplerini Mahkeme Huzurunda Hakim Tarafından Bizzat Dinlenmek Suretiyle Dile Getiriyor Olmaları	67
D. Eşler Tarafından Düzenlenecek Boşanmanın Mali Sonuçları ile Çocuklara İlişkin Sonuçlarına Yönelik Anlaşmanın Hakim Tarafından Uygun Bulunması	69
1. Genel Olarak	69
2. Anlaşmanın Hukuki Niteliği	75
3. TMK 184/1-b Kapsamında “İkrarın Hakimi Bağlamaması” Genel Kuralının Anlaşmalı Boşanma Bağlamında Getirilmiş İstisnası	76
4. Anlaşmalı Boşanma Kapsamında TMK 166/3’te Yer Alan Anlaşma İle TMK 184/1-b.5’te Yer Alan Anlaşmanın Farkı	78
III. ANLAŞMALI BOŞANMA PROTOKOLÜNÜN HAZIRLANMASI, GEÇERLİLİĞİ VE İÇERİĞİ.....	80
A. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Hazırlanması	80
B. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Geçerliliği	86
1. Genel Olarak	86
2. Ehliyet.....	88
3. İrade Sakatlıkları	90
a. Yanılma (Hata)	90
b. Aldatma (Hile).....	93
c. Korkutma (İkrah)	94
4. Muvazaa.....	96
5. Aşırı Yararlanma (Gabin)	102
C. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün İçeriği	104
1. Genel Olarak	104
2. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Zorunlu İçeriği	106
a. Mali Konular	106
b. Çocukların Durumuna İlişkin Konular.....	112
3. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün İhtiyari İçeriği	122
IV. ANLAŞMALI BOŞANMA PROTOKOLÜNÜN HAKİM TARAFINDAN ONAYLANARAK UYGULANMASI (İCRASI).....	127

V. ANLAŞMALI BOŞANMA PROTOKOLÜNE EŞLERCE UYULMAMASININ SONUÇLARI.....	130
--	------------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANLAŞMALI BOŞANMANIN EŞLER VE ÇOCUKLAR BAKIMINDAN SONUÇLARI

I. ANLAŞMALI BOŞANMANIN EŞLER BAKIMINDAN SONUÇLARI.....	133
A. Anlaşmalı Boşanmanın Eşler Bakımından Kişisel Sonuçları	133
1. Evlilik Birliğinin Sona Ermesi ve Taraflar İçin Yeniden Evlenme İmkanının Doğması.....	133
2. Kişisel Durumun Değişmesi veya Korunması	134
a. Genel Olarak.....	134
b. Vatandaşlık.....	134
c. Erginlik (Rüşt)	135
d. Kayın Hısımlığı	136
e. Kadının Soyadı	137
3. Kadın İçin Öngörülen Bekleme Süresi	140
4. Yasal Mirasçılığın Sona Ermesi	142
5. Eşlerin Birbirine Karşı Talep Hakları Bakımından Zamanaşımının İşlemeye Başlaması.....	144
B. Anlaşmalı Boşanmanın Eşler Bakımından Mali Sonuçları.....	144
1. Nafaka.....	144
2. Tazminat	148
3. Mal Rejiminin Tasfiyesi	151
II. ANLAŞMALI BOŞANMANIN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN SONUÇLARI.....	153
A. Velayet.....	153
B. İştirak Nafakası.....	154
C. Çocukla Kişisel İlişki Kurulması.....	157
D. Çocuğun Soyadı	158
SONUÇ.....	165
KAYNAKÇA.....	171

ÖZET

Boşanma, evlilik birliğini hukuken sona erdirmek isteyen tarafların başvurduğu, hukuk düzenince tanınan resmî bir yoldur. Tarafların boşanma sürecine adım atmalarıyla birlikte karşılarında temel olarak iki seçenek bulunmaktadır. Bu seçeneklerden en bilineni ve en çok başvurulanı çekişmeli boşanma olup bu yol tez çalışmasının ana konusunu oluşturan anlaşmalı boşanmaya nazaran çok daha meşakkatli bir yoldur. Tez çalışması içerisinde ise temel olarak çekişmeli boşanmaya göre çok daha hızlı ve kolay sayılabilecek bir diğer yol olan anlaşmalı boşanma birçok detayıyla birlikte açıklanmaya çalışılmıştır. Anlaşmalı boşanma, Türk Medeni Kanunu'nun 163. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Çalışmamızın ilk bölümünde kanunumuzda düzenleme altına alınmış olan boşanmanın kavramsal olarak incelenmesine ve hukukumuzdaki yerine değinilmiş olup sonrasında sırasıyla boşanma hukukunda kabul edilen sistemler ve benimsenen temel ilkeler ile boşanma sebepleri genel hatlarıyla inceleme altına alınmıştır. Çalışmamızın ikinci bölümünde anlaşmalı boşanmanın şartları ve anlaşmalı boşanma protokolünün hazırlanma süreci irdelenmiş olup süreçte çıkabilecek zorlukların nasıl çözüme kavuşturulabileceği tartışılmıştır. Tez çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde ise anlaşmalı boşanmanın eşler ve çocuklar üzerindeki hukuki sonuçları inceleme konusu yapılmıştır. Çalışmamız öğretide yer alan görüşler ve çeşitli Yargıtay kararlarıyla da desteklenerek tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Anlaşmalı Boşanma, Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Hazırlanması, Anlaşmalı Boşanmanın Eşler Bakımından Sonuçları, Anlaşmalı Boşanmanın Çocuklar Bakımından Sonuçları.

ABSTRACT

Divorce is an official procedure recognised by the legal system and applied by the parties who want to legally end the marriage union. When the parties step into the divorce process, there are basically two options before them. The most well-known and most commonly used of these options is contentious divorce, which is a much more arduous way compared to uncontested divorce, which is the main subject of this thesis. In this thesis, uncontested divorce, which is another way that can be considered much faster and easier than contentious divorce, is tried to be explained with many details. Uncontested divorce is regulated in paragraph 3 of article 163 of the Turkish Civil Code. In the first part of our study, the conceptual examination of divorce, which is regulated in our law, and its place in our law are mentioned, and then the systems accepted in the divorce law and the basic principles adopted and the reasons for divorce are examined in general terms. In the second part of our study, the conditions of uncontested divorce and the process of preparation of the uncontested divorce protocol are analysed and it is discussed how the difficulties that may arise in the process can be resolved. In the third and last part of our thesis, the legal consequences of uncontested divorce on the spouses and children are analysed. Our study is completed by supporting the opinions in the doctrine and various decisions of the Turkish Supreme Court.

Keywords: Divorce, Uncontested Divorce, Preparation of Uncontested Divorce Protocol, Consequences of Uncontested Divorce for Spouses, Consequences of Uncontested Divorce for Children.

KISALTMALAR CETVELİ

AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Av.	: Avukat
AYM	: Anayasa Mahkemesi
b.	: Bent
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch (Alman Medeni Kanunu)
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
c.	: Cümle
CCF	: Code Civil des Français (Fransız Medeni Kanunu)
çev.	: Çeviren
DEÜHFD.	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	: Esas
EMK.	: Eski Medeni Kanun
f.	: Fıkra
H.G.K.	: Hukuk Genel Kurulu
HD.	: Hukuk Dairesi
HFD.	: Hukuk Fakültesi Dergisi
HMK.	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK.	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İK.	: İcra ve İflas Kanunu
İÜHFD.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
m.	: Madde
MÜHFD.	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

No.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SEGBİS	: Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi
SÜHFD.	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T.	: Tarih
TBB.	: Türkiye Barolar Birliği
TBK.	: Türk Borçlar Kanunu
TMK.	: Türk Medeni Kanunu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Y.	: Yıl
YBHD.	: Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi
YÜHFD.	: Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ZGB	: Schweizerisches Zivilgesetzbuch (İsviçre Medeni Kanunu)

GİRİŞ

Anlaşmalı boşanma, Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin 3. fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. Kanun koyucunun boşanmaya karar veren taraflara çekişmeli boşanmanın yanı sıra anlaşmalı boşanma gibi bir imkan tanınması ve bu yolu hukuken düzenleme altına alması son derece önemlidir. Anlaşmalı boşanma, çekişmeli boşanmadan farklı olarak taraflara, aralarında anlaşmalarına bağlı olarak, çok daha hızlı ve kolay bir süreç sağlaması bakımından dikkate değerdir. Kanun koyucu anlaşmalı boşanmayı düzenlerken bu türden boşanmayı diğerinden ayırarak anlaşmalı boşanmayı bazı koşullara bağlamıştır. Tarafların anlaşmalı boşanmayı gerçekleştirebilmeleri için bu koşulları yerine getirmeleri kendilerinden beklenmektedir. İlgili koşullar en yalın anlatımıyla; taraflar arasındaki evliliğin en az bir yıldan beri sürüyor olması, eşlerden birinin boşanma davasını açmış olması halinde diğer eşin davayı kabulü yahut eşlerin davayı birlikte açmalarıdır. Bunun yanı sıra açılan davada hakimin eşlerin her ikisinin de özgür iradeleriyle anlaşmalı boşanmayı talep ettiklerine dair kanaatinin oluşması aranmakta ve taraflarca boşanmanın hukuki sonuçlarına yönelik olarak hazırlanmış anlaşmalı boşanma protokolünün yine hakim tarafından uygun görülmesi de beklenmektedir. Tüm bu bahsi geçen şartların oluşmasıyla birlikte tarafların anlaşmalı olarak boşanması mümkün kılınmıştır.

Anlaşmalı boşanma konulu tez çalışmamız içerisinde bu bağlamda ilk olarak boşanma kavramına değinilecek olup boşanma hukukunda yer alan boşanma serbestisi, boşanma yasağı ve boşanmanın hakim kararına bağlı olması sistemleri ile boşanma hukukunda benimsenen kusur, irade, evlilik birliğinin temelinden sarsılması, elverişsizlik ve fiili ayrılık ilkeleri incelenecek ardından da özel ve genel boşanma sebepleri ifade edilecektir.

Tez çalışmamızın ikinci bölümünde ana inceleme konumuz olan anlaşmalı boşanma detaylandırılacak olup anlaşmalı boşanmanın şartları, anlaşmalı boşanma protokolünün hazırlanması, geçerliliği, içeriği, hakim tarafından onaylanarak uygulanması, protokolün uygulanması sürecinde yaşanabilecek olumsuzluklar, taraflarca protokole uyulmaması halleri ile bu gibi durumlarda ortaya çıkabilecek hukuki sonuçlar ve oluşabilecek sorunlara getirilebilecek çözümler açıklanmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde anlaşmalı boşanmanın eşler ve çocuklar bakımından sonuçları irdelenecektir. Bu bağlamda ilk olarak anlaşmalı boşanmanın eşler açısından doğuracağı kişisel sonuçlar ile mali sonuçlar ele alınacaktır. Anlaşmalı boşanma neticesinde eşler bakımından ortaya çıkan kişisel sonuçlar ise sırasıyla evlilik birliğinin sona ermesi, kişisel durumun korunması veya değişmesi, kadın için öngörülen bekleme süresi, eşlerin birbirlerine karşı sahip oldukları yasal mirasçılık hakkının sona ermesi ile birbirlerinden olan talep hakları bakımından zamanaşımının işlemeye başlaması başlıkları altında incelenecektir. Ardından anlaşmalı boşanmanın eşler bakımından doğuracağı yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminat ile mal rejiminin tasfiyesi gibi bazı mali sonuçları inceleme konusu yapılacaktır. İlgili bölümde son olarak anlaşmalı boşanmanın çocuklar üzerinde doğuracağı hukuki sonuçlara değinilecektir. Bu kısımda çocuğun velayeti başta olmak üzere velayet kendisine verilmeyen eş tarafından çocuğun bakım ve eğitim giderlerine katkı sağlayacak şekilde ödenmesi gerekli iştirak nafakası, çocukla kişisel ilişki kurulması ve çocuğun soyadı hususları çalışmaya konu edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BOŞANMA KAVRAMI, BOŞANMADA BENİMSENEN TEMEL SİSTEMLER, İLKELER İLE ÖZEL VE GENEL BOŞANMA SEBEPLERİ

I. BOŞANMA KAVRAMI

Boşanma, kanunda öngörülen maddi ve şekli şartları sağlanmış olarak kurulmuş geçerli bir evliliğin, taraflardan en az birinin talebi üzerine hakim kararıyla hukuken sona erdirilmesidir.¹ Ömür boyu bir birliktelik sürmek amacıyla bir araya gelen iki ayrı cinsten kimse zaman içerisinde, kanunda belirtilen çeşitli gerekçelerle, kurmuş oldukları evlilik birliğini içlerinden en az birinin talebiyle sona erdirmek isteyebilmekte ve bu durum da boşanmayı gündeme getirmektedir.² Nitekim hukuk düzeni, yürütmekte oldukları birlikteliği “evlilik” adı altında resmîyete kavuşturmak isteyen taraflara kanuni düzenlemeler aracılığıyla her nasıl bu imkanı sunmaktaysa evlilik birliğini sona erdirmek isteyen taraflara da benzer şekilde bazı koşullar altında bu birlikteliği sona erdirme hakkı tanımaktadır. Bu bağlamda boşanma, Türk kanun koyucusu tarafından evlilik birliğinin sona erdirilmesinde resmî ve hukuki bir yol olarak belirlenmiş olup Türk Medeni Kanununun Aile Hukuku başlığını taşıyan ikinci kitabının birinci kısmının ikinci bölümünde, 161-184. maddeleri arasında düzenleme altına alınmıştır.³

II. BOŞANMADA BENİMSENEN TEMEL SİSTEMLER

Tarihsel süreç içerisindeki yerine bakıldığında boşanmanın pek çok toplulukta uzun zamandan beridir uygulanagelen bir müessese olduğu görülür.⁴ Ancak elbette tarihteki tüm toplulukların boşanmayı kabul ettiğini ve uyguladığını söylemek mümkün

¹ **Bülent Köprülü, Selim Kaneti**, Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989, s. 142; **Turgut Akıntürk**, Türk Medeni Hukuku Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku, 2. Cilt, Yenilenmiş 9. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 227; **Aydın Zevkliler, Beşir Acabey ve Emre Gökyayla**, Medeni Hukuk Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 877; **Namık Yalçinkaya ve Şakir Kaleli**, Yeni Boşanma Hukuku, 2. Baskı, Türk Hava Kurumu Basımevi, 1988, s. 3.

² **Bilge Öztan**, Aile Hukuku, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 637; **Akıntürk**, s. 229; **Yalçinkaya ve Kaleli**, s. 4; **Mustafa Dural, Tufan Ögüz ve Mustafa Alper Gümüş**, Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 18. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2023, s. 104.

³ **Dural, Ögüz ve Gümüş**, s. 106; **Zevkliler, Acabey ve Gökyayla**, s. 877; **Öztan**, s. 637.

⁴ **Köprülü ve Kaneti**, s. 141; **Akıntürk**, s. 227; **Yalçinkaya ve Kaleli**, s. 5.

değildir.⁵ Bu bağlamda bakıldığında boşanmayı kabul eden ve kabul etmeyen yaklaşımlar boşanmaya ilişkin çeşitli sistemler ortaya çıkarmıştır. Bu sistemler temel olarak üç grupta incelenebilmektedir, bunlar; serbest boşanma sistemi, boşanma yasağı sistemi ve boşanmanın hakim kararına bağlı kılındığı sistemdir.⁶

A. Serbest Boşanma Sistemi

Serbest boşanma sistemi temel olarak yalnızca eşlerin iradelerine dayalı şekilde boşanmanın gerçekleşebileceğini ortaya koyar.⁷ Bu sistemdeki ana düşünce, tıpkı evlilikte olduğu gibi boşanmada da asıl yetkiyi eşlerin iradelerine vermektir. Bir diğer deyişle bu sistem boşanmada taraf iradelerine üstünlük tanıyarak boşanmayı hakim kararına yahut başkaca bir şarta bağlamamıştır.⁸

Serbest boşanma sisteminin örnekleri tarihsel süreç içerisinde Roma, Cermen, Musevi ve İslam hukuklarında görülebilmektedir.⁹ Roma, Cermen ve Musevi hukuklarında kabul edilmiş olan boşanma taraflardan birinin -dikkat edilmelidir ki Cermen ve Musevi hukukunda bu yalnızca erkek eşe verilmiş bir yetkidir- tek taraflı iradesiyle gerçekleştirilebilirdi.¹⁰ Benzer şekilde İslam hukukunda da “talak” olarak adlandırılan boşanma kabul edilmiş olup erkek eşin tek yanlı irade beyanıyla ve mahkeme kararına gerek duyulmaksızın boşanmayı gerçekleştirebilmesine imkan tanınmıştır.¹¹ Cermen ve Musevi hukuklarından farklı olarak İslam hukukunda çok istisnai de olsa nikahın kısılması esnasında kadın eş boşanma imkanının kendisine de verilmesini talep etmiş ve bu talep erkek eş tarafından kabul edilmişse kadın eşin de

⁵ **Kemal Tahir Gürsoy**, Boşanma Hukukunun Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Boşanma Sebeplerinde En Yeni Gelişmeler, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975, C. II, Boşanma Hukuku Haftası, Sevinç Matbaası, Ankara 1977, s. 1; **Sedanur Asan**, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2023, s. 4.

⁶ **Köprülü ve Kaneti**, s. 141; **Öztan**, s. 638; **Selahattin Sulhi Tekinay**, Türk Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul, 1990, s. 116; **Hıfzı Veldet Velidedeoğlu**, Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, Sermet Matbaası, 4. Bası, İstanbul, 1960, s. 178; **Akıntürk**, s. 229.

⁷ **Öztan**, s. 638; **Akıntürk**, s. 230; **Yalçınkaya ve Kaleli**, s. 17.

⁸ **Asan**, s. 6; **Köprülü ve Kaneti**, s. 141; **Şeyda Şanlı Yalın**, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, İstanbul Aydın Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, s. 6; **Kemal Tahir Gürsoy**, Rızaya Dayanan Boşanma, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975, C. II, Boşanma Hukuku Haftası, Sevinç Matbaası, Ankara, 1977, (Rızaya Dayanan Boşanma), s. 128.

⁹ **Köprülü ve Kaneti**, s. 141; **Yalçınkaya ve Kaleli**, s. 20; **Öztan**, s. 638.

¹⁰ **Akıntürk**, s. 228; Detaylı bilgi için ayrıca bkz. **Gürsoy**, s. 1 vd.; **Köprülü ve Kaneti**, s. 141; **Yalçınkaya ve Kaleli**, s. 20.

¹¹ **Öztan**, s. 638; **Akıntürk**, s. 227; **Köprülü ve Kaneti**, s. 141; **Yalçınkaya ve Kaleli**, s. 20; **Zevkliler, Acabey ve Gökyayla**, s. 878.

tıpkı erkek eş gibi tek taraflı irade beyanıyla evliliği sonlandırabilme hakkı ve yetkisi bulunmaktaydı.¹²

Serbest boşanma sistemi yukarıda ifade edildiği gibi eşlere boşanmayı kolayca gerçekleştirebilme imkanı verdiğinden aile kurumunu keyfice bozma tehdidi içermekteydi, bu sebeple de eleştirilen bir sistem halini almıştı.¹³

B. Boşanma Yasağı Sistemi

Boşanma yasağı sistemi temel olarak 10. yüzyıldan itibaren Hristiyanlık dininin bir mezhebi olan Katolikliğin ortaya koyduğu bir sistemdir.¹⁴ Bu sisteme göre evlilik tanrı huzurunda gerçekleştirildiğinden ve bu nedenle de kutsal sayıldığından eşler arasında yaşanan birliktelikten sonra boşanma mümkün değildi, bir diğer deyişle Katolik anlayışına göre eşler asla evlilik birliğini sona erdiremezlerdi.¹⁵ Bu bağlamda 16. yüzyıla kadar Katolik inancın yaygın olduğu Avrupa ülkelerinde kilisenin de etkisiyle boşanma yasaktı.¹⁶ Bir evliliğin sona ermesi ise ancak eşlerden birinin ölümü halinde mümkün olabilirdi.¹⁷

16. yüzyıla gelindiğinde reformasyon hareketleriyle birlikte Katolik inancının ve kilisenin boşanmaya ilişkin bu yasaklayıcı görüşü işlerliğini kaybetmeye başlamıştır, onun yerine yükselen Protestanlık evliliğin kutsal olması fikrine karşı çıkararak boşanma yasağının da kabul edilebilir olmadığını öne sürmüştür.¹⁸ 16. yüzyılda kilise hukukunda yaşanan reformasyondan sonra 18. yüzyıla kadar geçen süreçte boşanmaya serbesti tanınması fikri yükselişe geçmiş ve pek çok Avrupa ülkesinde 18. yüzyıla gelindiğinde boşanma kabul edilerek boşanmanın mahkeme kararıyla gerçekleştirilmesi uygulamasına başlanmıştır.¹⁹

Hristiyanlığın “*Tanrının birleştirdiğini kul ayıramaz*” kuralını benimseyen kutsal kitabı İncil’den kaynağını alan boşanma yasağı sistemi en nihayetinde toplumsal

¹² Hüseyin Hatemi ve Rona Serozan, Aile Hukuku, 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, s. 206, 207; Akıntürk, s. 231; Köprülü ve Kaneti, s. 142; Yalçınkaya ve Kaleli, s. 20.

¹³ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 878; Asan, s. 6.

¹⁴ Öztan, s. 638; Asan, s. 5; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 877; Akıntürk, s. 229.

¹⁵ Yalçınkaya ve Kaleli, s. 12; Akıntürk, s. 230; Öztan, s. 638.

¹⁶ Asan, s. 5; Zeynep Yargıç, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma Davası ve Hukuki Sonuçları, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s. 10.

¹⁷ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 877; Şanlı Yalın, s. 5.

¹⁸ Akıntürk, s. 228; Asan, s. 6; Köprülü ve Kaneti, s. 141; Gürsoy, s. 3.

¹⁹ Köprülü ve Kaneti, s. 141; Gürsoy, s. 3; Yalçınkaya ve Kaleli, s. 13.

gerçekliklere aykırı olduğundan elbette pek çok eleştirinin de konusunu oluşturmuş ve uygulanma kabiliyetini yitirmiştir.²⁰

C. Boşanmanın Hakim Kararına Bağlı Kılındığı Sistem

Boşanmanın hakim kararına bağlı kılındığı sistem, boşanmanın gerçekleşebilmesini belli koşullara ve ayrıca hakim kararına bağlamış, bu yönüyle de gerek boşanma serbestisi sisteminden gerekse boşanma yasağı sisteminden ayrılmıştır.²¹ Bu sistemde boşanmanın belli koşullara bağlanmış olması boşanma yasağı sistemindeki katılığı ortadan kaldırdığı gibi boşanma serbestisi sistemindeki keyfiyetin de önüne geçilmesini sağlamıştır. Bu sistemde, anlaşıldığı üzere, boşanma mümkündür ancak boşanmak isteyen tarafların belirli gerekçelere dayanmaları ve yalnızca kendi iradeleriyle değil hakim kararıyla boşanmaları gerekmektedir.²²

Boşanmanın hakim kararına bağlı kılındığı sistem bugün pek çok modern hukuk sisteminde kabul görmektedir, örneğin Almanya, Fransa, Belçika, İsviçre, İtalya gibi ülkelerin hukuk düzenlerinde boşanmanın hakim kararına bağlı kılındığı sistem göz önünde bulundurularak boşanmaya ilişkin çeşitli kanuni düzenlemelere yer verilmiştir.²³

Mehaz kanun İsviçre Medeni Kanunu'ndan kaynağını alan Türk Medeni Kanunu'nun boşanmaya yönelik getirmiş olduğu düzenlemelere bakıldığında Türk hukuk sisteminde de tıpkı pek çok diğer modern hukuklarda olduğu gibi boşanmayı belirli gerekçelere dayandırma ve hakim kararına bağlı kılma anlayışının geçerli olduğu görülmektedir. Türk Medeni Kanunu içerisinde boşanmaya ilişkin kısım düzenlenirken ayrıca boşanma sebeplerine de yer verilmiş olup sınırlı sayma ilkesinin (numerus clausus) bir yansıması niteliğinde boşanmanın ancak kanunda sayılan belirli birtakım gerekçelere dayandırılabilceği vurgulanmıştır.²⁴ 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu içerisinde sınırlı sayıda düzenlenmiş olan boşanma sebepleri sırasıyla şunlardır: zina (TMK 161), hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış (TMK 162), suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (TMK 163), terk (TMK 164), akıl hastalığı (TMK 165), evlilik birliğinin temelden sarsılması (TMK 166). Bu düzenlemelere de ilerleyen bölümlerde detaylarıyla yer verilecektir.

²⁰ Öztan, s. 638; Akıntürk, s. 230; Asan, s. 5; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 877.

²¹ Akıntürk, s. 231; Öztan, s. 639; Asan, s. 6.

²² Köprülü ve Kaneti, s. 142; Akıntürk, s. 231; Öztan, s. 639.

²³ Asan, s. 7; Akıntürk, s. 231; Köprülü ve Kaneti, s. 142.

²⁴ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 879; Öztan, s. 639; Köprülü ve Kaneti, s. 142.

Boşanmanın hakim kararına bağlı kılındığı sistem, yukarıda bahsedilmiş olan tüm özellikleri sebebiyle günümüzde modern hukuklarda en çok kabul gören ve uygulanan sistem olmuştur.²⁵

Kanımızca; kurmuş oldukları evlilik birliğini sağlıklı ve huzurlu bir şekilde sürdüremeyen taraflara boşanma imkanı sağlanması bu sistemin en önemli artısını oluşturmaktadır. Tarafların evlilik birliği içerisinde fiziksel ve psikolojik sağlıklarını korumaları, evliliğin sorumluluğunu birlikte taşımaları ve geleceğe dönük olarak bakıldığında iyi bir nesil yetiştirmeleri evlilik ve aile kurumunun temelidir, bu temel de toplumun ve devletin alt yapısını oluşturmaktadır. Dolayısıyla sağlıklı bir toplum ve iyi bir devlet düzeni için öncelikle kişilerin toplumun en küçük birimi olan aile içerisinde mutlu ve huzurlu olmaları gerekmektedir. Bir ömrü birlikte geçirmeyi hedefleyerek yola çıkan eşlerin ömürlerinin sonuna kadar bu ideali gerçekleştirebilmeleri ise ne yazık ki her zaman mümkün olamamaktadır. Çeşitli sebeplerle evlilik birliğini koruyamayan taraflardan bir ömür boyu bu ilişkiyi sorunlu da olsa sürdürmeleri elbette beklenemez. Bu noktada boşanmanın da tıpkı evlenme gibi kanuni düzenlemelerle hukuki güvence altına alınması son derece önemli ve kritiktir. Bu nedenle boşanmanın yasaklanması ve boşanma yasağı sisteminin uygulanmaya çalışılması oldukça yanlış sonuçlar doğuracaktır. Öte yandan boşanma serbestisi gibi bir sistemin uygulanması ise tarafların keyfi şekilde evlilik gibi ciddi ve önemli bir müesseseyi kolayca sonlandırabilmelerine imkan vermesi sebebiyle son derece tehlikelidir. Nitekim evlilik ve evliliği sonlandıran boşanmanın yalnızca taraf iradelerine bağlı kılınması evlilik kurumunun ciddiyetinin ve devamlılığının aleyhinedir. O halde burada en doğru çözüm yolu ancak boşanmanın hakim kararına bağlı kılındığı sistemi benimsemekle mümkün olacaktır. Boşanmanın hakim kararına bağlı tutulduğu sistemde tarafların keyfi şekilde evliliği sonlandırmalarının önüne geçilmiş olacağı gibi aynı zamanda tarafların yalnızca kanunda yer alan belirli gerekçeler ışığında ve hakim kararıyla boşanmayı gerçekleştirebilmeleri de sağlanmış olacaktır. Bu da evlilik kurumunun önemi ve ciddiyetiyle bağdaşmaktadır.

²⁵ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 879; Akıntürk, s. 231; Asan, s. 7; Öztan, s. 639.

III. BOŞANMANIN DAYANDIĞI TEMEL İLKELER VE TÜRK MEDENİ KANUNUNUN KABUL ETTİĞİ PRENSİPLER

A. Boşanmanın Dayandığı Temel İlkeler

Boşanmanın niteliğinin, boşanma hukukuna ilişkin kanuni düzenlemelerin ve boşanma sebeplerinin nasıl belirlendiğinin daha iyi idrak edilebilmesi için öncelikle boşanmanın dayandığı temel ilkelerin açıklanması ihtiyacı doğmaktadır.²⁶ Hukuk doktrininde bu ilkeler çoğunlukla beş başlık altında toplanmaktadır, bunlar; kusur ilkesi, irade ilkesi, evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesi, elverişsizlik ilkesi ve fiili ayrılık ilkesidir.²⁷

1. Kusur İlkesi

Kusur ilkesi, boşanmanın gerçekleşebilmesi için muhakkak taraflardan birinin evlilik birliğini temelden sarsacak derecede ağır kusurlu olmasını aramakta ve boşanma davasının da ancak kusursuz olan eş tarafından açılabilmesini öngörmektedir.²⁸ Bu ilkeyle kusursuz olan taraf korunmakta olup kusurlu olan tarafın ise kendi kusuruna dayanarak bir hukuki menfaat elde etmesi önlenmektedir.²⁹ Buradan da anlaşıldığı üzere kusur ilkesine göre, kusurlu olan eşin boşanma davası açması söz konusu değildir.³⁰ Boşanma davası açma hakkı, ortak yaşamı zora sokarak evlilik birliğinin sona erdirilmesine sebebiyet verecek nitelikte örneğin zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk gibi kusurlu birtakım davranışlarda bulunmamış olan tarafa tanınmıştır.³¹ Kusur ilkesiyle evlilikteki kusursuz eşin korunması amaçlanmakta diğer taraftan kusurlu eşin ise bir nevi cezalandırılması yoluna gidilmektedir.³²

Kusur ilkesi, zaman zaman boşanma hukukunda etkin bir ilke olup özellikle Alman ve Fransız hukuklarında uzun süre uygulanagelmış olmasına karşın günümüzde etkisini kaybetmiştir, zira boşanma aracılığıyla eşlerden birinin cezalandırılması yoluna

²⁶ Köprülü ve Kaneti, s. 150; Öztan, s. 639; Hande Atmaca Ülkü, Türk Hukukunda Anlaşılmalı Boşanma Protokolü, Yeditepe Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2017, s. 18; Asan, s. 7; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 28; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 880.

²⁷ Akıntürk, s. 232; Asan, s. 7; Şanlı Yalın, s. 7.

²⁸ Öztan, s. 639; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 31; Akıntürk, s. 232; Köprülü ve Kaneti, s. 143.

²⁹ Köprülü ve Kaneti, s. 143; Akıntürk, s. 232; Öztan, s. 640; Bilal Köseoğlu, Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinin Önemi, Terazi Hukuk Dergisi, C. I, S. 1, Eylül 2006, s. 8.

³⁰ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 880; Köprülü ve Kaneti, s. 143; Öztan, s. 640.

³¹ Öztan, s. 640; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 880; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 31.

³² Yalçinkaya ve Kaleli, s. 31; Akıntürk, s. 232.

gidilmesi evliliğin amacıyla bağdaşmamaktadır.³³ Öte yandan kusur ilkesinin tek başına, mutlak bir ilke olarak uygulanmasının hukuki açıdan doğuracağı olumsuzluklar da göz önüne alınmış ve bu bağlamda kusur ilkesine pek çok eleştiri yöneltilmiştir.³⁴ Nitekim kusur ilkesi yukarıda da bahsi geçtiği üzere boşanma davası açma hakkını yalnızca kusursuz eşe tanımakta bu da kusurlu olan eşin boşanmaya yönelik iradesini yok saymak manasını taşımaktadır. Böyle bir durum ise kabul edilebilir değildir, zira kusurlu olan eş de pek tabii boşanmayı talep ediyor olabilir. Bunun yanı sıra kusur ilkesinin esas alınması, evlilik birliğinin sonlandırılmasında her iki eşin de kusurunun bulunmadığı, akıl hastalığının varlığı yahut eşlerin karakter yapılarının birbiriyle uyumsuz olması sebebiyle ortaya çıkabilecek anlaşmazlık hallerinde boşanma davası açılmasını imkansız kılmaktadır.³⁵ Kusur ilkesinin uygulanmasına yönelik olarak getirilen bir diğer eleştiri ise boşanmak isteyen tarafların boşanma davası açabilmek için mutlak surette diğer tarafa yönelteceği bir kusur aramaya çalışmak durumunda kalabilecek olmasıdır.³⁶ Hatta bazı hallerde sırf boşanmanın gerçekleşebilmesi için taraflardan birinin diğer tarafı kötüleyecek nitelikte ve iftira boyutuna varabilecek iddialar ortaya atmak durumunda olması tehlikesinin dahi oluşabileceği vurgulanmaktadır.³⁷ Bu durum da ilerleyen süreçte tarafların birbirlerine öfke ve kinle yaklaşmalarına, o güne kadar aralarında oluşabilecek bir barışma veya anlaşma imkanı varsa dahi bunun da tamamen ortadan kalkmasına ve taraflar arasındaki örneğin arada çocukların bulunduğu hallerde velayetten kaynaklı olarak zorunlu şekilde kurulup sürdürülmesi gerekli medeni ilişkilerin de zorlaşmasına sebebiyet verecektir.³⁸ O halde görülmektedir ki boşanma hukukuna ilişkin düzenlemelerin yalnızca kusur ilkesine dayandırılması ciddi anlamda sorunlara yol açacak ve yeterli hukuki çözümler sunmayacaktır.³⁹ Bu bağlamda kusur ilkesine boşanma hukukunda elbette yer verilebileceği ancak hukuk uygulamasında bu ilkeye tek başına yer vermenin doğuracağı sakıncalar da dikkate alınarak kusur ilkesinin muhakkak başkaca ilkelerle de desteklenerek uygulamada yer alması gerektiği göz ardı edilmemelidir.

³³ Yalçinkaya ve Kaleli, s. 31; Köprülü ve Kaneti, s. 151.

³⁴ Öztan, s. 640; Akıntürk, s. 232; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 32.

³⁵ Akıntürk, s. 232; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 880; Öztan, s. 640.

³⁶ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 880; Öztan, s. 640; Akıntürk, s. 232.

³⁷ Velidedeoğlu, s. 184; Ferit H. Saymen ve Halid K. Elbir, Türk Medeni Hukuku, C. III, Aile Hukuku, Hak Kitabevi, 2. Bası, İstanbul, 1960, s. 239; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 880.

³⁸ Öztan, s. 640; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 32; Akıntürk, s. 232.

³⁹ Yalçinkaya ve Kaleli, s. 33; Asan, s. 10; Öztan, s. 640.

2. İrade İlkesi

İrade ilkesi, evlilik birliğini serbest ve özgür iradeleriyle kuran tarafların boşanmayı da tıpkı evlenmede olduğu gibi serbest iradeleriyle gerçekleştirebilmelerini öngörmektedir.⁴⁰ İrade ilkesinin dayanak alınmasıyla eşlerden birinin veya her ikisinin boşanmaya yönelik iradelerinin varlığı halinde bunun yeterli görülüp hakimın boşanmaya karar vermesi gerektiği ifade edilmektedir.⁴¹ Ancak bu ilkenin esas alınması halinde ciddi ve istikrarlı bir kurum olması gereken aile birliğinin eşlerin keyfi tutumlarıyla kolayca bozulabileceği düşünülerek irade ilkesinin uygulanmasına ilişkin pek çok eleştiri getirilmiştir.⁴² Bu eleştirilerin en başında, irade ilkesinin uygulanmasıyla birlikte boşanmanın sebebe bağlılığı görüşünden uzaklaşılacak ve serbest boşanmaya dönülecek olması yer almaktadır.⁴³ Sebebe bağlılıktan uzaklaşılması ve serbest boşanmaya dönülmesi ise evlilik gibi ciddiyetle korunması gereken bir müessesenin yalnızca taraf iradelerine bırakılmış alelade bir sözleşme niteliğine dönüşmesi anlamını taşıyacaktır.⁴⁴ Oysa evlilik taraflar arasında gerçekleştirilecek alelade nitelikte bir sözleşme değildir, bundan çok daha fazlasıdır. O halde her ne kadar evlilik birliğinin kurulmasında taraf iradelerini önceliyor ve irade ilkesini temel alıyor olsak da söz konusu durum boşanma olduğunda yalnızca irade ilkesini dayanak alarak evlilik birliğinin tarafların keyfi iradeleriyle sona ermesine olanak tanımak doğru bir yaklaşım olmayacaktır.⁴⁵

İrade ilkesinin tek başına dayanak alınması ve uygulanması evlilik birliğinin keyfi şekilde sonlandırılması gibi bazı tehlikeleri içermesi bakımından eleştirilse de öte yandan taraflardan her ikisinin de boşanma yönünde iradelerinin bulunuyor olması halinde irade ilkesinin sunmuş olduğu imkan sayesinde tarafların anlaşmalı boşanma yoluna gidebilecekleri ve boşanma sürecinin taraflar ve varsa çocuklar bakımından daha az hasarla atlatılabileceği de dikkate değerdir.⁴⁶ Nitekim bugün bakıldığında 4721 sayılı Türk Medeni Kanunumuzun 166. maddesinin 3. fıkrasında düzenleme altına alınmış olan “anlaşmalı boşanma” kurumuyla birlikte irade ilkesinin hukukumuzda belirli

⁴⁰ Akıntürk, s. 232; Öztan, s. 642; Yalçınkaya ve Kaleli, s. 29.

⁴¹ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 881; Köprülü ve Kaneti, s. 143.

⁴² Öztan, s. 642; Saymen ve Elbir, s. 238; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 881; Akıntürk, s. 233; Köprülü ve Kaneti, s. 142; Asan, s. 11; Yalçınkaya ve Kaleli, s. 29; Şanlı Yalın, s. 11.

⁴³ Yalçınkaya ve Kaleli, s. 30; Akıntürk, s. 233; Öztan, s. 642.

⁴⁴ Akıntürk, s. 233; Öztan, s. 642; Köprülü ve Kaneti, s. 143.

⁴⁵ Şanlı Yalın, s. 12; Akıntürk, s. 233; Asan, s. 12; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 881.

⁴⁶ Asan, s. 11; Gürsoy (Rızaya Dayanan Boşanma), s. 127-163; Köseoğlu, s. 8.

noktalarda yansımasının bulunduğu ve uygulanır olduğu görülebilmektedir. O halde anlaşılmaktadır ki irade ilkesinin, boşanma hukukunun tek başına, asli ve mutlak ilkesi kabul edilmesi ne kadar sakıncalı olacaksa öte yandan bu ilkenin tamamıyla yok sayılmasının da hukukumuzda düzenleme altına alınmış olan “anlaşmalı boşanma” kurumu bakımından bir o kadar zararlı olacağı gözden kaçırılmamalıdır. İrade ilkesinin uygulanması neticesinde doğabilecek keyfi sonuçların önüne geçilebilmesi ve bu ilkenin bir denge içerisinde uygulanabilmesi adına irade ilkesinin bir yansımasını içeren anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için taraf iradelerinin yanı sıra hakim kararına da gereksinim duyulması yoluna gidilerek anlaşmalı boşanmanın ancak hakim hükmüyle gerçekleştirilebileceği kanuni düzenlemeyle sabit kılınmıştır (TMK 166/3).⁴⁷ Öte yandan bu düzenlemeden yola çıkılarak irade ilkesinin tam anlamıyla uygulama alanı bulduğu da söylenemeyecektir, zira dikkat edilmelidir ki, burada artık eşlerin birlikte başvurmak suretiyle boşanma (anlaşmalı boşanma) yoluna gitmeleri halinde evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı karine olarak kabul edilmektedir.⁴⁸ Benzer şekilde anlaşmalı boşanmaya karar verecek olan hakim de evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı gerekçesiyle boşanmaya hükmedecektir.⁴⁹

3. Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması İlkesi

Evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesi, birliğin eşler açısından çekilmez hale gelmesi neticesinde boşanmanın gerçekleşmesini öngörmektedir.⁵⁰ Bu ilkeye göre, eşlerin herhangi bir sebeple evlilik birliği içerisinde bulunmalarına imkan kalmayan hallerde boşanmayı talep etmeleri mümkündür. Bir diğer deyişle, eşlerin boşanmayı isteyebilmeleri için kusur ilkesinde olduğu gibi mutlaka bir tarafın birlik içerisinde kusurlu davranışlarının var olduğunu ortaya koymaları zorunluluğu bulunmamaktadır, nitekim bu da bir ölçüde kusur ilkesinin doğuracağı sıkıntılı durumların önüne geçilmesini sağlamaktadır.⁵¹ Zira kusur ilkesi gereği boşanmanın gerçekleşebilmesi için muhakkak taraflardan birine yüklenebilen bir kusurun varlığı gerekmekte ve boşanmayı ancak kusursuz olan eş talep edebilmekteydi, oysa bugün geline nokta rahatlıkla görülebilmektedir ki tarafların her ikisinin de kusurunun bulunmadığı hallerde dahi

⁴⁷ Öztan, s. 642; Şanlı Yalın, s. 11, 12; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 29; Asan, s. 11.

⁴⁸ Yalçinkaya ve Kaleli, s. 30; Köprülü ve Kaneti, s. 143; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 882.

⁴⁹ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 882; Şanlı Yalın, s. 12; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 30.

⁵⁰ Köprülü ve Kaneti, s. 143; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 33; Akıntürk, s. 233.

⁵¹ Akıntürk, s. 233; Öztan, s. 640; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 881.

evlilik birliğı çekilmez hale gelmiş olabilmektedir.⁵² Bu bağlamda en temel örnekler eşlerden birinin akıl hastalığına yakalanmış olması hali yahut eşlerin karakterlerinin birbirine uymaması sonucu ortaya çıkan anlaşmazlık halleridir, nitekim bu hallerde bilindiğı üzere eşlerden birine yüklenebilen bir kusur söz konusu olmamaktadır.⁵³ Öte yandan sırf eşlerden birine yüklenebilen bir kusurun bulunmaması sebebiyle eşlerin boşanmayı talep edemeyecek olmalarının ve eşlerden mutsuz, huzursuz oldukları bir evliliğı mecburen sürdürmeye devam etmelerinin kendilerinden beklenmesi de hakkaniyete uygun düşmeyecektir. Bu noktada evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesi hem eşlere kolaylık sağlamakta hem de kusur ilkesinin yol açtığı hukuki problemlere çözüm sağlamaktadır.⁵⁴

Evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesinin dayanak alındığı hallerde boşanma davasını gören hakime geniş bir takdir yetkisi tanınmaktadır.⁵⁵ Davayı gören hakim kusur ilkesinde olduğu gibi sübjektif esaslara değil aksine objektif esaslara göre ve kendisine tanınan geniş takdir yetkisiyle birlikte eşler arasında evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına sebebiyet verecek durumların oluşup oluşmadığını değerlendirecektir.⁵⁶ Bu bağlamda kusurun varlığı şart olarak aranmayacak olup birliğı temelinden sarsacak nitelikte bir durumun varlığının tespiti halinde hakim tarafından boşanma hükmü kurulacaktır.⁵⁷

Öğretide çeşitli yazarlarca “düzen bozukluğu ilkesi”⁵⁸ yahut “köklü sarsılma ilkesi”⁵⁹ olarak da adlandırılan evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesi, birliğı çekilmez hale getiren durumların varlığı halinde ve dolayısıyla artık birliğı sürdürmenin eşler, varsa çocuklar ve toplum açısından da bir yararının kalmadığı hallerde evliliğı boşanma yoluyla sona erdirmeye imkan sağlamaktadır.⁶⁰ Zira gerçekten de evlilik eşlere, varsa çocuklara ve topluma fayda sağlayacak niteliğe sahip olmalı, tarafların içerisinde mutlu, huzurlu, sağlıklı oldukları ve kendilerini geliştirebilme imkanı

⁵² Öztan, s. 639, 640; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 31; Akıntürk, s. 232, 233; Köprülü ve Kaneti, s. 143.

⁵³ Akıntürk, s. 232; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 880; Öztan, s. 640.

⁵⁴ Yalçinkaya ve Kaleli, s. 33; Öztan, s. 640; Akıntürk, s. 233; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 881.

⁵⁵ Öztan, s. 641; Akıntürk, s. 233; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 34; Atmaca Ülkü, s. 19; Asan, s. 14.

⁵⁶ Akıntürk, s. 233; Öztan, s. 641; Aksi yöndeki görüş için bkz. Yalçinkaya ve Kaleli, s. 34.

⁵⁷ Helin Neval Tekin, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, Bahçeşehir Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, s. 12, 13; Öztan, s. 641; Asan, s. 14; Akıntürk, s. 233; Şanlı Yalın, s. 10.

⁵⁸ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 881; Öztan, s. 640; Feyzi Necmettin Feyzioğlu, H. Cumhur Özakman ve M. Enis Sarıal, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1986, s. 253.

⁵⁹ Yalçinkaya ve Kaleli, s. 33.

⁶⁰ Öztan, s. 641; Akıntürk, s. 233; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 34; Köprülü ve Kaneti, s. 143.

buldukları bir kurum olmalıdır.⁶¹ Öte yandan içinde bulunulan koşullar buna imkan vermiyorsa elbette evliliğin sonlandırılması daha faydalı olacaktır, nitekim evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesi de bu bakımdan gerek eşlere ve varsa çocuklara gerekse topluma önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesinin dayanak alındığı boşanmalarda taraflardan birinin yahut her ikisinin birlikte boşanmayı talep etmesi mümkündür, bu da evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesinin belirli noktalarda irade ilkesiyle de bağdaşan yönlerinin bulunduğunu göstermektedir.⁶²

Evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesi Türk Medeni Kanunu içerisinde düzenleme altına alınmış bir ilkedir. Türk kanun koyucusu evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesini Türk Medeni Kanununun 166. maddesinde bir genel kural niteliğinde düzenlemiştir.⁶³ İlgili düzenlemeye göre; *“Evlilik birliği, ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir.”* Yine ayrıca Medeni Kanunumuz içerisinde evlilik birliğinin temelinden sarsılması ilkesini esas alan akıl hastalığı (TMK 165) gibi özel boşanma sebeplerine ilişkin düzenlemelerin varlığı da görülebilmektedir.⁶⁴ Nitekim Türk Medeni Kanununun 165. maddesinde yer alan düzenlemeye göre; *“Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hâle gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açabilir.”*

4. Elverişsizlik İlkesi

Elverişsizlik yahut bir diğer adıyla uygunsuzluk⁶⁵ ilkesi, eşlerden birinin evliliğin sorumluluğunu taşıyamayacak derecede fiziksel veya psikolojik bir rahatsızlığa sahip olması halinde diğer eşin boşanmayı talep edebileceğini öngörmektedir.⁶⁶ Burada kast edilen rahatsızlıklar özellikle akıl hastalığı, diğer eş ve çocuklar başta olmak üzere

⁶¹ Köprülü ve Kaneti, s. 143; Akıntürk, s. 233; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 35; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 881; Atmaca Ülkü, s. 20; Şanlı Yalın, s. 9, 10; Asan, s. 15.

⁶² Yalçinkaya ve Kaleli, s. 35.

⁶³ Şanlı Yalın, s. 9, 10; Öztan, s. 641; Asan, s. 15; F. Tülay Parlak, Türk Medeni Kanunu’nun 166. Maddesinin 2. Fıkrasına İlişkin Sorunlar, İzmir Barosu Dergisi, C. LXXXIV, S. 3, Eylül 2020, s. 45.

⁶⁴ Öztan, s. 641; Asan, s. 15; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 881; Filiz Güneşlioğlu, Boşanma ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Bahçeşehir Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 9.

⁶⁵ Saymen ve Elbir, s. 240; Akıntürk, s. 234; Öztan, s. 642; Şanlı Yalın, s. 12.

⁶⁶ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 882; Köprülü ve Kaneti, s. 144; Akıntürk, s. 234; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 36; Öztan, s. 642; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 253; Asan, s. 12.

sonraki kuşaklar için de tehlike arz edebilecek nitelikte çeşitli hastalıklar, cinsel sapkınlıklar, iktidarsızlık, kısırlık, tedavisine imkan bulunmayan bulaşıcı hastalıklardır.⁶⁷ Elverişsizlik ilkesine göre, evlilik birliği her ne kadar karşılıklı sevgi, saygı, anlayış, fedakarlık, iyi ve kötü zamanlarla birlikte mücadele etmek üzerine kurulu olsa da bahsi geçen hastalıkların varlığı halinde evlilik birliğini sürdürmesi diğer eşten beklenemeyecek ve bu gibi durumlarda yine diğer eşin talebi üzerine hakim kararıyla evliliğe son verilebilecektir.⁶⁸

Elverişsizlik ilkesi hukukumuzda Türk Medeni Kanununun 165. maddesinde kendisine yer bulmuştur.⁶⁹ Akıl hastalığına ilişkin düzenleme içeren ilgili madde gereğince akıl hastalığı bulunan eş, evlilik birliğini diğer eş bakımından çekilmez hale getirir de sahip olduğu akıl hastalığının düzelmeyeceği resmi sağlık kurulu tarafından düzenlenecek bir raporla belirlenirse evlilik birliği kendisi bakımından çekilmez hale gelen diğer eş elverişsizlik ilkesine dayanarak boşanma davası açabilir.⁷⁰

5. Fiili Ayrılık İlkesi

Fiili ayrılık yahut bir diğer adıyla eylemli ayrılık ilkesi temel olarak, eşlerin bir süredir birbirlerinden ayrı yaşıyor olmaları halinde evlilik birliğinin niteliği gereği “bir arada evliliği sürdürmek” kavramından uzaklaşıldığını ve evliliğin “eşler tarafından birlikte yürütülmesi” özelliğini kaybetmiş olması sebebiyle de ilgili durumun tarafları boşanmaya taşıyabileceğini ifade eder.⁷¹ Nitekim eşlerin birbirlerinden ayrı yaşadıkları hallerde görülmektedir ki eşler, evliliğin kendilerine yüklemiş olduğu sorumlulukları paylaşmak noktasında evlilikle birlikte oluşturdukları güç birliğine dair inanç ve isteklerini kaybetmişlerdir, zira bu da evliliğin amacı ve anlamını yitirmesi sonucunu doğurmaktadır.⁷² Bu noktada, aynı çatı altında gerek fiziksel gerekse duygusal manada

⁶⁷ Öztan, s. 642; Saymen ve Elbir, s. 240; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 37; Akıntürk, s. 234; Köprülü ve Kaneti, s. 144; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 882; Andreas B. Schwarz (çev. Bülent Davran), Aile Hukuku, C. I, 2. Baskı, İstanbul, 1946, s. 129, 130; Şanlı Yalın, s. 13; Atmaca Ülkü, s. 21.

⁶⁸ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 882; Asan, s. 12; Öztan, s. 642; Şanlı Yalın, s. 13.

⁶⁹ Asan, s. 12; Şanlı Yalın, s. 13; Ebru Ceylan, İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma Sebeplerinin Türk Hukukuyla Mukayesesi ve Değerlendirilmesi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 12, 2018, s. 322; Kübra Çınar Mutlu, Boşanma Sebepleri, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, 2019, s. 12; Güneşlioğlu, s. 9; Özdemir, s. 8.

⁷⁰ Şanlı Yalın, s. 13; Köseoğlu, s. 8; Asan, s. 12; Diren Yeğin, Türk Hukukunda Boşanma Sebeplerinin İncelenmesi, TBB Dergisi, S. 161, 2022, s. 241; Ceylan, s. 322; Çınar Mutlu, s. 12.

⁷¹ Köprülü ve Kaneti, s. 144; Asan, s. 13; Şanlı Yalın, s. 13; Ceylan, s. 322.

⁷² Akıntürk, s. 234; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 37; Köprülü ve Kaneti, s. 144; Güneşlioğlu, s. 10; Tuğçe Tekben, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma Üzerine Bir İnceleme, YÜHFD, C. XVIII, 2021/2, s. 1081; Özge Öztürk, Genel Boşanma Sebepleri, Marmara Üniversitesi

bir arada bulunmak istemeyen eşleri hukuken bir arada tutmaya çalışmanın ne eşlere ne de topluma bir faydası olacaktır.⁷³ O halde burada eşlere evlilik birliğini sonlandırabilme imkanı tanımak gerekir.⁷⁴ Zorunlu olarak (örneğin iş seyahati gibi hallerde) kısa süreli birbirlerinden uzakta kalmış olmaları dışında, sürekli ve uzun sürelerle birbirlerinden ayrı şekilde yaşamlarını sürdürmekte olan eşlerin bir arada bulunma niyetleri ve arzuları ortadan kalkmış olduğundan burada artık gerçek anlamda bir evlilikten de söz edilemez.⁷⁵ Geline nokta, hali hazırda kopmuş olan ilişkinin boşanma yoluna gidilerek hukuken de tamamen ortadan kaldırılmasının taraflar açısından daha yararlı olacağı muhakkaktır.⁷⁶

Fiili ayrılık ilkesinin uygulama alanı bulduğu durumlarda evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığı önemli olmadığı gibi eşlerin bu birlikteliğin sona ermesinde kusurlarının bulunup bulunmadığı da önem arz etmeyecektir, nitekim burada önemli olan yalnızca fiilen birlikte geçirilmeyen bir yaşamın bulunuyor olmasıdır.⁷⁷

Fiili ayrılık ilkesinin uygulanabilmesi için mutlaka eşlerin ayrı yaşamış oldukları sürenin ne kadar olduğunun belirlenmesi gerekir.⁷⁸ Burada yapılacak belirleme önemli sonuçlar doğuracak olması bakımından son derece kritiktir. Fiili ayrılık sürelerinin belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken en temel nokta ilgili sürenin ne çok uzun ne de çok kısa tutulmasıdır, zira sürenin çok kısa tutulması fiili ayrılık hallerine özendirebileceği gibi sürenin uzun tutulması da taraflar açısından bunaltıcı, bıktırıcı bir etki doğurabilecektir.⁷⁹ Fiili ayrılık süreleri çok kısa olarak belirlendiğinde bu, haliyle tarafların serbest iradelerini tek taraflı ve keyfice kullanarak her an evlilik birliğini sona erdirebilmeleri tehlikesini ortaya çıkaracaktır.⁸⁰ Öte yandan fiili ayrılık süreleri çok uzun olarak belirlendiğinde ise bu, tarafları yoracak, onların yeni bir hayata adım atmalarını engelleyecek ve ileriye dönük umutsuzluk yaşamalarına sebep olacaktır.⁸¹ Bu bağlamda her ülkenin kendi toplumsal değerleri ışığında fiili ayrılık sürelerine ilişkin

SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 5.

⁷³ Akıntürk, s. 234; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 37; Köprülü ve Kaneti, s. 144; Makbule Tuğçe Özden, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017, s. 10; Ceylan, s. 322; Asan, s. 13.

⁷⁴ Asan, s. 13; Köprülü ve Kaneti, s. 144; Akıntürk, s. 234; Şanlı Yalın, s. 13.

⁷⁵ Yalçinkaya ve Kaleli, s. 37; Şanlı Yalın, s. 13; Asan, s. 13; Ceylan, s. 322.

⁷⁶ Köprülü ve Kaneti, s. 144; Akıntürk, s. 234; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 37.

⁷⁷ Öztürk, s. 14; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 38; Şanlı Yalın, s. 14; Asan, s. 13; Köprülü ve Kaneti, s. 144.

⁷⁸ Şanlı Yalın, s. 14; Akıntürk, s. 242; Köprülü ve Kaneti, s. 144; Asan, s. 13;

⁷⁹ Asan, s. 13; Köprülü ve Kaneti, s. 144; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 38; Şanlı Yalın, s. 14.

⁸⁰ Yalçinkaya ve Kaleli, s. 38; Şanlı Yalın, s. 14; Köprülü ve Kaneti, s. 144; Akıntürk, s. 234.

⁸¹ Akıntürk, s. 234; Köprülü ve Kaneti, s. 144; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 38; Asan, s. 13; Öztürk, s. 14.

farklı hukuki düzenlemeler getirdiği görülmektedir.⁸² Örneğin İsviçre güncel mevzuatında (ZGB) fiili ayrılık süresi 2 yıl olarak belirlenirken, Alman hukuk mevzuatında (BGB) bu süre 3 yıl, Fransız hukuk mevzuatında ise (CCF) 1 yıl olarak belirlenmiştir.⁸³ Türk Hukukunda ise bu süre 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin son fıkrasında düzenleme altına alınmıştır.⁸⁴ İlgili düzenlemeye göre; *“Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi hâlinde, her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulamamışsa evlilik birliği temelden sarsılmış sayılır ve eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilir.”*⁸⁵ Bu düzenlemeden de anlaşıldığı üzere eşler tarafından açılmış ve reddedilmiş bir boşanma davasına ilişkin ret kararının kesinleşmesinden itibaren 3 yıllık süre zarfında eşler yeniden bir araya gelerek ortak bir yaşam düzeni oluşturamamışlarsa bu “fiili ayrılığa” işaret edecektir.⁸⁶ Aynı zamanda evlilik birliğinin de temelden sarsıldığının kabulüyle birlikte tarafların boşanma davası açma hakları gündeme gelecektir.⁸⁷

B. Türk Medeni Kanununun Kabul Ettiği Prensipler

Türk Medeni Kanununda boşanmaya ilişkin düzenlemeler yapılırken yukarıda bahsi geçen tüm ilkeler dikkate alınmıştır.⁸⁸ Nitekim boşanma gibi geniş kapsamlı ve pek çok sonuç doğuran bir alanda yapılacak hukuki düzenlemelerin bir tek ilkedен hareketle oluşturulması hakkaniyete uygun düşmeyeceğinden beklenemezdi, bu bağlamda Türk kanun koyucusu da tek bir ilkedен yola çıkmamış, her ilkeye farklı düzenlemeler içerisinde yer vermiştir.⁸⁹ Örneğin akıl hastalığına dayalı boşanmada elverişsizlik ve temelden sarsılma ilkesine; zina, terk, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış sebebiyle boşanmada kusur

⁸² Yalçınkaya ve Kaleli, s. 38; Asan, s. 14; Şanlı Yalın, s. 14; Öztürk, s. 14; Özden, s. 10.

⁸³ Asan, s. 14; Saibe Oktay Özdemir, Türk Hukukunda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı, Kamu ve Özel Milletlerarası Hukuk Bülteni, S. 1, Y. 35, 2015, s. 39.

⁸⁴ Şanlı Yalın, s. 13; Öztürk, s. 13; Asan, s. 13; Köseoğlu, s. 8; Özden, s. 10; Güneşlioğlu, s. 10.

⁸⁵ Türk Medeni Kanunu madde 166/4 (www.mevzuat.gov.tr); Söz konusu hüküm Anayasa’nın 13. ve 20. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. İlgili karara ilişkin olarak bkz. AYM, T. 22.02.2024, E. 2023/116, K. 2024/56 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.05.2024); Bahsi geçen hükmün iptaline dair karar 19.04.2024 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girecektir.

⁸⁶ Asan, s. 13; Köseoğlu, s. 8; Şanlı Yalın, s. 13; Mehmet Emin Özgül, Ortak Hayatın Kurulamaması (Fiili Ayrılık) Sebebiyle Boşanma Davası, Selçuk Üniversitesi HFD, C. XXIX, S. 3, 2021, s. 2347-2385.

⁸⁷ Köseoğlu, s. 8; Asan, s. 13; Özgül, s. 2347-2385; Özden, s. 10; Akın Ünal, Fiili Ayrılık Nedeniyle Boşanma, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. II, S. 1-2, 2007, s. 291-311.

⁸⁸ Köprülü ve Kaneti, s. 144-147; Akıntürk, s. 235; Asan, s. 16; Şanlı Yalın, s. 15, 16.

⁸⁹ Akıntürk, s. 235; Asan, s. 16; Öztan, s. 642; Yalçınkaya ve Kaleli, s. 39.

ilkesine; evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına dayalı boşanma bakımından ise kısmen irade ve düzen bozukluğu ilkelerine yer verilmiş olduğu görülmektedir.⁹⁰ Yine ayrıca 743 sayılı EMK düzenlemeleri içerisinde yer almayan irade ve fiili ayrılık ilkelerine de 1988 yılında yapılan 3444 sayılı Kanun değişikliğiyle birlikte hukukumuzda yer verilmiştir.⁹¹ Bu bağlamda güncel mevzuatımızda ortak hayatın kurulamamasına dayalı boşanmada fiili ayrılık ilkesi; anlaşmalı boşanmada ise irade ilkesi ön plana çıkmıştır.⁹² Böylece bahsi geçen tüm ilkelerin boşanmaya ilişkin çeşitli maddeler içerisinde yer almasıyla birlikte görülmektedir ki Türk hukukunda boşanma bağlamında adeta karma bir sisteme yer verilmiştir.⁹³ Boşanma hukuku kapsamında bu denli farklı ilkelerin dayanak alınması ve gerekli olduğu noktada ilgili ilkelerin kanun düzenlemesi içinde yer alması suretiyle uygulanması, bir diğer deyişle karma sistemin benimsenmesi elbette hakkaniyete de uygun düşeceğinden daha doğru olmuştur.⁹⁴

IV. BOŞANMA SEBEPLERİ

A. Genel Olarak

Boşanma sebepleri, Türk Medeni Kanununun 161-166. maddeleri arasında sınırlı sayma yoluyla belirlenerek düzenleme altına alınmıştır.⁹⁵ Hukukumuzda boşanmanın kanunda yazılı sebeplere bağlı olarak gerçekleşmesi ve hakim kararına dayanıyor olması nedeniyle belirtilen sebeplerden başkaca bir nedene dayalı olarak boşanma davası açılmaz.⁹⁶ Türk Medeni Kanunu içerisinde sınırlı sayıda bulunan boşanma sebeplerini, kendi içinde ilk olarak iki ana başlık halinde incelememiz mümkündür; bunlar özel boşanma sebepleri ve genel boşanma sebepleridir.⁹⁷ Kanun koyucunun boşanma davasının açılabilmesini belirli bazı olgulara, sebeplere bağladığı

⁹⁰ Zafer Zeytin ve Ömer Ergün, Türk Medeni Hukuku, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013, s. 186; Öztan, s. 642; Köprülü ve Kaneti, s. 144-147; Akıntürk, s. 235; Şanlı Yalın, s. 15, 16.

⁹¹ Yalçinkaya ve Kaleli, s. 40; Şanlı Yalın, s. 15; Köprülü ve Kaneti, s. 144-147; Akıntürk, s. 234, 235.

⁹² Köprülü ve Kaneti, s. 145, 146; Asan, s. 16; Atmaca Ülkü, s. 22, 23.

⁹³ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 882; Akıntürk, s. 235; Yalçinkaya ve Kaleli, s. 40; Asan, s. 16.

⁹⁴ Asan, s. 16; Oktay Özdemir, s. 32, 33; Tekben, s. 1081; Parlak, s. 44-47; Öztürk, s. 13, 14; Özden, s. 11; Yargıtay 2. HD., T. 10.12.1984, E. 1984/8713, K. 1984/10196 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 31.10.2023).

⁹⁵ Kemaleddin Birsan, Medeni Hukuk Dersleri Umumi Esaslar-Şahsın Hukuku-Aile Hukuku-Miras Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1963, s. 257; Akıntürk, s. 235; Öztan, s. 644; Oğuzhan Ardiç, Medeni Hukuk, Agon Bilgi Akademisi, 5. Baskı, 2011, s. 291; Cem Özcan, “Fransız Hukukunda Mahkeme Dışı Anlaşmalı Boşanma”, Legal Hukuk Dergisi, C. XVII, S. 194, 2019, s. 649.

⁹⁶ Birsan, s. 257; Akıntürk, s. 235; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 883; Asan, s. 16, 17.

⁹⁷ Hatemi ve Serozan, s. 217, 218; Saymen ve Elbir, s. 241; Birsan, s. 257; Öztan, s. 644; Güneşlioğlu, s. 10; Asan, s. 17; Çınar Mutlu, s. 16; Öztürk, s. 15; Seher Kandil, Türk Hukukunda Terk Sebebiyle Boşanma (TMK m.164), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 27.

ve ilgili olguların yahut sebeplerin olayda bulunması suretiyle ancak boşanma davası açılabilceğini düzenleme altına aldığı noktalarda özel boşanma sebepleri gündeme gelmektedir.⁹⁸ Özel boşanma sebepleri Türk Medeni Kanununda zina (TMK 161); hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış (TMK 162); suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (TMK 163); terk (TMK 164) ve akıl hastalığı (TMK 165) olarak düzenleme altına alınmıştır.⁹⁹ Özel boşanma sebeplerinden zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış ve terkin (ayrıca genel boşanma sebeplerinden ortak hayatın yeniden kurulamaması ve eşlerin anlaşması yoluyla boşanmanın) bulunduğu hallerde hakimın başkaca bir inceleme yapmasına örneğin evliliğin taraflar açısından çekilmez hale gelip gelmediğini incelemesine gerek kalmamaktadır, nitekim bu gibi hallerde zaten evlilik birliğinin çekilmez hale geldiğinin kabulü gerekir ve hakim de bu bağlamda ilgili özel boşanma sebebine dayanarak boşanmaya karar verebilir.¹⁰⁰ Öte yandan kanunda düzenlenmiş olan genel boşanma sebepleri ise belirli bir olguya dayanmaz, bu türden boşanma sebeplerinde tek bir olgu yahut tek bir sebep bulunmaz aksine olay içerisinde pek çok olgunun veya sebebin varlığı göze çarpar.¹⁰¹ Bir diğer deyişle genel boşanma sebeplerinin içeriği ve kapsamı oldukça geniştir ve bu nedenle de “genel boşanma sebepleri” olarak anılırlar, buradaki olguların özel boşanma sebeplerinde olduğu gibi önceden tek tek belirlenmesi ise mümkün değildir.¹⁰² Genel boşanma sebepleri başlığı altında kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanununun 166. maddesinde bir düzenleme getirilmiştir. Bu düzenlemeyle evlilik birliğinin temelinden sarsılması, fiili ayrılık yahut diğer bir ifadeyle ortak hayatın yeniden kurulamaması ve eşlerin anlaşması yoluyla boşanmanın gerçekleşmesi hallerinde genel boşanma sebeplerinin bulunduğu görülmektedir.¹⁰³ Genel boşanma sebeplerinin varlığı halinde davayı gören hakime geniş bir takdir yetkisi sunulmaktadır, zira genel boşanma sebeplerinin niteliği gereği özel boşanma sebeplerinde olduğu gibi sınırları belli, kapsamı dar bir boşanma sebebiyle değil, kapsamı oldukça geniş bir boşanma sebebiyle

⁹⁸ **Hatemi ve Serozan**, s. 217; **Öztan**, s. 644; **Asan**, s. 17; **Güneşlioğlu**, s. 10; **Nuşen Ayan**, *Terk Nedeniyle Boşanma*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XV, S. 1, 2007, s. 41; **Hüseyin Hatemi**, *Aile Hukuku*, 10. Baskı, Onikilevha Yayınları, İstanbul, 2023, s. 118.

⁹⁹ **Zevkliler, Acabey ve Gökyayla**, s. 883; **Öztan**, s. 645; **Birsan**, s. 257; **Akıntürk**, s. 235; **Ardıç**, s. 292; **Kandil**, s. 27; **Alper Keskin**, *Boşanma Davaları*, C. I, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 15.

¹⁰⁰ **Öztan**, s. 644; **Zevkliler, Acabey ve Gökyayla**, s. 885; **Kandil**, s. 27; **Keskin**, s. 15.

¹⁰¹ **Birsan**, s. 257; **Akıntürk**, s. 235; **Hatemi ve Serozan**, s. 218; **Zevkliler, Acabey ve Gökyayla**, s.885.

¹⁰² **Akıntürk**, s. 235; **Birsan**, s. 257; **Ahmet M. Kılıçoğlu**, *Aile Hukuku*, Gözden Geçirilmiş, Güncelleştirilmiş 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020, s. 160.

¹⁰³ **Hatemi ve Serozan**, s. 218; **Ardıç**, s. 292; **Keskin**, s. 15; **Ali İhsan İpek**, *Türk Hukukunda Genel Boşanma Sebepleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 25; **Dural, Ögüz ve Gümüş**, s. 106; **Akıntürk**, s. 235; **Öztan**, s. 644; **Asan**, s. 23.

karşı karşıya kalınmaktadır.¹⁰⁴ Bu noktada genel boşanma sebeplerinden olan evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebiyle boşanmanın (ayrıca özel boşanma sebeplerinden suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme ile akıl hastalığına dayalı boşanmanın) söz konusu olduğu hallerde temelden sarsılmanın somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediğine ve bunun diğer eş için ortak hayatı çekilmez hale getirip getirmediğine geniş takdir yetkisini kullanarak kanaat getirecek ve karar verecek olan kişi davayı gören hakimdir.¹⁰⁵

Boşanma sebeplerinin incelenmesi bakımından yapılabilecek bir diğer ayırım ise “mutlak” ve “nispi” boşanma sebebi ayırımıdır.¹⁰⁶ Mutlak boşanma sebebinin bulunduğu boşanma davalarında boşanma sebebi olarak görülen bir olgunun varlığı ve ispatı yeterlidir, burada ayrıca bu olgunun evlilik birliğini temelinden sarsıp sarsmadığı ve taraflar için evliliği çekilmez kılıp kılmadığı önem arz etmez.¹⁰⁷ Mutlak boşanma sebebinin varlığı söz konusuysa davayı gören hakim ilgili sebebin somut olayda oluştuğunu tespit ettikten sonra başkaca bir inceleme veya araştırma yapması gerekmeyecektir, takip eden süreçte hakim tarafından mutlak boşanma sebebine dayanılarak hüküm kurulur.¹⁰⁸ Türk Medeni Kanununda düzenleme altına alınmış olan zina (TMK 161), hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış (TMK 162), terk (TMK 164), eşlerin anlaşması (TMK 166/3) ve ortak hayatın yeniden kurulamaması (TMK 166/4) halleri mutlak boşanma sebeplerini oluşturmaktadır.¹⁰⁹ Öte yandan nispi boşanma sebeplerinin bulunduğu boşanma davalarında hakim boşanmaya karar verebilmesi için somut olayda nispi boşanma sebebinin varlığını tespit etmesi yeterli olmayacak, bunun yanı sıra hakim ilgili nispi boşanma sebebinin evliliği eşler açısından çekilmez hale getirip getirmediğini ve dolayısıyla evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığını da ayrıca araştıracaktır.¹¹⁰ Burada görülmektedir ki, nispi boşanma sebeplerinin varlığı halinde, mutlak boşanma sebeplerinin varlığı halinde boşanmadan farklı olarak hakime geniş bir takdir yetkisi verilmektedir.¹¹¹ Nispi boşanma sebepleri

¹⁰⁴ Birsen, s. 258; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 885; Kandil, s. 27.

¹⁰⁵ Keskin, s. 15; Birsen, s. 258; Kandil, s. 27, 28; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 885.

¹⁰⁶ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 106; Akıntürk, s. 235; Öztan, s. 644; Saymen ve Elbir, s. 242.

¹⁰⁷ Erden Kuntalp, Mutlak Boşanma Sebepleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı (1925-1975), C. II, Boşanma Hukuku Haftası, Ankara, 1977, s. 116; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 885, 886; Kılıçoğlu, s. 92; Akıntürk, s. 235; Ardıç, s. 293.

¹⁰⁸ Akıntürk, s. 235; Ardıç, s. 293; Kandil, s. 27; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 886.

¹⁰⁹ Kandil, s. 27; Akıntürk, s. 236; Hatemi, s. 119; Ardıç, s. 293; Kılıçoğlu, s. 92.

¹¹⁰ Hatemi, s. 119; Asan, s. 17; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 106; Saymen ve Elbir, s. 242.

¹¹¹ Saymen ve Elbir, s. 242; Kandil, s. 27; Akıntürk, s. 236; Birsen, s. 258.

yukarıda belirtilen özellikleri çerçevesinde Türk Medeni Kanunu içerisinde kendisine yer bulmuştur. Türk Medeni Kanununda düzenleme altına alınmış olan nispi boşanma sebepleri; özel boşanma sebeplerinden suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (TMK 163) ile akıl hastalığı (TMK 165), genel boşanma sebeplerinden ise evlilik birliğinin temelinden sarsılmasıdır (TMK 166).¹¹²

Boşanma sebeplerinin sınıflandırılması amacıyla öğretide bazı yazarlarca yapılan bir diğer ayırım ise boşanmanın davalı tarafın kusuruna bağlı olduğu haller ve boşanmanın davalı tarafın kusuruna dayanmadığı hallerdir.¹¹³

Boşanma sebeplerinin incelenmesi bakımından yukarıda bahsi geçen sınıflandırma ve ayırımlar arasında anlatım kolaylığı açısından en çok başvurulani özel boşanma sebepleri – genel boşanma sebepleri ayırımıdır. Bu bağlamda biz de çalışmamız içerisinde sırasıyla özel boşanma sebeplerine ve ardından da genel boşanma sebeplerine değinerek konuyu açıklamaya çalışacağız.

B. Özel Boşanma Sebepleri

1. Genel Olarak

Türk Medeni Kanununun 161 ila 165. maddeleri arasında düzenleme altına alınmış olan özel boşanma sebepleri beş adettir ve bunlar; zina (TMK 161), hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış (TMK 162), suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (TMK 163), terk (TMK 164) ve akıl hastalığıdır (TMK 165).¹¹⁴ Bahsi geçen bu özel boşanma sebepleri kanunda (TMK) yer aldıkları sıraya göre kısaca incelenecektir.

2. Zina Sebebiyle Boşanma

Türk Medeni Kanununun 161. maddesinde düzenleme altına alınmış olan zina, özel ve mutlak bir boşanma sebebidir.¹¹⁵ Bu bağlamda zina sebebiyle boşanmanın gerçekleşebilmesi için zina eyleminin somut olayda bir olgu olarak varlığı aranmaktadır ve hakimın boşanma kararı vermesi için bu olgunun gerçekleştiğinin ispatı yeterli

¹¹² Kılıçoğlu, s. 92; Öztan, s. 644; Saymen ve Elbir, s. 242; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 886; Ardic, s. 293, 294; Birsan, s. 258, 259; Hatemi ve Serozan, s. 219; Akıntürk, s. 236.

¹¹³ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 106; Asan, s. 17; Yeğin, s. 227; Oktay Özdemir, s. 32.

¹¹⁴ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 886; Öztan, s. 645; Akıntürk, s. 236; Asan, s. 17; Kandil, s. 28; Keskin, s. 16; Kılıçoğlu, s. 91; Hatemi, s. 118; Güneşlioğlu, s. 11; Çınar Mutlu, s. 81; Öztürk, s. 18.

¹¹⁵ Hatemi ve Serozan, s. 221; Kandil, s. 27-29; Akıntürk, s. 236; Ardic, s. 293; Kılıçoğlu, s. 92; Köprülü ve Kaneti, s. 150; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 106; Serap Helvacı ve Fulya Erlüle, Medeni Hukuk, Legal Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2021, s. 167.

görülmektedir. Bir başka ifadeyle boşanma davasına bakan hakimin olayda zinanın gerçekleştiğinin ispatından başkaca bir konuyu, örneğin bu olgunun gerçekleşmesi sebebiyle evlilik birliğinin taraflardan biri açısından çekilmez hale gelip gelmediğini ayrıca araştırması yahut incelemesi gerekmez, zina olgusunun ispatı evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına karine teşkil ettiğinden hakim doğrudan ilgili sebebe (zina sebebine) dayanarak taraflardan en az birinin talebiyle boşanma hükmü kurar.¹¹⁶

Türk Medeni Kanununa göre en yalın anlatımıyla ve öğretideki en bilindik tanımıyla zina, evlilik devam ederken evliliğin tarafı olan eşlerden birinin, eşi dışında, karşı cinsten biri ile isteyerek gerçekleştirdiği cinsel ilişkidir.¹¹⁷ Burada dikkat edilmelidir ki zina tek başına kadın eşe veya tek başına erkek eşe özgülenmiş bir eylem değildir. Evliliğin devamı sırasında, eşi dışında karşı cinsten biriyle cinsel ilişki yaşayan ister erkek eş olsun isterse kadın eş olsun ilgili durum zina olarak ortaya çıkmaktadır ve sadakat yükümlülüğünün ihlali niteliğini taşıdığından diğer taraf açısından boşanma davası açma hakkını doğurmaktadır.¹¹⁸ Nitekim Türk Medeni Kanununun 161. maddesinde de “Eşlerden biri zina ederse, diğer eş boşanma davası açabilir.”¹¹⁹ ifadesine yer verilerek ilgili eylemin kadın veya erkek eş bakımından ayırım gözetmeksizin ve eşitlik esasına uygun düşecek şekilde değerlendirilerek zina eylemini oluşturacağı kabul edilmiştir.¹²⁰

a. Boşanma Sebebi Olarak Zinanın Şartları

Zina sebebiyle boşanmanın söz konusu olabilmesi için eylemi gerçekleştiren kişinin, eşi dışında, karşı cinsten biriyle cinsel birliktelik yaşamış olması gerekmektedir, dolayısıyla buradan da anlaşıldığı üzere aynı cinsten biriyle yaşanan cinsel birliktelik

¹¹⁶ Hatemi ve Serozan, s. 221; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 258; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 109; Akipek, s. 39.

¹¹⁷ Birsan, s. 259; Hatemi ve Serozan, s. 221; Akıntürk, s. 236; Öztan, s. 645; Köprülü ve Kaneti, s. 150; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal s. 258; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 886; Saymen ve Elbir, s. 242; Tekinay, s. 198; Kandil, s. 29; Keskin, s. 15, 16; İlhan Akipek, Mukayeseli Hukuk Bakımından Boşanma Sebepleri, Güney Matbaacılık, Ankara, 1952, s. 37; Kılıçoğlu, s. 92; Hatemi, s. 120; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 106.

¹¹⁸ Saymen ve Elbir, s. 242, 243; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 258; Kandil, s. 29; S. Gizem Özçelik Çalış, Aldatılan Eşin Manevi Tazminat Talebi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 72; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 886; Yargıtay 2. HD., T. 23.02.2005, E. 2005/832, K. 2005/2668 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 04.11.2023).

¹¹⁹ TMK 161 (www.mevzuat.gov.tr).

¹²⁰ Akıntürk, s. 236; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 258; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 886; Köprülü ve Kaneti, s. 150; Saymen ve Elbir, s. 242, 243; Özçelik Çalış, s. 71, 72; Kandil, s. 29; Keskin, s. 16.

hukukumuzda zina olarak değerlendirilmemektedir.¹²¹ Yine benzer şekilde normal bir cinsel ilişki dışında kalan diğer eylemler de (örneğin hayvanla cinsel ilişkiye girme, karşı cinsten kimseyle cinsel ilişki boyutuna varmayan hareketlerde bulunma, flört, karşı cinsten biriyle birlikte yemek yeme ya da sıradan bir yazışma/mektuplaşma veya iş seyahatine çıkma) zina kapsamına dahil edilmemektedir, bu eylemler sebebiyle başkaca koşullar da olduğu takdirde ancak haysiyetsiz hayat sürme yahut evlilik birliğinin temelinden sarsılması nedenlerine dayalı olarak boşanma gerçekleştirilebilir.¹²²

Zinanın gerçekleşmiş sayılabilmesi için eşlerden birinin, eşi dışında, karşı cinsten bir başka kimseyle bir defa dahi olsa cinsel ilişkide bulunması yeterlidir, bu durumda zina eylemi somut olayda bir olgu olarak yerini alır ve diğer eşe zina sebebine dayalı boşanma davası açma hakkı doğar.¹²³ Ancak dikkat edilmelidir ki zina eylemini affeden eşin dava hakkı düşecektir.¹²⁴ Nitekim bu durum Türk Medeni Kanununun 161. maddesinin 3. fıkrasında da düzenleme altına alınmıştır. İlgili hükme göre; “*Affeden tarafın dava hakkı yoktur.*”¹²⁵ Af, açık veya örtülü olarak gerçekleştirilebileceği gibi yazılı veya sözlü olarak da yapılabilir.¹²⁶ Affeden eşin bunu muhakkak serbest iradesiyle gerçekleştirmiş olması gerekmektedir.¹²⁷

Zina sebebine dayanılarak boşanma davası açılabilmesi için öğretide ifade edilen bazı şartlar bulunmaktadır; bunlar temel olarak, geçerli bir evlilik birliğinin varlığı, evlilik birliği devam ederken eş dışında karşı cinsten biriyle cinsel birliktelik yaşanması ve zina eyleminin kusurla gerçekleştirilmiş olmasıdır.¹²⁸

¹²¹ Öztan, s. 645; Tekinay, s. 199; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 260; Keskin, s. 16; Köprülü ve Kaneti, s. 151; Kandil, s. 30; Özçelik Çalış, s. 72; Kılıçoğlu, s. 92; Hatemi, s. 120; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 106.

¹²² Köprülü ve Kaneti, s. 151; Öztan, s. 645; Tekinay, s. 199; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 260; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 887; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 108; Saymen ve Elbir, s. 243; Akıntürk, s. 238.

¹²³ Öztan, s. 645, 646; Kılıçoğlu, s. 93; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 888; Yargıtay 2. HD., T. 21.12.1984, E. 1408, K. 1635 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 06.11.2023); Kandil, s. 30; Özçelik Çalış, s. 73; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 107.

¹²⁴ Hatemi ve Serozan, s. 222; Özçelik Çalış, s. 78; Akipek, s. 40, 41; Kılıçoğlu, s. 95; Hatemi, s. 120.

¹²⁵ TMK 161/3 (www.mevzuat.gov.tr).

¹²⁶ Tekinay, s. 204; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 889; Öztan, s. 651; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 262; Akıntürk, s. 239; Akipek, s. 40; Özçelik Çalış, s. 80; Kılıçoğlu, s. 95; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 110; Yargıç, s. 27.

¹²⁷ Öztürk, s. 22; Özden, s. 27; Çınar Mutlu, s. 97; Saymen ve Elbir, s. 245; Akıntürk, s. 239.

¹²⁸ Öztan, s. 646, 647; Saymen ve Elbir, s. 243; Akıntürk, s. 237, 238; Tekinay, s. 198; Öztürk, s. 19.

i. Geçerli Bir Evlilik Birliğinin Varlığı

Bir kimsenin kanunda yazılı zina eylemini gerçekleştirmiş sayılabilmesi için öncelikle hali hazırda bir evlilik birliği içerisinde olması ve ilgili evliliğin geçerli bir evlilik olması gerekir.¹²⁹ Butlanla batıl olan evlilikler hakim kararıyla geçersiz hale getirilinceye kadar geçerli olduğundan bu türden evlilikler bakımından da zina gündeme gelebilmektedir ancak yok hükmündeki evliliklerin söz konusu olduğu durumlarda geçerli bir evliliğin varlığı bulunmadığından zina eyleminden söz edilemeyecektir.¹³⁰ Evliliğin hukuken devam ettiği ancak eşlerin fiilen yahut hakim kararıyla ayrı yaşadıkları zamanlarda eş dışındaki başka kimselerle gerçekleşen cinsel birliktelikler de yine zinanın oluşumuna sebebiyet verecektir çünkü evlilik hukuken henüz sona ermemiştir.¹³¹

ii. Eş Dışında Karşı Cinsten Biriyle Cinsel Birliktelik Yaşanması

Geçerli bir evlilik birliği içerisinde bulunan kimsenin zina eylemini gerçekleştirmesi için eşi dışında karşı cinsten bir başka kimseyle cinsel ilişkide bulunması gerekir, nitekim bu da zina sebebine dayalı boşanma için gerekli bir diğer koşulu oluşturmaktadır.¹³² Aynı cinsten kimselerle yapılan cinsel birliktelikler zina oluşturmaz ancak yukarıda da belirtildiği üzere haysiyetsiz hayat sürme veya evlilik birliğinin temelinden sarsılması boşanma sebeplerini oluşturabilir.¹³³

iii. Zina Eyleminin Kusurla Gerçekleştirilmiş Olması

Zinadan bahsedilebilmesi için gereken son koşul ise zina eyleminde bulunan eşin bunu kusuruyla gerçekleştirmiş olması, bir diğer deyişle ilgili eylemi bilerek ve isteyerek yapmış olmasıdır.¹³⁴ Zina eyleminin anlamını bilen, ayırt etme gücünden yoksun bulunmayan kimseler bakımından zina teşkil edebilecek eylemin

¹²⁹ Akıntürk, s. 237; Tekinay, s. 198; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 887, 888; Öztan, s. 646; Kandil, s. 30; Keskin, s. 16; Özçelik Çalış, s. 72; Asan, s. 17.

¹³⁰ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 105; Öztan, s. 646; Tekinay, s. 198; Akıntürk, s. 237; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 887; Çınar Mutlu, s. 83.

¹³¹ Tekinay, s. 198; Akıntürk, s. 237; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 108; Çınar Mutlu, s. 83; Öztürk, s. 20.

¹³² Öztan, s. 647; Çınar Mutlu, s. 83; Akıntürk, s. 237; Birsen, s. 260; Hatemi, s. 120; Asan, s. 17.

¹³³ Hatemi, s. 120; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 106, 107; Akıntürk, s. 238; Tekinay, s. 199; Fuat Gedik, Boşanma, İstanbul Barosu Dergisi, C. XXVIII, S. 6, Haziran 1954, s. 350; Asan, s. 18; Çınar Mutlu, s. 87.

¹³⁴ Tekinay, s. 199; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 260; Öztan, s. 647; Köprülü ve Kaneti, s. 151; Akıntürk, s. 238; İzzet Doğan, Türk Medeni Yasasında Zina Nedeniyle Boşanma ve Sonuçları, İstanbul Barosu Dergisi, Aile Hukuku Özel Sayısı, Mart 2007, s. 118; Akipek, s. 39. Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 106.

gerçekleştirilmiş olması halinde ilgili kişinin kusuruyla zina eylemine sebebiyet verdiği kabul edilir.¹³⁵ Burada cinsel ilişkinin varlığından söz edilebilmesi ve bu ilişkinin zina sayılabilmesi için kişinin iradesiyle ilgili eylemi gerçekleştirmiş olması da ayrıca önem arz eder.¹³⁶ Kişinin iradesinin ortadan kalktığı durumlarda yaşanan cinsel ilişkilerde, örneğin kaçırılarak yahut bayıltılarak, zorla, ağır ve ciddi bir cebirle birlikte hayat veya vücut bütünlüğüne yöneltilmiş tehdit ya da baskı altında gerçekleşen birlikteliklerde zinanın varlığından söz edilemez.¹³⁷

b. Zina Sebebiyle Boşanmada İspat

Zinaya dayalı boşanma davalarında ispat yükü davacıya düşmektedir.¹³⁸ Davacının zina eylemini ispat edebilmesi için davalının bir başka kimseyle cinsel birliktelik yaşadığına dair kuvvetli emareler ortaya koyması gerekli ve yeterlidir.¹³⁹ Bu emareler örneğin bazı fotoğraflar veya yapılacak DNA testlerinin yahut kan grupları muayenesinin sonuçları olabilir.¹⁴⁰

c. Zina Sebebiyle Açılacak Boşanma Davalarında Hak Düşürücü Süreler

Zina sebebiyle açılacak olan boşanma davalarında dikkat edilmesi gereken son bir husus da kanunda düzenleme altına alınmış olan davanın açılacağı sürelerdir. Türk Medeni Kanununun 161. maddesinin 2. fıkrasında zina sebebiyle boşanma davası açabilmek için uyulması gereken sürelerle yer verilmiştir.¹⁴¹ İlgili hükme göre; “*Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde zina eyleminin üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer.*”¹⁴² Hükümde bahsi geçen iki farklı süre bulunmaktadır, bunlar; altı ay ve beş yıllık sürelerdir.¹⁴³ Dikkat edilecek olursa her iki süre bakımından da kanun koyucu dava hakkının düşeceğini hüküm altına

¹³⁵ Saymen ve Elbir, s. 243; Tekinay, s. 199; Asan, s. 17; Mustafa Ünlütepe, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2019, s. 89.

¹³⁶ Asan, s. 17; Birsen, s. 260; Öztan, s. 647; Çınar Mutlu, s. 90, 91; Öztürk, s. 21.

¹³⁷ Öztan, s. 647; Saymen ve Elbir, s. 243; Akıntürk, s. 238; Birsen, s. 260; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 260.

¹³⁸ Saymen ve Elbir, s. 244; Öztan, s. 649; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 261, 262; Tekinay, s. 200.

¹³⁹ Öztan, s. 649; Tekinay, s. 201; Saymen ve Elbir, s. 244; Akıntürk, s. 238; Çınar Mutlu, s. 94.

¹⁴⁰ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 262; Öztan, s. 649; Çınar Mutlu, s. 92; Öztürk, s. 22.

¹⁴¹ Kandil, s. 31; Akıntürk, s. 240; Özçelik Çalış, s. 75; Kılıçoğlu, s. 94; Hatemi, s. 120; Güneşlioğlu, s. 12; Çınar Mutlu, s. 95; Özden, s. 27; Öztürk, s. 23.

¹⁴² TMK 161/2 (www.mevzuat.gov.tr); Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 265; Birsen, s. 261; Özçelik Çalış, s. 75; Asan, s. 18.

¹⁴³ Tekinay, s. 205; Hatemi ve Serozan, s. 222; Öztan, s. 650; Akıntürk, s. 240; Köprülü ve Kaneti, s. 153; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 890; Özçelik Çalış, s. 75; Akipek, s. 41; Kılıçoğlu, s. 94; Çınar Mutlu, s. 95; Öztürk, s. 23.

olarak ilgili sürelerin bir diğer deyişle “*hak düşürücü süreler*” olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁴ Hükümde geçen “altı aylık süre” ibaresiyle kast edilen zina sebebine dayalı olarak boşanma davası açma hakkı bulunan eşin zina eylemini kesin olarak öğrendikten sonra mutlak surette altı ay içerisinde boşanma davasını açması gerektirir.¹⁴⁵ Aksi takdirde dava açma hakkı düşecektir, bu noktadan sonra zina sebebine değil ancak evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayalı olarak davasını açabilecektir.¹⁴⁶ Hükümde yer alan “beş yıllık süre” ile kast edilen ise zina sebebine dayalı olarak boşanma davası açılabilmesinin her koşulda zina eyleminin gerçekleşmesinden itibaren beş yılın sonunda sona ereceğidir, zira burada yer alan beş yıllık süre de hak düşürücüdür.¹⁴⁷ Bu nedenle de zina sebebine dayalı olarak açılan boşanma davasında hakim ilgili süreleri resen dikkate alacaktır.¹⁴⁸ İlgili süreler her zina eyleminin ardından yeniden işlemeye başlar.¹⁴⁹

3. Hayata Kast, Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış Sebebiyle Boşanma

Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma, zina sebebiyle boşanmanın ardından bir diğer özel ve mutlak boşanma sebebi olarak Türk Medeni Kanununun 162. maddesinde düzenleme altına alınmıştır.¹⁵⁰ İlgili boşanma sebebi temelde tek bir hüküm içerisinde düzenlenmiş olsa da aslında içinde birden fazla boşanma sebebi barındırmaktadır, bunlar; “hayata kast”, “pek kötü veya ağır derecede onur kırıcı davranış” olarak karşımıza çıkmaktadır (TMK 162/1).¹⁵¹ Bu bağlamda

¹⁴⁴ Öztan, s. 650, 651; Akıntürk, s. 240; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 265; Tekinay, s. 205; Hatemi ve Serozan, s. 223; Birsan, s. 261; Köprülü ve Kaneti, s. 153; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 890; Öztürk, s. 23; Kandil, s. 31; Özden, s. 27; Çınar Mutlu, s. 95.

¹⁴⁵ Akıntürk, s. 240; Birsan, s. 261; Tekinay, s. 206; Özden, s. 27; Öztan, s. 650; Saymen ve Elbir, s. 244; Kılıçoğlu, s. 94; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 109; Öztürk, s. 23.

¹⁴⁶ Köprülü ve Kaneti, s. 153; Öztan, s. 650; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 890; Tekinay, s. 205, 206; Saymen ve Elbir, s. 245; Asan, s. 18; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 110; Çınar Mutlu, s. 95; Özçelik Çalış, s. 76; Yargıtay 2. HD., T. 23.10.2014, E. 2014/19822, K. 2014/20613 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 08.11.2023).

¹⁴⁷ Özçelik Çalış, s. 77; Saymen ve Elbir, s. 245; Öztan, s. 650, 651; Kandil, s. 31; Akıntürk, s. 240; Birsan, s. 261; Kılıçoğlu, s. 95; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 109; Özden, s. 27; Öztürk, s. 23.

¹⁴⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 109; Akıntürk, s. 240; Birsan, s. 261; Kandil, s. 31; Öztan, s. 651; Akipek, s. 41; Özçelik Çalış, s. 76; Çınar Mutlu, s. 95; Kılıçoğlu, s. 94; Özden, s. 27; Öztürk, s. 23.

¹⁴⁹ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 267; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 890; Tekinay, s. 206; Kandil, s. 31; Öztan, s. 651; Akipek, s. 41, 42; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 109; Asan, s. 18; Çınar Mutlu, s. 95; Özçelik Çalış, s. 78; Yargıtay 2. HD., T. 24.11.2014, E. 2014/13389, K. 2014/23684 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 08.11.2023).

¹⁵⁰ Hatemi ve Serozan, s. 223, 224; Öztan, s. 654; Akıntürk, s. 243; Köprülü ve Kaneti, s. 154; Kandil, s. 32; Keskin, s. 17; Kılıçoğlu, s. 95; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 110; Asan, s. 18; Öztürk, s. 23.

¹⁵¹ Saymen ve Elbir, s. 246; Tekinay, s. 206, 207; Akıntürk, s. 240, 241; Birsan, s. 262; Öztan, s. 654; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 891; Çınar Mutlu, s. 100; TMK 162/1 (www.mevzuat.gov.tr).

hayata kast ile pek kötü veya onur kırıcı davranışın ayrı ayrı ele alınıp incelenmesi konuyu daha anlaşılır kılacaktır.

a. Hayata Kast

Hayata kast, eşlerden biri tarafından diğer eşin yaşam hakkına yöneltilmiş, eşi öldürme amacı taşıyan her tür eylemi ifade eder.¹⁵² Bu kapsamda örneğin eşin öldürülmesi maksadıyla ona saldırılması, intihara teşvik edilmesi, eşin ölümü neticesini doğurabilecek durumlardan imtina edilmemesi bir diğer deyişle eşin korunmaması yahut tehlikede olduğu bir durumdan kurtarılması için gerekenin yapılmaması, eşin zehirlenmesi, eşe tabancayla ateş edilmesi gibi haller hayata kast kavramına dahil edilebilir.¹⁵³

Hayata kastın varlığından söz edilebilmesi için eşlerden birinin hayata kasta sebebiyet verecek eylemi iradi olarak kusuruyla gerçekleştirmesi, bu eylemde bulunurken ayırt etme gücüne sahip olması gerekmektedir.¹⁵⁴ Bu bağlamda ayırt etme gücünden yoksun bir eş tarafından gerçekleştirilecek hayata kast kavramına dahil bir eylem söz konusu olduğunda açılacak boşanma davası hayata kast sebebine değil ancak örneğin akıl hastalığı sebebine dayandırılabilir.¹⁵⁵

b. Pek Kötü veya Onur Kırıcı Davranış

Türk Medeni Kanununun 162. maddesinde hayata kast ile birlikte düzenlenen pek kötü veya onur kırıcı davranış ise temel olarak eşe karşı, onun bedensel ve ruhsal sağlığına zarar verecek çeşitli maddi ve manevi nitelikte eylemlerde bulunmayı ifade etmektedir.¹⁵⁶ Bu eylemler örneğin eşi dövmek¹⁵⁷, eve kilitlemek yahut hapsetmek, eşin

¹⁵² Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 270; Akıntürk, s. 241; Tekinay, s. 207; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 891; Öztan, s. 654; Saymen ve Elbir, s. 246; Kandil, s. 32; Keskin, s. 17; Akipek, s. 42; Kılıçoğlu, s. 95; Asan, s. 19.

¹⁵³ Akıntürk, s. 241; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 891; Öztan, s. 654; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 270; Köprülü ve Kaneti, s. 154; Birsen, s. 263; Keskin, s. 18; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 111; Öztürk, s. 23.

¹⁵⁴ Birsen, s. 263; Saymen ve Elbir, s. 246; Akıntürk, s. 241; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 270; Öztan, s. 655; Tekinay, s. 207; Kılıçoğlu, s. 95; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 891; Kandil, s. 32; Akipek, s. 43; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 111; Özden, s. 28; Çınar Mutlu, s. 102; Öztürk, s. 26.

¹⁵⁵ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 270; Saymen ve Elbir, s. 246; Akıntürk, s. 241; Öztan, s. 655-660; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 891; Çınar Mutlu, s. 103; Kandil, s. 32; Özden, s. 28.

¹⁵⁶ Birsen, s. 263; Akıntürk, s. 241; Öztan, s. 656; Tekinay, s. 208; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 271; Saymen ve Elbir, s. 246, 247; Köprülü ve Kaneti, s. 154; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 892; Kandil, s. 32; Keskin, s. 17; Kılıçoğlu, s. 96; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 111; Asan, s. 19; Güneşlioğlu, s. 12.

¹⁵⁷ Yargıtay 2. HD., T. 18.11.2015, E. 2015/7377, K. 2015/21780 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi:

hastalanmasına sebebiyet vermek, onu anormal cinsel ilişkiye zorlamak, eşe işkence etmek, ağır hakaretlerde bulunmak, onu toplum içinde aşağılamak ve küçük düşürmek, aynı evde kuma veya metresle birlikte yaşamaya zorlamak, ona yönelik asılsız suçlama ve ithamlarda bulunmak olarak ifade edilebilir.¹⁵⁸

Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış sebebiyle boşanmanın gerçekleşebilmesi için eylemin ayırt etme gücüne sahip eş tarafından iradi olarak yapılmış olması gerekmektedir, nitekim ilgili boşanma sebebi kusura dayalı bir boşanma sebebidir.¹⁵⁹

Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış yukarıda da ifade edildiği üzere bir mutlak boşanma sebebidir.¹⁶⁰ Dolayısıyla ilgili boşanma sebebinin somut olayda varlığı halinde hakim diğer eş bakımından ortak hayatın çekilmez hale gelip gelmediğini ayrıca araştırmaz, doğrudan boşanma hükmü kurar.¹⁶¹

c. Dava Hakkını Ortadan Kaldıran Sebepler (Hak Düşürücü Süre ve Af)

Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma davası açılabilmesi kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanununun 162. maddesinin 2. fıkrasında belirli sürelerle bağlanmıştır.¹⁶² İlgili hükme göre; *“Davaya hakkı olan eşin boşanma sebebini öğrenmesinden başlayarak altı ay ve her hâlde bu sebebini doğumunun üzerinden beş yıl geçmekle dava hakkı düşer.”*¹⁶³ Kanun hükmünde belirtilen altı ay ve beş yıllık süreler görüldüğü üzere hak düşürücü sürelerdir ve dava sırasında hakim tarafından resen dikkate alınır.¹⁶⁴ Bu sürelerle uyulmaması halinde

10.11.2023).

¹⁵⁸ Tekinay, s. 207, 208; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 271; Hatemi ve Serozan, s. 223; Birsen, s. 263; Akıntürk, s. 241; Öztan, s. 656-658; Saymen ve Elbir, s. 247; Köprülü ve Kaneti, s. 154; Kandil, s. 32; Keskin, s. 17; Akipek, s. 43; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 111; Güneşlioğlu, s. 12; Asan, s. 19; Kılıçoğlu, s. 96.

¹⁵⁹ Akıntürk, s. 241; Tekinay, s. 207, 208; Saymen ve Elbir, s. 247; Köprülü ve Kaneti, s. 154; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 893; Kandil, s. 32; Akipek, s. 43; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 111.

¹⁶⁰ Öztan, s. 654; Tekinay, s. 207; Akıntürk, s. 243; Birsen, s. 262; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 891; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 110; Özden, s. 29; Çınar Mutlu, s. 100; Öztürk, s. 26.

¹⁶¹ Akıntürk, s. 243; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 891; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 271; Öztan, s. 654; Tekinay, s. 207; Keskin, s. 17; Özden, s. 28, 29; Öztürk, s. 26; Çınar Mutlu, s. 100; Yargıtay 2. HD., T. 29.09.1988, E. 1988/7363, K. 1988/8606 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 11.10.2023).

¹⁶² Öztan, s. 661; Kılıçoğlu, s. 97; Hatemi, s. 121; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 112; Çınar Mutlu, s. 120.

¹⁶³ TMK 162/2 (www.mevzuat.gov.tr); Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 112; Öztan, s. 661.

¹⁶⁴ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 272; Birsen, s. 263; Öztan, s. 661; Tekinay, s. 210; Saymen ve Elbir, s. 248; Hatemi ve Serozan, s. 223; Köprülü ve Kaneti, s. 155; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 892, 893; Kandil, s. 33; Akipek, s. 44; Hatemi, s. 121; Kılıçoğlu, s. 97; Çınar Mutlu, s. 120; Güneşlioğlu, s. 12.

hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma davası açmak isteyen tarafın dava hakkı düşecektir.¹⁶⁵

Türk Medeni Kanununun 162. maddesinin 3. fıkrasında son olarak eşi tarafından kendisine yöneltilmiş hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranışı affeden eşin dava hakkının ortadan kalkacağı belirtilmiştir.¹⁶⁶ İlgili hükme göre; “*Affeden tarafın dava hakkı yoktur.*”¹⁶⁷ Af, açık veya örtülü olabileceği gibi yazılı veya sözlü olarak da yapılabilmektedir.¹⁶⁸

4. Suç İşleme ve Haysiyetsiz Hayat Sürme Sebebiyle Boşanma

Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme sebebiyle boşanma, Türk Medeni Kanununun 163. maddesinde düzenleme altına alınmış bir diğer özel boşanma sebebidir.¹⁶⁹ İlgili hükme göre; “*Eşlerden biri küçük düşürücü bir suç işler veya haysiyetsiz bir hayat sürer ve bu sebeplerden ötürü onunla birlikte yaşaması diğer eşten beklenemezse, bu eş her zaman boşanma davası açabilir.*”¹⁷⁰ Hükümden de anlaşıldığı üzere suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme sebebiyle boşanma kendi içerisinde “suç işleme” ve ayrıca “haysiyetsiz hayat sürme” olmak üzere iki ayrı boşanma sebebinin birlikte barındırmaktadır.¹⁷¹ İlgili boşanma sebebinin kapsamının daha iyi anlaşılabilmesi adına birbirinden farklı iki olgu olmalarına rağmen aynı maddede hüküm altına alınmış olan “suç işleme” ve “haysiyetsiz hayat sürme” kavramları aşağıda sırasıyla ele alınacaktır.

a. Suç İşleme

Türk Medeni Kanununun 163. maddesinde bir boşanma sebebi olarak kendisine yer bulan “suç işleme” kavramı temel olarak, eşlerden biri tarafından işlenecek genel toplumsal ve ahlaki değerlerle örtüşmeyen, yüz kızartıcı, küçük düşürücü yahut bir

¹⁶⁵ Akıntürk, s. 243; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 892, 893; Kılıçoğlu, s. 97; Kandil, s. 33; Akipek, s. 44; Öztan, s. 661; Tekinay, s. 210; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 112; Hatemi, s. 121.

¹⁶⁶ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 892, 893; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 272; Akıntürk, s. 243; Öztan, s. 661; Köprülü ve Kaneti, s. 155; Hatemi ve Serozan, s. 223; Tekinay, s. 210; Hatemi, s. 121; Birsan, s. 263; Saymen ve Elbir, s. 248; Kandil, s. 33; Güneşlioğlu, s. 12; Akipek, s. 44; Çınar Mutlu, s. 121.

¹⁶⁷ TMK 162/3 (www.mevzuat.gov.tr); Akıntürk, s. 243; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 112; Öztürk, s. 26.

¹⁶⁸ Akipek, s. 44.

¹⁶⁹ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 113; Öztan, s. 662; Akıntürk, s. 244; Birsan, s. 263, 264; Kandil, s. 33.

¹⁷⁰ TMK 163 (www.mevzuat.gov.tr); Kandil, s. 33; Keskin, s. 18; Akıntürk, s. 244; Kılıçoğlu, s. 98.

¹⁷¹ Akıntürk, s. 244; Birsan, s. 264; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 273; Öztan, s. 662; Saymen ve Elbir, s. 248.

diğer ifadeyle utanç verici olabilecek suçları ifade etmektedir.¹⁷² Bahsi geçen suçların işlenmesi halinde ortaya çıkan durumdan evlilikteki diğer eşin de derinden etkilenebileceği düşünülmüş ve bu durumun haklı bir boşanma sebebi teşkil edeceğinden hareketle ilgili kanun düzenlemesi getirilmiştir. Maddede geçmekte olan “küçük düşürücü suç” ile ifade edilmek istenen suçlara örnek olarak dolandırıcılık, sahtecilik, hırsızlık, kaçakçılık, güveni kötüye kullanma, zimmet, irtikap, rüşvet, ırza geçme gibi suçlar verilebilmektedir.¹⁷³ Bu türden suçların evliliğin devamı sırasında eşlerden biri tarafından işlenmiş olması, diğer eşin, Türk Medeni Kanununun 163. maddesine dayanarak boşanma davası açabilmesi için yeterlidir, bir diğer deyişle bahsi geçen suçlardan bir veya birkaçını işleyen eşin muhakkak surette işlemiş olduğu suç/suçlar sebebiyle hüküm giymiş olması gerekmemektedir.¹⁷⁴

Suç işleme sebebine dayanarak boşanma davası açılabilmesi için suçu işleyen eşin suç teşkil eden fiili kusuruyla ve iradi olarak işlemiş olması, bir diğer ifadeyle fiili işlediği sırada ayırt etme gücünden yoksun olmaması, öte yandan davacı eşin de kusurlu fiilin varlığını ispat yükü altında bulunması bu boşanma sebebi bakımından aranan temel kriterlerdendir.¹⁷⁵

Suç işleme sebebiyle boşanma, Türk Medeni Kanununun 163. maddesinde mutlak değil fakat nispi bir boşanma sebebi olarak düzenlenmiştir.¹⁷⁶ Nispi nitelikte bir boşanma sebebine dayanarak boşanmanın gerçekleşebilmesi için ilgili boşanma sebebinin diğer eş açısından evliliği çekilmez hale getirip getirmediğinin de ayrıca hakim tarafından araştırılarak incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekecektir.¹⁷⁷

Küçük düşürücü suçu oluşturan fiilin eşlerden biri tarafından evlilik sonrasında işlenmiş olması bir boşanma sebebi oluşturabilecektir, bir diğer deyişle evlilik öncesinde işlenmiş küçük düşürücü suç oluşturan birtakım eylemler varsa bu eylemler öne sürülmek suretiyle suç işleme sebebine dayalı boşanma davası açılması söz konusu

¹⁷² Birsen, s. 264; Tekinay, s. 211; Akıntürk, s. 244; Hatemi, s. 121; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 113.

¹⁷³ Feyzioğlu, Özakman ve Sarial, s. 274; Akıntürk, s. 244; Saymen ve Elbir, s. 248; Tekinay, s. 211; Birsen, s. 264.

¹⁷⁴ Saymen ve Elbir, s. 248; Öztan, s. 662; Birsen, s. 264; Akıntürk, s. 244, 245; Feyzioğlu, Özakman ve Sarial, s. 274. Tekinay, s. 213; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 113; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 893; Akipek, s. 47.

¹⁷⁵ Öztan, s. 663, 664; Kandil, s. 34; Çinar Mutlu, s. 135.

¹⁷⁶ Tekinay, s. 212, 213; Öztan, s. 664; Akıntürk, s. 245; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 113; Kandil, s. 33.

¹⁷⁷ Akıntürk, s. 245; Öztan, s. 664; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 113; Kandil, s. 33; Tekinay, s. 212, 213.

olamayacaktır.¹⁷⁸ Bu durumda diğer eşin, evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayanarak boşanma davası açabilmesinin önünde ise elbette herhangi bir engel yoktur.¹⁷⁹

Kasten işlenmemiş suçlar ile siyasi suçlar bakımından, aynı zamanda işlenen fiilin durum ve koşullar çerçevesinde düşünüldüğünde meşru müdafaa sınırları dahilinde kaldığı kasten öldürme suçları bakımından gerçekleştirilen eylemler, işlerinde küçük düşürücü bir nitelik bulundurmamaktadır, dolayısıyla bu gibi hallerin varlığı, suç işleme sebebine dayalı boşanma davası açma hakkını vermez.¹⁸⁰

b. Haysiyetsiz Hayat Sürme

Türk Medeni Kanununun 163. maddesinde suç işleme ile birlikte yer alan bir diğer özel ve nispi boşanma sebebi haysiyetsiz hayat sürmedir.¹⁸¹ Haysiyetsiz hayat sürme, genel olarak toplumun anlayışına, ahlak kurallarına, haysiyet, namus ve şeref kavramlarına uygun düşmeyecek biçimde, bir diğer ifadeyle bu kural ve kavramlara tamamen aykırı olacak şekilde yaşam sürmeyi ifade etmektedir.¹⁸² Bu bağlamda örneğin toplum tarafından hoş karşılanmayacak ve kabul görmeyecek genelev işletmeciliğinde bulunmak yahut uyuşturucu ticareti yapmak, evli bir kadın olarak başka erkeklerle gayrimeşru ilişkiler kurmak, kumarbazlık, ayyaşlık gibi birtakım davranışlara sahip olmak ya da bu ve benzeri bazı eylem ve faaliyetlerde bulunmak haysiyetsiz hayat sürme kapsamına girmektedir.¹⁸³

Haysiyetsiz hayat sürmenin varlığından bahsedilebilmesi ve ilgili sebebe dayalı olarak boşanma davası açılabilmesi için bahsi geçen eylem veya davranışların bir süreklilik arz etmesi gerekmektedir, nitekim evlilik devam ederken bir veya birkaç kez yapılan bu türden eylem ya da davranışlar süreklilik arz etmediğinden diğer eşe

¹⁷⁸ Aksi görüş için bkz. Öztan, s. 663; Köprülü ve Kaneti, s. 156; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 113.

¹⁷⁹ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 113; Asan, s. 20; Öztan, s. 663.

¹⁸⁰ Tekinay, s. 211; Birsen, s. 264; Saymen ve Elbir, s. 248; Öztan, s. 663; Akıntürk, s. 244; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 274; Akipek, s. 47; Çınar Mutlu, s. 140.

¹⁸¹ Asan, s. 20; Öztan, s. 665; Hatemi ve Serozan, s. 224; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 894.

¹⁸² Köprülü ve Kaneti, s. 156; Akıntürk, s. 245; Asan, s. 20; Öztan, s. 665; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 275; Saymen ve Elbir, s. 248; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 894; Kandil, s. 33, 34; Akipek, s. 49; Özden, s. 30.

¹⁸³ Öztan, s. 665; Birsen, s. 265; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 275; Tekinay, s. 214; Akıntürk, s. 245; Asan, s. 20; Saymen ve Elbir, s. 249; Köprülü ve Kaneti, s. 156; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 894.

haysiyetsiz hayat sürme sebebine dayalı olarak boşanma davası açabilme imkanı vermez.¹⁸⁴

Haysiyetsiz hayat sürme, bir nispi boşanma sebebi olarak düzenlenmiştir, dolayısıyla eşlerden birinin evlilik birliği devam ederken haysiyetsiz hayat sürme kapsamına giren bir eylem ya da davranışta bulunması diğer eş tarafından ilgili sebebe dayalı olarak açılan boşanma davasında doğrudan boşanma hükmü kurulabilmesini sağlamaz.¹⁸⁵ Burada muhakkak evlilik birliğinin haysiyetsiz hayat sürme sebebiyle sarsılıp sarsılmadığının, bir diğer deyişle evlilik birliğinin diğer eş bakımından çekilmez hale gelip gelmediğinin hakim tarafından ayrıca araştırılıp değerlendirilmesi gerekir.¹⁸⁶

Haysiyetsiz hayat sürmeye sebebiyet verecek eylem veya davranışların, ilgili sebebe dayalı olarak diğer eş tarafından boşanma nedeni haline getirilmesi için ancak bu türden eylem ve davranışların evlilik birliğinin devamı sırasında gerçekleşmiş olması gerekmektedir.¹⁸⁷ Eşlerden birinin evlilik öncesinde bu türden davranışlar gerçekleştirmiş olmakla birlikte evlilik sonrasında bu davranışlarını terk etmiş olması halinde artık diğer eş tarafından ilgili davranışların evlilik öncesindeki varlığı gerekçe gösterilerek haysiyetsiz hayat sürme sebebine dayalı boşanma davası açılamaz.¹⁸⁸

Haysiyetsiz hayat sürme sebebine dayalı olarak boşanma davası açılabilmesi için haysiyetsiz hayat sürmeye sebebiyet verecek davranışların ilgili eş tarafından iradi olarak, kusurla gerçekleştirilmiş olması da ayrıca gerekmektedir.¹⁸⁹ Bu bağlamda eylemi gerçekleştiren eşin kusuru yoksa örneğin ayırt etme gücünden yoksunsa diğer eş tarafından TMK 163'e dayanılarak boşanma davası açılması söz konusu olamaz.¹⁹⁰

¹⁸⁴ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895; Akıntürk, s. 245; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 275; Tekinay, s. 214; Öztan, s. 665; Asan, s. 20; Köprülü ve Kaneti, s. 156; Kandil, s. 34; Keskin, s. 20; Akipek, s. 49; Çınar Mutlu, s. 145; Yargıtay 2. HD., T. 28.12.2011, E. 2011/1829, K. 2011/23825 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 15.11.2023).

¹⁸⁵ Öztan, s. 665; Köprülü ve Kaneti, s. 156; Tekinay, s. 214; Akıntürk, s. 245; Asan, s. 20; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 275; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 894; Akipek, s. 49; Kılıçoğlu, s. 99; Hatemi, s. 121.

¹⁸⁶ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 275; Akıntürk, s. 245; Birsen, s. 265; Saymen ve Elbir, s. 249; Tekinay, s. 214; Öztan, s. 665; Asan, s. 20; Köprülü ve Kaneti, s. 156; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 894.

¹⁸⁷ Saymen ve Elbir, s. 249; Akıntürk, s. 245; Asan, s. 20; Tekinay, s. 214; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 276.

¹⁸⁸ Asan, s. 20; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 276; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 113; Çınar Mutlu, s. 146, 147.

¹⁸⁹ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895; Öztan, s. 666; Kandil, s. 34; Öztürk, s. 28.

¹⁹⁰ Öztan, s. 665, 666; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895.

c. Dava Hakkının Düşmesi

Türk Medeni Kanununda suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme sebebine dayalı olarak boşanma davası açılabilmesi için özel olarak belirlenmiş örneğin hak düşürücü süre veya zamanaşımı süresi gibi bir dava açma süresi bulunmamaktadır, zira kanun koyucu hükümde, bu sebeple boşanma davası açmak isteyen eşin davayı her zaman açabileceğini düzenlemiştir.¹⁹¹ Fakat öğretilerdeki bazı yazarlarca haysiyetsiz hayat sürmeye sebep olan eylemin üzerinden uzunca bir zaman geçmesi halinde artık diğer eş tarafından ilgili sebebe dayalı olarak boşanma davası açılmayacağı ifade edilmiştir.¹⁹² Benzer şekilde kanun koyucu tarafından, af halinde diğer eş tarafından haysiyetsiz hayat sürme sebebine dayalı boşanma davası açılmayacağına ilişkin bir düzenleme de getirilmemiştir ancak yine öğretilde affın söz konusu olduğu hallerde haysiyetsiz hayat sürme sebebine dayalı olarak boşanma davası açılmayacağı yönünde görüş bildiren yazarlar bulunmaktadır.¹⁹³

5. Terk Sebebiyle Boşanma

Terk sebebiyle boşanma, Türk Medeni Kanununun 164. maddesinde düzenleme altına alınmış mutlak nitelikte özel boşanma sebeplerinden biridir.¹⁹⁴ Terk sebebiyle boşanma mutlak niteliği haiz olduğundan ilgili sebebin somut olayda gerçekleşmiş olması halinde artık hakim tarafından terkin haklı sebebe dayanıyor olup olmadığından başkaca bir inceleme yapılmasına, örneğin ilgili eylemin diğer eş için evliliği çekilmez hale getirip getirmediğinin değerlendirilmesine gerek olmaksızın boşanma kararı verilecektir.¹⁹⁵

Türk Medeni Kanununun 164. maddesinde yer alan düzenlemeye göre terk, eşlerden birinin, kendi iradesiyle, herhangi bir haklı sebebe dayalı olmaksızın evlilik birliğinin gereği olan bir arada yaşama yükümlülüğüne aykırı davranarak ortak hayatı

¹⁹¹ Akıntürk, s. 245; Öztan, s. 665; Birsen, s. 265; Tekinay, s. 213, 214; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895; Kandil, s. 34; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 275, 276; Köprülü ve Kaneti, s. 157; Akipek, s. 49.

¹⁹² Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 114; Öztan, s. 666; Tekinay, s. 213; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 275, 276; Köprülü ve Kaneti, s. 157; Birsen, s. 265; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895; Akıntürk, s. 245, 246.

¹⁹³ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 275, 276; Akıntürk, s. 246; Tekinay, s. 214; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895; Birsen, s. 265; Öztan, s. 666; Kandil, s. 34; Akipek, s. 49.

¹⁹⁴ Hatemi ve Serozan, s. 225; Asan, s. 20; Akıntürk, s. 246; Öztan, s. 666, 667; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 279; Keskin, s. 20; Kılıçoğlu, s. 100; Hatemi, s. 122; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 114; Güneşlioğlu, s. 13.

¹⁹⁵ Öztan, s. 667; Tekinay, s. 228; Hatemi ve Serozan, s. 225; Özden, s. 31.

devam ettirmemek üzere birlikte yaşanan konuttan ayrılması ve yine haklı sebebi bulunmaksızın ortak konuta geri dönmemesidir.¹⁹⁶ Burada bahsi geçen kanun hükmünde terk sebebiyle boşanmanın gerçekleşebilmesi için aranan en temel kriter, ortak konutta sürdürülen yaşamın eşlerden biri tarafından sonlandırılması, bir diğer deyişle terk eden eşin fiziksel olarak artık ortak konutta bulunmamasıdır. Dolayısıyla burada dikkat edilmesi gereken ilk nokta eşlerin aynı konutta birlikte yaşamaya devam ettiği ancak aralarında anlaşmazlıkların bulunduğu, birbirleriyle iletişim kurmadıkları, küs oldukları veya birlikte vakit geçirmedikleri durumların terk sebebiyle boşanma kapsamına dahil edilemeyeceğidir nitekim bu gibi hallerde eşler halen ortak konutta ve birlikte bir yaşam sürdürmektedirler, fiziksel olarak konutun eşlerden biri tarafından terk edilmesi bahsi geçen durumlarda söz konusu değildir.¹⁹⁷

Terk sebebine dayanılarak boşanma davası açma bakımından kanunda öngörülmüş bazı koşullar bulunmaktadır.¹⁹⁸ Bunlar sırasıyla ortak hayata son verme, evlilik birliğinin gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmeme amacıyla hareket etme, terk fiilinin üzerinden en az altı ay geçmesi ve terk eden eşe yönelik olarak hakim veya noter kanalıyla gerçekleştirilecek olan eve dön ihtarıdır.¹⁹⁹

a. Ortak Hayata Son Verme

Terk sebebiyle boşanmanın gündeme gelebilmesi için eşlerden biri tarafından ortak yaşamın sürdüğü konutun fiziksel olarak terk edilmesi, ilgili konuttan örneğin kaçılması veya bahsi geçen konuta geri dönmemesi gerekmektedir.²⁰⁰ Yukarıda da ifade edildiği üzere fiilen evin terk edilmediği ancak aynı evde olunmasına rağmen diğer eşle iletişim kurulmadığı yahut küs olunduğu, cinsel münasebette bulunulmadığı,

¹⁹⁶ Hatemi ve Serozan, s. 224; Öztan, s. 666; Asan, s. 20, 21; Akıntürk, s. 246; Tekinay, s. 215; Birsen, s. 266; Köprülü ve Kaneti, s. 157; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895; Keskin, s. 20.

¹⁹⁷ Asan, s. 21; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 279; Öztan, s. 667; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 896; Özden, s. 31.

Saymen ve Elbir, s. 249; Akıntürk, s. 246; Birsen, s. 266; Köprülü ve Kaneti, s. 158; Kılıçoğlu, s. 101.

¹⁹⁸ Öztan, s. 667; Birsen, s. 265; Akıntürk, s. 246; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 279; Saymen ve Elbir, s. 249; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 115; Özden, s. 31; Öztürk, s. 28.

¹⁹⁹ Tekinay, s. 215; Akıntürk, s. 246-250; Öztan, s. 667-674; Keskin, s. 20; Çınar Mutlu, s. 122.

²⁰⁰ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 279; Öztan, s. 667; Köprülü ve Kaneti, s. 157; Saymen ve Elbir, s. 249; Tekinay, s. 215; Akıntürk, s. 246; Birsen, s. 266; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895; Kılıçoğlu, s. 101.

birlikte yemek yenilmediği veya aynı evin içerisinde birlikte vakit geçirilmediği hallerde bir boşanma sebebi olarak terkin varlığından söz edilemeyecektir.²⁰¹

Ortak hayata son verilmesi, eşlerden birinin aktif fiiliyle konutu terk etmesi ve konuta geri dönmemesi şeklinde gerçekleşebileceği gibi aynı zamanda konuta gelmek isteyen eşin zorla konuttan uzak tutulması, içeriye alınmaması, bir diğer deyişle kovulması da yine eşini evden kovan taraf bakımından pasif surette de olsa terk eylemine vücut vermektedir.²⁰²

b. Evlilik Birliğinin Gerektirdiği Yükümlülükleri Yerine Getirmeme Amacıyla Hareket Etme

Ortak konutu terk eden eşin terk eylemini gerçekleştirdiğinin kabulü için evlilik birliğinin gerektirdiği yükümlülükleri yerine getirmeme, bir nevi bu yükümlülüklerden kaçınma amacıyla, haklı bir nedene dayanmaksızın, iradi olarak hareket etmesi ve terk eylemini gerçekleştirmesi gerekmektedir.²⁰³

Terk eylemini gerçekleştiren eşin konutu terk bakımından haklı bir sebebe dayanmıyor olması, bir diğer deyişle ortak konutu terk bakımından kusurlu olması gerekmektedir.²⁰⁴ Bu bağlamda örneğin şiddet gördüğü gerekçesiyle evi terk eden eşe yüklenebilecek bir kusur bulunmamaktadır. O halde şiddet görmesi sebebiyle evden ayrılan eş aleyhine terke dayalı boşanma davası açılması da söz konusu olamayacaktır.²⁰⁵

Ayırt etme gücüne sahip olmayan eş tarafından yapılan ve ortak konuttan ayrılma biçiminde gerçekleşen eylemler terk olarak nitelendirilemez.²⁰⁶ Benzer şekilde

²⁰¹ Saymen ve Elbir, s. 249; Akıntürk, s. 246; Birsen, s. 266; Köprülü ve Kaneti, s. 158; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 279; Öztan, s. 667; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 896; Akipek, s. 50; Kılıçoğlu, s. 101; Asan, s. 21.

²⁰² Akıntürk, s. 247; Hatemi ve Serozan, s. 224; Öztan, s. 667; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 280; Tekinay, s. 219; Birsen, s. 266; Saymen ve Elbir, s. 250; Köprülü ve Kaneti, s. 158; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895, 896; Keskin, s. 21; Akipek, s. 50; Kılıçoğlu, s. 100, 101; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116.

²⁰³ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 280-282; Birsen, s. 266; Öztan, s. 668; Akıntürk, s. 247; Saymen ve Elbir, s. 250; Köprülü ve Kaneti, s. 158; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 897; Kılıçoğlu, s. 101, 102; Asan, s. 21.

²⁰⁴ Tekinay, s. 217; Öztan, s. 667; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 280; Birsen, s. 266; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 897; Keskin, s. 20; Kılıçoğlu, s. 102; Hatemi, s. 122; Özden, s. 33; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 115.

²⁰⁵ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116; Kılıçoğlu, s. 103.

²⁰⁶ Öztan, s. 668; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 897; Çınar Mutlu, s. 127; Özden, s. 33.

eşlerden birinin herhangi bir zorunluluk sebebiyle örneğin iş seyahati, başka yerde çalışma, hastalık veya tedavi için başka yerde bulunma, askerlik görevinin ifası için evden ayrılma, hükümlülük, öğrenim görme vb. hallerinden biriyle evden ayrılmasında terk söz konusu olmayacaktır.²⁰⁷ Ayrıca hakim tarafından verilmiş bir ayrılık kararının bulunduğu durumlarda da terk sebebine dayanılarak boşanma davası açılmayacaktır.²⁰⁸ Yine karısını anne babasıyla oturduğu evde birlikte yaşamaya zorlayan eşin de karısının evden ayrılması halinde terk sebebiyle boşanma davası açamayacak olması son derece anlaşılardır, nitekim ilgili durumda kadın eşin terk eylemi haklı sebebe dayanmaktadır.²⁰⁹

Terk sebebiyle açılacak boşanma davalarında ortak konuttan ayrılan ve konuta geri dönmeyen eşin bu eyleminin haklı bir nedene dayanıp dayanmadığını takdir etme yetkisi davaya bakan hakime aittir, zira kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanununun ilgili maddesinde (TMK 164) haklı sebep teşkil eden durumların neler olduğu özel olarak belirtilmemiştir.²¹⁰

c. Terk Fiilinin Üzerinden En Az Altı Ay Geçmesi

Terk sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için kanunun aradığı bir diğer koşul, terk fiilinin üzerinden en az altı aylık sürenin geçmiş olmasıdır.²¹¹ Evlilik birliğinin gerektirdiği yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla eşle birlikte yaşamını sürdürdüğü ortak konutu terk eden ve haklı bir sebebi bulunmaksızın konuta geri dönmeyen eş aleyhine terk sebebine dayalı boşanma davası açılabilmesi için eşlerin en az altı ay boyunca ayrı yaşama durumunu sürdürmüş olmaları gerekmektedir.²¹² Altı aylık ayrı yaşanan sürenin çeşitli sebeplerle kesilmesi halinde, örneğin terk eden eşin eve geri dönmesinin söz konusu olduğu hallerde ilgili altı aylık süre sıfırlanmış olacaktır fakat sürenin kesilerek sıfırlanmasının ardından yeni bir terk eylemi gerçekleşirse altı aylık

²⁰⁷ Saymen ve Elbir, s. 250; Tekinay, s. 216; Birsen, s. 266; Akıntürk, s. 247; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 281, 282; Öztan, s. 668; Köprülü ve Kaneti, s. 158; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 895-897; Kılıçoğlu, s. 101.

²⁰⁸ Akıntürk, s. 247; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 280-282; Köprülü ve Kaneti, s. 158; Saymen ve Elbir, s. 250; Öztan, s. 668; Tekinay, s. 219; Birsen, s. 266; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 896; Özden, s. 32.

²⁰⁹ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 281; Tekinay, s. 219; Akıntürk, s. 247, 248; Saymen ve Elbir, s. 250, 251; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 896, 897; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 115; Özden, s. 33.

²¹⁰ Hatemi ve Serozan, s. 225; Öztan, s. 668.

²¹¹ Öztan, s. 669; Birsen, s. 266; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 898; Kılıçoğlu, s. 103; Asan, s. 21.

²¹² Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 897; Asan, s. 21; Akıntürk, s. 248; Akipek, s. 51; Hatemi, s. 122.

sürenin yeni gerçekleşen terk eyleminden itibaren hesaplanarak tekrar belirlenmesi gerekecektir.²¹³ Burada dikkat edilmesi gereken nokta terk eylemini gerçekleştiren eşin bahsi geçen altı aylık süreyi hakkın kötüye kullanılması sonucunu doğuracak şekilde kullanmaması gerektiğidir.²¹⁴ Örneğin sırf altı aylık sürenin dolmasını engellemek amacıyla konuta dönen fakat aslında yeniden evlilik birliği içerisinde yaşama amacı taşımayan ve bu nedenle de kısa bir süre içerisinde yeniden konuttan ayrılan eş tarafından ilgili altı aylık sürenin kötü niyetle kullanıldığı anlaşılmaktadır.²¹⁵ Bu bağlamda altı aylık süre kesilmeyecek, eşin konutu yeniden terk etmesiyle birlikte ilgili süre kaldığı yerden işlemeye devam edecektir, zira kanun hakkın kötü niyetle kullanımını hiçbir zaman korumaz.²¹⁶ Yine konuta dönüşün ciddi ve samimi olup olmadığının tespiti de bu noktada ayrıca önem arz etmektedir.²¹⁷

Terk sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için gereken altı aylık süre henüz dolmadan terk eylemini gerçekleştiren eşin ortak konuta geri dönmesi halinde bu dönüş ciddiye ve hakkın kötüye kullanımı niteliğinde değilse bahsi geçen eş aleyhine artık terk sebebine dayalı boşanma davası açılamaz.²¹⁸

d. Terk Eden Eşe Yönelik Eve Dön İhtarı

Terk sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için tamamlanması gereken son koşul terk eden eşe eve dönmesi için ihtar gönderilmesidir.²¹⁹ Terk edilen eş tarafından, terk eden eşe gönderilecek ihtar noter veya mahkeme kanalıyla çekilebilmektedir.²²⁰ Bu bağlamda terk edilen eşin, terk sebebine dayalı boşanma davasını açmadan önce görevli ve yetkili yerlere (notere veya mahkemeye) başvurmak suretiyle kanunda yer alan ihtar şartını sağlaması gerekmektedir. İlgili şarta ilişkin Türk Medeni Kanununun 164. maddesinin ikinci fıkrasında bir düzenleme getirilmiştir.²²¹ Bahsi geçen düzenlemeye göre; *“Davaya hakkı olan eşin istemi üzerine hâkim veya noter, esası incelemeden yapacağı ihtarda terk eden eşe iki ay içinde ortak konuta dönmesi gerektiği ve*

²¹³ Akıntürk, s. 248; Asan, s. 21, 22; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116; Öztürk, s. 31.

²¹⁴ Kılıçoğlu, s. 103; Öztürk, s. 31; Akıntürk, s. 248; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116; Asan, s. 22.

²¹⁵ Saymen ve Elbir, s. 251; Öztan, s. 670; Akipek, s. 52, 53; Kılıçoğlu, s. 103; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 283.

²¹⁶ Öztan, s. 670; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116; Asan, s. 22; Kılıçoğlu, s. 103; Akipek, s. 52, 53.

²¹⁷ Tekinay, s. 220; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 283; Öztan, s. 670; Akipek, s. 53.

²¹⁸ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116; Öztürk, s. 31; Öztan, s. 670; Tekinay, s. 220; Asan, s. 21.

²¹⁹ Hatemi ve Serozan, s. 225; Akıntürk, s. 248; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 284; Özden, s. 34.

²²⁰ Kılıçoğlu, s. 105; Hatemi, s. 122; Asan, s. 21; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116.

²²¹ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116; Akıntürk, s. 248; Keskin, s. 20, 21; Kılıçoğlu, s. 104.

dönmemesi hâlinde doğacak sonuçlar hakkında uyarıda bulunur. Bu ihtar gerektiğinde ilân yoluyla yapılır. Ancak, boşanma davası açmak için belirli sürenin dördüncü ayı bitmedikçe ihtar isteminde bulunulamaz ve ihtardan sonra iki ay geçmedikçe dava açılmaz.”²²² Kanun hükmünden de anlaşıldığı üzere terk sebebiyle boşanma davası açmak isteyen tarafın öncelikle terk eyleminin üzerinden dört aylık bir sürenin geçmesini beklemesi gerekmektedir.²²³ Zira bu süre içerisinde terk eden eşin eve geri dönmesi söz konusu olabilir ve bu durumda terk sebebine dayalı olarak boşanma davası açılmaz. Terk edilen eş, terk eyleminin üzerinden en erken dört aylık bir süre geçtikten sonra mahkemeye veya notere başvurarak kendisini terk eden tarafa eve dönmesi amacıyla ihtar gönderebilir. Gönderilecek ihtarla terk eden eşe iki ay içerisinde eve dönmesi yönünde çağrı yapılması gerekmektedir.²²⁴ Bunun yanı sıra eve dönmemesi halinde takip eden süreçte nelerle karşılaşabileceği ve aleyhinde terk sebebiyle boşanma davası açılabilceği de bildirilmelidir.²²⁵ Kanun hükmünde de belirtilmiş olduğu üzere terk eyleminin üzerinden geçen dört aylık sürenin ardından terk eden eşe gönderilen ihtarla birlikte yeni bir iki aylık bekleme süresi ortaya çıkmaktadır. Çünkü ihtar gönderilmiş olması anında dava açılabilceği anlamını taşımaz. Kendisine ihtar gönderilen eşin bu iki aylık sürede eve dönmesi beklenektir ancak eş eve dönmezse artık terk edilen eşin terk sebebine dayanarak boşanma davası açma hakkı doğar, zira bu durumda davacı eş kanunda belirtilen tüm şartları yerine getirmiştir. O halde görüldüğü üzere terk sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için terk eyleminden itibaren toplamda en az altı aylık sürenin geçmiş olması gerekmektedir.²²⁶ Bahsi geçen dört ve iki aylık süreler hem dava şartı olmaları ve kamu düzenini ilgilendirmeleri hem de hak düşürücü süre niteliğinde olmaları sebebiyle hakim tarafından resen dikkate alınacaktır.²²⁷

İhtar, mahkeme veya noter kanalıyla terk eden eşin adresine gönderilecek olup terk eden eşin adresinin bilinemediği hallerde ilan yoluyla da gerçekleştirilebilir.²²⁸ İhtar gönderilmesi amacıyla mahkemeye başvurmak isteyen eşin bunu dilediği yerdeki

²²² TMK 164/2 (www.mevzuat.gov.tr).

²²³ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 117; Hatemi, s. 122; Akıntürk, s. 248; Kılıçoğlu, s. 104; Güneşlioğlu, s. 13; Çınar Mutlu, s. 131; Özden, s. 34.

²²⁴ Akıntürk, s. 248; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116; Asan, s. 21; Çınar Mutlu, s. 131; Özden, s. 34.

²²⁵ Hatemi ve Serozan, s. 227; Tekinay, s. 223; Akıntürk, s. 248; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 116; Asan, s. 21; Çınar Mutlu, s. 131; Özden, s. 34; Öztürk, s. 31.

²²⁶ Kılıçoğlu, s. 104; Akıntürk, s. 249; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 117; Hatemi, s. 122.

²²⁷ Akıntürk, s. 250; Güneşlioğlu, s. 14; Çınar Mutlu, s. 131; Özden, s. 36.

²²⁸ Öztan, s. 672, 673; Tekinay, s. 224, 225; Akıntürk, s. 248; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 287; Birsan, s. 267.

mahkemeden talep etmesi mümkündür, zira ihtar bir dava olmadığından yetki kurallarına tabi değildir.²²⁹ Burada dikkat edilmesi gereken noktaysa ihtar gönderilmesi için başvurulacak mahkemenin görevli mahkeme olması gerektiğidir, bu bağlamda görevli mahkemeler ise aile mahkemeleridir.²³⁰

Terk edilen eşin, terk eden tarafı eve geri dönmek üzere ihtar yoluyla çağırdığı hallerde geri dönülecek ortak konutu, terk eden eş için yaşamaya uygun ve elverişli hale getirmiş olması gerekmektedir.²³¹ Terk eden tarafın dönebileceği uygun bir ortak konutun varlığı söz konusu değilse ihtarın samimi olmadığı değerlendirilir ve terk sebebine dayalı boşanma davası açılabilmesinin kanuni şartlarının tamamlanmamış olduğu kabul edilir. Zira geri dönmeye elverişli olmayan bir konut öne sürülerek ihtar çekilmesi ihtarın yalnızca kanunda belirtilen şartın gerçekleştirildiği izlenimi vermek suretiyle ve bir an önce dava açabilmek amacıyla çekilmiş olduğunun göstergesidir.

Terk edilen eş tarafından gönderilecek ihtarın geçerliliği, terk eden eş için geri dönmeye uygun bir ortak konutun hazırlanmasının yanı sıra Yargıtay içtihatları ışığında ayrıca eşin geri dönmesi için yapılması gerekli harcama ve giderler varsa (örneğin geri dönüş bağlamında yol parası) bunların da ihtar çeken eş tarafından sağlanması şartına bağlıdır.²³²

Terk eden eşin kendisine gönderilen ihtara rağmen ortak konuta geri dönmemesini haklı çıkaracak birtakım sebeplerin varlığı halinde ihtar şartının yerine getirilmediği kabul edilecektir ve bu durumda terk sebebine dayalı boşanma davası açılması da söz konusu olmayacaktır.²³³

Zorunlu ihtar şartını sağlayan ve diğer tüm şartları da gerektiği gibi tamamlayan eş, ihtara rağmen haklı bir sebebi olmaksızın ortak konuta dönmeyen ve kendisini terk

²²⁹ Akıntürk, s. 249; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 294; Hatemi ve Serozan, s. 225; Öztan, s. 671; Köprülü ve Kaneti, s. 163; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 899; Kılıçoğlu, s. 105; Çınar Mutlu, s. 131.

²³⁰ Kılıçoğlu, s. 105; Çınar Mutlu, s. 131; Öztan, s. 671; Akıntürk, s. 249.

²³¹ Hatemi ve Serozan, s. 226; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 286; Birsan, s. 267; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 899; Akıntürk, s. 249; Tekinay, s. 223; Çınar Mutlu, s. 132; Hatemi, s. 122; Asan, s. 21; Özden, s. 34.

²³² Tekinay, s. 224; Akıntürk, s. 249; Öztan, s. 672; Hatemi ve Serozan, s. 227; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 285; Saymen ve Elbir, s. 252; Keskin, s. 21; Yargıtay 2. HD., T. 20.02.2003, E. 2003/219, K. 2003/2180 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 23.11.2023); Kılıçoğlu, s. 105; Çınar Mutlu, s. 133; Özden, s.36.

²³³ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 294; Akıntürk, s. 250; Çınar Mutlu, s. 130.

eden eşine karşı en nihayetinde Türk Medeni Kanununun 164. maddesinde yer alan düzenlemeye dayanarak terk sebebiyle boşanma davası açabilecektir.²³⁴

6. Akıl Hastalığı Sebebiyle Boşanma

Akıl hastalığı sebebiyle boşanma, Türk Medeni Kanununun 165. maddesinde düzenleme altına alınmış kusura dayanmayan, nispi nitelikte bir özel boşanma nedenidir.²³⁵ Akıl hastalığı sebebiyle boşanma nispi nitelikte olduğundan ilgili sebebe dayanarak boşanma davası açılması halinde davaya bakan hakim somut olaya ilişkin yalnızca eşlerden birinin akıl hastalığı bulunduğu dair tespiti yeterli olmayacak ayrıca ilgili durumun diğer eş için evliliği çekilmez hale getirip getirmediği de hakim tarafından araştırılacaktır.²³⁶ Nitekim bu hususa kanun hükmünde de yer verilmiştir. Türk Medeni Kanununun 165. maddesine göre; *“Eşlerden biri akıl hastası olup da bu yüzden ortak hayat diğer eş için çekilmez hâle gelirse, hastalığın geçmesine olanak bulunmadığı resmî sağlık kurulu raporuyla tespit edilmek koşuluyla bu eş boşanma davası açabilir.”*²³⁷ Bahsi geçen düzenleme ile akıl hastalığı sebebine dayanarak boşanma davası açılabilmesi için gereken bazı şartlara değinilmiştir, bu şartlar; eşlerden birinin akıl hastalığının bulunması, hastalığın iyileşme imkanının bulunmaması ve hastalık sebebiyle diğer eş için ortak hayatın çekilmez hale gelmiş olmasıdır.²³⁸

a. Eşlerden Birinin Akıl Hastalığının Bulunması

Türk Medeni Kanununun 165. maddesine dayanılarak eşlerden biri tarafından boşanma davası açılabilmesi için gereken en temel koşul, aleyhine boşanma davası açılacak eşin bir akıl hastalığına sahip olmasıdır.²³⁹ Bu bağlamda dikkat edilmelidir ki kanun koyucu tarafından yalnızca akıl hastalığı bir boşanma sebebi olarak düzenlenmiştir. O halde şiddeti, ağırlığı yahut iyileşme olasılığı her ne olursa olsun akıl hastalığı dışında kalan başkaca rahatsızlıkların ya da örneğin kanser, veba, siroz, felç,

²³⁴ Öztan, s. 671; Tekinay, s. 221; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 900; Birsen, s. 267; Köprülü ve Kaneti, s. 164; Kılıçoğlu, s. 104; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 118; Çınar Mutlu, s. 130; Özden, s. 34.

²³⁵ Öztan, s. 674, 675; Akıntürk, s. 251, 252; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 295; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 900; Kandil, s. 35; Keskin, s. 21, 22; Kılıçoğlu, s. 106; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 118; Asan, s. 22.

²³⁶ Hatemi ve Serozan, s. 228; Asan, s. 22; Güneşlioğlu, s. 14; Çınar Mutlu, s. 157; Özden, s. 38.

²³⁷ TMK 165 (www.mevzuat.gov.tr); Akıntürk, s. 251; Kandil, s. 35; Keskin, s. 21; Kılıçoğlu, s. 105; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 118; Öztürk, s. 32.

²³⁸ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 900-902; Akıntürk, s. 251, 252; Öztan, s. 675; Saymen ve Elbir, s. 253; Keskin, s. 22; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 118, 119; Asan, s. 22; Güneşlioğlu, s. 14; Öztürk, s. 32.

²³⁹ Birsen, s. 268; Kandil, s. 35; Akıntürk, s. 251; Öztan, s. 675; Akipek, s. 53; Kılıçoğlu, s. 107.

frengi, AIDS gibi birtakım hastalıkların söz konusu olduğu hallerde akıl hastalığı sebebine dayanılarak boşanma davası açılamaz.²⁴⁰

Akıl hastalığı sebebiyle boşanmaya ilişkin hükmün yer aldığı Türk Medeni Kanununun 165. maddesinde hastalığa, hastalığın türüne veya ağırlığına yönelik olarak kanun koyucu tarafından getirilmiş bir tanımlama bulunmamaktadır. Bu bağlamda akıl hastalıklarının neler olduğu tıp biliminin verileri ışığında tespit edilecek olup ilgili hastalığın evlilik birliğini çekilmez hale getirip getirmediği hususu ise hakimın takdirine bırakılacaktır.²⁴¹

b. Hastalığın İyileşme İmkânının Bulunmaması

Türk Medeni Kanununun 165. maddesinde yer alan düzenlemeye göre akıl hastalığı sebebine dayanılarak boşanma davası açılabilmesi için aleyhine boşanma davası açılacak eşin sahip olduğu akıl hastalığının iyileşme imkanı bulunmayan başka bir ifadeyle geçmesine olanak bulunmayan türden, şifasız bir akıl hastalığı olması gerekir.²⁴² O halde ilgili düzenlemeden de anlaşılmaktadır ki kanun koyucu her tür akıl hastalığını bir boşanma sebebi olarak düzenleme altına almamıştır zira burada önemli olan akıl hastalığının düzelmesine imkan bulunmuyor olmasıdır.²⁴³ Bu bağlamda eşlerden birinin örneğin karakter bozuklukları, şizofreni, paranoya gibi tıbbi imkanlar çerçevesinde tedavi olanağının bulunmadığı hastalıklardan birine yakalanmış olması halinde diğer eş tarafından akıl hastalığı sebebine dayanılarak boşanma davası açılabilecektir.²⁴⁴

Akıl hastalığı sebebine dayanılarak boşanma davası açılabilmesi için akıl hastası eşin hastalığının iyileşmesine imkan bulunmadığına yönelik tespitin resmî sağlık kurulu raporuyla yapılması gerekmektedir.²⁴⁵ Resmî sağlık kurulu raporu, yetkili kurumdan

²⁴⁰ Tekinay, s. 229; Birsen, s. 268; Akipek, s. 53; Kılıçoğlu, s. 107; Kandil, s. 35; Akıntürk, s. 251; Çınar Mutlu, s. 150; Özden, s. 38; Öztürk, s. 32.

²⁴¹ Akıntürk, s. 251; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 901; Çınar Mutlu, s. 157; Öztürk, s. 33.

²⁴² Birsen, s. 268; Öztan, s. 675-678; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 297; Akıntürk, s. 251; Tekinay, s. 229; Saymen ve Elbir, s. 253; Köprülü ve Kaneti, s. 165; Kandil, s. 35; Akipek, s. 54; Kılıçoğlu, s. 107; Hatemi, s. 123.

²⁴³ Tekinay, s. 229; Akipek, s. 54; Kılıçoğlu, s. 107; Akıntürk, s. 251; Çınar Mutlu, s. 153; Öztürk, s. 33.

²⁴⁴ Akıntürk, s. 252; Öztan, s. 676; Çınar Mutlu, s. 153; Öztürk, s. 33.

²⁴⁵ Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 297; Saymen ve Elbir, s. 253, 254; Öztan, s. 678; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 902; Akıntürk, s. 252; Kandil, s. 35; Akipek, s. 54; Kılıçoğlu, s. 106, 107; Hatemi, s. 123; Dural, Öğüz ve Gümüş, s. 119; Güneşlioğlu, s. 14; Çınar Mutlu, s. 151; Özden, s. 39; Öztürk, s. 33, 34.

alınmış olmakla birlikte ayrıca hastalığın iyileşmesine olanak bulunmadığına ilişkin kesin ifadeler de içermelidir.²⁴⁶

c. Ortak Hayatın Çekilmez Hale Gelmiş Olması

Akıl hastalığı sebebine dayalı boşanma davası açılabilmesi için gerekli son koşul eşlerden birinin yakalanmış olduğu akıl hastalığı sebebiyle diğer eş bakımından ortak hayatın çekilmez hale gelmiş olmasıdır.²⁴⁷ Daha önce de ifade edildiği üzere akıl hastalığı sebebiyle boşanma bir nispi boşanma nedeni olarak düzenlenmiş olduğundan hastalığın varlığı tek başına boşanma davası açılabilmesi için yeterli değildir, muhakkak ilgili hastalığın ortak hayatı çekilmez kılması gerekmektedir.²⁴⁸ Akıl hastalığı sebebiyle ortak hayatın çekilmez hale gelip gelmediği hakim tarafından araştırılmalıdır.²⁴⁹ Akıl hastalığı bulunan tarafın, eşinin yaşamına yönelik tehdit oluşturabilecek saldırgan davranışlar sergiliyor olması, ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun bulunması gibi durumların varlığı halinde akıl hastalığı bulunmayan diğer eş için artık ortak hayatın çekilmez hale geldiği genel olarak kabul görmektedir.²⁵⁰

Akıl hastalığı sebebine dayalı boşanma davası açılabilmesi için kanunda öngörölmüş bir hak düşürücü süre veya zamanaşımı süresi bulunmamaktadır. Yukarıda bahsi geçen tüm şartların oluşması halinde akıl hastası eş aleyhine akıl hastalığı sebebine dayalı boşanma davası kanunda yazılı bir süre sınırı bulunmadığından her zaman açılabilir.²⁵¹

C. Genel Boşanma Sebepleri

Genel boşanma sebepleri, özel boşanma sebeplerinde olduğu gibi boşanma sebebi teşkil eden belirli bir olguya dayanmamakta, aksine genel olarak pek çok olay yahut olguyu içinde barındırmaktadır.²⁵²

²⁴⁶ Akipek, s. 55; Kılıçoğlu, s. 107; Öztan, s. 678; Akıntürk, s. 252; Kandil, s. 35; Çınar Mutlu, s. 154.

²⁴⁷ Tekinay, s. 231; Birsen, s. 268; Öztan, s. 675, 676; Akıntürk, s. 252; Saymen ve Elbir, s. 253; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 902; Köprülü ve Kaneti, s. 166; Kandil, s. 35; Keskin, s. 22; Akipek, s. 54; Kılıçoğlu, s. 107; Hatemi, s. 123; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 119; Güneşlioğlu, s. 15.

²⁴⁸ Tekinay, s. 231; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 297; Birsen, s. 268; Akıntürk, s. 252; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 902; Akipek, s. 54; Kılıçoğlu, s. 107; Hatemi, s. 123; Çınar Mutlu, s. 156; Öztürk, s. 34.

²⁴⁹ Öztan, s. 676; Çınar Mutlu, s. 157; Tekinay, s. 232; Akıntürk, s. 252; Kandil, s. 35; Özden, s. 38.

²⁵⁰ Akıntürk, s. 252; Kandil, s. 35; Çınar Mutlu, s. 156, 157; Özden, s. 38; Öztürk, s. 34.

²⁵¹ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 119; Kandil, s. 36; Akıntürk, s. 252; Akipek, s. 55; Asan, s. 22; Güneşlioğlu, s. 15; Öztürk, s. 35; Çınar Mutlu, s. 159; Özden, s. 37.

²⁵² Hatemi ve Serozan, s. 228, 229; Akıntürk, s. 253; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 301; Birsen, s.

Türk Medeni Kanununun 166. maddesinde “*Evlilik Birliğinin Sarsılması*” kenar başlığı altında genel boşanma sebepleri düzenlenmiştir.²⁵³ İlgili düzenleme kanunda tek bir madde halinde yer alıyor olsa da içerisinde üç ayrı genel boşanma sebebi bulundurmaktadır, bunlar; evlilik birliğinin sarsılması, anlaşmalı boşanma (eşlerin anlaşması) ve fiili ayrılık olarak da adlandırılabilen ortak hayatın yeniden kurulamamasıdır.²⁵⁴

1. Evlilik Birliğinin Sarsılması

Evlilik birliğinin sarsılması, Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında düzenlenmiş nispi nitelikte bir genel boşanma sebebidir.²⁵⁵ İlgili düzenlemeye göre; “*Evlilik birliği, ortak hayatı sürdürmeleri kendilerinden beklenmeyecek derecede temelinden sarsılmış olursa, eşlerden her biri boşanma davası açabilir. Yukarıdaki fıkra da belirtilen hâllerde, davacının kusuru daha ağır ise, davalının açılan davaya itiraz hakkı vardır. Bununla beraber bu itiraz, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde ise ve evlilik birliğinin devamında davalı ve çocuklar bakımından korunmaya değer bir yarar kalmamışsa boşanmaya karar verilebilir.*”²⁵⁶ Kanun hükmünden de anlaşıldığı üzere evlilik birliğinin sarsılması sebebine dayanılarak boşanma davası açılabilmesi için gereken bazı koşullar bulunmaktadır, bunlar; evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olması ve ortak hayatın çekilmez hale gelmiş olmasıdır.²⁵⁷

a. Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılmış Olması

Evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayanılarak boşanma davası açılabilmesi için eşler arasındaki uyumsuzlukların, anlaşmazlıkların yahut çatışmaların

269; Saymen ve Elbir, s. 254; Köprülü ve Kaneti, s. 166; Kılıçoğlu, s. 108; İpek, s. 30; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 902; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 119; Asan, s. 23; Tekben, s. 1078; Yeğin, s. 242.

²⁵³ Akıntürk, s. 253; Öztan, s. 678; Kandil, s. 36; Keskin, s. 23; Kılıçoğlu, s. 108; İpek, s. 26; Tekben, s. 1079, 1080; Güneşlioğlu, s. 15; Çınar Mutlu, s. 20; Öztürk, s. 37.

²⁵⁴ Tekinay, s. 172; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 119; Akıntürk, s. 253; Kandil, s. 36; Keskin, s. 23; İpek, s. 25, 26; Kılıçoğlu, s. 108; Asan, s. 23; Yeğin, s. 242; Güneşlioğlu, s. 15; Çınar Mutlu, s. 20.

²⁵⁵ Hatemi ve Serozan, s. 228; Akıntürk, s. 253; İpek, s. 36; Öztan, s. 679; Kandil, s. 37; Keskin, s. 23; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 120; Asan, s. 23; Tekben, s. 1080; Çınar Mutlu, s. 20, 21; Özden, s. 40.

²⁵⁶ TMK 166/1-2 (www.mevzuat.gov.tr); Akıntürk, s. 253; Kandil, s. 36; Kılıçoğlu, s. 107; İpek, s. 25; Tekben, s. 1084.

²⁵⁷ Saymen ve Elbir, s. 254; Akıntürk, s. 254; Birsan, s. 269; Öztan, s. 680-689; Hatemi ve Serozan, s. 228; Köprülü ve Kaneti, s. 167-170; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 902-908; İpek, s. 30; Kandil, s. 37; Hatemi, s. 125; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 119-122; Tekben, s. 1080; Parlak, s. 45; Özden, s. 42; Aydın Zevkliler, Şeref Ertay, Ayşe Havutçu ve Damla Gürpınar, Medeni Hukuk Temel Bilgiler, 7. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012, s. 298, 299.

son derece büyük, ciddi ve şiddetli olması gerekmektedir.²⁵⁸ Bu bağlamda kanun koyucu eşler arasındaki basit, sıradan, kolaylıkla çözüme kavuşturulabilecek ufak anlaşmazlıkları, ani ve fevri davranışları bu kapsamda değerlendirmemiş ve evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına sebebiyet verebilecek durumlar olarak kabul etmemiştir.²⁵⁹

Evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına sebep olabilecek durumların neler olduğu Türk Medeni Kanununda özel olarak sayılmamıştır. Somut olayın koşullarına göre her boşanma davası bakımından evlilik birliğini temelinden sarsacak durumların oluşup oluşmadığını belirleme görevi hakime bırakılmıştır. Hakim ilgili belirlemeyi yaparken takdir yetkisini kullanacaktır.²⁶⁰ Davaya bakan hakimin takdir yetkisini kullanırken çeşitli yargı kararlarından ve öğretideki görüşlerden yararlanabilmesi de mümkün kılınmıştır.²⁶¹ Bu bağlamda eşler arasındaki uyumsuzluk ve geçimsizliğin evlilik birliğinin gereklerini yerine getirmeye engel olacak düzeye taşınmış olması temelden sarsılmaya örnek teşkil eder.²⁶² Benzer şekilde eşler arasındaki anlaşmazlığın eşlerin birbirlerine olan sevgi, saygı bağlarını zayıflatmış ve tahammül sınırlarını oldukça daraltmış olduğu hallerde eşlerin evlilik birliğini sürdürme konusunda isteksiz hale geldikleri görülmektedir. Bu gibi durumlarda artık eşlerden evlilik birliğini devam ettirmeleri beklenemeyecektir. Örneğin eşlerden birinin diğerine karşı sarf ettiği onur kırıcı ve hakarete varan sözlerin yahut şiddetin varlığı halinde²⁶³, evlilik birliğini ve ortak hayatı katlanılmaz hale getiren kıskançlığın bulunduğu durumlarda evlilik birliğinin temelinden sarsılması neticesi ortaya çıkacak ve diğer eşe evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayalı boşanma davası açma hakkı doğacaktır.²⁶⁴ Yine eşlerden biri tarafından herhangi bir haklı sebebe dayalı olmaksızın cinsel ilişkiden kaçınılması, eşe ve varsa çocuklara yeterli ilginin gösterilmemesi, evliliğin gerektirdiği

²⁵⁸ Öztan, s. 680; Saymen ve Elbir, s. 254, 255; Akıntürk, s. 254; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 905; Kandil, s. 37; İpek, s. 43; Tekben, s. 1084, 1085; Yeğin, s. 242; Özden, s. 43; Güneşlioğlu, s. 16.

²⁵⁹ Akıntürk, s. 255; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 905; Tekinay, s. 176; Öztan, s. 681; Saymen ve Elbir, s. 255; Kandil, s. 37; İpek, s. 43-61; Özden, s. 43-49; Tekben, s. 1088, 1089.

²⁶⁰ Keskin, s. 23; Akıntürk, s. 254; Öztan, s. 679-681; İpek, s. 28; Kandil, s. 38; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 903; Akipek, s. 57; Hatemi, s. 125; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 120; Tekben, s. 1091.

²⁶¹ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 121; Akıntürk, s. 254; İpek, s. 41, 42; Yeğin, s. 249.

²⁶² Kandil, s. 38; Akıntürk, s. 254, 255; Akipek, s. 59; Kılıçoğlu, s. 109; İpek, s. 43; Tekben, s. 1086; Çınar Mutlu, s. 22; Öztürk, s. 44, 45; Saymen ve Elbir, s. 255.

²⁶³ Yargıtay 2. HD., T. 24.01.2007, E. 21592, K. 364; Yargıtay 2. HD., T. 23.06.1992, E. 5526, K. 7101 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 28.11.2023); Tekben, s. 1093; Yeğin, s. 242.

²⁶⁴ Tekinay, s. 173, 174; Akıntürk, s. 255; Saymen ve Elbir, s. 255; Öztan, s. 683; Köprülü ve Kaneti, s. 168; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 905, 906; Kandil, s. 38; Keskin, s. 25; İpek, s. 40-45; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 122; Asan, s. 24; Tekben, s. 1086; Yeğin, s. 242; Çınar Mutlu, s. 25; Öztürk, s. 48.

sorumlulukların yerine getirilmemesi gibi hallerde de evlilik birliğinin temelinden sarsılması söz konusu olmaktadır.²⁶⁵ Hakim tarafından bu ve benzeri tüm durumlar değerlendirilerek evliliğin devamında eşler, varsa çocuklar ve toplum açısından bir fayda kalmamış olduğuna kanaat getirilmesi halinde boşanmaya karar verilecektir.²⁶⁶

b. Ortak Hayatın Çekilmez Hale Gelmiş Olması

Türk Medeni Kanununun 166. maddesine dayanılarak boşanma davası açılabilmesi için eşler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkların evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına sebep olmasının yanı sıra eşlerden en az biri için ortak hayatı çekilmez hale getirmiş olması da gerekmektedir.²⁶⁷ Ortak hayatın çekilmez hale gelip gelmediğini belirleme görevi hakime verilmiştir. Hakim bu konuda geniş bir takdir yetkisine sahiptir.²⁶⁸ Hakim takdir yetkisini kullanırken somut olayın özelliklerini dikkate almalı ve eşlerin sosyal, kültürel, ekonomik durumlarını, karakter yapılarını, yetiştikleri çevreyi göz önünde bulundurmalıdır.²⁶⁹

Eşlerin birbirleriyle sağlıklı iletişim kurmalarının, hayatın getirdiği sorunlarla birlikte baş etmelerinin, evliliğin yükümlülüklerini birlikte üstlenmelerinin mümkün olmadığı, yalnızca aynı çatı altında, hiçbir paylaşımda bulunmadan birlikte yaşamayı sürdürdükleri hallerde evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı ve ortak hayatın çekilmez hale geldiği kabul edilmelidir.²⁷⁰ Zira evlilik en basit tabiriyle birlikte bir hayatı sırtlamak, hayatın getirdiği yükleri birlikte taşımak, iyi ve kötü günleri birlikte paylaşmaktır. Böyle bir paylaşımda bulunmayan eşlerin aynı çatı altında evliliklerini sürdürmelerini beklemek hakkaniyete uygun düşmeyecektir. Bu noktada artık eşler açısından ortak hayatın çekilmez hale geldiğinin kabulü gerekir. Ayrıca bahsi geçen durumların elbette gerçek manasıyla eşleri evlilikten soğutmuş, birbirlerini görmeye dahi tahammül edemez hale getirmiş olması gerekmektedir. Aksi takdirde yaşanan ufak

²⁶⁵ Öztan, s. 683-685; Köprülü ve Kaneti, s. 168; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 122; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 905, 906; Tekinay, s. 174, 175; İpek, s. 41-61; Kandil, s. 38; Akıntürk, s. 256; Akipek, s. 59; Tekben, s. 1086; Çınar Mutlu, s. 23-26; Özden, s. 48, 49; Öztürk, s. 48, 49.

²⁶⁶ İpek, s. 30; Öztürk, s. 45; Akıntürk, s. 257.

²⁶⁷ Birsen, s. 269; Akıntürk, s. 257; Öztan, s. 685, 686; Hatemi ve Serozan, s. 232; Saymen ve Elbir, s. 256; Köprülü ve Kaneti, s. 169; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 907; Kılıçoğlu, s. 108-112; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 121; Tekben, s. 1088; Yeğin, s. 242; Çınar Mutlu, s. 30; Öztürk, s. 46.

²⁶⁸ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 908; Öztan, s. 686; Akıntürk, s. 257; Köprülü ve Kaneti, s. 169; Keskin, s. 23; İpek, s. 28; Tekben, s. 1092; Çınar Mutlu, s. 31; Öztürk, s. 46; Özden, s. 55.

²⁶⁹ Köprülü ve Kaneti, s. 169; Akıntürk, s. 257; İpek, s. 28; Tekben, s. 1092; Çınar Mutlu, s. 31; Özden, s. 57; Öztürk, s. 81.

²⁷⁰ Akıntürk, s. 257; Köprülü ve Kaneti, s. 169; Kandil, s. 40; Keskin, s. 24, 25; İpek, s. 45; Özden, s. 59.

tefek dargınlıkların veya tartışmaların her durumda ortak hayatı çekilmez hale getirdiği kabul edilemez. Bu sebeple ilgili değerlendirmeyi yapacak hakimin takdir yetkisini kullanırken dikkatli olması son derece önemlidir.

Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin ikinci fıkrasında belirtildiği haliyle evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebiyle boşanma davası açan ve ortak hayatın kendisi açısından çekilmez hale geldiği iddiasında bulunan davacı eşin kusurunun daha ağır olduğu hallerde, hakkın kötüye kullanılması niteliğinde olmamak kaydıyla davalı eşin davaya itiraz hakkı bulunmaktadır (TMK 166/2).²⁷¹ İlgili düzenlemeden de anlaşıldığı üzere davacı eş kusurlu olsa dahi dava açabilmektedir, zira evlilik birliğinin sarsılması sebebine dayalı boşanma, kusura dayalı bir boşanma sebebi değildir.²⁷² Bu noktada kusurun tespitini yapma görevi boşanma davasını görececek hakime bırakılmıştır. Hakim kusurun tespitini yaparken somut olayın koşullarını değerlendirerek taraflardan hangisinin kusurunun daha ağır olduğunu takdir yetkisini kullanmak suretiyle belirleyecektir.²⁷³ Öte yandan hakim davaya itirazda bulunan daha az kusurlu eşin itiraz hakkını, hakkın kötüye kullanılması neticesini doğuracak şekilde kullandığını tespit eder ve evlilik birliğinin devamında gerek davalı gerekse çocuklar bakımından korunmaya değer bir yarar kalmadığına kanaat getirirse boşanmaya karar verebilir.²⁷⁴

2. Anlaşmalı Boşanma (Eşlerin Anlaşması)

Anlaşmalı boşanma, Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenleme altına alınmış mutlak nitelikte bir genel boşanma nedenidir.²⁷⁵ Mutlak niteliği haiz bir boşanma nedeni olan anlaşmalı boşanmada eşlerin anlaşmasının somut olay içerisinde bir olgu olarak var olması yeterlidir, bir diğer deyişle hakim tarafından ayrıca evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığının araştırılmasına

²⁷¹ Hatemi ve Serozan, s. 233; Akıntürk, s. 258; Birsen, s. 270; Köprülü ve Kaneti, s. 171; Öztan, s. 690; Tekinay, s. 183; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 904-909; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 123; Kandil, s. 38; Keskin, s. 23; Kılıçoğlu, s. 111; Asan, s. 24; Tekben, s. 1101; Güneşlioğlu, s. 17.

²⁷² Saymen ve Elbir, s. 256, 257; Birsen, s. 270; Köprülü ve Kaneti, s. 170; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 904-909; Akıntürk, s. 258; Tekinay, s. 182; Akipek, s. 58; Asan, s. 24; Kandil, s. 38; Keskin, s. 28; İpek, s. 30; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 122; Tekben, s. 1100; Çınar Mutlu, s. 36.

²⁷³ Tekinay, s. 183, 184; Öztan, s. 691; Akıntürk, s. 260; Köprülü ve Kaneti, s. 172; Akipek, s. 57; Kılıçoğlu, s. 110; Tekben, s. 1101; Parlak, s. 45.

²⁷⁴ Akıntürk, s. 261; Köprülü ve Kaneti, s. 173; Hatemi ve Serozan, s. 234, 235; Öztan, s. 691; Tekinay, s. 191; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 909; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 123, 124; Kandil, s. 39; Keskin, s. 23; Kılıçoğlu, s. 111; Hatemi, s. 125; Asan, s. 24; Tekben, s. 1108, 1109; Parlak, s. 45.

²⁷⁵ Öztan, s. 692; Kandil, s. 40; Keskin, s. 25; Akıntürk, s. 261; Kılıçoğlu, s. 112; İpek, s. 26, 27; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 124, 125; Asan, s. 25; Güneşlioğlu, s. 18; Çınar Mutlu, s. 46; Öztürk, s. 93.

gerek yoktur.²⁷⁶ Nitekim en az bir yıl sürmüş bir evlilikte eşlerin karşılıklı anlaşma yoluyla boşanmayı istemeleri yahut eşlerden birinin açacağı davayı diğer eşin kabul etmesiyle boşanmanın gerçekleşeceği hallerde bu durum, hem doğrudan evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına karine kabul edilebilecek hem de diğer yandan ortak hayatın çekilmez hale geldiğine işaret edecektir.²⁷⁷

Anlaşmalı boşanmaya ilişkin Türk Medeni Kanununda yer alan düzenlemeye göre; *“Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükmolunur. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.”*²⁷⁸ İlgili düzenlemeden de anlaşıldığı üzere eşlerin anlaşmalı boşanma yoluna başvurabilmeleri için tamamlamaları gereken bazı koşullar bulunmaktadır, bunlar; evliliğin en az bir yıl sürmüş olması, eşlerin birlikte başvurması veya eşlerden birinin açtığı davayı diğerinin kabul etmiş olması, hakimin anlaşmalı boşanma yönünde tarafların açıklamış olduğu iradelerinin serbestçe oluştuğuna kanaat getirmesi ve eşler tarafından hazırlanan boşanmanın mali sonuçlarına ve varsa çocukların durumlarına ilişkin hususları içeren protokolün hakim tarafından uygun bulunmasıdır.²⁷⁹ Burada dikkat edilmelidir ki bazı hallerde hakim ilgili protokolü eşlerin ve çocukların menfaatlerini göz önünde bulundurmamak suretiyle uygun bulmayabilir ve protokole yeni bir düzenleme getirilmesini ya da protokolde çeşitli değişikliklerin yapılmasını öngörebilir.²⁸⁰ Bu gibi durumlarda ilgili düzenlemenin yahut değişikliğin taraflarca da

²⁷⁶ Asan, s. 25; Çinar Mutlu, s. 20-46; Özden, s. 40.

²⁷⁷ Hatemi ve Serozan, s. 237, 238; Köprülü ve Kaneti, s. 174; Akıntürk, s. 262; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 904; Öztan, s. 693; Akipek, s. 58; Kılıçoğlu, s. 108; İpek, s. 26; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 119-125; Asan, s. 23-25; Güneşlioğlu, s. 18; Çinar Mutlu, s. 20-46; Özden, s. 82-84; Öztürk, s. 93, 94; Nevzat Özdemir, Türk-İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, Beta Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 113; Tekin, s. 93.

²⁷⁸ TMK 166/3 (www.mevzuat.gov.tr); Tekinay, s. 194; Akıntürk, s. 261; Kandil, s. 36, 37; Kılıçoğlu, s. 107; Öztürk, s. 93.

²⁷⁹ Öztan, s. 692; Hatemi ve Serozan, s. 238; Akıntürk, s. 261; Tekinay, s. 194; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 904; Hatemi, s. 126, 127; Kandil, s. 40, 41; Keskin, s. 25; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 125; Kılıçoğlu, s. 112-114; Asan, s. 25, 26; Yeğin, s. 244-246; Özden, s. 81.

²⁸⁰ Akıntürk, s. 261; Tekinay, s. 194; Öztan, s. 692, 693; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Hatemi ve

kabul edilmesi halinde boşanmaya hükmolunur ve verilen boşanma kararının ardından yeni protokol uygulamaya konulur.²⁸¹

Yukarıda ana hatlarıyla ifade edilen koşullar çalışmamızın ikinci bölümünde ele alınacak anlaşmalı boşanma kurumunun önemli bir kısmını oluşturacağından bu bölümde açıklanmayacak olup ikinci bölümde detaylandırılacaktır.

3. Ortak Hayatın Yeniden Kurulamaması (Fiili Ayrılık)

Ortak hayatın yeniden kurulamaması (fiili ayrılık), Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin dördüncü fıkrasında düzenleme altına alınmış mutlak nitelikte bir genel boşanma nedenidir.²⁸² İlgili düzenlemeye göre; *“Boşanma sebeplerinden herhangi biriyle açılmış bulunan davanın reddine karar verilmesi ve bu kararın kesinleştiği tarihten başlayarak üç yıl geçmesi hâlinde, her ne sebeple olursa olsun ortak hayat yeniden kurulamamışsa evlilik birliği temelden sarsılmış sayılır ve eşlerden birinin istemi üzerine boşanmaya karar verilir.”*²⁸³ Ortak hayatın yeniden kurulamaması sebebiyle boşanmaya kanunda bir genel boşanma sebebi olarak yer verilmesindeki temel amaç birlikte ortak bir hayatı sürdürmek istemeyen ve uzunca bir süredir birbirlerinden ayrı yaşayan eşlere ilgili sebebe dayanmak suretiyle boşanma imkanı tanınmasıdır.²⁸⁴ Yukarıda bahsi geçen kanun hükmünden de anlaşıldığı üzere eşler tarafından ortak hayatın yeniden kurulamaması sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için yerine getirilmesi gereken bazı şartlar bulunmaktadır.²⁸⁵ Bu şartlar; herhangi bir boşanma sebebine dayanılarak açılmış boşanma davasının reddedilmiş olması, boşanma davasında verilmiş ret kararının kesinleşmesinin üzerinden üç yıl

Serozan, s. 238; Kandil, s. 41; Keskin, s. 25; Kılıçoğlu, s. 113; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 126, 127; Hatemi, s. 127; Asan, s. 26; Yeğin, s. 246; Güneşlioğlu, s. 18; Özden, s. 81; Öztürk, s. 95; Yargıç, s. 43.

²⁸¹ Tekinay, s. 194, 195; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Hatemi ve Serozan, s. 238; Kandil, s. 41; Öztan, s. 693; Akıntürk, s. 261; Hatemi, s. 127; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 126, 127; Keskin, s. 25; Kılıçoğlu, s. 113; Yeğin, s. 246; Özden, s. 81; Asan, s. 26; Yargıç, s. 43; Güneşlioğlu, s. 18.

²⁸² Keskin, s. 27; Kılıçoğlu, s. 114; Öztan, s. 700; İpek, s. 26, 27; Hatemi, s. 124; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 128; Yeğin, s. 246; Asan, s. 24; Çınar Mutlu, s. 20; Özden, s. 121-131; Öztürk, s. 108, 109.

²⁸³ TMK 166/4 (www.mevzuat.gov.tr); Akıntürk, s. 265; Öztan, s. 700; Tekinay, s. 196; Kandil, s. 37; Kılıçoğlu, s. 107; Öztürk, s. 108.

²⁸⁴ Akıntürk, s. 265; Köprülü ve Kaneti, s. 176; Öztan, s. 700; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 128; Asan, s. 25; Çınar Mutlu, s. 68, 69; Özden, s. 119.

²⁸⁵ Öztan, s. 701; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 128; Akıntürk, s. 265; Köprülü ve Kaneti, s. 176; Güneşlioğlu, s. 18; Kılıçoğlu, s. 114; Çınar Mutlu, s. 69; Özden, s. 119; Öztürk, s. 108.

geçmiş olması, bu süreçte eşler tarafından ortak hayatın yeniden kurulamamış olması ve eşlerden birinin boşanma kararı verilmesi yönünde talepte bulunmasıdır.²⁸⁶

a. Herhangi Bir Boşanma Sebebine Dayanılarak Açılmış Boşanma Davasının Reddedilmiş Olması

Ortak hayatın yeniden kurulamaması (fiili ayrılık) sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için daha önce açılmış ve reddedilmiş bir boşanma davasının bulunması gerekmektedir.²⁸⁷ Reddedilmiş davanın hangi eş tarafından ve hangi boşanma sebebine dayanılarak açılmış olduğunun bir önemi yoktur, aksine burada asıl önemli olan daha önce açılmış boşanma davasının mahkeme tarafından reddedilmiş ve ret kararının kesinleşmiş olmasıdır.²⁸⁸

b. Boşanma Davasında Verilmiş Ret Kararının Kesinleşmesinin Üzerinden Üç Yıl Geçmiş Olması

Ortak hayatın yeniden kurulamaması sebebine dayalı boşanma davası açılabilmesi için gerekli bir diğer şart daha önce açılmış olan boşanma davasında verilmiş ret kararının kesinleşmesinin üzerinden üç yıl geçmiş olmasıdır.²⁸⁹ Kesinleşme tarihinden başlayarak hesaplanacak üç yıllık süre dolmuş olmasına rağmen eşler birbirlerinden ayrı yaşamayı sürdürüyorlarsa geline nokta artık ortak hayatın yeniden kurulamadığı görülmektedir, bu durumda tarafların ortak hayatın yeniden kurulamaması (fiili ayrılık) sebebine dayanarak boşanma davası açabilme hakkı doğmaktadır.²⁹⁰

c. Eşler Tarafından Ortak Hayatın Yeniden Kurulamamış Olması

Ortak hayatın yeniden kurulamaması (fiili ayrılık) sebebine dayalı boşanma davası açılabilmesi için yerine getirilmesi gereken bir diğer şart da eşler tarafından yeniden bir araya gelinememiş, birlikte yeniden ortak bir hayatın paylaşılammış

²⁸⁶ Köprülü ve Kaneti, s. 176; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 909; Akıntürk, s. 265, 266; Öztan, s. 701-705; Kandil, s. 43; Kılıçoğlu, s. 115-117; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 128-130; Asan, s. 24, 25.

²⁸⁷ Öztan, s. 701; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 909; Köprülü ve Kaneti, s. 176; Akıntürk, s. 265; Kılıçoğlu, s. 115; Hatemi, s. 124; Yeğin, s. 247; Güneşlioğlu, s. 18, 19; Çinar Mutlu, s. 69; Özden, s. 121.

²⁸⁸ Köprülü ve Kaneti, s. 176; Öztan, s. 701; Akıntürk, s. 265; Keskin, s. 27; Kılıçoğlu, s. 115; Hatemi, s. 124; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 128; Asan, s. 25; Yeğin, s. 247; Güneşlioğlu, s. 18, 19.

²⁸⁹ Akıntürk, s. 265; Köprülü ve Kaneti, s. 176; Keskin, s. 27; Kandil, s. 43; Hatemi, s. 124.

²⁹⁰ Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 129; Öztan, s. 702; Köprülü ve Kaneti, s. 176, 177; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 909; Kandil, s. 43; Kılıçoğlu, s. 115; Hatemi, s. 124; Özden, s.125; Çinar Mutlu, s. 73.

olmasıdır. Daha önce açılmış bulunan boşanma davasında verilen ret kararının kesinleşmesinin ardından geçen üç yıllık süre zarfında eşlerin bir araya gelmeleri ve yeniden birlikte bir hayat kurlmaları mümkün olmamışsa bu durum ortak hayatın yeniden kurulamaması (fiili ayrılık) neticesini doğurur ve aynı zamanda evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına karine teşkil eder.²⁹¹

Ortak hayatın yeniden kurulmuş sayılabilmesi için eşlerin yeniden birlikte yaşamaya başlamış olmaları ve evliliğin gerektirdiği tüm sorumlulukları birlikte üstlenmiş olmaları gerekmektedir. Aksi takdirde örneğin yalnızca aralarında tartışma konusu oluşturan durumları çözümleyebilmek amacıyla bir araya gelip oturup konuşmuş olmaları yahut varsa çocukları için zaman zaman birlikte hareket etmiş olmaları yeniden ortak bir hayat kurmuş oldukları anlamını taşımaz.²⁹² Ortak hayatın yeniden kurulmuş olması için eşlerin fiilen ve süreklilik arz edecek şekilde hayatlarını birlikte, yan yana sürdürüyor olmaları gerekmektedir.²⁹³

d. Eşlerden Birinin Boşanma Kararı Verilmesi Yönünde Talepte Bulunması

Ortak hayatın yeniden kurulamaması sebebiyle boşanma davası açılabilmesi için yukarıda bahsi geçen tüm şartların gerçekleşmiş olmasının yanı sıra somut olayda ayrıca eşlerden birinin boşanmayı talep ediyor olması gerekmektedir. Hakim tarafından yapılacak incelemede tüm şartların gerçekleşmiş olduğu belirlendikten sonra son olarak eşlerden en az birinin serbest iradesiyle boşanmayı talep ediyor olup olmadığı değerlendirilecektir. Hakim, tarafların bu yöndeki serbest iradelerinin varlığı halinde ve kanunda yazılı tüm koşulların tamamlanmış olduğuna ilişkin yapmış olduğu tespitler neticesinde taraflar hakkında boşanma kararı verecektir.²⁹⁴

²⁹¹ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 909; Öztan, s. 705; Kandil, s. 43; Kılıçoğlu, s. 114-116; İpek, s. 26; Hatemi, s. 124; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 119; Asan, s. 23; Tekben, s. 1119; Yeğin, s. 246.

²⁹² Köprülü ve Kaneti, s. 177; Kandil, s. 43; Akıntürk, s. 266; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 129; Öztan, s. 703; Keskin, s. 28; Kılıçoğlu, s. 115; Yeğin, s. 247; Çınar Mutlu, s. 75; Özden, s. 125; Öztürk, s. 115.

²⁹³ Özden, s. 129; Yargıtay 2. HD., T. 19.02.2007, E. 2007/14464, K. 2007/2321 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 02.12.2023).

²⁹⁴ Öztan, s. 705; Tekinay, s. 196; Hatemi, s. 124; Özden, s. 121-134; Yeğin, s. 246; Çınar Mutlu, s. 69; Güneşlioğlu, s. 19; Öztürk, s. 109-116; Burada ayrıca belirtilmelidir ki Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin dördüncü fıkrası, Anayasa'nın 13. ve 20. maddelerine aykırı bulunarak iptal edilmiştir. Anayasa Mahkemesi tarafından verilen iptal kararının gerekçesinde, "...Özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkı ile aile kurumunu koruma amacı arasında makul bir denge sağlamayan kuralın orantılılık alt ilkesi yönünden ölçülülük ilkesini ihlal ettiği sonucuna ulaşılmıştır." ifadelerine yer verilmiştir. İlgili Anayasa Mahkemesi kararı için ayrıca bkz. AYM, T. 22.02.2024, E. 2023/116, K. 2024/56 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 25.05.2024).

İKİNCİ BÖLÜM

ANLAŞMALI BOŞANMANIN ŞARTLARI VE HÜKÜMLERİ

I. ANLAŞMALI BOŞANMA

A. Anlaşmalı Boşanmanın Türk Pozitif Hukukuna Girişi

Anlaşmalı boşanma, 1926 yılında yürürlüğe girmiş olan 743 sayılı Eski Medeni Kanunumuz içerisinde bir boşanma sebebi olarak düzenleme altına alınmamıştı, bir diğer deyişle Eski Medeni Kanunumuz anlaşmalı boşanmayı resmî ve hukuki bir boşanma yolu olarak tanımamaktaydı.²⁹⁵ Zira anlaşmalı boşanmaya ilişkin ilk fikirler 1936 yılında Av. Gad Franko Milaslı tarafından ortaya konulmuştur.²⁹⁶ Milaslı, anlaşmalı boşanmaya ilişkin fikirlerini öne sürerken evlilik birliğinin devamında her iki taraf için de bir fayda kalmadığına yönelik ortak bir karara varmış eşlerden evlilik birliğini sürdürmelerinin beklenemeyeceğini ifade etmiştir.²⁹⁷ Aynı zamanda Milaslı, tarafların sırf boşanmayı gerçekleştirebilmek adına başkaca boşanma sebeplerine sığınmaya çalışmalarının kendileri açısından yıpratıcı olacağı gibi ayrıca bu durumun herhangi bir hukuki yarar sağlamayacağını da önemle vurgulamıştır.²⁹⁸ Av. Gad Franko Milaslı'nın anlaşmalı boşanmaya ilişkin bahsi geçen fikirleri başta yeterince ilgi ve kabul görmemiş hatta tepki almış olsa da ilerleyen süreçte boşanma hukukuna yönelik gerçekleşecek olan önemli yasal düzenlemelerin temelini oluşturmuştur.

Anlaşmalı boşanma, kaynak kanunumuz olan İsviçre Medeni Kanununa 1988 yılında yapılan, 2000 yılında yürürlüğe giren bir kanun değişikliğiyle dahil edilmiş ve

²⁹⁵ **Mehmet Akif Tutumlu**, Yeni Türk Medeni Kanununun Hükümlerine Göre Evliliğin Butlanı Boşanma, Ayrılık Sebepleri ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2006, s. 232; **Asan**, s. 27; **Şanlı Yalın**, s. 19; **Çınar Mutlu**, s. 15; **Özden**, s. 84; **Yargıç**, s. 13, 14; **Aybüke Basım**, Anlaşmalı Boşanma Bir Çekişmesiz Yargı İşidir Midir?, Adalet Dergisi, S. 69, 2022/2, s. 521; **Elif Sargın**, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanmanın Şartları Üzerine Bir İnceleme, SÜHFD, C. XXVIII, S. 1, 2020, s. 350.

²⁹⁶ **Asan**, s. 27; **Tutumlu**, s. 232; **Esra Pınar Yılmaz Bilgin**, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma (Tmk.m.166/f.3), Maltepe Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015, s. 22; **Gad Franko Milaslı**, Hukuki Bilgiler Mecmuası, Hanrı Zelliç ve Mahdumu Basımevi, İstanbul, 1936, No: 4.920, 4.951, 5.018, 5.113, 5.368, 5.438; **Özden**, s. 79; **Sargın**, s. 352; **Yargıç**, s. 14.

²⁹⁷ **Tutumlu**, s. 233; **Asan**, s. 27, 28; **Milaslı**, No:7.009; **Yılmaz Bilgin**, s. 22; **Yargıç**, s. 14.

²⁹⁸ **Milaslı**, No: 7.009; **Yargıç**, s. 14; **Tutumlu**, s. 233; **Asan**, s. 27, 28; **Derya Uçar Toksöz**, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Halinin Bir Görünüm Biçimi Olan Anlaşmalı Boşanma İmkânının Türk Hukuku Çerçevesinde Değerlendirilmesi, İzmir Democracy University Social Sciences Journal IDUSOS, 1(2), 2018, s. 46.

bu tarihten sonra İsviçre hukukunda bir boşanma sebebi olarak kabul edilmiştir.²⁹⁹ Öte yandan anlaşmalı boşanmanın Türk hukukuna giriş süreci ise İsviçre’deki kadar kolay ve hızlı olmamıştır. Anlaşmalı boşanmanın hukukumuzda girmesi yönündeki öneriler, döneminde bazı tartışmalara sebep olmuştur. Bu tartışmaların başında anlaşmalı boşanmanın eşlerin karşılıklı anlaşmak suretiyle evlilik birliğini sona erdirebilmelerine kolayca imkan veriyor olması sebebiyle evlilik müessesesinin ciddiyetini ve devamlılığını tehlikeye düşürebileceği yer almıştır. Bu sebeple ilgili öneriler, Medeni Kanunda değişiklik yapılmasına ilişkin 1971 tarihli Türk Medeni Kanunu ön tasarısında kendilerine yer bulamamıştır.³⁰⁰ Ardından ilerleyen süreçte günlük yaşamda ortaya çıkan çeşitli gelişmeler, toplumsal değişimler ve çağın gerekleri düşünülmüş anlaşmalı boşanmaya ilişkin düzenlemelerin tıpkı İsviçre Medeni Kanununda olduğu gibi Türk Medeni Kanunu içerisinde de yer alması gerektiği görüşü baskın hale gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda çeşitli çalışmalar yürütülmüş olup Türk Medeni Kanununda değişiklik yapılmasına yönelik 1984 tarihli ön tasarıda anlaşmalı boşanmaya ilişkin bir düzenleme yer almış fakat ilgili düzenleme bahsi geçen dönemde kanunlaşmamış yalnızca ön tasarı aşamasında kalmıştır.³⁰¹ Son olarak 3444 sayılı Kanunla 1988 yılında yapılan değişiklikle birlikte anlaşmalı boşanma, 743 sayılı Eski Medeni Kanun içerisinde bir boşanma sebebi olarak ilk kez düzenlenme imkanı bulmuştur.³⁰² İlgili düzenleme 2001 tarihli, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nda da korunmuş olup yeni Türk Medeni Kanunu’nun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında anlaşmalı boşanmaya yer verilmiştir.³⁰³ En nihayetinde gelinen noktada 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan anlaşmalı boşanmaya ilişkin düzenlemeye göre; *“Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin*

²⁹⁹ Yargıç, s. 14; Oktay Özdemir, s. 31; Şanlı Yalın, s. 18.

³⁰⁰ Gürsoy (Rızaya Dayanan Boşanma), s. 154; Tutumlu, s. 233; Asan, s. 28; Atmaca Ülkü, s. 13; Özden, s. 80; Yargıç, s. 14; Yılmaz Bilgin, s. 23.

³⁰¹ Tutumlu, s. 233; Asan, s. 29; Özden, s. 80; Yargıç, s. 16; Yılmaz Bilgin, s. 27; Sargın, s. 353.

³⁰² Kemal Oğuzman ve Mustafa Dural, Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998, s. 127; Ömer Uğur Gençcan, Boşanma Hukuku, C. II, Genişletilmiş 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023, s. 1151; Hatemi ve Serozan, s. 237; Tekinay, s. 194; Asan, s. 29; Şanlı Yalın, s. 19; Çınar Mutlu, s. 15; Özden, s. 80-84; Tutumlu, s. 234; Yılmaz Bilgin, s. 27; Öztürk, s. 93; Basım, s. 522; Uçar Toksöz, s. 47; Sargın, s. 350-353.

³⁰³ Abdulkerim Yıldırım, Türk Aile Hukuku, Savaş Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Nisan 2014, s. 78; Tutumlu, s. 234; Gençcan, s. 1152; Özden, s. 84; Asan, s. 30; Öztürk, s. 93; Çınar Mutlu, s. 15; Şanlı Yalın, s. 18; Oktay Özdemir, s. 31; Yargıç, s. 14-16; Yılmaz Bilgin, s. 27, 28; Basım, s. 522; Sargın, s. 350-353.

*serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükmolunur. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.”*³⁰⁴ Bahsi geçen düzenlemeden de anlaşıldığı üzere Türk kanun koyucusu anlaşmalı boşanmayı hüküm altına alırken aynı zamanda evlilik müessesesinin ciddiyetini de düşünmüş olup anlaşmalı boşanmayı belirli koşullara bağlamıştır, bu koşullara aşağıda detaylarıyla değinilecektir.

B. Anlaşmalı Boşanmanın Hukuki Niteliği ve Özellikleri

Anlaşmalı boşanma, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenleme altına alınmış mutlak nitelikte bir genel boşanma nedenidir.³⁰⁵ Mutlak nitelikte bir boşanma nedeni olması sebebiyle anlaşmalı boşanmaya ilişkin kanunda belirtilen şartların gerçekleşmiş olması hakim tarafından boşanmaya karar verilebilmesi için gerekli ve yeterli olmaktadır, zira anlaşmalı boşanma davasının söz konusu olduğu hallerde hakim ayrıca evlilik birliğinin temelinden sarsılıp sarsılmadığını yahut evliliğin eşlerden biri açısından çekilmez hale gelip gelmediğini araştırma yükümlülüğü altında değildir. Nitekim anlaşmalı boşanmaya ortak bir şekilde karar vermiş ve anlaşmalı boşanmanın kanuni koşullarını sağlamış eşler bakımından evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı karinesi kabul edilmektedir.³⁰⁶

Anlaşmalı boşanma, niteliği itibarıyla boşanma ilkelerinden irade ilkesinin ve temelden sarsılma ilkesinin bir yansımasıdır.³⁰⁷ Taraflar anlaşmalı boşanmaya serbest iradeleriyle ve boşanma konusuna ilişkin aralarında ortak bir karara varmış olmak

³⁰⁴ TMK 116/3 (www.mevzuat.gov.tr); Gençcan, s. 1151; Şanlı Yalın, s. 18; Özden, s. 82; Öztürk, s. 93.

³⁰⁵ Öz Seçer, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, S. 2, 2016, s. 260; Asan, s. 31; Sargın, s. 359; Gençcan, s. 1152-1153; Öz Seçer, “İsviçre ve Türk Hukuklarında Anlaşmalı Boşanma ve Fiili Ayrılık Sebebiyle Boşanma”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, C. 0, S. 63-64, 2009, (İsviçre ve Türk Hukuku), s. 39-69; Çınar Mutlu, s. 46; Öztürk, s. 93.

³⁰⁶ Necdet Yıldırım, Uygulamada Boşanma Davaları ve Boşanma Davalarının Sonuçları, Pratik Uygulama Kitabı, Kartal Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2008, s. 45; Asan, s. 31; Şanlı Yalın, s. 20; Gençcan, s. 1153; Oğuzman ve Dural, s. 128; Hatemi ve Serozan, s. 237; Özden, s. 84, 85; Öztürk, s. 93, 94; Güneşlioğlu, s. 18; Çınar Mutlu, s. 46; Sargın, s. 353-379; Seçer, s. 280.

³⁰⁷ Gençcan, s. 1151; Asan, s. 31; Hasan Özkan, Aile Hukuku Davaları ve Tatbikatı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 517, 518; Özden, s. 82; Çınar Mutlu, s. 15; Öztürk, s. 93, 94; Yargıç, s. 17.

koşuluyla başvurumaktadırlar. Yine ayrıca eşlerin birlikte aldıkları karar sonucu evlilik birliğini bitirmelerinin her iki taraf için de daha faydalı olacağına karar kıldıkları hallerde var olan birliğin temelden sarsıldığı belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Anlaşmalı boşanma kusura dayanmayan nitelikte bir boşanma nedenidir, bir başka ifadeyle anlaşmalı boşanma yoluna gidilebilmesi için muhakkak eşlerden birinin boşanmaya neden olabilecek bir kusurlu davranışının bulunması gerekmektedir.³⁰⁸ Eşlerden her ikisinin de kusursuz olduğu hallerde dahi örneğin eşlerin karakter yapılarının, mizaçlarının, fikirlerinin, bakış açılarının, yetiştirilme tarzlarının, geldikleri sosyal çevrelerin, eğitim düzeyleri ve statülerinin farklı olması sebebiyle yaşadıkları anlaşmazlıkların varlığı halinde anlaşmalı boşanma yoluna gidilmesi mümkündür.

Anlaşmalı boşanma davalarının hangi türden bir yargı faaliyeti kapsamına girdiği hususu Türk hukuk doktrininde tartışmalıdır. Bazı yazarlarca anlaşmalı boşanmanın tarafların ortak iradelerinin sonucu olarak başlatılan bir süreç olması sebebiyle çekişmesiz yargı işlerinden olduğu görüşü ileri sürülmekteyken bazı yazarlarca ise anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı faaliyetine dahil edilemeyeceği, bir dava niteliği taşıdığından çekişmeli yargı işlerinden olduğu görüşü öne sürülmekte ve savunulmaktadır.³⁰⁹ Anlaşmalı boşanma davası sonucunda verilen hüküm ise niteliği itibarıyla bir tespit hükmü değildir, aksine bozucu yenilik doğuran bir hükümdür.³¹⁰

Anlaşmalı boşanmada, taraf iradelerine öncelik verilmekle birlikte tarafların boşanma konusunda serbest iradeleriyle ortak bir karara varmış olmaları tek başına boşanmanın gerçekleşebilmesi için yeterli görülmez. Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için muhakkak davayı gören hakimın anlaşmalı boşanmaya ilişkin kanunda öngörülen şartların taraflarca sağlanıp sağlanmadığını ve tarafların anlaşmalı boşanma yönünde özgür iradeleriyle karar vermiş olup olmadıklarını incelemesi gerekmektedir.³¹¹ Zira hakim tarafından ancak anlaşmalı boşanmanın kanunda sayılı

³⁰⁸ Çınar Mutlu, s. 46; Şanlı Yalın, s. 19; Seçer, s. 260; Yargıç, s. 16-19; Özden, s. 80-86; Basım, s. 523.

³⁰⁹ Özden, s. 85; Atmaca Ülkü, s. 175, 176; Şanlı Yalın, s. 20; Öztürk, s. 101; İpek, s. 95; Basım, s. 529 vd.; Tekin, s. 87, 88; Uçar Toksöz, s. 53.

³¹⁰ Hüseyin Hatemi ve Burcu Kalkan Oğuztürk, Aile Hukuku, 4. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2014, s. 122; Özden, s. 85; Tekin, s. 87; Yargıç, s. 29; Sargın, s. 359; Burhan Gürdoğan, Boşanma Davalarına İlişkin Usul Hükümleri, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı 1925-1977, C. II, Boşanma Hukuku Haftası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 407, Ankara, 1977, s. 206.

³¹¹ Tekin, s. 45; Özden, s. 82, 83; Yargıç, s. 19.

şartlarının taraflarca tamamlanmış olduğunun tespitinden sonra boşanma hükmü kurulacaktır.³¹²

II. ANLAŞMALI BOŞANMANIN ŞARTLARI

Anlaşmalı boşanmaya ilişkin şartlar Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlenmiştir.³¹³ TMK 166/3 düzenlemesine göre; *“Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurusu ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükmolunur. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.”*³¹⁴ Kanun hükmünde yer alan koşullar görüldüğü üzere temel olarak dört ana başlık altında incelenebilmektedir. Bunlar; evliliğin en az bir yıl sürmüş olması, davanın eşler tarafından birlikte açılması veya davayı açan eşin davasının diğer eş tarafından kabul edilmiş olması, davayı gören hakim tarafından eşlerin bizzat dinlenerek özgür iradeleriyle ilgili talepte bulunuyor olduklarına kanaat getirilmiş olması ve anlaşmalı boşanmaya yönelik olarak taraflarca boşanmanın mali sonuçları ile varsa çocuklara ilişkin sonuçları bakımından düzenlenecek anlaşmanın hakim tarafından uygun bulunmasıdır.³¹⁵ Bahsi geçen şartlar aşağıda sırasıyla ele alınacaktır.

A. Evliliğin En Az Bir Yıl Sürmüş Olması

1. Genel Olarak

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için kanunda aranan koşullardan biri evliliğin en az bir yıl sürmüş olmasıdır.³¹⁶ Bir yıllık sürenin evlilik birliğinin kurulduğu

³¹² Esat Arsebük, Medeni Hukuk, C. II, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara, 1940, s. 767; Şanlı Yalın, s. 20; Tekin, s. 45; Çınar Mutlu, s. 20; Özden, s. 84, 85.

³¹³ Asan, s. 31; Özden, s. 82; Yeğin, s. 244; Şanlı Yalın, s. 21; Tekin, s. 45, 46; Yargıç, s. 19; Atmaca Ülkü, s. 43; Yılmaz Bilgin, s. 35; Yıldırım, s. 78.

³¹⁴ TMK 166/3 (www.mevzuat.gov.tr).

³¹⁵ Yeğin, s. 244; Şanlı Yalın, s. 21; Tekin, s. 46, 47; Atmaca Ülkü, s. 43; Yılmaz Bilgin, s. 35; Seçer, s. 260; Özden, s. 87; Öztürk, s. 95; Mehmet Erdem, Aile Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2018, s. 132-137; Özkan, s. 518, 519; Oğuzman ve Dural, s. 128; Yargıç, s. 19; Özcan, s. 649.

³¹⁶ Şanlı Yalın, s. 21; Asan, s. 32; Seçer, s. 260; Tekin, s. 47-49; Bahattin Aras, Anlaşmalı Boşanma

tarihten itibaren, bir diğer deyişle eşlerin resmî evlendirme memuru önünde evlenmeye yönelik karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanında bulundukları andan itibaren (TMK 142) hesaplanması gerekmektedir.³¹⁷ Ancak burada dikkat edilmelidir ki ilgili bir yıllık sürede eşlerin birlikte yaşamaları kanun koyucunun gözettiği bir şart olmamıştır. Nitekim evlilik birliği kurulduğu andan itibaren bir yıllık sürenin eşler tarafından birlikte yahut ayrı yerlerde bulunmak suretiyle geçirilmiş olması anlaşmalı boşanma için öngörülen sürenin tespiti bakımından herhangi bir belirleyici nitelik arz etmemektedir.³¹⁸ Ayrıca bahsi geçen bir yıllık süre kanunda asgari olarak belirlendiğinden taraflarca yapılacak anlaşma ile daha kısa bir süre belirlenmesi de mümkün değildir.³¹⁹

Anlaşmalı boşanma için gerekli olan evlilik birliğinin en az bir yıldan beridir devam ediyor olması koşulu kamu düzenine ilişkindir ve bu nedenle de ilgili süre şartının sağlanıp sağlanmadığının hakim tarafından resen gözetilmesi gerekmektedir.³²⁰ Sürenin tamamlanmamış olduğunu tespit eden hakimin açılan anlaşmalı boşanma davasını kanunda belirtilen bir yıllık süre koşulu yokluğu sebebiyle başkaca bir inceleme yapmaksızın reddetmesi gerekecektir.³²¹

2. Bir Yıllık Sürenin Getirilme Amacı

Anlaşmalı boşanma için gereken evlilik birliğinin en az bir yıldan beridir devam ediyor olması şartı birbirlerini tam olarak tanıma fırsatı bulamadan boşanmaya karar veren eşlerin, hazırlayacakları bir protokol ile evliliği kolayca ve hızlıca sonlandırmalarını engellemek amacıyla getirilmiştir.³²² Zira eşlerin çok kısa bir süre

Davalarında Tarafların Tazminat ve Nafaka Taleplerinin Karara Bağlanması, Terazî Hukuk Dergisi, S. 47, Y. 5, Temmuz 2010, s. 73; **Yılmaz Bilgin**, s. 36; **Basım**, s. 523; **Öztürk**, s. 95, 96; **Özden**, s. 88; **Çınar Mutlu**, s. 47; **Sargın**, s. 353-359; **Özcan**, s. 649; **Uçar Toksöz**, s. 50.

³¹⁷ **Seçer**, s. 261; **Şanlı Yalın**, s. 21-23; **Yılmaz Bilgin**, s. 42; **Asan**, s. 32; **Tekin**, s. 49, 50; **Özden**, s. 90; **Yargıç**, s. 24; **Gençcan**, s. 1156; **Basım**, s. 523; **Özkan**, s. 520, **Öztürk**, s. 96, 97; **Sargın**, s. 358; **Abdulluttalip Zararsız**, Boşanma Davalarında Maddi ve Manevi Tazminat, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, SBE Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2019, s. 19.

³¹⁸ **Atmaca Ülkü**, s. 45; **Öztürk**, s. 100; **Yargıç**, s. 23; **Yılmaz Bilgin**, s. 40, 41; **Oğuz Ersöz**, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nda Düzenlenen Boşanma Sebeplerine Genel Bakış, The Journal of Social Sciences, Y. 3, C. III, S. 5, 2019, s. 243; **Uçar Toksöz**, s. 52; **Sargın**, s. 360.

³¹⁹ **Asan**, s. 32; **Özden**, s. 88-90; **Atmaca Ülkü**, s. 44; **Tutumlu**, s. 235.

³²⁰ **Tekin**, s. 47; **Asan**, s. 32; **Çınar Mutlu**, s. 47; **Özden**, s. 87, 88; **Nurten Yetik**, Boşanma, Anlaşmalı Boşanma ve Mal Rejimleri, Bilge Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2008, s. 173; **Atmaca Ülkü**, s. 44; **Yargıç**, s. 23; **Öztürk**, s. 96, 97; **Tutumlu**, s. 235; **Gençcan**, s. 1159; **Basım**, s. 523; **Sargın**, s. 361, 362.

³²¹ **Seçer**, s. 260; **Çınar Mutlu**, s. 47; **Tekin**, s. 47; **Yargıç**, s. 23; **Özden**, s. 88-90; **Atmaca Ülkü**, s. 44; **Tutumlu**, s. 235; **Gençcan**, s. 1155; **Oğuzman ve Dural**, s. 128; **Öztan**, s. 694; **Basım**, s. 523; **Öztürk**, s. 98.

³²² **Yeğin**, s. 244; **Öztürk**, s. 96-98; **Asan**, s. 33; **Tekin**, s. 48; **Çınar Mutlu**, s. 47; **Özden**, s. 88; **Yargıç**,

içerisinde, birbirilerini henüz tam anlamıyla tanımadan, anlamadan, evliliğin başlarında gerçekleşecek ufak tefek kırgınlıklardan yahut sorunlardan hareketle aşırı duygusal davranarak fevri bir biçimde karar almalarına ve hızlıca boşanmalarına imkan tanımak belki de ilerleyen süreçte sürdürülebilecek olan bir evliliğin kolayca dağılmasına yol açacaktır.³²³ Kanun koyucu bu bağlamda asgari bir yıllık süreyi belirlerken evlilik müessesesinin ciddiyetini göz önünde bulundurarak böylesine kolay bir şekilde evlilik birliğinin dağılmasına müsaade etmek istememiştir.

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için evlilik birliğinin en az bir yıldan beridir devam ediyor olması koşulunun getirilmesindeki amaçlardan bir diğeri ise gerçek bir evlenmenin dışında, farklı saiklerle evliliklerin yapılmasının önüne geçmektir.³²⁴ Zira farklı saiklerle evlenen kimseler evlilik müessesesini yıpratmakta ve değersizleştirmektedirler. Kanun koyucu, gerçek bir evliliğin dışında kalan ve başka amaçlar doğrultusunda evliliği bir perdeleyici kurum haline getiren tarafların anlaşmalı boşanma yolunu kullanarak hızlı bir şekilde ve kolayca amaçlarına ulaşmalarını engellemek maksadını gütmüş, bu sebeple de asgari bir yıllık süre şartını getirmiştir.³²⁵

Anlaşmalı boşanma için gerekli bir yıllık süre şartının varlığı öğretide çeşitli tartışmalara neden olmuştur. Nitekim öğretide bazı yazarlar belirlenen şartın yerinde olmadığını, anlaşmalı boşanma adı altında düzenlenen bir yolun taraf iradelerine öncelik vermesi gerektiğini, dolayısıyla da anlaşmalı boşanmaya karar veren eşler bakımından asgari bir yıldır evlilik birliğini sürdürüyor olmalarının aranmasının uygun olmadığını ve ilgili süre şartının anlaşmalı boşanma kavramıyla bağdaşmayacağını ileri sürmektedirler.³²⁶ Buna karşın öğretideki birtakım yazarlar ise asgari süre şartını yerinde bulmakta ve evlilik gibi önemli bir müessesenin alınacak ani duygusal kararlarla sonlandırılmasının doğru olmayacağı, bu nedenle de bir yıllık sürenin eşlerin

s. 23; Yılmaz Bilgin, s. 40; Tutumlu, s. 235; Basım, s. 523; Gençcan, s. 1159; Erdem, s. 131; İzzet Doğan, Anlaşmalı Boşanma, İstanbul Barosu Dergisi, C. LXXXI, S. 5, Y. 2007, (Anlaşmalı Boşanma), s. 1934, 1935; Sargın, s. 360.

³²³ Oğuzman ve Dural, s. 128; Şanlı Yalın, s. 22; Yargıç, s. 23; Çınar Mutlu, s. 47; Özden, s. 88; Doğan (Anlaşmalı Boşanma), s. 1934, 1935; Öztürk, s. 96; Yılmaz Bilgin, s. 40; Tutumlu, s. 235; Sargın, s. 361; Yeğin, s. 244; Basım, s. 523.

³²⁴ Asan, s. 33; Tekin, s. 48; Şanlı Yalın, s. 22; Uçar Toksöz, s. 50; Özden, s. 83.

³²⁵ Şanlı Yalın, s. 22; Uçar Toksöz, s. 50; Asan, s. 33; Özden, s. 83; Tekin, s. 48.

³²⁶ Çınar Mutlu, s. 49; Özden, s. 91; Yetik, s. 174; Sargın, s. 360, 361; Asan, s. 33, 34; Tekin, s. 49; Uçar Toksöz, s. 51, 52.

boşanma hususunu yeniden dikkatle düşünmelerine imkan verecek niteliğe sahip bir süre olduğu görüşünü savunmaktadırlar.³²⁷

3. Bir Yıllık Sürenin Hukuki Niteliği

Anlaşmalı boşanma için kanunda öngörülen bir yıllık sürenin hukuki niteliği konusunda öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. Öğretide yer alan bazı yazarlar, bahsi geçen bir yıllık sürenin 6100 sayılı HMK madde 114/2 gereği bir özel dava şartı olduğunu belirtmekte ve hakim tarafından resen dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar.³²⁸ Bu bağlamda ilgili sürenin henüz dolmadığı hallerde hakim dava şartı yokluğu sebebiyle davayı usulden reddedecektir.³²⁹

Anlaşmalı boşanma davası açılabilmesi için gerekli görülen evlilik birliğinin bir yıldan beridir devam ediyor olması koşulunun öğretide bazı yazarlar tarafından ise diğer bütün şartlardan önce incelenmesi gereken bir ön koşul olduğu ifade edilmektedir.³³⁰ Bu bağlamda ilgili görüşü savunan yazarlara göre ön koşul niteliğinde bulunan süre koşulunun sağlanmamış olduğu hallerde davaya bakan hakimin açılmış olan anlaşmalı boşanma davasını doğrudan reddetmesi gerekecektir.³³¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da benzer düşüncüyü benimseyerek 2019 yılında verdiği bir kararda kanunda öngörülen bir yıllık sürenin dolmasına ilişkin şartın yerine getirilmesinden önce açılan anlaşmalı boşanma davalarında yerel mahkemelerin davayı doğrudan reddetmesi gerektiği yönünde karar vermiştir.³³²

B. Boşanma Davasının Eşler Tarafından Birlikte Açılması veya Davayı Açan Eşin Davasının Diğer Eş Tarafından Kabul Edilmiş Olması

Anlaşmalı boşanma davasının görülebilmesi için kanunda aranan bir diğer koşul davanın eşler tarafından birlikte açılması veya davayı açan eşin davasının diğer eş tarafından kabul edilmiş olmasıdır.³³³ Burada kanun koyucu eşlerin boşanma yönünde

³²⁷ Özden, s. 91; Asan, s. 34; Uçar Toksöz, s. 51, 52; Sargın, s. 360, 361; Öztürk, s. 98, 99; Gençcan, s. 1156; Yılmaz Bilgin, s. 40.

³²⁸ Çınar Mutlu, s. 49; Yılmaz Bilgin, s. 37-39; Tekin, s. 50; Asan, s. 36; Sargın, s. 362; Tutumlu, s. 235; Yargıç, s. 23.

³²⁹ Tekin, s. 50; Asan, s. 36; Öztürk, s. 98; Yargıç, s. 23; Yılmaz Bilgin, s. 37.

³³⁰ Atmaca Ülkü, s. 44; Asan, s. 37.

³³¹ Asan, s. 37; Atmaca Ülkü, s. 44; Sargın, s. 361.

³³² Sargın, s. 361; Yargıtay H.G.K., T. 18.04.2019, E. 2017/1941, K. 2019/475 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 12.12.2023); Asan, s. 38.

³³³ Köprülü ve Kaneti, s. 175; Oğuzman ve Dural, s. 128; Şanlı Yalın, s. 26; Tekin, s. 52; Yetik, s.

ortak bir iradede buluşmuş olmalarını aramaktadır. Bu bağlamda boşanma yönündeki ortak irade, boşanma davasının açılmasından önce taraflarca ortaya konulmuş ve davanın birlikte açılması suretiyle kendisini göstermiş olabileceği gibi eşlerden birinin açtığı boşanma davasının, davanın mahkemede görüldüğü sırada diğer eş tarafından kabul edilmesi suretiyle de ortaya çıkabilmektedir.³³⁴

Anlaşmalı boşanma hususunda oluşan ortak iradenin tarafların hür iradelerinin birleşmesi sonucu ortaya çıkmış olması anlaşmalı boşanma için olmazsa olmaz bir kriterdir, nitekim anlaşmalı boşanma davasına bakmakta olan hakim ilk olarak tarafların herhangi bir baskı ve zorlama altında olmaksızın, kendi özgür iradeleriyle anlaşmalı boşanmayı talep ettiklerini tespit etmelidir.³³⁵ Tarafların ortak bir irade etrafında birleşerek anlaşmalı boşanmayı talep etmeleri halinde anlaşmalı boşanmaya ilişkin kanunda sayılan diğer şartlar da sağlanmışsa bu durum evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına karine teşkil edeceğinden davaya bakan hakimin başkaca bir inceleme yapmaksızın boşanmaya karar vermesi gerekecektir.³³⁶

1. Eşlerin Mahkemeye Birlikte Başvurması

Eşlerin boşanma davası açmak üzere mahkemeye birlikte başvurusu, anlaşmalı boşanma davasının koşullarından biri olan eşlerin boşanmaya yönelik ortak bir irade sergilemeleri gerekliliğinin en önemli yansımalarından biridir.³³⁷ Birlikte başvuru bağlamında eşlerin muhakkak aynı dilekçe altında mahkemeye gitmeleri ise bir şart olarak görülmemiştir, aksine birlikte gerçekleştirecekleri başvuruyu ortak bir dilekçeyle yapabilecekleri gibi ayrı dilekçelerle de yapabilmeleri mümkün kılınmıştır.³³⁸

174; Atmaca Ülkü, s. 46; Çınar Mutlu, s. 51; Öztürk, s. 100; Yargıç, s. 20; Seçer, s. 261; Yeğin, s. 244; Gençcan, s. 1160; Erdem, s. 132; Özkan, s. 518; Hatemi ve Serozan, s. 238; Ersöz, s. 244; Basım, s. 524; Sargın, s. 363; Uçar Toksöz, s. 53.

³³⁴ Tekinay, s. 194; Atmaca Ülkü, s. 46; Yargıç, s. 20; Asan, s. 39; Şanlı Yalın, s. 26; Öztürk, s. 100; Yılmaz Bilgin, s. 46; Seçer, s. 261; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Sargın, s. 363; Erdem, s. 132; Tutumlu, s. 234.

³³⁵ Bilal Köseoğlu ve Köksal Kocağa, Aile Hukuku Uygulaması, Ekin Basın Yayın, 1. Baskı, Bursa, 2011, s. 111; Şanlı Yalın, s. 26; Özden, s. 92; Yılmaz Bilgin, s. 46-48; Yargıç, s. 32.

³³⁶ Yılmaz Bilgin, s. 46-49; Asan, s. 39; Çınar Mutlu, s. 51; Oktay Özdemir, s. 37; Şanlı Yalın, s. 26; Atmaca Ülkü, s. 46; Seçer, s. 280; Tutumlu, s. 236; Yıldırım, s. 79; Gençcan, s. 1154-1160; Özkan, s. 518; Oğuzman ve Dural, s. 128; Öztürk, s. 93, 94; Sargın, s. 379.

³³⁷ Derya İçöz Demirel ve Ebru Kömür, Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Düzenlenmesi ve İhlali, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2023, s. 38; Özkan, s. 518; Yetik, s. 174; Gençcan, s. 1160; Asan, s. 39; Tekin, s. 52; Basım, s. 524; Sargın, s. 363.

³³⁸ Atmaca Ülkü, s. 48; Asan, s. 39; Tekin, s. 52; Özden, s. 91, 92; Gençcan, s. 1161; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Tutumlu, s. 234.

Anlaşmalı boşanma kapsamında eşlerin mahkemeye birlikte başvurmasının Usul Hukuku bakımından doğuracağı sonuçlar öğretide tartışma konusu yaratmıştır. Öğretide yer alan yazarların konu hakkında ileri sürdükleri farklı görüşler temel olarak anlaşmalı boşanmanın bir çekişmeli yargı faaliyeti olarak mı yoksa çekişmesiz yargı faaliyeti olarak mı değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin bir noktada toplanmaktadır. Nitekim öğretide bir grup yazar mahkemeye birlikte başvurulması halinde artık eşlerin davacı ve davalı olarak isimlendirilemeyeceğini, bir diğer deyişle bahsi geçen durumda çekişmeli yargıya ait “taraf” kavramının ortadan kalkacağını ve dolayısıyla anlaşmalı boşanmanın çekişmesiz yargı faaliyeti kapsamında kalacağını ifade etmektedirler.³³⁹ Anlaşıldığı üzere ilgili görüşü benimsemiş yazarlara göre anlaşmalı boşanma bir çekişmesiz yargı faaliyetidir ve dolayısıyla burada artık davanın açılması sırasında hazırlanacak dilekçede eşlerden birinin davacı diğerinin ise davalı olarak gösterilmesine gerek duyulmamaktadır.³⁴⁰ Bu düşüncenin aksine öğretide yer alan diğer bir grup yazara göre ise anlaşmalı boşanma bir dava niteliğini taşımaktadır, haliyle çekişmeli yargı faaliyetidir ve bu nedenle de davacı ve davalı taraf kavramlarının herhangi bir surette ortadan kaldırılması mümkün değildir.³⁴¹ Eşlerin mahkemeye birlikte başvurması ise taraf kavramlarının ortadan kalkmasına sebep olacağından anlaşmalı boşanmanın dava niteliğini bozacaktır. Bu nedenle anlaşmalı boşanmanın talep edildiği hallerde eşlerin birlikte başvurması değil yalnızca eşlerden biri tarafından açılan davanın diğer eş tarafından kabulü yolu kabul edilmelidir, nitekim bu sayede davacı ve davalı sıfatları da oluşacak ve hatta Usul Hukuku bakımından korunacaktır. Ortak dilekçeyle başvuru yapmak konusunda ısrarcı olan eşler varsa dilekçenin hazırlanması sırasında muhakkak içlerinden birinin davacı, diğerinin ise davalı olarak dilekçede gösterilmesi suretiyle ilgili sorunun çözülmesi gerekmektedir.³⁴² Ancak bahsi geçen görüş elbette kabul edilebilir değildir, zira kanun koyucunun açıkça ifade ettiği üzere eşlerin anlaşmalı boşanmayı gerçekleştirmek maksadıyla mahkemeye birlikte başvurmaları yasaklanmamış yahut engellenmemiş aksine mümkün kılınmıştır.

³³⁹ **Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz ve Sema Taşpınar Ayvaz**, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2017, s. 733; **Basım**, s. 530; **Asan**, s. 40-42; **Tekin**, s. 53-55; **Şanlı Yalın**, s. 28; **Çınar Mutlu**, s. 51-53; **Öztürk**, s. 101, 102; **Yargıç**, s. 21, 22; **Yılmaz Bilgin**, s. 47; **Sargın**, s. 363, 364; **Uçar Toksöz**, s. 53, 54.

³⁴⁰ **Öztürk**, s. 101, 102; **Yılmaz Bilgin**, s. 47, 48; **Asan**, s. 40, 41; **Tekin**, s. 54.

³⁴¹ **Tekin**, s. 52, 53; **Çınar Mutlu**, s. 52; **Şanlı Yalın**, s. 26, 27; **Asan**, s. 40; **Yargıç**, s. 22; **Yılmaz Bilgin**, s. 46; **Atmaca Ülkü**, s. 47, 48; **Gençcan**, s. 1160; **Öztürk**, s. 101; **Basım**, s. 532-539; **Sargın**, s. 363.

³⁴² **Atmaca Ülkü**, s. 47; **Asan**, s. 40; **Özden**, s. 86.

Kanaatimizce anlaşmalı boşanmanın bir çekişmeli yargı faaliyeti olarak görülmesi suretiyle kanunda belirtilen “eşlerin birlikte başvuru yaparak boşanma davası açabileceklerine” ilişkin hükmün yok sayılması doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Zira ilgili hükmün yok sayılması, kanunun lafzının açıkça reddedilmesi sonucunu doğuracağı gibi aynı zamanda dolaylı yoldan kanun koyucunun iradesinin de reddedilmesi anlamını taşıyacaktır. Gelinek noktada gerek kanunun lafzının hiçe sayılmasını engellemenin gerekse Usul Hukuku bağlamında doğabilecek sıkıntılı durumların önüne geçebilmenin yolu anlaşmalı boşanmanın bir çekişmesiz yargı faaliyeti olarak değerlendirilmesinden geçmektedir. Nitekim anlaşmalı boşanma bir çekişmesiz yargı faaliyeti olarak değerlendirildiğinde hem boşanma davası açmak isteyen eşlerin birlikte başvuru yapmasının tartışılır bir yanı kalmayacak hem de diğer yandan eşlerin mutlak surette davacı ve davalı sıfatlarını taşımak zorunda olmalarına ihtiyaç duyulmayacaktır. Ayrıca Usul Hukuku bağlamında düşünüldüğünde çekişmesiz yargı faaliyetlerinin HMK’ nın 382 ila 388. maddeleri arasında sınırlı sayma yoluyla değil de aksine örnekleme yoluyla düzenleniyor olmasının anlaşmalı boşanmanın da pek tabii bir çekişmesiz yargı faaliyeti olarak değerlendirilebilmesine olanak sağladığı görülmektedir. Tüm bunların yanı sıra boşanma hususunda ortak bir karara varmış eşler bakımından dava konusu teşkil edebilecek nitelikte bir anlaşmazlığın yahut uyuşmazlığın bulunduğunu söylemek de pek mümkün olmayacaktır, nitekim eşler ortak bir irade sergilemek suretiyle boşanma yoluna gitmişlerdir. O halde söz konusu durumda çekişmeli yargı faaliyeti kapsamına girebilecek bir uyuşmazlığın bulunmadığı, eşlerin davacı ve davalı sıfatlarını almalarına sebep bir durumun oluşmadığı anlaşılmaktadır. Bu noktadan sonra anlaşmalı boşanmanın ısrarla çekişmeli yargı faaliyeti olarak değerlendirilmesi de anlamlı olmayacaktır çünkü burada bir “dava”, diğer bir deyişle karşıt fikirlerin bulunduğu bir uyuşmazlık söz konusu değildir.

2. Davayı Açan Eşin Davasının Diğer Eş Tarafından Kabul Edilmiş Olması

Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan düzenlemeyle kanun koyucu, anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için gerekli olan “boşanma hususunda eşlerde ortak bir iradenin oluşmuş olması” şartının davayı açan eşin davasının diğer eş tarafından kabul edilmesi suretiyle de gerçekleşebileceğini hüküm altına almıştır.³⁴³ Eşlerden birinin boşanma davasını açmasının ardından diğer

³⁴³ Köprülü ve Kaneti, s. 175; Oğuzman ve Dural, s. 129; Şanlı Yalın, s. 29; Asan, s. 43; Tekin, s. 55;

eşin davayı kabul etmesi evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına dair kesin kanuni karine teşkil eder.³⁴⁴ Bu bağlamda davayı gören hakimin anlaşmalı boşanmaya ilişkin diğer kanuni şartların da tamamlandığını tespit ettikten sonra boşanmaya hükmetmesi gerekecektir.³⁴⁵

Eşlerden biri tarafından açılan boşanma davasının diğer eş tarafından kabul edilmesi halinde anlaşmalı boşanmaya karar verilebilmesi için hali hazırda açılmış bulunan davanın mutlak surette TMK 166/1 kapsamında açılmış bir dava olmasının gerekli olup olmadığı noktasında öğretide farklı görüşler yer almaktadır.³⁴⁶

Öğretide yer alan bir görüşe göre eşlerden biri tarafından açılmış boşanma davasının diğer eş tarafından kabulü halinde mahkemece anlaşmalı boşanmaya karar verilebilmesi için açılan davanın muhakkak TMK 166/1 kapsamında evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayalı olması gerekmektedir.³⁴⁷ Aksi halde anlaşmalı boşanmaya karar verilemez. İlgili görüş öğretide yer alan baskın görüş olmakla birlikte uygulamada Yargıtay'ın da bahsi geçen görüşü destekler nitelikte kararlar verdiği görülmektedir.³⁴⁸

Öğretide yer alan bir diğer görüşe göre ve kanaatimizce de eşlerden biri tarafından açılmış boşanma davasının diğer eş tarafından kabulü halinde anlaşmalı boşanmaya karar verilebilmesi için açılmış bulunan davanın mutlak surette TMK 166/1 kapsamında evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayalı bir boşanma davası olması şart değildir.³⁴⁹ Boşanma davasının Türk Medeni Kanununda yer alan diğer

Özden, s. 92; **Öztürk**, s. 100; **Yılmaz Bilgin**, s. 49; **Gençcan**, s. 1163; **Kılıçoğlu**, s. 113; **Özkan**, s. 517, 518; **Basım**, s. 524; **Sargın**, s. 364.

³⁴⁴ **Akın Çakın**, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 63; **Asan**, s. 45; **Tekin**, s. 55; **Yılmaz Bilgin**, s. 48, 49; **Özden**, s. 95-101; **Özkan**, s. 517, 518; **Köprülü ve Kaneti**, s. 174; **İpek**, s. 105; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Öztürk**, s. 103, 104; **Sargın**, s. 379.

³⁴⁵ **Tekin**, s. 55; **Asan**, s. 45; **Özkan**, s. 517, 518; **Gençcan**, s. 1163.

³⁴⁶ **Yılmaz Bilgin**, s. 50; **Şanlı Yalın**, s. 29, 30; **Öztürk**, s. 100; **Tekin**, s. 55; **Çinar Mutlu**, s. 54; **Asan**, s. 45; **Sargın**, s. 364; **Özden**, s. 92; **Atmaca Ülkü**, s. 51.

³⁴⁷ **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 19-21; **Hatemi ve Serozan**, s. 260; **Atmaca Ülkü**, s. 51; **Öztürk**, s. 100; **Asan**, s. 45; **Şanlı Yalın**, s. 30; **Tekin**, s. 55; **Yılmaz Bilgin**, s. 50, 51; **Çinar Mutlu**, s. 54; **Özden**, s. 92; **Köseoğlu ve Kocağa**, s. 111; **Gençcan**, s. 1164; **İpek**, s. 103; **Sargın**, s. 365.

³⁴⁸ **Yılmaz Bilgin**, s. 50; **Şanlı Yalın**, s. 30; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 19; **Asan**, s. 45, 46; Yargıtay 2. HD., T. 08.06.2009, E. 2008/8710, K. 2009/10983 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 18.12.2023); **Tekin**, s. 55; Yargıtay 2. HD., T. 14.12.1998, E. 12095, K. 13582 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 20.12.2023); **Çinar Mutlu**, s. 55; **Özden**, s. 92; **Öztürk**, s. 100; **Köseoğlu ve Kocağa**, s. 111; **Gençcan**, s. 1164; **İpek**, s. 103.

³⁴⁹ **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Atmaca Ülkü**, s. 51-53; **Asan**, s. 47; **Yılmaz Bilgin**, s. 51; **Seçer**, s. 261; **Şanlı Yalın**, s. 30; **Tekin**, s. 55; **Çinar Mutlu**, s. 54; **Özlem Kırbaş**, Türk Hukukunda Eşlerin

boşanma sebeplerinden akıl hastalığı dışında herhangi birine, örneğin özel boşanma sebeplerinden birine dayalı olarak açılmış olması halinde de davalı eşin davayı kabulü ve davanın ıslah edilmesi suretiyle görülmekte olan boşanma davası anlaşmalı boşanmaya dönüşebilecek ve hakim tarafından anlaşmalı boşanma hükmü kurulabilecektir.³⁵⁰ Burada önemli olan yalnızca anlaşmalı boşanmaya ilişkin kanunda belirtilen diğer koşulların da gerçekleşmiş olması gerekliliğidir. Zira evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayalı boşanma davalarının yanı sıra akıl hastalığı dışında diğer boşanma sebeplerine dayalı boşanma davaları bakımından da asıl önem arz eden nokta eşlerin en nihayetinde boşanma hususunda ortak bir karara varmış olmalarıdır. Bu da herhangi bir sebeple açılmış boşanma davalarında dahi davalı eşin davayı kabulü ile mümkün hale gelmektedir. Akıl hastalığı sebebine dayanılarak açılacak boşanma davalarında ise davanın davalı eşin kabul beyanıyla birlikte anlaşmalı boşanmaya dönüştürülerek görülmesi mümkün olmayacaktır çünkü akıl hastalığı bulunan davalı eşin ayırt etme gücünden yoksun olması nedeniyle hukuken geçerli sayılabilecek bir kabul beyanında bulunması söz konusu değildir.³⁵¹ Anlaşmalı boşanmada tarafların hakim tarafından bizzat dinlenilmeleri gerektiği için akıl hastalığı bulunan davalı eşin, temsilcisi aracılığıyla bir kabul beyanında bulunması da bu bağlamda mümkün değildir.³⁵²

Eşlerden biri tarafından açılan anlaşmalı boşanma davasının diğer eş tarafından kabulü, öğretide bu konuda çeşitli fikirler ortaya atılmış olsa da bizim de iştirak ettiğimiz görüşe göre, tıpkı HMK kapsamında davanın kabulüne ilişkin getirilen genel kuralda olduğu gibi anlaşmalı boşanma davasında da verilecek nihai kararın kesinleşmesine kadar mümkündür.³⁵³ Kabul beyanının davalı eş tarafından tek taraflı

Anlaşmasına Dayanan Boşanma, İstanbul Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994, s. 35; **Erdem**, s. 132; **Uçar Toksöz**, s. 53; **Sargın**, s. 364, 365.

³⁵⁰ **Tekin**, s. 55; **Asan**, s. 46; **Atmaca Ülkü**, s. 52, 53; **Şanlı Yalın**, s. 30, 31; **Yılmaz Bilgin**, s. 52, 53; **Çinar Mutlu**, s. 54, 55; **Özden**, s. 92, 93; **İpek**, s. 103, 104; **Öztürk**, s. 100, 101; **Uçar Toksöz**, s. 53; **Sargın**, s. 365; **Gençcan**, s. 1164; **Oğuzman ve Dural**, s. 129.

³⁵¹ **Seçer**, s. 267; **İpek**, s. 104; **Tekin**, s. 56; **Özden**, s. 93-96; **Çinar Mutlu**, s. 55; **Yılmaz Bilgin**, s. 51; **Atmaca Ülkü**, s. 53; **Köseoğlu ve Kocağa**, s. 114; **Yargıç**, s. 52; **Basım**, s. 535, 536; **Doğan** (Anlaşmalı Boşanma), s. 1939; **Sargın**, s. 365, 366.

³⁵² **Tekin**, s. 56; **Seçer**, s. 267, 268; **Yılmaz Bilgin**, s. 51; **Çinar Mutlu**, s. 55; **Köseoğlu ve Kocağa**, s. 123; **Basım**, s. 535, 536; **İpek**, s. 104; **Özden**, s. 93.

³⁵³ **Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes**, Medeni Usul Hukuku, Oniki Levha Yayınları, 7. Bası, İstanbul, 2019, s. 424; **Arslan, Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz**, s. 559; **Tekin**, s. 56; **Şanlı Yalın**, s. 29-32; **Yetik**, s. 167-176; **Seçer**, s. 261; **Asan**, s. 50; **Özden**, s. 93, 94; **İpek**, s. 104; **Yılmaz Bilgin**, s. 49-54; **Basım**, s. 524, 525.

irade beyanıyla açık olarak yapılması gerekmektedir.³⁵⁴ Kabul, hukuki niteliği itibarıyla tek taraflı irade beyanıyla sonuç doğurabilir olduğundan ilgili kabul beyanına davacı eşin rıza göstermesi aranmayacağı gibi mahkemece davalı eşin kabul beyanına onay verilmesine de ihtiyaç yoktur.³⁵⁵ Yine ayrıca yapılacak kabul beyanının kayıtsız ve şartsız olması gerekmektedir (HMK 309/4), zira kabul beyanıyla birlikte uyumsuzluk konusu üzerindeki tüm ihtilaflı durumlar ortadan kalkmaktadır.³⁵⁶ HMK madde 74 kapsamında davada verilecek kabul beyanının özel yetkilendirilmiş olması kaydıyla vekil aracılığıyla yapılabileceğine ilişkin düzenlemenin anlaşmalı boşanma davalarında uygulanamayacağı da önemle belirtilmelidir, nitekim anlaşmalı boşanma davası bağlamında kabul beyanında bulunacak eşin hakim tarafından yeni bir duruşma günü verilerek çağırılması ve bizzat dinlenmesi koşulu bulunmaktadır.³⁵⁷

Açılan boşanma davasının davalı eş tarafından kabulü yazılı veya sözlü olarak yapılabilir (HMK 309/1).³⁵⁸ Kabul beyanında yazılı olarak bulunmak isteyen davalı eş ilgili talebini mahkemeye sunacağı bir dilekçe aracılığıyla yerine getirebilir. Davalı eşin davayı kabul ettiğine ilişkin beyanını sözlü olarak dile getirmek istemesi halinde davanın mahkemede görüldüğü sırada sözlü beyanda bulunması ve ilgili beyanının tutanağa geçirilmek suretiyle kendisine imzalatırılması gerekli ve yeterlidir.³⁵⁹

Anlaşmalı boşanmada davayı kabul beyanında bulunan davalı eşin serbest iradesiyle ilgili beyanda bulunmuş olması gerekmektedir.³⁶⁰ Eşin serbest iradesiyle kabul beyanında bulunmadığı hallerde kabulün iptali mümkündür. Nitekim kabul beyanında bulunan eşin iradesi sakatlanmışsa bu durumda ilgili eş için kabulün iptalini

³⁵⁴ Şanal Görgün, Levent Börü, Barış Toraman ve Mehmet Kodakoğlu, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2017, s. 619; Süha Tanrıver, Medeni Usul Hukuku, Ankara, 2018, s. 1058; Baki Kuru, Medeni Usul Hukuku, İstanbul, 2016, s. 423; Özden, s. 94; Tekin, s. 57; Şanlı Yalın, s. 29; Asan, s. 44.

³⁵⁵ Arslan, Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz, s. 558; Kuru, s. 419; Tekin, s. 57; Şanlı Yalın, s. 29; Asan, s. 44; Yılmaz Bilgin, s. 49, 50.

³⁵⁶ Görgün, Börü, Toraman ve Kodakoğlu, s. 619; Yılmaz Bilgin, s. 50; Yetik, s. 166; Şanlı Yalın, s. 29; Vedat Buz, Yenilik Doğuran Haklar, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2005, s. 272; Asan, s. 44; Tekin, s. 58; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz, s. 559; Özden, s. 94-96.

³⁵⁷ Şanlı Yalın, s. 32; Tekin, s. 57; Yılmaz Bilgin, s. 54.

³⁵⁸ Özden, s. 94; Tekin, s. 58; Şanlı Yalın, s. 29; Asan, s. 44; Yetik, s. 166; Yılmaz Bilgin, s. 49; Basım, s. 524.

³⁵⁹ Pekcanitez, Atalay ve Özekes, s. 435; Kuru, s. 423; İçöz Demirel ve Kömür, s. 41; Şanlı Yalın, s. 29; Asan, s. 44; Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, Medeni Usul Hukuku, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2017, s. 296; Tekin, s. 58; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz, s. 559; Özden, s. 94, 95; Gençcan, s. 1175.

³⁶⁰ Asan, s. 45; Tekin, s. 59; Tekinay, s. 195.

isteme hakkı doğar.³⁶¹ Ancak anlaşmalı boşanmada kabul beyanının iptaline ilişkin olarak öğretide ve Yargıtay uygulamalarında çeşitli görüş farklılıklarının bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda öğretide yer alan bir görüşe göre irade sakatlığına dayanan kabul beyanının iptali istemi, kabul beyanında bulunan eşin mahkeme huzurunda, hakim tarafından bizzat dinlenilmesi anına kadar öne sürülebilir fakat kabul beyanının iptalini talep eden eşin, mahkeme huzurunda dinlenilmesi anından sonra ise böyle bir talepte bulunma imkanı ortadan kalkar.³⁶² İlgili görüşün aksine öğretideki bir başka görüşe göre ise kabul beyanının iptalini isteme hakkı mahkemece verilecek kararın şekli anlamda kesinleşmesi anına kadar varlığını sürdürür.³⁶³ Yine öğretide yer alan bir başka görüşe göre de kabul beyanının geri alınabilmesi imkanı ancak mahkemece hüküm kurulması anına kadardır, hüküm kurulduktan sonraki aşamada kabul beyanından dönülmesi ise söz konusu olamayacaktır.³⁶⁴ Konu hakkında Yargıtay' ın son dönemlerde benimsemiş olduğu görüşe göre ise kabul beyanında bulunmuş davalı eş mahkemece verilecek karar kesinleşinceye kadarki her aşamada kendi iradesiyle kabul beyanından dönebilecektir.³⁶⁵

C. Hakim Tarafından Anlaşmalı Boşanmak İsteyen Eşlerin Bizzat Dinlenerek Özgür İradeleriyle İlgili Talepte Bulunduklarına Kanaat Getirilmiş Olması

1. Genel Olarak

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için gereken, Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan koşullardan biri de anlaşmalı boşanmak isteyen eşlerin özgür iradeleriyle ilgili talepte bulunuyor olduklarına davayı

³⁶¹ Yetik, s. 176; Arslan, Yılmaz ve Taşpınar Ayvaz, s. 561; Asan, s. 50; Tekin, s. 58; Yargıç, s. 34.

³⁶² Atmaca Ülkü, s. 55; Yılmaz Bilgin, s. 55; Asan, s. 50, 51; Kırbaş, s. 38, 39; Şanlı Yalın, s. 33; Çinar Mutlu, s. 57.

³⁶³ Tekin, s. 58, 59; Asan, s. 51; Özdemir, s. 173; Şanlı Yalın, s. 33; Yılmaz Bilgin, s. 55; Atmaca Ülkü, s. 54; Yargıç, s. 34.

³⁶⁴ Asan, s. 51-53.

³⁶⁵ Yargıç, s. 34; İçöz Demirel ve Kömür, s. 43; Asan, s. 52; Yargıtay 2. HD., T. 19.09.2016, E. 2016/17353, K. 2016/13018 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 19.12.2023); Atmaca Ülkü, s. 55, 56; Yargıtay 2. HD., T. 25.05.2015, E. 2014/25160, K. 2015/10495 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 22.12.2023); Yargıtay 2. HD., T. 03.03.2015, E. 2014/10998, K. 2015/3147 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 23.12.2023); Yargıtay 2. HD., T. 23.02.2015, E. 2015/342, K. 2015/3299 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 24.12.2023); Yargıtay H.G.K., T. 18.04.2019, E. 2017/2-1941, K. 2019/475 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 25.12.2023).

gören hakim tarafından kanaat getirilmiş olmasıdır.³⁶⁶ Hakim, bahsi geçen koşulun varlığını tespit için tarafları huzurda bizzat dinlemekle görevlidir.

En az bir yıldan beri evli bulunan ve boşanma konusunda ortak bir irade sergileyen eşler kanunda yazılı diğer koşulları da sağlamış olmaları şartıyla anlaşmalı boşanmayı talep edebileceklerdir, zira ilgili durum evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına karine teşkil eder niteliktedir.³⁶⁷ Kanunda belirtilen diğer tüm şartların oluştuğunu tespit eden hakim, eşlerin kendi iradeleriyle anlaşmalı boşanmayı talep ediyor olduklarına yönelik yapacağı değerlendirmeden sonra başkaca bir incelemede bulunmaksızın anlaşmalı boşanmaya hükmeder.³⁶⁸ O halde anlaşıldığı üzere davayı gören hakim tarafından, eşlerin herhangi bir etki veya baskı yahut zorlama altında olmaksızın hür iradeleriyle anlaşmalı boşanmayı talep ettiklerine ilişkin kanaate varılması gerekmekte, ilgili kanaatin oluşabilmesi için de öncelikle dava sırasında eşlerin mahkemede hazır bulunmaları ve hakim tarafından bizzat dinlenmeleri icap etmektedir.³⁶⁹

2. Tarafların Boşanma Davasının Görüldüğü Duruşmada Hazır Bulunmak Suretiyle Hakim Tarafından Bizzat Dinlenmeleri

Boşanma davasının görülmekte olduğu duruşmada eşlerin hazır bulunmaları anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için son derece gerekli ve kritiktir. Davayı gören hakim, ilgili koşulu dikkate almaksızın, bir diğer deyişle, eşlerin anlaşmalı boşanma yönündeki taleplerinin serbest iradelerinin bir ürünü olduğuna kanaat getirebilecek şekilde eşleri huzurda bizzat dinlemeksizin anlaşmalı boşanma hükmü kuramaz.³⁷⁰ Eşlerin anlaşmalı boşanmaya ilişkin serbest iradeleriyle karar aldıklarının

³⁶⁶ Oğuzman ve Dural, s. 129; Hatemi ve Serozan, s. 238; Yargıç, s. 25; Özden, s. 92; Köseoğlu ve Kocaağa, s. 111; Tutumlu, s. 235; Yıldırım, s. 79; Gençcan, s. 1197-1199; Kılıçoğlu, s. 113; Tekinay, s. 194; Öztürk, s. 95; Ersöz, s. 244.

³⁶⁷ Asan, s. 53; Tekin, s. 60; Oktay Özdemir, s. 37; Çinar Mutlu, s. 59, 60; Yargıç, s. 27; Özden, s. 100; İpek, s. 108; Güneşlioğlu, s. 18; Öztürk, s. 93, 94; Basım, s. 525, 526; Seçer, s. 280; Ömer Uğur Gençcan, Anlaşmalı Boşanma Davalarında “Anlaşma” Aldatmacası, Bursa Barosu Dergisi, C. XXXVI, S. 92, Mayıs 2012, (Anlaşmalı Boşanma), s. 37-40.

³⁶⁸ Aysel Eyüboğlu, Anlaşmalı Boşanma, Anadolu Üniversitesi, SBE Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1998, s. 80; Çinar Mutlu, s. 61, 62; Seçer, s. 262; Yargıç, s. 27; Asan, s. 53, 54; Tekin, s. 60; Basım, s. 525, 526.

³⁶⁹ İçöz Demirel ve Kömür, s. 49; Şanlı Yalın, s. 34, 35; Çinar Mutlu, s. 57; Yargıç, s. 25; Asan, s. 54; Tekin, s. 60, 61; Öztürk, s. 102; Oğuzman ve Dural, s. 129; İpek, s. 106; Özden, s. 98; Tutumlu, s. 235; Gençcan, s. 1166; Kılıçoğlu, s. 113, 114; Basım, s. 526; Doğan (Anlaşmalı Boşanma), s. 1938; Sargın, s. 366; Seçer, s. 266.

³⁷⁰ Oğuzman ve Dural, s. 129; Tekin, s. 60; Yılmaz Bilgin, s. 57; Tutumlu, s. 236; Atmaca Ülkü, s. 57;

tespiti ancak duruşma sırasında hakim tarafından bizzat dinlenmeleri suretiyle yapılabilir, bu bağlamda anlaşmalı boşanmanın özel yetki verilmiş temsilciler aracılığıyla gerçekleştirilmesi mümkün olmayacaktır.³⁷¹ Anlaşmalı boşanmak isteyen eşler, ilgili taleplerini mahkemede bizzat dile getirmeli ve davayı gören hakime yine bizzat kendileri sunmalıdır. Hakim, anlaşmalı boşanmak isteyen eşlerin serbest iradeleriyle ilgili talepte bulunuyor olduklarına kanaat getirme noktasında geniş bir takdir yetkisine sahiptir.³⁷² İlgili talebin hür iradenin bir yansıması olmadığına ve anlaşmalı olarak boşanmak isteyen eşlerin bu isteklerinde samimi olmadıklarına kanaat getirmesi halinde ise hakim anlaşmalı boşanma yönünde bir hüküm kurmayacaktır.³⁷³ O halde burada anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için gerekli iki temel unsur bulunduğu görülmektedir, bunlar; boşanmak isteyen eşlerin hür iradeleriyle anlaşmalı boşanmayı talep ediyor olmaları ve ilgili taleplerini mahkeme huzurunda bizzat dinlenmek suretiyle dile getiriyor olmalarıdır.³⁷⁴

a. Boşanmak İsteyen Eşlerin Anlaşmalı Boşanmayı Hür İradeleriyle Talep Ediyor Olmaları

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için eşlerin hür iradeleriyle ve samimi olarak anlaşmalı boşanmayı talep ediyor olmaları gerekmektedir. İrade bozukluğuna sebebiyet verebilecek durumlardan birinin varlığı halinde örneğin tehdit, baskı, korkutma altında yapılan, tabiri caizse yapılmak zorunda kalınan anlaşmalı boşanma talebi ise samimi olarak değerlendirilemeyeceği gibi hukuken de geçerli kabul edilemeyecektir. Burada iradenin oluşumu sırasında bir problemin var olup olmadığını tespit bakımından hakim geniş bir takdir yetkisi bulunmaktadır.³⁷⁵ Hakim, anlaşmalı boşanma davasında hüküm kurmadan evvel eşlerin hür iradelerinin bulunup

Özden, s. 97; Nihat Meydan ve Fadime Yapal, Boşanma ve Mal Rejimi, Zigana Yayınları, İstanbul, 2012, s. 62; Gençcan, s. 1166; Öztürk, s. 95-102; Erdem, s. 133.

³⁷¹ Yargıç, s. 25, 26; Oğuzman ve Dural, s. 129; Gençcan, s. 1166-1170; Şanlı Yalın, s. 36; Tekin, s. 62; Yılmaz Bilgin, s. 59; Çınar Mutlu, s. 58; Öztürk, s. 102; Atmaca Ülkü, s. 57; Yeğin, s. 245; Tutumlu, s. 236; Seçer, s. 263; Özden, s. 96; Erdem, s. 133; Kılıçoğlu, s. 113, 114; Ersöz, s. 244; Zararsız, s. 19; Basım, s. 526, 527; Uçar Toksöz, s. 55, 56; Sargın, s. 366-368; Yıldırım, s. 79.

³⁷² Asan, s. 54; Mehmet İbrahim Turhan, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma ve Anlaşmalı Boşanmada Karşılaşılan Hukuki Meseleler, Terazi Hukuk Dergisi, S. 186, Şubat 2022, s. 101.

³⁷³ Öztürk, s. 102; Asan, s. 54; Yargıç, s. 32; Yılmaz Bilgin, s. 59, 60; Yeğin, s. 245; Erdem, s. 133; Basım, s. 527; Uçar Toksöz, s. 55; Seçer, s. 266; Yargıtay 2. HD., T. 19.11.2012, E. 2012/23500, K. 2012/27564 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 25.12.2023).

³⁷⁴ Yılmaz Bilgin, s. 59; Şanlı Yalın, s. 36; Gençcan, s. 1166.

³⁷⁵ Şanlı Yalın, s. 35; Tekin, s. 61; Yılmaz Bilgin, s. 57, 58; Yargıç, s. 26; Seçer, s. 263; Özden, s. 98; Turhan, s. 101; Basım, s. 526; Doğan (Anlaşmalı Boşanma), s. 1938.

bulunmadığı hususunda kendisine verilen geniş takdir yetkisine dayanarak gerekli araştırma ve incelemeyi büyük bir dikkat ve özenle yapmalıdır.³⁷⁶ Gereken incelemeyi yapan hakim, eşlerin hür iradeleriyle anlaşmalı boşanmayı talep ettiklerini tespit ederse anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurar.³⁷⁷

Eşlerin anlaşmalı boşanma davası kapsamında örneğin dul yahut yetim aylığı alma, diğer eşin borcu sebebiyle kendi mallarını takipten veya hacizden kurtarma gibi saiklerle hareket etmiş olmaları uygulamada sıklıkla söz konusu olabilmektedir ancak dikkat edilmelidir ki ilgili durum eşlerin anlaşmalı boşanma yönündeki hür iradelerini ortadan kaldırmaz.³⁷⁸ Bu bağlamda anlaşmalı boşanma davasının görülmesi sırasında hakim tarafından yapılacak inceleme eşlerin hür iradeleriyle anlaşmalı boşanmayı talep edip etmediklerine yönelik olmakla sınırlı bulunduğundan hakim tarafından ayrıca saik denetlemesi de yapılmayacaktır.³⁷⁹ Zira anlaşmalı boşanmada boşanma sebebi taraflara kalmış bir konudur ve tarafların boşanmanın nedenini açıklama gibi bir zorunlulukları yoktur.³⁸⁰ Güncel Yargıtay uygulaması da benzer şekilde anlaşmalı boşanma davalarında ayrıca saik araştırması veya denetimi yapılmamasını öngörmektedir.³⁸¹

b. Eşlerin Anlaşmalı Boşanmaya İlişkin Taleplerini Mahkeme Huzurunda Hakim Tarafından Bizzat Dinlenmek Suretiyle Dile Getiriyor Olmaları

Boşanma davasını gören hakim, eşlerin anlaşmalı boşanma yönündeki taleplerinin ciddi, samimi ve hür iradelerinin bir eseri olduğuna ancak duruşma sırasında tarafları dinlemek suretiyle karar verebilir. Eşleri huzurda dinleyen hakim, eşlerin anlaşmalı boşanmaya ilişkin taleplerini değerlendirirken onların sözlerinden olduğu kadar aynı zamanda tavır ve davranışlarından da yola çıkarak gerçekten de

³⁷⁶ Gençcan, s. 1169; Çınar Mutlu, s. 58; Asan, s. 54; Seçer, s. 263; Şanlı Yalın, s. 35, 36; Yargıç, s. 32; Tekin, s. 61; Yılmaz Bilgin, s. 57, 58; Özden, s. 98; Turhan, s. 101; Basım, s. 526; Doğan (Anlaşmalı Boşanma), s. 1938.

³⁷⁷ Köprülü ve Kaneti, s. 175; Asan, s. 54, 55; Yargıç, s. 25.

³⁷⁸ Yargıç, s. 29, 30; Gençcan, s. 1200; Öztürk, s. 95; Atmaca Ülkü, s. 174, 175; Asan, s. 77, 78; Sargın, s. 369.

³⁷⁹ Şanlı Yalın, s. 54, 55; Sargın, s. 369; Yargıç, s. 27, 28; Öztürk, s. 103; Gençcan, s. 1199, 1200; Yılmaz Bilgin, s. 84; Atmaca Ülkü, s. 162-175; Özdemir, s. 150, 151; Basım, s. 526; Asan, s. 77, 78; Dilan Sümer Turğut, Anlaşmalı Boşanma ve Sonuçları, Çankaya Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Aralık 2019, s. 25, 26; Tekin, s. 65.

³⁸⁰ Öztürk, s. 103; Gençcan, s. 1200; Yargıç, s. 27; Atmaca Ülkü, s. 175; Özdemir, s. 150, 151; Uçar Toksöz, s. 56; Sargın, s. 26.

³⁸¹ Gençcan, s. 1201; Sargın, s. 369; Asan, s. 77, 78; Yargıtay 2. HD., T. 04.02.2014, E. 2013/11644, K. 2014/1866 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 26.12.2023); Yargıtay 10. HD., T. 06.10.2021, E. 2021/6922, K. 2021/11615 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 27.12.2023).

serbest iradeleriyle anlaşmalı boşanma talebinde bulunup bulunmadıklarını belirlemeye gayret edecektir.³⁸² Bu bağlamda hakimde oluşacak kanaat son derece önemlidir. Hakimin ilgili belirlemeyi yapabilmesi için anlaşmalı boşanmak isteyen eşlerin duruşmada hazır bulunmalarına ihtiyaç vardır.³⁸³ Hakimde oluşması gerekli kanaate ulaşılabilmesi için eşlerin hal ve hareketlerinin yine hakim tarafından izlenmesi gerekir. Hakim, huzurda gözlemlediği eşlerin söz ve davranışlarından çıkarım yapmak suretiyle eşlerin anlaşmalı boşanmayı kendi iradeleriyle, samimi bir biçimde istiyor olup olmadıklarına kanaat getirir.³⁸⁴ Eşlerin bahsi geçen “*mahkeme huzurunda bizzat dinlenmesi*” koşulu kamu düzenine ilişkin olup hakim tarafından resen dikkate alınır ve gözetilir.³⁸⁵ Bizzat dinlenme koşulunun tam anlamıyla sağlanabilmesi için anlaşmalı boşanmak isteyen eşlerden her ikisinin de hakim tarafından kendilerine yeterli süreler verilerek dinlenmesi gerekmektedir.³⁸⁶

Anlaşmalı boşanmaya karar verilebilmesi için gerekli koşullardan biri olan eşlerin mahkeme huzurunda hakim tarafından bizzat dinlenmeleri koşulu yukarıda da daha evvel ifade edildiği üzere “*eşlerin bizzat dinlenilmesi*” niteliğini taşımaktadır, dolayısıyla eşlerin temsilcileri aracılığıyla anlaşmalı boşanmaları mümkün değildir.³⁸⁷ Eşlerin boşanma davalarını bir vekille takip etmelerine engel bir durum olmadığına yönelik elbette şüphe yoktur. Ancak eşler bir vekille davalarını takip ediyor olsalar dahi anlaşmalı boşanma davasına ilişkin hüküm kurulmadan evvel hakim karşısında bizzat bulunmalı ve taleplerini mahkemeye kendileri doğrudan sunmalıdırlar.³⁸⁸ Aksi takdirde hakimin, eşleri bizzat dinlemeksizin anlaşmalı boşanma kararı veremeyeceği TMK

³⁸² Seçer, s. 261, 262; Çınar Mutlu, s. 57, 58; Yılmaz Bilgin, s. 57; Atmaca Ülkü, s. 58; Özden, s. 96-98.

³⁸³ Çınar Mutlu, s. 58; Özden, s. 96; Uçar Toksöz, s. 55.

³⁸⁴ Tekin, s. 62; Şanlı Yalın, s. 35-37; Atmaca Ülkü, s. 58; Asan, s. 54, 55; Çınar Mutlu, s. 57, 58; Yargıç, s. 25; Özden, s. 98; Yılmaz Bilgin, s. 57-60.

³⁸⁵ Atmaca Ülkü, s. 57; Asan, s. 55; İçöz Demirel ve Kömür, s. 23; Yılmaz Bilgin, s. 58; Tekin, s. 61; Öztürk, s. 102; Özden, s. 99; Gençcan, s. 1169; Basım, s. 523; Sargın, s. 370.

³⁸⁶ İçöz Demirel ve Kömür, s. 50; Tekin, s. 61, 62; Şanlı Yalın, s. 35; Asan, s. 55; Atmaca Ülkü, s. 57; Yılmaz Bilgin, s. 57; Gençcan, s. 1166; Uçar Toksöz, s. 56.

³⁸⁷ Oğuzman ve Dural, s. 129; Öztürk, s. 102; Tekin, s. 62; Yetik, s. 177, 178; Asan, s. 56; Yılmaz Bilgin, s. 59; Şanlı Yalın, s. 36; Seçer, s. 263; Yargıç, s. 25, 26; Atmaca Ülkü, s. 57; Yeğin, s. 245; Özden, s. 96-99; Tutumlu, s. 236; Yıldırım, s. 79; Gençcan, s. 1166; Kılıçoğlu, s. 113, 114; Uçar Toksöz, s. 55, 56; Turhan, s. 101; Erdem, s. 133; Özkan, s. 520; Ersöz, s. 244; Basım, s. 526, 527; Sargın, s. 366.

³⁸⁸ Şanlı Yalın, s. 36; Asan, s. 56; Oğuzman ve Dural, s. 129; Seçer, s. 263; Erdem, s. 133; Öztürk, s. 102; İçöz Demirel ve Kömür, s. 50; Yılmaz Bilgin, s. 59; Tekin, s. 62; Yıldırım, s. 79; Tutumlu, s. 236; Yargıç, s. 25, 26; Gençcan, s. 1166; Özden, s. 96-99; Atmaca Ülkü, s. 57; Yeğin, s. 245; Kılıçoğlu, s. 113, 114; Özkan, s. 520; Ersöz, s. 244; Basım, s. 526, 527; Turhan, s. 101; Sargın, s. 366; Zararsız, s. 19.

madde 166/3 gereği çok açıktır. O halde görüldüğü üzere istinabe yoluna başvurulmak suretiyle eşlerin anlaşmalı boşanma yönündeki beyanlarının alınması söz konusu olamayacaktır.³⁸⁹ Öte yandan eşlerin hakim tarafından bizzat dinlenmesi, duruşma salonunda fiziksel olarak hazır bulunmaları suretiyle yapılabileceği gibi aynı zamanda rızalarının alınmış olması şartıyla SEGBİS aracılığıyla da gerçekleştirilebilir.³⁹⁰ Anlaşmalı boşanma davasını görmekte olan hakimin değişmesinin söz konusu olduğu hallerde yeni gelen hakim tarafından eşlerin yeniden bizzat dinlenmeleri gerekliliği de atlanmamalıdır. Zira artık davada hüküm kuracak olan hakim yeni gelen hakimdir ve bu nedenle de eşlerin anlaşmalı boşanma yönündeki taleplerinin yeni gelen hakim tarafından değerlendirilmesi gerekir. Davaya bakmakla görevlendirilmiş yeni gelen hakimde oluşacak kanaat anlaşmalı boşanmaya yönelik hüküm kurulması bakımından önem arz edecektir.³⁹¹ Eşlerin dinlenmesi duruşma anında sırayla ve ayrı ayrı yapılabileceği gibi eşler aynı zamanda, duruşma anında birlikte bulundukları sırada da dinlenebilirler.³⁹² Eşlerin mahkeme huzurunda dinlenmeleri işleminden sonra anlaşmalı boşanma yönündeki taleplerine ilişkin beyanları zapta geçirilmek suretiyle kayıt altına alınır ve oluşturulan tutanak kendilerine imzalatılır.³⁹³

D. Eşler Tarafından Düzenlenecek Boşanmanın Mali Sonuçları ile Çocuklara İlişkin Sonuçlarına Yönelik Anlaşmanın Hakim Tarafından Uygun Bulunması

1. Genel Olarak

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen koşullardan sonuncusu eşler tarafından düzenlenecek boşanmanın mali sonuçları ile çocuklara ilişkin sonuçlarına yönelik anlaşmanın hakim tarafından uygun bulunmasıdır.³⁹⁴ Bir diğer ifadeyle, evlilik

³⁸⁹ Çınar Mutlu, s. 58; Şanlı Yalın, s. 38; Asan, s. 56; Tekin, s. 63; Yılmaz Bilgin, s. 62; Yargıç, s. 27; Atmaca Ülkü, s. 58; Özden, s. 99; Sargın, s. 368, 369.

³⁹⁰ Asan, s. 56; Yılmaz Bilgin, s. 62; Şanlı Yalın, s. 38; Çınar Mutlu, s. 58; Tekin, s. 63; Özkan, s. 520; Yargıç, s. 27; Gençcan, s. 1170; Sargın, s. 370.

³⁹¹ Yılmaz Bilgin, s. 61; Şanlı Yalın, s. 37, 38; Asan, s. 57.

³⁹² Oğuzman ve Dural, s. 129; Atmaca Ülkü, s. 57; Ersöz, s. 244; Asan, s. 57; Şanlı Yalın, s. 37, 38; Tekin, s. 63; Seçer, s. 263; Çınar Mutlu, s. 58; Öztürk, s. 102; Oktay Özdemir, s. 38; Yargıç, s. 26; Yılmaz Bilgin, s. 61; Özden, s. 99; Turhan, s. 101; Basım, s. 527; Öztan, s. 693, 694; Uçar Toksöz, s. 55; Sargın, s. 368.

³⁹³ Çakın, s. 66; Yılmaz Bilgin, s. 62; Asan, s. 57-59; Şanlı Yalın, s. 38; Öztürk, s. 102; Oğuzman ve Dural, s. 129; Yargıç, s. 26; Yeğin, s. 245; Özden, s. 96, 97; İpek, s. 105; Gençcan, s. 1166.

³⁹⁴ Oğuzman ve Dural, s. 129; Özden, s. 101, 102; Gençcan, s. 1169-1178; Tutumlu, s. 236; Yıldırım, s. 79; Kılıçoğlu, s. 113; Erdem, s. 134; Hatemi ve Serozan, s. 238; Köprülü ve Kaneti, s. 185; August

birliğinin en az bir yıldan beridir devam ettiği hallerde, anlaşmalı boşanmanın sağlanabilmesi için temel olarak; açılacak davanın eşler tarafından birlikte açılması veya davayı açan eşin davasının diğer eş tarafından kabul edilmiş olması gerekir.³⁹⁵ Yine ayrıca daha önce de değinilmiş olduğu üzere davayı gören hakim tarafından anlaşmalı boşanmak isteyen tarafların bizzat dinlenerek özgür iradeleriyle ilgili talepte bulunuyor olduklarına kanaat getirilmiş olması koşulu aranır.³⁹⁶ Tüm bunların yanı sıra anlaşmalı boşanmaya yönelik olarak taraflarca boşanmanın mali sonuçları ve varsa çocuklara ilişkin sonuçları bakımından düzenlenecek anlaşmanın da yine hakim tarafından uygun bulunması gerekmektedir.³⁹⁷

Anlaşmalı boşanmayı talep eden eşler düzenleyecekleri anlaşmayı daha önce bir metin halinde oluşturup imza altına almış olabilecekleri gibi aynı zamanda davanın görülmesi sırasında anlaştıkları yönünde beyanda bulunmak suretiyle anlaşmalarını mahkeme zaptına da geçirtebilir ve imzalayabilirler.³⁹⁸

Egger (çev. Tahir Çağa), Aile Hukuku, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943, s. 277; **Saymen ve Elbir**, s. 266; **Arsebük**, s. 767; **Özkan**, s. 517-520; **Tekinay**, s. 194; **Daniel Steck**, Scheidungsplanung?-Gedanken zur Rechtsnatur und Bindungswirkung der Scheidungsvereinbarungen, Festschrift für Ingeborg Schwenzer zum 60. Geburtstag; Private Law (Band I)- national global comparative (Band II), Bern 2011, s. 1627 aktaran **Öz Seğer**, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, S. 2, 2016, s. 259-286; **Seğer**, s. 263; **Turhan**, s. 101; **Öztürk**, s. 103, 104; **Yargıç**, s. 30-35; **Ersöz**, s. 244; **Basım**, s. 527; **Doğan** (Anlaşmalı Boşanma), s. 1940, 1941; **Uçar Toksöz**, s. 56; **Sargın**, s. 353-376; **Zararsız**, s. 19.

³⁹⁵ **Gençcan**, s. 1160-1169; **Tutumlu**, s. 237; **Köprülü ve Kaneti**, s. 175; **Aras**, s. 73; **Asan**, s. 32; **Özkan**, s. 517-520; **Hatemi ve Serozan**, s. 238; **Tekinay**, s. 194; **Oğuzman ve Dural**, s. 128; **Yetik**, s. 174; **Seğer**, s. 260, 261; **Erdem**, s. 132; **Öztürk**, s. 103, 104; **Özkan**, s. 518; **Sargın**, s. 353; **Yeğın**, s. 244; **Tekin**, s. 47-52.

³⁹⁶ **Köprülü ve Kaneti**, s. 175; **Hatemi ve Serozan**, s. 238; **Kılıçoğlu**, s. 113, 114; **Özkan**, s. 517-520; **Tekinay**, s. 194; **Tutumlu**, s. 237; **Gençcan**, s. 1169; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Şanlı Yalın**, s. 34, 35; **Özden**, s. 98; **Öztürk**, s. 100-104; **Çınar Mutlu**, s. 51-57; **Yargıç**, s. 20-25; **Sargın**, s. 353; **Asan**, s. 54; **Tekin**, s. 60,61.

³⁹⁷ **Tutumlu**, s. 236; **Yıldırım**, s. 79; **Köprülü ve Kaneti**, s. 185; **Asan**, s. 59; **Özden**, s. 101, 102; **Erdem**, s. 134; **Özkan**, s. 517-520; **Saymen ve Elbir**, s. 266; **Arsebük**, s. 767; **Kılıçoğlu**, s. 113; **Gençcan**, s. 1169; **Egger**, s. 277; **Hatemi ve Serozan**, s. 238; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Tekinay**, s. 194; **Şanlı Yalın**, s. 39; **Tekin**, s. 85; **Çınar Mutlu**, s. 62; **Özden**, s. 108; **Öztürk**, s. 103, 104; **Meydan ve Yapal**, s. 64; **Doğan** (Anlaşmalı Boşanma), s. 1940, 1941; **Uçar Toksöz**, s. 56; **Basım**, s. 527; **Zararsız**, s. 19; **Yargıç**, s. 30-35; **Sargın**, s. 353-376; **Ersöz**, s. 244.

³⁹⁸ **Köprülü ve Kaneti**, s. 185; **Özkan**, s. 694; **Kılıçoğlu**, s. 113; **Erdem**, s. 134; **Seğer**, s. 264, 265; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Asan**, s. 61; **Muhsen Abdulkader Saleh**, Türk ve Irak Hukukunda Genel Sebeplere Dayanarak Boşanma ve Sonuçları, Ankara, 2014, s. 92; **Tekin**, s. 84; **Turgut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman**, Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, İstanbul, 2014, s. 271; **Çınar Mutlu**, s. 63; **Öztürk**, s. 104; **Atmaca Ülkü**, s. 72; **Özden**, s. 112-116; **Yargıç**, s. 31; **Heinz Hausheer, Thomas Geiser ve Regina Aebi-Müller**, Das Familienrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches, Bern 2014, N. 10.171 aktaran **Öz Seğer**, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, S. 2, 2016, s. 259-286; **Ömer Ergün**, TMK’nın 166’ncı Maddesinde Düzenlenen Boşanma Nedenleri, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, Y. 3, S. 6, Eylül 2005, s. 450; **Tutumlu**, s. 237-239; **Yeğın**, s. 246; **Gençcan**, s. 1208; **Turhan**, s. 101; **Yılmaz Bilgin**, s. 76-78; **Tekinay**, s. 290; **Uçar Toksöz**, s. 56.

Eşler tarafından düzenlenecek boşanmanın mali sonuçları ve varsa çocuklara ilişkin sonuçlarına yönelik anlaşmanın hakim tarafından uygun bulunması koşulu kamu düzeninden olup davanın görülmesi sırasında hakim tarafından resen gözetilmesi gereken bir koşuldur.³⁹⁹

Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenlendiği şekliyle; “...boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükmolunur.”⁴⁰⁰ İlgili düzenlemeden de anlaşıldığı üzere anlaşmalı boşanma hükmü kurulabilmesi için eşlerce düzenlenecek anlaşmanın hakim tarafından uygun bulunması gerekmektedir ve bunun yanı sıra kanunda, hakimin, gerek eşlerin gerekse çocukların menfaatlerini göz önünde bulundurmak suretiyle anlaşma üzerinde gerekli değişiklikleri yapabilmesi imkanı getirilmiştir (TMK 166/3, c.3).⁴⁰¹ Kanun koyucunun bahsi geçen düzenlemeyle birlikte asıl olarak; eşler tarafından oluşturulacak anlaşmada yer alabilecek hakkaniyete aykırı nitelikte, taraflardan veya çocuklardan birinin menfaatlerini olumsuz yönde etkileyebilecek aşırı hükümlerin önüne geçebilmeyi amaçladığı görülmektedir. Bu bağlamda anlaşma koşullarının daha adil belirlenebilmesi için hakimin müdahalesi öngörülmüş olup gerektiği durumlarda davayı gören hakime anlaşma içerisinde yer alan bazı düzenlemeler üzerinde değişiklik yapma yetkisi tanınmıştır.⁴⁰² Hakimin değişiklik yapma yetkisini kullanırken somut olayda yer

³⁹⁹ Özden, s. 102; Şanlı Yalın, s. 40; Tutumlu, s. 237; Asan, s. 59; Öztan, s. 694; Yargıç, s. 31; Tekin, s. 66; Yetik, s. 178; Oğuzman ve Dural, s. 141; Yılmaz Bilgin, s. 64; Çınar Mutlu, s. 62; Hatemi ve Serozan, s. 261; Turhan, s. 101; Basım, s. 523-528; Uçar Toksöz, s. 57; Öztürk, s. 96; Doğan (Anlaşmalı Boşanma), s. 1939.

⁴⁰⁰ TMK 166/3 (www.mevzuat.gov.tr); Yılmaz Bilgin, s. 64; Zararsız, s. 19.

⁴⁰¹ Tutumlu, s. 237, 238; Ersöz, s. 244; Oğuzman ve Dural, s. 129; Asan, s. 59, 60; Özden, s. 102; Yıldırım, s. 79; Gençcan, s. 1209-1212; Kılıçoğlu, s. 113; Erdem, s. 136, 137; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Tekinay, s. 194, 195; Öztan, s. 695; Akıntürk ve Ateş Karaman, s. 271; Yılmaz Bilgin, s. 64; Şanlı Yalın, s. 40; Tekin, s. 85, 86; Seçer, s. 278; Yargıç, s. 43, 44; Çınar Mutlu, s. 66; Özkan, s. 520; Öztürk, s. 104, 105; Atmaca Ülkü, s. 75; Yeğin, s. 246; Hatemi ve Serozan, s. 238; Uçar Toksöz, s. 56; Basım, s. 528; Sargın, s. 353-376; Zararsız, s. 19.

⁴⁰² Oğuzman ve Dural, s. 129; Özden, s. 102; Öztürk, s. 104, 105; Gençcan, s. 1209-1210; Tutumlu, s. 237, 238; Asan, s. 60; Erdem, s. 136, 137; Kılıçoğlu, s. 113; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Şanlı Yalın, s. 40; Tekin, s. 85, 86; Öztan, s. 695; Tekinay, s. 194, 195; Seçer, s. 278; Akıntürk ve Ateş Karaman, s. 271; Yılmaz Bilgin, s. 64; Çınar Mutlu, s. 66; Atmaca Ülkü, s. 75; İpek, s. 109; Yargıç, s. 43, 44; Hatemi ve Serozan, s. 238; Turhan, s.101; Yeğin, s.246; Yıldırım, s.79; Basım, s. 528; Ersöz, s. 244; Zararsız, s. 19; Sargın, s. 353-376; Uçar Toksöz, s. 56.

alan özellikler ile eşlerin ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarını da dikkate alması gerekmektedir.⁴⁰³ Kanunda tanımlanan bu yetkinin hakim tarafından kullanıldığı hallerde anlaşma üzerinde yapılan değişikliklerin geçerli ve uygulanabilir olması için eşlerce kabul edilmiş olması gerekir, aksi takdirde kanunda yer alan koşullar tam anlamıyla sağlanamadığından anlaşmalı boşanmaya karar verilemez.⁴⁰⁴

Hakim, eşlerce düzenlenmiş olan anlaşmayı uygun görmezse uygun görmeme gerekçesini açıklamalı ve muhakkak eşlere yeni bir anlaşma yapmaları konusunda yol göstermelidir. Uygun görülmeyen anlaşmada değişikliğe gidilmesi hakim tarafından eşlere önerilmeden ve halihazırda mahkemeye sunulan anlaşmanın neden uygun görülmediğine ilişkin eşlere yeterli açıklama yapılmadan, bir diğer ifadeyle eşler var olan durum hakkında aydınlatılmadan anlaşmalı boşanma davası reddedilemez.⁴⁰⁵

Eşlerce düzenlenen ve mahkemeye sunulan anlaşmanın hakim tarafından uygun bulunmadığı hallerde hakim, eşlere anlaşmanın belirli noktalarında değişiklik yapmaları konusunda tavsiyelerde bulunabilecektir ancak dikkat edilmelidir ki hakim eşleri bu konuda zorlayamayacağı gibi kendisi de eşlerin iradelerinin yerine geçerek yeni bir anlaşma düzenleyemez.⁴⁰⁶ Hakim tarafından düzenlemenin uygun bulunmadığı belirtilmiyor ve eşlere anlaşma üzerinde değişiklik yapmaları hususunda bir tavsiyede bulunulmuyorsa bu noktadan sonra hakimin eşlerce düzenlenerek mahkemeye sunulmuş olan anlaşmayı dayanak almak suretiyle bir hüküm kurması icap edecektir.⁴⁰⁷

⁴⁰³ Çınar Mutlu, s. 67; Özden, s. 113; Yargıç, s. 57, 58.

⁴⁰⁴ Özge Öncü, Eşlerin “Anlaşmalı Boşanma” Çerçevesinde Mal Rejiminin Tasfiyesine Yönelik Olarak Yaptıkları Anlaşmalar Ve Bu Anlaşmaların Uygulamada Doğurduğu Sorunlar, DEÜHFD, Prof. Dr. Şener Ertaş’a Armağan, C. XIX, Özel Sayı, 2017, s. 802; Oğuzman ve Dural, s. 129, 130; Özden, s. 102; Asan, s. 60; Turhan Esener, Boşanmanın Fer’i Neticelerine Dair Mukaveleler, AÜHFD, C. VIII, S. 3-4, 1951, s. 610; Yıldırım, s. 79; Gençcan, s. 1209-1211; Kılıçoğlu, s. 113; Erdem, s. 137; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Hatemi ve Serozan, s. 238; Öztan, s. 694, 695; Tekinay, s. 194, 195; Öztürk, s. 105; Saleh, s. 92; Şanlı Yalın, s. 40-42; Tekin, s. 85, 86; Çınar Mutlu, s. 67; Yargıç, s. 43; Atmaca Ülkü, s. 75; Basım, s. 528; Yılmaz Bilgin, s. 64-67; Yeğin, s. 246; Uçar Toksöz, s. 56; Sargın, s. 353-376; Tutumlu, s. 238; Turhan, s. 101; İçöz Demirel ve Kömür, s. 54; Keskin, s. 26; Seçer, s. 278; Zararsız, s. 19.

⁴⁰⁵ Tekin, s. 86; Gençcan, s. 1210; Yargıç, s. 44; Özden, s. 102; Basım, s. 529; Seçer, s. 279; Asan, s. 114.

⁴⁰⁶ Serap Helvacı, İsviçre ve Türk Hukuklarında Boşanma Sebepleri, Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı, C. II, Beta Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 1167; Asan, s. 114; Özden, s. 102; Tekin, s. 85, 86; Öztürk, s. 105; Yargıç, s. 44-58; Tutumlu, s. 238, 239; Atmaca Ülkü, s. 75; Gençcan, s. 1210; Yılmaz Bilgin, s. 73.

⁴⁰⁷ Oğuzman ve Dural, s. 130; Hatemi ve Serozan, s. 238; Gençcan, s. 1210; Çınar Mutlu, s. 67; Sargın, s. 372, 373; Yargıtay 2. HD., T. 21.12.1994, E. 12452, K. 12840 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 05.01.2024); Yargıtay 2. HD., T. 08.05.1997, E. 3830, K. 4949 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 06.01.2024); Asan, s. 114, 115.

Eşler tarafından hazırlanan anlaşmada boşanmanın tüm yan sonuçlarına yer verilmiş olmalı ayrıca eşlerin yine bahsi geçen tüm yan sonuçlar üzerinde anlaşma sağlamış olmaları aranmalıdır, aksi takdirde yan sonuçlardan herhangi biri üzerinde mevcut bir uyuşmazlığın varlığı boşanmanın anlaşmalı şekilde gerçekleşme imkanını ortadan kaldırır. Bunun yanı sıra eşlerce hazırlanmış olan anlaşmanın tam bir mutabakatı içeriyor olması ve herhangi bir koşula bağlanmamış olması da gerekmektedir.⁴⁰⁸

Hakim tarafından anlaşmalı boşanmaya karar verilebilmesi için eşlerin mahkemeye sunmuş oldukları anlaşmada yer alan şartların hakkaniyete uygun olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmenin sağlıklı ve doğru bir şekilde yapılabilmesi için eşlerin ilgili anlaşmayı hazırladıkları sırada içinde bulundukları koşullar hakkında hakim tarafından bilgi edinilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda hakim, ilgili anlaşmayı gözden geçirdikten sonra eşlerden çeşitli konularda bilgi almak isteyebilir. Hakimin bilgi edinmek amacıyla eşlerden çeşitli evrak ve belgeleri istemesinin söz konusu olduğu hallerde eşlerce hakim tarafından talep edilen bilgi ve belgelerin hazırlanarak mahkemeye sunulması gerekir, bir diğer deyişle bahsi geçen durumda eşlerin mahkemeye bilgi ve belge verme yükümlülüğü bulunmaktadır.⁴⁰⁹ Eşlerin özellikle maddi konular hakkında aralarında düzenlemiş oldukları anlaşmanın hakkaniyete uygun hazırlanıp hazırlanmadığının tespiti için eşlerin malvarlıklarına ilişkin bilgiler içeren dokümanlar hakime sunulmalı, bu bağlamda ilgili bilgi, belge ve dokümanlar anlaşmalı boşanma talebini içeren ve eşlerce mahkemeye verilmiş olan dilekçenin ekinde yer almalıdır.⁴¹⁰ Hakim ancak bu hususta gerekli incelemeyi yapıp kendisine sunulan belgelerin doğruluğundan emin olduktan ve anlaşmada yer alan maddi koşulların hakkaniyete ve adalete uygun düşecek şekilde belirlendiği yönünde kanaate vardıktan sonra anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kuracaktır.⁴¹¹ Hakimin yeterli kanaate varamadığı yahut kendisine sunulan bilgi ve belgelerin doğruluğundan emin olamadığı hallerde ayrıca resen araştırma yapma ve incelemede bulunma yetkisi vardır, bu noktada hakim özellikle eşlerin ekonomik ve sosyal durumlarına yönelik

⁴⁰⁸ **Yaşar Şahin Anıl**, Boşanma Sebebi Olarak Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması, Geçimsizlik, Beta Yayınları, İstanbul, Mart 2008, s. 29; **Gençcan**, s. 1218, 1219; **Öztürk**, s. 105, 106; **Yargıç**, s. 36; **Özden**, s. 114; **Uçar Toksöz**, s. 57, 58; **Sargın**, s. 370.

⁴⁰⁹ **Yargıç**, s. 45, 46; **Yetik**, s. 179; **Asan**, s. 61; **Özden**, s. 103-114; **Gençcan**, s. 1215; **Basım**, s. 528.

⁴¹⁰ **Asan**, s. 61; **Gençcan**, s. 1215; **Özden**, s. 103-114; **Yetik**, s. 179; **Sargın**, s. 375.

⁴¹¹ **Meydan ve Yapal**, s. 84; **Sargın**, s. 375, 376; **Yargıç**, s. 57; **Özden**, s. 103, 104; **Köprülü ve Kaneti**, s. 185.

incelemelerde bulunabilecektir.⁴¹² Yukarıda ifade edildiği gibi burada tekrar değinmek gerekirse hakim, yapacağı incelemelerde anlaşmanın eşler tarafından hangi koşullar altında oluşturulduğunu dikkatle değerlendirmelidir. Bu kapsamda örneğin anlaşmanın yapılmasıyla birlikte eşlerden birinin olağanüstü bir mali yükümlülük altına girip girmediğini, anlaşmanın irade bozukluğu hallerinden birinin varlığıyla yapılıp yapılmadığını ve düzenlenen anlaşmanın taşıdığı hükümlerin ahlaka, adaba, hukukun genel ilkelerine uygun olup olmadığını ayrıca gözetmelidir.⁴¹³

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesinin kanunda öngörülen koşullardan biri olan eşler tarafından boşanmanın yan sonuçlarına yönelik düzenlenecek anlaşma, boşanma davası açılmadan önce düzenlenebileceği gibi davanın açılmasından sonra da düzenlenebilir, bir diğer deyişle düzenlenecek anlaşmanın muhakkak dava açılmadan evvel hazırlanıp ardından dava sürecinde mahkemeye sunulmuş olması gerekmez.⁴¹⁴ Ancak boşanmanın yan sonuçlarına ilişkin düzenlemenin en geç tarafların hakim huzurunda dinlenmesi anına kadar mahkemeye sunulmuş olması gerektiği yönündeki görüşün öğretide çoğunlukla kabul görmekte olduğu da bu noktada belirtilmelidir.⁴¹⁵

Eşler tarafından anlaşmalı boşanmaya ilişkin kanunda öngörülen diğer tüm şartlarla birlikte boşanmanın mali sonuçları ve çocuklar bakımından sonuçları üzerinde anlaşma sağlanması evlilik birliğinin temelinden sarsıldığına karine teşkil eder.⁴¹⁶ Dolayısıyla bu noktadan sonra hakim tarafından evliliğin eşler için çekilmez hale gelip gelmediğine yönelik ayrıca bir araştırma yapılmasına da ihtiyaç duyulmayacaktır.⁴¹⁷

⁴¹² Sargın, s. 375; Özden, s. 103, 104; Meydan ve Yapal, s. 84; Yılmaz Bilgin, s. 83; Yargıç, s. 57, 58; Basım, s. 528; Asan, s. 115, 116; Seçer, s. 277.

⁴¹³ Şanlı Yalın, s. 41; Çınar Mutlu, s. 67; Özden, s. 103-106; Meydan ve Yapal, s. 84; Köprülü ve Kaneti, s. 185; Yargıç, s. 31-33; Yılmaz Bilgin, s. 65; Asan, s. 116; Sargın, s. 375; Seçer, s. 277; Atmaca Ülkü, s. 75; Egger, s. 277; Hatemi ve Serozan, s. 260; Tekinay, s. 288.

⁴¹⁴ Seçer, s. 264; Asan, s. 61, 62; Öncü, s. 802; Gülçin Elçin Grassinger, Boşanma Davasında Eşlerin Boşanmanın Tali Sonuçlarına İlişkin Konularda Anlaşma Yapmaları ve Konu İle İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararı, İÜHFM, Prof. Dr. Türkan Rado' ya Armağan, C. LV, S. 3, 1997, s. 237; Tekin, s. 82, 83; Yılmaz Bilgin, s. 78.

⁴¹⁵ Asan, s. 61; Öncü, s. 803.

⁴¹⁶ Tekinay, s. 195; Gençay, s. 1178; Hatemi ve Serozan, s. 238; Özden, s. 102; Oğuzman ve Dural, s. 128; Turhan, s. 102; Sargın, s. 379, 380; Asan, s. 118; Seçer, s. 280; Saleh, s. 93.

⁴¹⁷ Hatemi ve Serozan, s. 238; Asan, s. 118; Özden, s. 102; Oğuzman ve Dural, s. 128; Sargın, s. 379, 380; Saleh, s. 93; Seçer, s. 280.

Anlaşmalı boşanma bağlamında eşlerce düzenlenmiş olan anlaşmanın açık, anlaşılır ve uygulanabilir nitelikte hazırlanmış olmasının yanı sıra bir vaade/koşula da dayanmıyor olması gerekmektedir.⁴¹⁸

2. Anlaşmanın Hukuki Niteliği

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için eşlerce düzenlenmiş olan anlaşmanın hukuki niteliğine ilişkin öğretide çeşitli görüşler yer almaktadır. Söz konusu anlaşmanın tarafların birbirine uygun karşılıklı irade beyanlarıyla oluşturulmuş olduğundan sözleşme niteliği taşıdığı aşikârdır.⁴¹⁹ Ancak sözleşmenin hukuki niteliğine yönelik olarak öğretide farklı görüşler öne sürülmektedir.⁴²⁰

Öğretide bazı yazarlarca ilgili sözleşmenin özel hukuk sözleşmesi olduğu ve bu sebeple de eşlerce düzenlenmiş anlaşmaya özel hukuk sözleşmelerine uygulanan hükümlerin uygulanması gerektiği ifade edilmektedir.⁴²¹ Bu bağlamda sözleşme eşlerin karşılıklı ve birbirine uygun iradelerinin olduğu anda kurulmuş olacak hakimnin ilgili anlaşmaya onay vermesiyle birlikte hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır.⁴²²

Öğretideki diğer bir grup yazara göre ise ilgili sözleşme boşanmanın eşler ve çocuklar bakımından hukuki sonuçlarını içerdiğinden kendine özgü bir aile hukuku sözleşmesidir ve bu nedenle de klasik anlamda borçlar hukuku genel hükümleri ancak niteliğine uygun düştüğü ölçüde eşler arasındaki anlaşmaya uygulanabilecektir.⁴²³

Öğretide yer alan bir başka grup yazarın ileri sürmüş olduğu görüşe göre eşlerce düzenlenen anlaşma eşlerin üzerinde serbestçe tasarruf edebildiği konulara ilişkin

⁴¹⁸ **Özden**, s. 115, 116; **Gençcan**, s. 1218, 1219; Yargıtay 2. HD., T. 21.04.2014, E. 2013/26214, K. 2014/9515 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 07.01.2024); **Yetik**, s. 178; **Yargıç**, s. 46; **Şanlı Yalın**, s. 41; **Yılmaz Bilgin**, s. 65, 66; Yargıtay 2. HD., T. 02.05.2005, E. 2005/6126, K. 2005/7139 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 08.01.2024); **Seçer**, s. 277.

⁴¹⁹ **Asan**, s. 62; **Atmaca Ülkü**, s. 64; **Selahattin Sulhi Tekinay**, **Sermet Akman**, **Haluk Burcuoğlu ve Atilla Altop**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul, 1993, s. 43, 44.

⁴²⁰ **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 56; **Asan**, s. 62; **Tekin**, s. 82; **Atmaca Ülkü**, s. 63, 64; **Şanlı Yalın**, s. 49; **Yılmaz Bilgin**, s. 77.

⁴²¹ **Esener**, s. 611-613; **Asan**, s. 62, 63; **Egger**, s. 277, 278; **Yılmaz Bilgin**, s. 72-79; **Seçer**, s. 265; **Köprülü ve Kaneti**, s. 185; **Tekinay**, s. 290; **Elçin Grassinger**, s. 237; **Atmaca Ülkü**, s. 64, 65; **Tekin**, s. 82; **Nurten Demir**, Boşanmanın Fer' i Sonuçlarına İlişkin Sözleşmeler, İstanbul Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1994, s. 12-14; **Yargıç**, s. 54; **Şanlı Yalın**, s. 50, 51; **Çinar Mutlu**, s. 64; **Tekinay**, s. 287; **Turhan**, s. 101; **Necip Bilge**, Eşler Arasında veya Koca Menfaatine Karı ile Üçüncü Kişiler Arasında Yapılan Hukuki Muamelelerin Yargıç Tarafından Tasvibi, AÜHFD, C. VIII, S. 1-2, 1951, s. 565-605; **Tekinay**, **Akman**, **Burcuoğlu ve Altop**, s. 52; **Sümer Turğut**, s. 27.

⁴²² **Köprülü ve Kaneti**, s. 185; **Yargıç**, s. 54; **Yılmaz Bilgin**, s. 72; **Asan**, s. 62, 63; **Seçer**, s. 265.

⁴²³ **Haluk Nami Nomer**, Anlaşmalı Boşanma Protokolünden Dönülebilir mi?, YÜHFD, C. XVIII, 2021/2, s. 583-591; **Atmaca Ülkü**, s. 74-76; **Asan**, s. 63, 64; **Zararsız**, s. 22.

olduğundan bir sulh sözleşmesi niteliği taşımaktadır.⁴²⁴ Dolayısıyla sözleşmenin kuruluşu ve geçerliliği dışındaki diğer tüm noktalarda ilgili anlaşmaya usul hukuku kuralları uygulanacaktır.⁴²⁵

Konu hakkında öğretide yer alan bir diğer görüş ise diğer tüm görüşlerden farklı olarak eşlerce düzenlenen anlaşmanın bir sözleşme niteliğinde değil aksine bir talep yahut bir başka ifadeyle mahkemeye yöneltilmiş tek taraflı irade beyanları niteliğinde olduğunu öne sürmektedir.⁴²⁶ İlgili görüşe göre eşler boşanmanın sonuçlarına yönelik olarak birlikte kararlaştırdıkları taleplerini yine beraberce mahkemede dile getirmelidirler.⁴²⁷

3. TMK 184/1-b Kapsamında “İkrarın Hakimi Bağlamaması” Genel Kuralının Anlaşmalı Boşanma Bağlamında Getirilmiş İstisnası

Anlaşmalı boşanma bağlamında eşlerce düzenlenecek anlaşmanın hukuki niteliğine ilişkin öğretilerdeki görüşler incelendikten sonra anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için gerekli koşulların yer aldığı Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasındaki düzenlemede göze çarpan son bir hususa da burada değinmek gerekmektedir. Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında belirtildiği haliyle anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için gerekli son koşul olan boşanmanın mali sonuçları ile eşler açısından ortaya çıkabilecek kişisel sonuçlarına ve çocukların durumuna ilişkin eşlerce hazırlanacak anlaşmanın hakim tarafından uygun bulunması gerekliliğine daha önce yer verilmişti. Bunun yanı sıra hakimin, eşlerin ve çocukların menfaatlerini göz önünde bulundurarak anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabileceğine ve ayrıca bu değişikliklerin ancak eşlerce de kabulü hâlinde uygulanabileceğine de yine daha önce değinilmişti. İlgili hükümde yukarıda yer verilen hususlara ek olarak hakim tarafından anlaşma üzerinde yapılacak değişikliklerin eşlerce de kabulü halinde anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulabileceği ve bu halde tarafların ikrarlarının hakimi bağlamayacağı hükmünün uygulanmayacağı ayrıca ifade edilmiştir (TMK 166/3, c. son).⁴²⁸

⁴²⁴ Atmaca Ülkü, s. 66; Esener, s. 612; Yılmaz Bilgin, s. 78, 79; Asan, s. 63.

⁴²⁵ Asan, s. 63; Esener, s. 612; Atmaca Ülkü, s. 66.

⁴²⁶ Arsebük, s. 767-769; Yılmaz Bilgin, s. 77; Asan, s. 63; Tekin, s. 82; Şanlı Yalın, s. 49; Atmaca Ülkü, s. 67.

⁴²⁷ Tekin, s. 82; Şanlı Yalın, s. 49; Arsebük, s. 767-769; Asan, s. 63; Atmaca Ülkü, s. 67.

⁴²⁸ TMK 166/3, c. son (www.mevzuat.gov.tr); Yıldırım, s. 79; Kılıçoğlu, s. 112; Erdem, s. 134; Özkan,

Türk Medeni Kanununun 184. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendinde düzenlemiş olan hükme göre boşanma davalarında kural olarak tarafların ikrarı hakimii bağlamaz.⁴²⁹ Zira boşanma davalarında hakim tarafından eşlerin öne sürdükleri iddiaların dikkatle incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Hakim ilgili inceleme ve değerlendirmeyi yaparken kamu yararını gözetmekle yükümlüdür.⁴³⁰ Bu bağlamda tarafların iddialarından ziyade yapılacak araştırma kapsamında hakimde oluşacak kanaat önem arz eder. Hakim en nihayetinde ulaştığı tespitlerin muhakemesini yaparak vicdani kanaatine göre hüküm kurar.⁴³¹ Anlaşıldığı üzere, anlaşmalı boşanma davalarını kapsar nitelikte getirilen Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesi (tarafların ikrarının hakimii bağlayacağına ilişkin kısım) Türk Medeni Kanununun “Boşanmada Yargılama Usulü” kenar başlıklı 184. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendinde yer alan “*tarafların ikrarının hakimii bağlamayacağına*” ilişkin düzenlemenin istisnasını oluşturmaktadır.⁴³² O halde görülmektedir ki, anlaşmalı boşanma davası dışında kalan diğer boşanma davaları bakımından getirilmiş ortak düzenlemeye göre davayı gören hakimii kamu yararı ilkesini gözeterek gerekli tüm incelemeyi yapması ve ulaştığı tüm tespitleri değerlendirerek vicdani kanaatine göre karar vermesi asıldır. Hakim bu noktada tarafların ikrarıyla bağlı kalmaz, aksine deliller üzerinde düşünür ve bir kanaate varması halinde boşanma hükmü kurar.⁴³³ Ancak ilgili durum anlaşmalı boşanma davaları bakımından geçerli değildir. Türk Medeni Kanunun 166. maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesinde yer alan düzenlemeye göre anlaşmalı boşanma davalarında taraflar ikrarda bulunmuşlarsa bu ikrar hakimii bağlar.⁴³⁴ Bir diğer deyişle hakim taraf ikrarının bulunduğu anlaşmalı boşanma davalarında başkaca bir

s. 521; Atmaca Ükü, s. 174; Tekinay, s. 195; Basım, s. 528; Turhan, s. 100; Asan, s. 123; Özden, s. 82; Ersöz, s. 244; Sargın, s. 353; Zararsız, s. 19; Sümer Turğut, s. 44.

⁴²⁹ Gençcan, s. 1178; Kılıçoğlu, s. 112; Erdem, s. 134; Atmaca Ükü, s. 173, 174; Yıldırım, s. 79; Tekinay, s. 195; Uçar Toksöz, s. 54; Asan, s. 122; Yargıç, s. 27; TMK 184/1-b.3 (www.mevzuat.gov.tr).

⁴³⁰ Köprülü ve Kaneti, s. 184; Asan, s. 122; Atmaca Ükü, s. 173.

⁴³¹ Asan, s. 122; Atmaca Ükü, s. 173; Köprülü ve Kaneti, s. 184; Yargıç, s. 27; Öztan, s. 420.

⁴³² Yıldırım, s. 79; Kılıçoğlu, s. 112; Gençcan, s. 1178; Atmaca Ükü, s. 173, 174; Turhan, s. 100; Yargıç, s. 27; Erdem, s. 134; Özden, s. 82; Özkan, s. 521; Asan, s. 122, 123; Ersöz, s. 244; Uçar Toksöz, s. 54; Sümer Turğut, s. 45; Yetik, s. 163; Tekin, s. 101, 102.

⁴³³ Turğut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman, Türk Medeni Hukuku, 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanunu ve Yeni Yasal Düzenlemelere Uyarlanmış, C. II, 18. Bası, İstanbul, 2016 (Türk Medeni Hukuku, Uyarlanmış), s. 281; Asan, s. 122, 123; Atmaca Ükü, s. 174; Yıldırım, s. 79; Yargıç, s. 27.

⁴³⁴ Tekinay, s. 195; Turhan, s. 100; Kılıçoğlu, s. 112; Erdem, s. 134; Özkan, s. 521; Yıldırım, s. 79; Atmaca Ükü, s. 174; Ersöz, s. 244; Uçar Toksöz, s. 54.

inceleme ve araştırma yapmasına gerek kalmaksızın hatta başkaca delil toplama zorunluluğunda dahi bulunmaksızın anlaşmalı boşanmaya karar verebilecektir.⁴³⁵

4. Anlaşmalı Boşanma Kapsamında TMK 166/3'te Yer Alan Anlaşma İle TMK 184/1-b.5'te Yer Alan Anlaşmanın Farkı

Türk Medeni Kanunu içerisinde, boşanma bağlamında, eşlerce hazırlanacak anlaşmaya ilişkin olarak düzenlenmiş iki farklı hüküm bulunmaktadır.⁴³⁶ Bunlardan ilki TMK 166/3'te yer almaktadır. İlgili düzenlemeye göre, anlaşmalı boşanmanın gerçekleştirilmesi için eşler tarafından oluşturulmuş boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumuna ilişkin bir anlaşmanın varlığı şarttır (TMK 166/3).⁴³⁷ Bahsi geçen düzenlemeye yukarıda detaylarıyla değinilmiştir. Öte yandan kanun koyucu tarafından TMK 184/1-b.5 içerisinde düzenlenmiş olup yine boşanma bağlamında eşlerce hazırlanması mümkün kılınmış bir anlaşmaya yönelik olarak getirilmiş başkaca bir hükmün daha varlığı dikkat çekmektedir. İlgili hükme göre; *“Boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz.”*⁴³⁸ Kanunda yer alan bu iki düzenleme her ne kadar birbirleriyle benzer gibi gözükseler de aslında birbirlerinden farklı nitelik taşımaktadırlar.⁴³⁹ Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan düzenlemenin yalnızca anlaşmalı boşanma bağlamında tarafların hazırlayabilecekleri anlaşmaları kapsadığı görülmektedir, öte yandan TMK 184/1-b.5'te yer alan düzenleme ise anlaşmalı boşanma davası dışında kalan diğer tüm çekişmeli boşanma davalarında eşlerce hazırlanabilecek türden bir anlaşmayı kapsamaktadır.⁴⁴⁰ Bunun yanı sıra TMK 166/3 hükmünde yer alan anlaşmanın varlığı, anlaşmalı boşanmaya hükmedilebilmesi için aranan zorunlu bir şart

⁴³⁵ İbrahim Ercan, Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2014, s. 256; Akıntürk ve Ateş Karaman (Türk Medeni Hukuku, Uyarlanmış), s. 281; Gençcan, s. 1178; Atmaca Ülkü, s. 174; Yıldırım, s. 79; Erdem, s. 134; Özkan, s. 521; Tekinay, s. 195; Asan, s. 123; Yargıtay 2. HD., T. 05.12.2011, E. 2010/21763, K. 2011/20761 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 11.01.2024).

⁴³⁶ Elçin Grassinger, s. 235; Tekin, s. 84; Şanlı Yalın, s. 45, 46; Yılmaz Bilgin, s. 71; Asan, s. 64; Sümer Turğut, s. 45.

⁴³⁷ TMK 166/3 (www.mevzuat.gov.tr); Şanlı Yalın, s. 43; Asan, s. 64; Elçin Grassinger, s. 235; Tekin, s. 84, 85; Özden, s. 101-112; Hatemi ve Serozan, s. 238; Yılmaz Bilgin, s. 71, 72; Zararsız, s. 19.

⁴³⁸ TMK 184/1-b.5 (www.mevzuat.gov.tr); Elçin Grassinger, s. 235; Asan, s. 64; Tekin, s. 84, 85; Özden, s. 112; Esener, s. 610 vd.; Yılmaz Bilgin, s. 71, 72.

⁴³⁹ Tekin, s. 84, 85; Elçin Grassinger, s. 237; Özden, s. 112; Şanlı Yalın, s. 46; Sümer Turğut, s. 45; Yılmaz Bilgin, s. 72.

⁴⁴⁰ Şanlı Yalın, s. 45, 46; Asan, s. 64; Hatemi ve Serozan, s. 238; Tekin, s. 85; Yetik, s. 178; Yılmaz Bilgin, s. 71, 72; Özden, s. 112.

olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁴¹ Nitekim daha önce de detaylı şekilde ifade edildiği üzere eşlerce bir anlaşma üzerinde mutabakat sağlanamaması halinde anlaşmalı boşanmaya hükmedilemez. TMK 184/1-b.5'te yer alan hüküm ise eşlerce düzenlenecek anlaşmayı boşanma kararı verilmesi için zorunlu bir şart olarak düzenlenmemektedir. Bahsi geçen hükümde eşlerce bir anlaşmanın hazırlanabileceği ifade edilmiş olup ilgili anlaşmanın boşanma için zorunlu bir unsur olmadığı ortaya konulmuştur. Bir diğer deyişle eşlerce bir anlaşma sağlanamamış olması halinde dahi çekişmeli boşanma davası görülmeye devam edilebilecek ve ilerleyen süreçte diğer koşulların sağlanmasıyla birlikte mahkemece boşanma kararı verilebilecektir.⁴⁴² Öte yandan TMK 166/3'te yer alan düzenlemeye göre ise anlaşmalı boşanma davasının görülebilmesi için kanunda belirtilen zorunlu şartların sağlanması gerekeceğinden eşlerce bir anlaşma üzerinde mutabık kalınması koşulu muhakkak aranacaktır. Eşlerce bir anlaşma üzerinde mutabık kalmadığı hallerde TMK 166/3 gereği artık anlaşmalı boşanmaya hükmedilemeyecektir.⁴⁴³ Eşlerce anlaşma sağlanmadığı veya mahkemeye sunulan anlaşma üzerinde hakim tarafından değişiklik yapılması öngörülmüş olup eşlerin ilgili değişikliği kabul etmediği hallerde anlaşmalı boşanma hükmü kurulamayacak, görülen dava evlilik birliğinin temelinden sarsılması sebebine dayalı çekişmeli boşanma davasına dönüşecektir.⁴⁴⁴

Eşler anlaşmalı boşanma davası sırasında bir anlaşma üzerinde mutabık kalmış olabilirler ancak dava sonuna kadar ve dava sonrasında da ilgili anlaşmayla bağlı kalmak istemeyebilirler. Bu durumda eşler aralarında kararlaştırmış oldukları anlaşmadan vazgeçebilir, bir diğer deyişle dönebilirler. Eşlerce gerçekleştirilecek olan anlaşmadan dönme boşanma davasının kesinleşmesi anına kadar mümkündür.⁴⁴⁵ Eşlerin

⁴⁴¹ Şanlı Yalın, s. 43; Asan, s. 65; Tekin, s. 84, 85; Kırbaş, s. 54; Özden, s. 101-112; Hatemi ve Serozan, s. 238; Seçer, s. 264, 265; Yılmaz Bilgin, s. 68, 69; Öztan, s. 695.

⁴⁴² Yılmaz Bilgin, s. 68, 69; Çakın, s. 69; Asan, s. 64, 65; Şanlı Yalın, s. 43; Tekin, s. 85; Kırbaş, s. 54; Sümer Turğut, s. 45; Yetik, s. 179; Özden, s. 101-112.

⁴⁴³ Hatemi ve Serozan, s. 260; Yılmaz Bilgin, s. 72; Yetik, s. 178; Öncü, s. 801; Elçin Grassinger, s. 236, 237; Oktay Özdemir, s. 39; Gençcan, s. 1212; Asan, s. 65; Tekin, s. 84, 85; Esener, s. 620; Özkan, s. 520; Oğuzman ve Dural, s. 129, 130; Sümer Turğut, s. 46.

⁴⁴⁴ Elçin Grassinger, s. 237; Köseoğlu ve Kocağa, s. 111; Şanlı Yalın, s. 42, 43; Oğuzman ve Dural, s. 129, 130; Asan, s. 65; Yargıtay 2. HD., T. 04.02.2014, E. 2013/11644, K. 2014/1866 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 13.01.2024); Çınar Mutlu, s. 67; Yargıç, s. 33-43; Öztan, s. 695, 696; Oktay Özdemir, s. 39; Gençcan, s. 1212; Yargıtay 2. HD., T. 20.06.2017, E. 2016/2475, K. 2017/7811 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 14.01.2024); Özden, s. 103-116; Özkan, s. 520; Yılmaz Bilgin, s. 68; İpek, s. 96; Uçar Toksöz, s. 57.

⁴⁴⁵ Yargıç, s. 53; Yargıtay 2. HD., T. 08.02.2017, E. 2016/21325, K. 2017/1208 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 16.01.2024); Asan, s. 116-118; İçöz Demirel ve Kömür, s. 28; Turhan, s. 102-105; Yargıtay 2. HD., T. 03.03.2015, E. 2014/10998, K. 2015/3147 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi:

kararlaştırılmış olan anlaşmadan dönmeleri halinde boşanma davası anlaşmalı boşanma davası niteliğini kaybeder. Bundan sonraki süreçte görülecek dava da yine TMK 166/1-2 kapsamında çekişmeli boşanma davasına dönüşür.⁴⁴⁶

III. ANLAşMALI BOşANMA PROTOKLNN HAZIRLANMASI, GEÇERLİLİĞİ VE İÇERİĞİ

A. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Hazırlanması

Anlaşmalı boşanmayı talep eden eşlerin yerine getirmesi gereken koşullardan biri, daha önce de ifade edildiği gibi boşanmanın sonuçlarına yönelik olarak hazırlayacakları bir anlaşma, diğer bir deyişle ve uygulamada sıklıkla kullanıldığı ismiyle “*protokol*” üzerinde ortak bir kanaate varmış olmalarıdır.⁴⁴⁷ İlgili koşul Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. Bahsi geçen düzenlemeye göre, “*Evlilik en az bir yıl sürmüş ise, eşlerin birlikte başvurması ya da bir eşin diğerinin davasını kabul etmesi hâlinde, evlilik birliği temelinden sarsılmış sayılır. Bu hâlde boşanma kararı verilebilmesi için, hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Bu değişikliklerin taraflarca da kabulü hâlinde boşanmaya hükmolunur. Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz.*”⁴⁴⁸

17.01.2024); Yargıtay 2. HD., T. 23.02.2015, E. 2015/342, K. 2015/3299 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 18.01.2024); Ğretide yer alan aksi yöndeki çeşitli görüşler için ayrıca bkz. **Nomer**, s. 590, 591; **Yılmaz Bilgin**, s. 88; **ztan**, s. 695; **nc**, s. 806; **Tekinay**, s. 285-290; **Seçer**, s. 279; **Elçin Grassinger**, s. 237; **Atmaca lk**, s. 129; **Köprülü ve Kaneti**, s. 185, 186; **Kırbaş**, s. 66.

⁴⁴⁶ **Turhan**, s. 102, 103; **Yargıç**, s. 53; **Nomer**, s. 590; Yargıtay 2. HD., T. 02.05.2017, E. 2017/2269, K. 2017/1902 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 17.01.2024); Yargıtay 2. HD., T. 10.03.2015, E. 2014/20325, K. 2015/4097 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 18.01.2024); **Asan**, s. 117, 118; Yargıtay 2. HD., T. 22.10.2020, E. 2020/4096, K. 2020/5051 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 19.01.2024); Yargıtay 2. HD., T. 19.10.2021, E. 2021/8338, K. 2021/7386 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 20.01.2024); **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 28, 29.

⁴⁴⁷ **ztan**, s. 695; **Yeğin**, s. 246; **Seçer**, s. 264, 265; **Yargıç**, s. 35; **Asan**, s. 66; **Turhan**, s. 101; **Uçar Toksöz**, s. 56; **Nomer**, s. 584; **Sargın**, s. 370-372; Yargıtay H.G.K., T. 27.03.2015, E. 2013/1542, K. 2015/1110 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 20.01.2024).

⁴⁴⁸ TMK 166/3 (www.mevzuat.gov.tr); **Yeğin**, s. 244-246; **Seçer**, s. 276; **ztan**, s. 695; **Yılmaz Bilgin**, s. 82; **Akıntürk ve Ateş Karaman**, s. 271; **ztrk**, s. 93.

Anlaşmalı boşanma protokolü eşlerce boşanma davası açılmadan önce hazırlanabileceği gibi davanın açılmasından sonra da düzenlenebilir.⁴⁴⁹ Anlaşmalı boşanma protokolünün şekline ilişkin olarak kanunda öngörülmüş emredici nitelikte bir düzenleme bulunmadığından ilgili protokolün yazılı şekilde hazırlanması mümkün olduğu gibi eşlerin, davanın görüldüğü sırada boşanmanın sonuçlarına yönelik olarak karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarında bulunmak suretiyle sözlü biçimde bir anlaşmaya varmaları da mümkün kılınmıştır.⁴⁵⁰ Öte yandan öğretide ise yapılacak anlaşmanın yazılı olmasının eşlerin anlaşma koşullarını hakkaniyete uygun düşecek biçimde belirlemeleri hususunda daha faydalı olacağı ifade edilmektedir, nitekim hazırlanacak anlaşmanın yazılı yapılması, eşlerin daha dikkatli düşünebilmelerini sağlayacağı gibi eşlerce acele karar alınması suretiyle anlaşma bağlamında ortaya çıkabilecek haksız sonuçların önüne geçilebilmesine de imkan tanıyacaktır.⁴⁵¹

Anlaşmalı boşanma protokolü eşlerce bizzat hazırlanabilir. Bu durumda eşler bir araya gelmek yahut doğrudan birbirleriyle iletişim kurmak suretiyle bir anlaşma düzenlerler. Bunun sağlanamadığı hallerde anlaşmalı boşanma protokolü, eşlerce bu konuda yetkilendirilmiş temsilciler aracılığıyla da oluşturulabilecektir.⁴⁵² Ancak dikkat edilmelidir ki temsilciler aracılığıyla yürütülebilecek süreç protokolün hazırlanması aşamasıdır. Protokol hazırlanıp mahkemeye sunulduktan sonra anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulabilmesi için eşlerin hazırlanmış olan protokol üzerinde hür iradeleriyle anlaşma sağlamış olduklarına ilişkin hakim huzurunda bizzat dinlenmeleri gerekmektedir.⁴⁵³ Zira Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında yer

⁴⁴⁹ **Elçin Grassinger**, s. 237; **Thomas Geiser**, Verbindlichkeit von Scheidungskonventionen, Festschrift für Ingeborg Schwenzer zum 60. Geburtstag; Private Law (Band I)- National Global Comparative (Band II), Bern 2011, s. 546 aktaran **Öz Seçer**, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, S. 2, 2016, s. 259-286; **Seçer**, s. 264; **Şanlı Yalın**, s. 50; **Yılmaz Bilgin**, s. 78; **Tekin**, s. 82, 83.

⁴⁵⁰ **Şanlı Yalın**, s. 48; **Akıntürk ve Ateş Karaman**, s. 271; **Özden**, s. 112-116; **Seçer**, s. 264, 265; **Öztan**, s. 694; **Saleh**, s. 92; **Yeğin**, s. 246; **Tekin**, s. 84; **Yılmaz Bilgin**, s. 76; **Öztürk**, s. 104; **Tekinay**, s. 290; **Yargıç**, s. 31; **Köprülü ve Kaneti**, s. 185; **Kılıçoğlu**, s. 113; **Erdem**, s. 134; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Asan**, s. 61; **Çinar Mutlu**, s. 63; **Atmaca Ülkü**, s. 134; **Ergün**, s. 450; **Tutumlu**, s. 237-239; **Gençcan**, s. 1208; **Turhan**, s. 101; **Basım**, s. 528; **Doğan** (Anlaşmalı Boşanma), s. 1939; **Uçar Toksöz**, s. 56; **Sargın**, s. 372; **Sümer Turğut**, s. 27.

⁴⁵¹ **Yılmaz Bilgin**, s. 72-76; **Seçer**, s. 265, 266; **Yargıç**, s. 31; **Tekin**, s. 84; **Şanlı Yalın**, s. 48; **Sümer Turğut**, s. 27, 28; **Özden**, s. 112-116.

⁴⁵² **Yeğin**, s. 244.

⁴⁵³ **Özden**, s. 81-83; **Öztürk**, s. 102-104; **Geiser**, s. 553 aktaran **Öz Seçer**, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, S. 2, 2016, s. 259-286; **Turhan**, s. 101; **Seçer**, s. 266; **Yeğin**, s. 244, 245; **Atmaca Ülkü**, s. 159; **Yargıç**, s. 26; **Nomer**, s. 587; **Sargın**, s. 353; Yargıtay 2. HD., T. 04.04.2013, E. 2012/22825, K. 2013/9417 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 20.01.2024).

alan düzenlemeye göre de “...*hâkimin tarafları bizzat dinleyerek iradelerinin serbestçe açıklandığına kanaat getirmesi ve boşanmanın malî sonuçları ile çocukların durumu hususunda taraflarca kabul edilecek düzenlemeyi uygun bulması*” şartıyla anlaşmalı boşanmaya karar verilebilmesi söz konusu olacaktır (TMK 166/3, c.2).⁴⁵⁴

Hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün kanun hükmü gereği içinde bulundurması gereken zorunlu unsurları taşıması gerekmektedir.⁴⁵⁵ Bu bağlamda ilgili protokolde eşlerin, boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumuna ilişkin noktalarda anlaşma sağlamış oldukları açıkça görülebilmelidir, aksi halde anlaşma sağlanması mutlak surette gerekli olan zorunlu unsurlar üzerinde ihtilafların devam ediyor olması anlaşmalı boşanma için engel teşkil eder. Öte yandan anlaşma kapsamında yer alması mecburi olmayan diğer ihtiyari nitelikteki unsurlara anlaşma içinde yer verilmesi ise zorunlu değildir.⁴⁵⁶ Nitekim eşlerce anlaşmaya dahil edilecek ihtiyari unsurlar üzerinde mutabık kalınamaması tek başına anlaşmalı boşanma için engel teşkil etmeyecek, hakim tarafından eşlerin hür iradeleriyle zorunlu hususlar üzerinde anlaşma sağlanmış olması yeterli görülmek suretiyle anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulabilecektir.⁴⁵⁷

Anlaşma protokolünde yer alması zorunlu noktalar kanunda belirtilmiş olmakla birlikte konu bakımından bu bağlamda herhangi bir niceliksel (sayısal) sınırlama ise kanun koyucu tarafından getirilmemiştir.⁴⁵⁸ Bir diğer deyişle eşler, boşanmanın sonuçlarına yönelik olmak üzere herhangi bir türden konuyu anlaşma kapsamına dahil etme noktasında kanun koyucu tarafından sayısal manada kısıtlanmış değildirler, hatta aksine bu noktada son derece serbest bırakılmışlardır. Bu bağlamda örneğin, eşlerce yapılacak anlaşmalı boşanma protokolünde aile konutunun eşlerden birine bırakılmasına karar verilebilir yahut TMK 173/2 kapsamında protokole, menfaati gerektiriyorsa kadının boşanma sonrasında erkeğin soyadını kullanmaya devam etmesine ilişkin düzenlemeler getirilebilir.⁴⁵⁹ Bunun yanı sıra tarafların, boşanmanın sonuçlarına yönelik

⁴⁵⁴ TMK 166/3 (www.mevzuat.gov.tr); Yeğin, s. 244-246; Tekin, s. 85; Özden, s. 81; Atmaca Ülkü, s. 159-161; Yargıç, s. 30; Öztürk, s. 93-95; Sargın, s. 353; Uçar Toksöz, s. 55; Nomer, s. 584-587.

⁴⁵⁵ Seçer, s. 268-272; Özden, s. 101, 102; Atmaca Ülkü, s. 161; Şanlı Yalın, s. 47, 48.

⁴⁵⁶ Şanlı Yalın, s. 48; İlknur Pınar Zehir, Boşanmanın Yan (Feri) Sonuç Sözleşmeleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, s. 27; Yılmaz Bilgin, s. 74.

⁴⁵⁷ Seçer, s. 273-276; Yılmaz Bigin, s. 74; Şanlı Yalın, s. 48.

⁴⁵⁸ Yılmaz Bilgin, s. 73-81; Seçer, s. 268-276; Yargıç, s. 37; Tekin, s. 67; Özden, s. 112, 113; Şanlı Yalın, s. 52; Atmaca Ülkü, s. 77; Zehir, s. 57; Basım, s. 528; Sargın, s. 371; Tekin, s. 67.

⁴⁵⁹ Yargıç, s. 37, 38; Yargıtay 2. HD., T. 14.11.2013, E. 2013/6259, K. 2013/26355 (Yargıtay Karar

kanunda sayılan zorunlu şartları tamamlamış olmalarıyla birlikte (elbette diğer zorunlu koşulların da tamamlanması halinde) anlaşmaya dahil edebilecekleri ihtiyari şartlar anlaşmada yer almasa dahi mahkemece haklarında anlaşmalı boşanma kararı verilebilecektir.⁴⁶⁰ Ancak burada dikkat edilmelidir ki eşler her ne kadar anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde her tür konuyu düzenleme bakımından serbest bırakılmış olsalar da kanuna aykırı nitelikte olabilecek yahut direkt olarak kanundan doğan sonuçları düzenleme noktasında sınırlandırılmışlardır.⁴⁶¹ Bu çerçevede eşlerin, boşanma sonrasında birbirlerinin yasal mirasçısı olarak kalmaya devam edeceklerine veya benzer şekilde kişilik haklarına aykırılık teşkil edecek şekilde boşandıktan sonra tarafların yeniden evlenemeyeceklerine ilişkin bir düzenlemeye hazırladıkları anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yer vermeleri mümkün değildir.⁴⁶²

Anlaşmalı boşanma protokolü ile hedeflenen asıl olarak boşanma sonrası süreçte hem eşlerin hem de varsa çocukların menfaatlerinin en üst düzeyde korunmasıdır. Bu bağlamda tüm taraflar için en uygun ve en faydalı anlaşmanın yapılması son derece önemlidir. Boşanma sürecinin en az hasarla atlatılabilmesi ve boşanma sonrası karşılaşılabilecek sorunların en kolay yoldan ve en az sancılı biçimde çözüme kavuşturulabilmesi henüz boşanma davası devam ederken hazırlanacak olan anlaşmalı boşanma protokolünün düzenlenmesi süreciyle doğrudan bağlantılıdır. Eşlerin, protokolün hazırlanması sırasında ılımlı hareket etmesi ve geleceğe yönelik planlı şekilde davranarak protokolü oluşturmaları işleri kolaylaştıracağı gibi tüm taraflar açısından herhangi bir menfaat ihlalinin de önüne geçilmesini sağlayacaktır. Bu noktada eşler etkin bir anlaşmalı boşanma protokolü hazırlamak istiyorlarsa olabildiğince diyalog halinde kalmalı, karşılıklı anlayış ve sağduyu ile hareket etmelidirler. Protokolün hazırlanması sürecinde kontrollü davranılması, sürecin aceleye getirilmemesi, süreci baltalayacak tartışma ve atışmalardan uzak durulması gerekmektedir. Benzer şekilde karşılıklı beklentilerin tüm şeffaflığıyla ortaya konulması, sorun yaratabilecek konuların tarafları yıpratmayacak şekilde dikkatle ve özenle görüşülmesi, orta yolun bulunması ve uzlaşmanın sağlanması adına gerektiğinde

Arama, Erişim Tarihi: 21.01.2024); **Özden**, s. 113; **Yetik**, s. 180; Yargıtay 2. HD., T. 07.06.1993, E. 1993/4902, K. 1993/5439 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 22.01.2024); **Hatemi ve Serozan**, s. 260; **Kırbaş**, s. 59; **Sargın**, s. 371.

⁴⁶⁰ **Yeğin**, s. 246; **Seçer**, s. 273-276.

⁴⁶¹ **Egger**, s. 275; **Yargıç**, s. 39; **Oğuzman ve Dural**, s. 149; **Seçer**, s. 277; **Sargın**, s. 371.

⁴⁶² **Yetik**, s. 181; **Atmaca Ülkü**, s. 131, 132; **Özden**, s. 113; **Öncü**, s. 819; **Yargıç**, s. 39-52; **Asan**, s. 67, 68.

karşılıklı birtakım fedakârlıklarda bulunulması anlaşmalı boşanmanın amacına ulaşabilmesi adına da yine son derece önem arz etmektedir. Bu bağlamda eşlerin boşanma protokolünün hazırlanması aşamasında planlı hareket etmeleri gerekmektedir.⁴⁶³ Anlaşmalı boşanma protokolünün yukarıda ifade edildiği şekliyle hazırlanması aynı zamanda eşler arasında ortaya çıkabilecek gereksiz tartışmaları önleyeceği gibi kolay ve hızlı bir biçimde aralarında uzlaşının gerçekleşmesini sağlayacak, süreci rahatlatarak davayı gören hakimin de işini kolaylaştıracaktır.⁴⁶⁴

Anlaşmalı boşanma davası bağlamında hazırlanacak boşanma protokolü üzerinde eşlerce ne zamana kadar uzlaşa sağlanabileceği hususunda ortaya çıkabilecek çelişkili durumların önüne geçilebilmesi adına yerel mahkemece verilecek boşanma kararının Yargıtay aşamasında kesinleşmesi anına kadar olan süreç boyunca eşlerce anlaşma üzerinde ortak mutabakata varılmasının mümkün kılındığı görüşünün öne çıktığı görülmektedir.⁴⁶⁵ Nitekim Yargıtay tarafından da ilgili görüşün benimsendiği yüksek mahkemece verilen çeşitli kararlarda açıkça ifade edilmektedir.⁴⁶⁶

Hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün sade bir dille yazılmış olması, kolay anlaşılması ve uygulanması bakımından önem arz etmektedir. Bu bağlamda anlaşmalı boşanma protokolü, açık ve anlaşılır bir dille yazılmalı, gerek içerdiği koşullar bakımından gerekse taraflara sağlayacağı haklar ve getireceği yükümlülükler bakımından herhangi bir tereddüde, belirsizliğe yahut çelişkiye mahal bırakmayacak netlikte olmalıdır.⁴⁶⁷ Böylelikle hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün infazı sırasında eşler arasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar en aza indirgenebilmiş olacak, bunun yanı sıra protokolün içerdiği koşulların adalete ve hakkaniyete uygun düşüp düşmediğinin incelenmesi veya bir diğer deyişle denetlenmesi bakımından hakimin de işi kolaylaşmış olacaktır.⁴⁶⁸

Anlaşmalı boşanma protokolünün hazırlanması aşamasında eşler içinde bulundukları günün koşullarını birlikte değerlendirmelidirler. Özellikle protokolde yer

⁴⁶³ Seğer, s. 263, 264.

⁴⁶⁴ Çakın, s. 71; Özden, s. 83; Seğer, s. 264; Öztürk, s. 94.

⁴⁶⁵ Seğer, s. 267.

⁴⁶⁶ Yargıtay 2. HD., T. 03.11.2015, E. 2015/5653, K. 2015/19986 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 23.01.2024); Seğer, s. 267.

⁴⁶⁷ Turhan, s. 106; Şanlı Yalın, s. 52; Özden, s. 115; Yetik, s. 178; Seğer, s. 277; Atmaca Ülkü, s. 165; Zehir, s. 21; Tekin, s. 71; Yargıç, s. 42.

⁴⁶⁸ Özden, s. 115; Yetik, s. 178; Seğer, s. 277; Turhan, s. 106.

verilecek mali düzenlemelere ilişkin her bir eş kendi sahip olduğu maddi olanaklar ile malvarlığı değerlerini şeffaf bir biçimde ortaya koymalıdır. Nitekim ancak bu şeffaflık ve karşılıklı dürüstlikle hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolü adil bir niteliğe sahip olacak ve hakim tarafından da onaylanarak anlaşmalı boşanmanın gerçekleştirilmesini sağlayacaktır, aksi takdirde hakim, hazırlanmış olan protokolü hakkaniyete aykırı bularak anlaşmalı boşanma talebini reddedebilecektir.⁴⁶⁹

Anlaşmalı boşanma protokolü, kanunda yer alan hükümlere, ahlaka, adaba ve hukukun genel ilkelerine aykırı düzenlenemeyeceği gibi şarta bağlı olarak da hazırlanamaz.⁴⁷⁰ Bunun yanı sıra hazırlanacak protokolde, ilgili protokolün uygulanmasını sekteye uğratabilecek ve taraflar arasında dava konusu teşkil edecek nitelikte yeni uyuşmazlıkların doğmasına sebep olacak hükümlere de yer verilemez.⁴⁷¹

Anlaşmalı boşanma protokolünün hazırlanması esnasında protokolde yer alması zorunlu hususlardan birini oluşturan boşanmanın mali sonuçlarına ilişkin düzenlemelerin açık ve net bir biçimde belirtilmesi, bir diğer ifadeyle taraflarca kabul edilecek olan miktarların anlaşma içerisinde tartışmaya yer vermeyecek şekilde gösterilmesi gerekmektedir.⁴⁷² Anlaşmalı boşanma protokolünde yer alacak boşanmanın mali sonuçlarına ilişkin düzenlemelerde olduğu gibi yine benzer şekilde çocukların durumuna ilişkin düzenlemelerin de taraflarca protokolde tartışmasız bir biçimde ifade edilmek suretiyle hakim açısından da kuşkuya yer vermeyecek şekilde değerlendirilebilmesinin sağlanması gerekmektedir. Bu bağlamda eşler gerek anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde gerekse boşanma davasının görüldüğü sırada hakime, aralarında yapmış oldukları anlaşma bağlamında boşanmanın çocuklara ilişkin sonuçlarının neler olacağını net bir biçimde açıklamak durumundadırlar.⁴⁷³

⁴⁶⁹ Oktay Özdemir, s. 36-41; Atmaca Ülkü, s. 165.

⁴⁷⁰ Seçer, s. 280; Turhan, s. 106; Şanlı Yahn, s. 53; Tekin, s. 68; Yargıtay 2. HD., T. 04.02.2014, E. 2013/11644, K. 2014/1866 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 23.01.2024); Özden, s. 112; Yargıç, s. 33; Atmaca Ülkü, s. 131; Zehir, s. 57; Sargın, s. 370, 371.

⁴⁷¹ Köseoğlu ve Kocağa, s. 115; Seçer, s. 282; Yargıtay 2. HD., T. 26.04.2010, E. 2010/5101, K. 2010/8238 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 24.01.2024); Oktay Özdemir, s. 37; Asan, s. 119; İğöz Demirel ve Kömür, s. 87; Yargıç, s. 132.

⁴⁷² Yargıç, s. 48; Turhan, s. 101; Özden, s. 101, 102; Zehir, s. 16-21; Yetik, s. 178; Atmaca Ülkü, s. 165; Uçar Toksöz, s. 57; Tekin, s. 71.

⁴⁷³ Zehir, s. 18-21; Atmaca Ülkü, s. 165; Turhan, s. 101; Yetik, s. 178; Özden, s. 115; Uçar Toksöz, s. 57.

B. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Geçerliliği

1. Genel Olarak

Eşlerce üzerinde mutabakata varılmış bir boşanma protokolünün varlığı, anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için aranan temel kanuni şartlardan birini teşkil etmektedir. Ancak hazırlanan her protokol uygulanma kabiliyetini haiz değildir. Bu bağlamda eşler tarafından hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolünde yer alan düzenlemeler temel olarak hakim onayına kadar askıda hükümsüzdür, bir diğer deyişle ilgili düzenlemeler hakim onayı öncesinde hüküm doğurmazlar.⁴⁷⁴ Bunun yanı sıra ayrıca, bir anlaşmalı boşanma protokolünün uygulanma kabiliyetine sahip olabilmesi için birtakım geçerlilik koşullarını da içerisinde barındırması gerekmektedir.⁴⁷⁵

Anlaşmalı boşanma protokolü, her iki eşin karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanıyla oluşturulur. Bu yönüyle anlaşmalı boşanma protokolü hukuki niteliği itibarıyla bir sözleşmedir.⁴⁷⁶ O halde anlaşmalı boşanma protokolünün geçerlilik koşullarını taşıyıp taşımadığını tespit bakımından yapılacak değerlendirme asıl olarak sözleşmelerin geçerliliğine ilişkin borçlar hukuku kapsamındaki geçerlilik kriterlerinin incelenmesi suretiyle gerçekleştirilecektir.⁴⁷⁷ Nitekim konu hakkında Yargıtay da benzer nitelikte görüş bildirmektedir.⁴⁷⁸

Eşlerce düzenlenecek anlaşmalı boşanma protokolü, bir sözleşme niteliği taşıdığından ilgili protokolün kurulmasına, geçerliliğine, hüküm ve sonuçlarını doğurmasına ilişkin olarak Türk Borçlar Kanununun 27. maddesi dikkate alınacaktır. Bu bağlamda ilgili protokolde yer alacak düzenlemelerin temel olarak TBK madde 27 gereği ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına ve kanunun emredici hükümlerine aykırılık teşkil etmemesi, konusunun imkansız olmaması gerekmektedir.⁴⁷⁹ Hazırlanan

⁴⁷⁴ Özden, s. 114; Yargıç, s. 49-52; Yargıtay 2. HD., T. 04.12.2018, E. 2017/3517, K. 2018/13958 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 26.01.2024); Yılmaz Bilgin, s. 79; Esener, s. 614, 615; Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 381; Atmaca Ülkü, s. 159, 160; Zehir, s. 52-56; Nomer, s. 584.

⁴⁷⁵ Atmaca Ülkü, s. 131.

⁴⁷⁶ Konu hakkında detaylı bilgi ve doktrin tartışmaları için bkz. s. 75, 76.

⁴⁷⁷ Zehir, s. 57; Atmaca Ülkü, s. 131; Şanlı Yalın, s. 53; Asan, s. 66; Yargıç, s. 51; Seçer, s. 264.

⁴⁷⁸ Yargıtay 2. HD., T. 04.02.2014, E. 2013/16444, K. 2014/1866 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 27.01.2024); Asan, s. 66.

⁴⁷⁹ TBK 27 (www.mevzuat.gov.tr); Safa Reisoğlu, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayıncılık, 24. Bası, İstanbul, 2013, s. 137-139; Asan, s. 67; Özden, s. 104-112; Yetik, s. 178-181; Şanlı Yalın, s. 53; Tekin, s. 67, 68; Yargıç, s. 33; Yılmaz Bilgin, s. 81, 82; Atmaca Ülkü, s. 131; Egger, s. 277; Tekinay, s. 288; Seçer, s. 271, 272; Zehir, s. 57; Uçar Toksöz, s. 57; Sargın, s. 371.

protokolün yukarıda ifade edilen şartları sağlamadığı hallerde ise geçerli olarak kabul edilmesi söz konusu olamayacaktır. Protokolün TBK madde 27’de yer alan geçerlilik koşullarını taşıyıp taşımadığı hususu kamu düzenine ilişkin olduğundan hakim tarafından resen göz önünde bulundurulmalıdır.⁴⁸⁰

Mahkemeye sunulan protokolün hakim tarafından incelenmesinin ardından geçerlilik koşullarını taşımadığı tespit edilirse anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulamaz. Söz konusu durumda hakim, taraflardan TBK 27 bağlamında geçerlilik koşullarını taşıyan yeni bir boşanma protokolü hazırlamalarını yahut var olan protokol üzerinde gerekli değişiklikleri yapmalarını ister. Taraflarca TBK 27 bağlamında geçerlilik koşullarına uyan yeni bir boşanma protokolü hazırlanması yahut var olan protokol üzerinde değişiklik yapılması halinde ilgili protokol hakim tarafından kabul edilerek anlaşmalı boşanmaya hükmedilir. Aksi durumda, yapılan anlaşma geçersiz, bir diğer deyişle kesin hükümsüz sayılacak olup taraflar hakkında anlaşmalı boşanmaya karar verilemeyecektir.⁴⁸¹ Benzer şekilde eşlerce hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolünün TBK 27 kapsamında geçerlilik koşullarını taşımadığı hallerde protokol üzerinde gerekli değişikliklerin hakim tarafından yapılması da söz konusu olabilir ancak bu halde hakim tarafından protokol üzerinde yapılan değişikliklerin eşlerce kabulü gerekir. Eşler söz konusu değişiklikleri kabul etmez ve kendileri de yeni bir boşanma protokolü düzenleyerek mahkemeye sunmazlarsa bu durumda anlaşmalı boşanmanın kanuni şartları sağlanamamış olduğundan dava sonucunda anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulamayacaktır. Eşlerce anlaşmalı boşanma talepli açılmış davada geçerli bir protokol üzerinde uzlaşının sağlanamadığı bu gibi hallerde dava, kanunda belirtilen diğer şartlara sahip olması kaydıyla, TMK 166/1-2 kapsamında çekişmeli boşanma davasına dönüşecektir.⁴⁸²

⁴⁸⁰ **Fikret Eren ve Ünsal Dönmez**, Eren Borçlar Hukuku Şerhi, C. I, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2023, s. 749-799; **Asan**, s. 67; **Uçar Toksöz**, s. 57; **Atmaca Ülkü**, s. 131.

⁴⁸¹ **Reisoğlu**, s. 139; **Tekin**, s. 68; **Asan**, s. 67; **Şanlı Yalın**, s. 53; **Özden**, s. 111; **Yılmaz Bilgin**, s. 82-86; **Atmaca Ülkü**, s. 165, 166; **Hatemi ve Serozan**, s. 261; **Seçer**, s. 271-277; **Tekinay**, s. 288; Yargıtay 2. HD., T. 04.02.2014, E. 2013/11644, K. 2014/1866 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 28.01.2024).

⁴⁸² **Asan**, s. 67; **Özden**, s. 114-116; **Ahmet Cemal Ruhi**, Türk Hukukunda Boşanma, Boşanmanın Sonuçları, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004, s. 244; **Köseoğlu ve Kocağa**, s. 111; **Harun Bulut**, Aile Hukukunda Boşanma Davaları, Beta Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 55; **Yılmaz Bilgin**, s. 86; **Yargıç**, s. 33-37; Yargıtay 2. HD., T. 02.03.2015, E. 2014/16819, K. 2015/3251 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 27.01.2024); **Atmaca Ülkü**, s. 165, 166; **Uçar Toksöz**, s. 57.

Anlaşmalı boşanma protokolü, daha önce de ifade edildiği gibi, hukuken bir sözleşme niteliğini haiz olduğundan protokolün, boşanmayı talep eden eşlerin karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla kurulmuş olması gerekmektedir. Nitekim ancak bu koşulu sağlayan bir boşanma protokolünün bir sonraki adımda geçerliliğine ilişkin değerlendirme yapılması gündeme gelebilecektir. Düzenlenen protokole tarafların ortak bir mutabakata vardıkları görülemiyor aksine taraflardan en az birinin hür iradesi dışında, örneğin bir baskı yahut zorlama altında, protokole taraf olduğu anlaşıyorsa bu durumda sözleşmeyi oluşturan temel unsurlardan birinin eksikliği söz konusu olacağından sözleşme yok hükmünde sayılacaktır.⁴⁸³ Bahsi geçen halde üzerinde geçerlilik incelemesi yapılabilecek hukuken sözleşme niteliği taşıyan bir metin dahi bulunamayacağından geçerliliğe ilişkin ayrıca bir değerlendirme yapılması lüzumu da doğmayacaktır.

Anlaşmalı boşanma protokolünün geçerliliğine ilişkin temel değerlendirme TBK madde 27 kapsamında yapılacak olmakla birlikte bununla sınırlı kalmayacaktır. Zira bir sözleşmenin geçerliliği yalnızca ahlaka, adaba, kamu düzenine ve kanunun emredici hükümlerine uygunluğuyla ölçülemez. Hazırlanan protokolün geçerliliğine ilişkin olarak mahkemece yapılacak incelemede sözleşmeyi oluşturan tarafların ehliyet durumu, sözleşmenin oluşumu sırasında taraflarda meydana gelen bir irade sakatlığı halinin bulunup bulunmadığı, sözleşme içerisinde muvazaa veya aşırı yararlanmanın söz konusu olup olmadığı gibi hususların da ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.⁴⁸⁴ Bu bağlamda, hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün geçerliliğine yönelik yukarıda bahsi geçen noktalar aşağıda sırasıyla inceleme altına alınacaktır.

2. Ehliyet

Bir sözleşmenin hukuken geçerli olabilmesinin temel koşullarından biri sözleşmeyi oluşturan tarafların sözleşme düzenleyebilecek ehliyete sahip olmasıdır. Buna paralel olarak anlaşmalı boşanma protokolünün de bir sözleşme niteliğini haiz bulunması sebebiyle geçerliliğine ilişkin değerlendirme yapılırken ele alınacak temel noktalardan birisi sözleşmeyi hazırlayan tarafların (eşlerin) sözleşme yapabilecek ehliyet koşullarını sağlayıp sağlamadıkları olacaktır.

⁴⁸³ Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 378; Asan, s. 68; Atmaca Ülkü, s. 131.

⁴⁸⁴ Asan, s. 68; Şanlı Yalın, s. 53; Özden, s. 104; Yetik, s. 181; Yılmaz Bilgin, s. 81, 82; Egger, s. 277; Zehir, s. 57; Atmaca Ülkü, s. 133; Tekinay, s. 288; Seçer, s. 277; Uçar Toksöz, s. 57.

Ergin ve ayırt etme gücüne sahip eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün geçerliliğine ilişkin herhangi bir tartışma söz konusu değildir. Zira ayırt etme gücüne sahip erginler hukuken tam ehliyetli olduklarından hazırlayacakları bir sözleşme vasıtasıyla, kendi iradeleriyle sözleşmeden kaynaklı borç altına girebilirler.⁴⁸⁵ O halde ayırt etme gücüne sahip ergin eşlerce düzenlenecek anlaşmalı boşanma protokolü de bu bağlamda hukuken geçerli kabul edilebilecektir.⁴⁸⁶

Benzer şekilde ayırt etme gücüne sahip küçükler tarafından hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolü de geçerlilik bakımından herhangi bir tartışmaya mahal vermeyecektir. Nitekim ayırt etme gücüne sahip küçükler hukukumuzda sınırlı ehliyetsizler olarak adlandırılmakla birlikte evlilik yoluyla ergin kılınmakta ve sözleşme yapmak suretiyle kendi iradeleriyle borç altına girme bakımından tam ehliyetlilerden farksız sayılmaktadırlar. O halde evlenmeyle ergin kılınmış olmaları sebebiyle hukuken tam ehliyetliler gibi hareket edebileceklerinden ayırt etme gücüne sahip küçükler tarafından hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolü de geçerli sayılacaktır.⁴⁸⁷

Öte yandan ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar bakımından durum farklılık arz etmektedir. Ayırt etme gücüne sahip kısıtlılar, temyiz kudretini haiz olmakla birlikte kendilerini borç altına sokabilecek sözleşme yahut düzenlemeleri yasal temsilcilerinin izni veya onayı olmaksızın tek başlarına gerçekleştiremezler.⁴⁸⁸ Bu bağlamda ayırt etme gücüne sahip kısıtlı eşlerce hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolü, eşleri çeşitli borçlar veya yükümlülükler altına sokabilecek düzenlemeler içermesi halinde ancak yasal temsilcilerinin onayıyla geçerlilik kazanabilecektir.⁴⁸⁹

Anlaşmalı boşanma protokolünün ayırt etme gücüne sahip olmayan eşlerce hazırlanabilmesinin mümkün olup olmadığı hususu ise ayrıca değerlendirilmelidir. Ayırt etme gücüne sahip olmayan kimseler hukukumuzda tam ehliyetsizler olarak adlandırılmaktadır. Tam ehliyetsiz kimselerin ayırt etme gücünden yoksun olmaları sebebiyle fiil ehliyetleri bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu kimselerin kendilerini borç veya yükümlülük altına sokacak herhangi bir sözleşme bakımından irade açıklamasında bulunmaları söz konusu olamayacağından boşanma protokolü gibi taraflara çeşitli

⁴⁸⁵ **Atmaca Ülkü**, s. 144; **Asan**, s. 68.

⁴⁸⁶ **Asan**, s. 68; **Atmaca Ülkü**, s. 161.

⁴⁸⁷ **Özdemir**, s. 135; **Asan**, s. 68; **Atmaca Ülkü**, s. 144.

⁴⁸⁸ **Atmaca Ülkü**, s. 145.

⁴⁸⁹ **Asan**, s. 68, 69; **Atmaca Ülkü**, s. 145.

sorumluluklar yükleyen bir sözleşmeyi düzenlemeleri de mümkün olmayacaktır. O halde tüm bu açıklamalar ışığında görülmektedir ki ayırt etme gücü bulunmayan eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolü geçersizlik yaptırımıyla karşı karşıya kalacaktır. Anlaşmalı boşanma davası ve anlaşmalı boşanma protokolü bağlamında taraf iradesi önem arz ettiğinden ayırt etme gücü bulunmayan eşlerin irade açıklamasının geçerli kabul edilemeyeceği hallerde yine taraf temsilcileri aracılığıyla ilgili protokolün düzenlenmesi ve geçerli kabul edilmesi de söz konusu olamayacaktır.⁴⁹⁰

3. İrade Sakatlıkları

Eşlerce karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanıyla oluşturulacak anlaşmalı boşanma protokolünün geçerliliğine ilişkin soruna sebebiyet verebilecek bir diğer husus protokolün düzenlenmesi sırasında eşlerden birinin yahut her ikisinin iradesinde meydana gelebilecek olan irade sakatlığı halleridir. Protokolün geçerliliğini etkileyecek irade sakatlığı halleri Türk Borçlar Kanununun 30 ila 39. maddeleri arasında düzenlenmekte olan yanılma, aldatma ve korkutmadır.⁴⁹¹ Bu bağlamda eşlerce hazırlanarak mahkemeye sunulan anlaşmalı boşanma protokolünün bahsi geçen irade sakatlığı hallerinden birini taşıyıp taşımadığı noktasında hakim tarafından Türk Borçlar Kanununun ilgili maddeleri çerçevesinde ayrıca bir denetime tabi tutulması ve bu kapsamda eşlerin huzurda dinlenmesi gerekmektedir.⁴⁹² Söz konusu irade sakatlıklarının varlığı halinde protokolün geçerliliğine ve tarafların protokolle bağlılığına yönelik olarak ortaya çıkabilecek durumların neler olacağı ise aşağıda sırasıyla ele alınacaktır.

a. Yanılma (Hata)

İrade sakatlığı hallerinden biri olan yanılma, Türk Borçlar Kanununun 30 ila 32. maddelerinde yer aldığı haliyle açıklamada (beyanda) ve saikte yanılma olmak üzere iki farklı şekilde meydana gelebilmektedir.⁴⁹³ Ancak söz konusu yanılma halinin, tarafların

⁴⁹⁰ Özdemir, s. 136, 137; Atmaca Ülkü, s. 144, 145; Mustafa Dural ve Tufan Ögüz, Türk Özel Hukuku, Cilt II, Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2002, s. 78; Kırbaş, s. 48; Asan, s. 69.

⁴⁹¹ TBK 30-39 (www.mevzuat.gov.tr); Şanlı Yalın, s. 53; Yargıç, s. 50, 51; Atmaca Ülkü, s. 156, 157; Asan, s. 75; Fikret Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 27. Baskı, Ankara, 2022, s. 434-436.

⁴⁹² Nihan Koyuncu Aktaş, Anlaşma Temeline Dayalı Boşanma Davalarında Hâkimin Yoksulluk Nafakasına Müdahalesi, İstanbul Hukuk Mecmuası 79/3, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, s. 27; Asan, s. 75; Sevtap Yücel, Yargıtay Kararları Işığında Anlaşmalı Boşanma Davası Sonrasında Nafaka ve Tazminat Talepleri, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, S. 1, Ocak 2018, s. 246; Şanlı Yalın, s. 53; Yargıç, s. 31, 32; Seğer, s. 277.

⁴⁹³ TBK 30-32 (www.mevzuat.gov.tr); O. Gökhan Antalya, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, Legal Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2019, s. 373; Asan, s. 75, 76.

sözleşmeyle bağlılığını etkileyebilmesi için sözleşmenin kurulduğu sırada esaslı nitelikte bir yanılma olması gerekmektedir (TBK 30).⁴⁹⁴ Bu bağlamda açıklamada (beyanda) yanılma hali, temel olarak, iradenin istenmeyen biçimde dışa vurulması şeklinde ortaya çıkmakta olup esaslı nitelik teşkil eder ve tarafların sözleşmeyle bağlılığını etkiler.⁴⁹⁵ Esaslı nitelik arz eden bazı açıklamada (beyanda) yanılma halleri örnekleme biçiminde gösterilmek suretiyle Türk Borçlar Kanununun 31. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. İlgili düzenlemeye göre, “Özellikle aşağıda sayılan yanılma hâlleri esaslıdır:

1. Yanılan, kurulmasını istediği sözleşmeden başka bir sözleşme için iradesini açıklamışsa.

2. Yanılan, istediğinden başka bir konu için iradesini açıklamışsa.

3. Yanılan, sözleşme yapma iradesini, gerçekte sözleşme yapmak istediği kişiden başkasına açıklamışsa.

4. Yanılan, sözleşmeyi yaparken belirli nitelikleri olan bir kişiyi dikkate almasına karşın başka bir kişi için iradesini açıklamışsa.

5. Yanılan, gerçekte üstlenmek istediğinden önemli ölçüde fazla bir edim için veya gerçekte istediğinden önemli ölçüde az bir karşı edim için iradesini açıklamışsa.

Basit hesap yanlışlıkları sözleşmenin geçerliliğini etkilemez; bunların düzeltilmesi ile yetinilir.”⁴⁹⁶

Anlaşmalı boşanma protokolünün düzenlenmesi sırasında eşlerden birinin yahut her ikisinin yukarıda bahsi geçen hükümde yer aldığı gibi esaslı yanılma teşkil eden sözleşmenin içereceği miktarda, konusunda, taraflarında, niteliğinde yanılma gibi hallerden biriyle iradeleri sakatlanmışsa iradesi sakatlanan taraf/taraflar sözleşmeyle bağlı olmayacaktır (TBK 30).⁴⁹⁷

Öte yandan zihinde tasarlanan düşüncenin gerçek duruma uygun düşmeyecek biçimde oluşması olarak da adlandırılabilir olan bir diğer yanılma hali saikte yanılma

⁴⁹⁴ TBK 30 (www.mevzuat.gov.tr); Asan, s. 76; Atmaca Ülkü, s. 146; Yargıç, s. 31, 32.

⁴⁹⁵ Atmaca Ülkü, s. 146; Asan, s. 75, 76; Antalya, s. 73.

⁴⁹⁶ TBK 31 (www.mevzuat.gov.tr); Atmaca Ülkü, s. 146; Asan, s. 76; Eren, s. 438.

⁴⁹⁷ TBK 30 (www.mevzuat.gov.tr); Yargıç, s. 50, 51; Eren, s. 443-445; Atmaca Ülkü, s. 146, 147; Asan, s. 76.

ise Türk Borçlar Kanunu madde 32 gereği esaslı yanılma sayılmamaktadır.⁴⁹⁸ Nitekim ilgili düzenlemeye göre, *“Saikte yanılma, esaslı yanılma sayılmaz. Yanılanın, yanıldığı saiki sözleşmenin temeli sayması ve bunun da iş ilişkilerinde geçerli dürüstlük kurallarına uygun olması hâlinde yanılma esaslı sayılır. Ancak bu durumun karşı tarafça da bilinebilir olması gerekir.”*⁴⁹⁹

Anlaşmalı boşanma protokolünün düzenlenmesi sırasında eşlerden birinin yahut her ikisinin yukarıda bahsi geçen hükümde yer aldığı gibi esaslı yanılma teşkil etmeyen saikte yanılma haliyle iradesi sakatlanmışsa bu durumda ilgili sakatlık kural olarak sözleşmenin geçerliliğini etkilemeyeceği gibi tarafların sözleşmeyle olan bağlılığı hususunda da sorun teşkil etmeyecektir. Ancak dikkat edilmelidir ki yanılan taraf yanıldığı saiki sözleşmenin (anlaşmalı boşanma protokolünün) temeli saymışsa ve bunun yanı sıra söz konusu hal iş ilişkilerinde dürüstlük kuralları gereği meydana gelebilecek bir durum olup karşı tarafça da bilinebiliyorsa yanılma esaslı sayılacaktır. Bu durum elbette tarafların söz konusu sözleşmeyle bağlı olup olmayacakları noktasında önem arz edecektir. Yanılmanın esaslı nitelik taşıdığı bu halde yanılan taraf/taraflar sözleşmeyle bağlı olmayacaklardır.⁵⁰⁰

Düzenlenen anlaşmalı boşanma protokolünde taraflardan birinin veya her ikisinin iradesinin esaslı nitelikteki yanılma sebebiyle sakatlandığı mahkemece tespit edilirse ilgili protokol hakim tarafından onaylanmayacaktır. Bu durumda herhangi bir irade sakatlığı halini içermeyen yeni bir anlaşmalı boşanma protokolünün eşlerce hazırlanarak yeniden mahkemeye sunulması gerekecektir. Aksi takdirde anlaşmalı boşanma talepli açılmış dava, hazırlanan boşanma protokolünün irade sakatlığı hallerinden biri olan yanılma sebebiyle geçersiz olması sonucu TMK 166/1-2 bağlamında çekişmeli boşanmaya dönüşecektir.⁵⁰¹

Eşlerden her biri hazırlanmış olan anlaşmalı boşanma protokolünün esaslı nitelik taşıyan yanılma haliyle sakatlandığını anlaşmalı boşanma davası hakkında verilen kararın kesinleşmesi anına kadar ileri sürebilecektir.⁵⁰²

⁴⁹⁸ Asan, s. 75, 76; Eren, s. 438; Atmaca Ülkü, s. 147; Antalya, s. 373.

⁴⁹⁹ TBK 32 (www.mevzuat.gov.tr); Eren, s. 446-450; Atmaca Ülkü, s. 147.

⁵⁰⁰ Atmaca Ülkü, s. 147; Asan, s. 76.

⁵⁰¹ Yargıç, s. 32, 33; Atmaca Ülkü, s. 148.

⁵⁰² Atmaca Ülkü, s. 148; Yücel, s. 246; Asan, s. 76.

b. Aldatma (Hile)

Aldatma, bir diğer irade sakatlığı hali olarak kanun koyucu tarafından Türk Borçlar Kanununun 36. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. İlgili hükme göre, *“Taraflardan biri, diğerinin aldatması sonucu bir sözleşme yapmışsa, yanılması esaslı olmasa bile, sözleşmeyle bağlı değildir. Üçüncü bir kişinin aldatması sonucu bir sözleşme yapan taraf, sözleşmenin yapıldığı sırada karşı tarafın aldatmayı bilmesi veya bilecek durumda olması hâlinde, sözleşmeyle bağlı değildir.”*⁵⁰³

İrade sakatlığı durumlarından biri olarak kanunda düzenlenmiş aldatmanın varlığı halinde yapılan anlaşmalı boşanma protokolünün geçerliliğine ilişkin değerlendirme yukarıda yer verilen ilgili hüküm çerçevesinde yapılacaktır. Bu bağlamda taraflarca düzenlenerek mahkemeye sunulmuş anlaşmalı boşanma protokolü eşlerden birinin diğerini bahsi geçen protokolü yapma konusunda aldatması sonucu oluşturulmuşsa aldatılarak yanıltılan eş, yanılma hali esaslı nitelik arz etmese dahi yapılmış olan anlaşmalı boşanma protokolüyle bağlı olmayacaktır.

Anlaşmalı boşanma protokolünün hazırlanması esnasında eşlerden birinin protokolü yapması yahut kabul etmesi için diğer eşi aldatması durumunun varlığından bahsedilebilmesi için aldatan eşin bilerek ve isteyerek gerçek dışı beyanlarda bulunmak suretiyle diğer tarafı yanıltması gerekmektedir.⁵⁰⁴ Bunun yanı sıra aldatan eşin, diğer tarafın yanılığa düştüğünün farkına varıp sessiz kalması, bir diğer deyişle, karşı tarafı düştüğü yanılığa karşısında uyarmayarak bir şekilde protokolün yapılmasına göz yumması halinde de aldatmanın varlığı gündeme gelecektir.⁵⁰⁵

Anlaşmalı boşanma protokolünün hazırlanması sırasında aldatmanın gerçekleşmesi için aldatma davranışında bulunan tarafın muhakkak surette eşlerden biri olması gerekmez. Bir diğer deyişle, anlaşmalı boşanma protokolünün yapılması amacıyla eşlerden birini aldatan üçüncü bir tarafın varlığı söz konusu olabilir. Bahsi geçen durum da Türk Borçlar Kanunu madde 36’ya göre aldatma kapsamındadır. Nitekim kanun koyucu söz konusu hükümde *“...üçüncü bir kişinin aldatması sonucu bir sözleşme yapan taraf, sözleşmenin yapıldığı sırada karşı tarafın aldatmayı bilmesi veya*

⁵⁰³ TBK 36 (www.mevzuat.gov.tr); **Atmaca Ülkü**, s. 149; **Eren**, s. 458.

⁵⁰⁴ **Kenan Tunçomağ**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, 6. Bası, Sermet Matbaası, İstanbul, 1976, s. 361; **Antalya**, s. 396; **Asan**, s. 79; **Eren**, s. 458-460; **Atmaca Ülkü**, s. 149.

⁵⁰⁵ **Asan**, s. 79; **Eren**, s. 459, 460; **Atmaca Ülkü**, s. 149; **Tunçomağ**, s. 361; **Antalya**, s. 396.

bilecek durumda olması hâlinde, sözleşmeyle bağlı değildir.” ibaresine yer vererek aldatma davranışının üçüncü bir kimseden gelmesi halini de yine aldatma kavramına dahil etmiştir (TBK 36/2).⁵⁰⁶ Bu bağlamda protokolün yapılması amacıyla eşlerden birini aldatan üçüncü kişi eşlerin anneleri, babaları, kardeşleri gibi yakınları başta olmak üzere herhangi bir kimse olabilir.⁵⁰⁷ Söz konusu halde aldatılan eş, kanun hükmü gereği, diğer eşin üçüncü kişi tarafından yapılan aldatma eylemini bilmesi yahut bilebilecek durumda olması halinde yine yapılmış olan anlaşmalı boşanma protokolüyle bağlı olmayacaktır.⁵⁰⁸

Eşlerden birinin gerek diğer eş tarafından gerekse üçüncü bir kişi tarafından aldatılmak suretiyle anlaşmalı boşanma protokolünü yapmış olduğunun belirlendiği hallerde yapılan protokol hakim tarafından onaylanmayacaktır. Söz konusu durumda hakim, eşlerden irade sakatlığı hallerinden biri olan aldatma ile fesada uğramamış yeni bir boşanma protokolü hazırlayarak mahkemeye sunmalarını isteyecektir. Eşlerce gerekli koşulları taşıyan yeni bir anlaşmalı boşanma protokolünün mahkemeye sunulamaması halinde ise anlaşmalı boşanma talepli açılmış olan dava TMK 166/1-2 kapsamında çekişmeli boşanma davasına dönüşecektir.⁵⁰⁹

c. Korkutma (İkrah)

Korkutma, irade sakatlığı hallerinden sonuncusu olarak Türk Borçlar Kanununun 37 ila 38. maddelerinde düzenleme altına alınmıştır. Söz konusu düzenlemelerden 37. madde korkutma irade sakatlığı halinin hükmünü, 38. madde ise koşullarını içermektedir.

TBK 37’ye göre, *“Taraflardan biri, diğerinin veya üçüncü bir kişinin korkutması sonucu bir sözleşme yapmışsa, sözleşmeyle bağlı değildir. Korkutan bir üçüncü kişi olup da diğer taraf korkutmayı bilmiyorsa veya bilecek durumda değilse, sözleşmeyle bağlı kalmak istemeyen korkutulan, hakkaniyet gerektiriyorsa, diğer tarafa tazminat ödemekle yükümlüdür.”*⁵¹⁰ Korkutma hali temel olarak sözleşmenin taraflarından birinin şahsına yahut yakınlarına yönelecek bir zarar verme tehdidi olarak

⁵⁰⁶ TBK 36/2 (www.mevzuat.gov.tr); **Atmaca Ülkü**, s. 150; **Asan**, s. 80; **Eren**, s. 462.

⁵⁰⁷ **Asan**, s. 80; **Atmaca Ülkü**, s. 150.

⁵⁰⁸ **Atmaca Ülkü**, s. 150; **Asan**, s. 80; **Eren**, s. 462.

⁵⁰⁹ **Yargıç**, s. 32, 33; **Atmaca Ülkü**, s. 156; **Asan**, s. 80.

⁵¹⁰ TBK 37/1-2 (www.mevzuat.gov.tr); **Eren**, s. 464; **Atmaca Ülkü**, s. 150-152.

ortaya çıkmaktadır.⁵¹¹ Nitekim buna paralel şekilde, Türk Borçlar Kanununun “Koşulları” kenar başlığını taşıyan 38. maddesinin birinci fıkrasında; *“Korkutulanın, içinde bulunduğu durum bakımından kendisinin veya yakınlarından birinin kişilik haklarına ya da malvarlığına yönelik ağır ve yakın bir zarar tehlikesinin doğduğuna inanmakta haklı olduğu hallerde korkutmanın gerçekleşmiş sayılacağı”* belirtilmiştir.⁵¹²

Kanun koyucu TBK 37 düzenlemesi ile sözleşmenin taraflarından birinin korkutulmak suretiyle sözleşme yapması, bir diğer deyişle sözleşme yapmaya mecbur kalması halinde yapmış olduğu sözleşmenin kendisi açısından bağlayıcı olmayacağını ifade etmiştir. Burada söz konusu korkutma eylemi sözleşmenin diğer tarafından gelebileceği gibi üçüncü bir kişiden de gelebilmektedir ve her iki durumda da korkutulan taraf, iradesi sakatlanmış olduğundan, sözleşmeyle bağlı olmayacaktır (TBK 37/1).⁵¹³ Benzer şekilde, karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanlarıyla kurulması gerekli anlaşmalı boşanma protokolü bağlamında korkutma suretiyle taraf iradelerinden birinin sakatlanması halinde de korkutulan sözleşme tarafı eş, mecbur kalarak imzalamış olduğu anlaşmalı boşanma protokolüyle bağlı olmayacaktır. Bunun yanı sıra ilgili hükümde kanun koyucu tarafından bir ayrıma işaret edilmiştir. Söz konusu ayrıma göre, *korkutma eyleminin bir üçüncü kişi tarafından gerçekleştirildiği hallerde sözleşmenin tarafı olan eşlerden biri, diğer eşin korkutulmak suretiyle sözleşme yapmış olduğunu bilmiyor yahut bilebilecek durumda bulunmuyorsa, korkutulan eş, sözleşmeyle bağlı kalmak istememesi halinde, hakkaniyet gerektiriyorsa, diğer eşe tazminat ödeme yükümlülüğü altında olacaktır* (TBK 37/2).⁵¹⁴ Bir diğer deyişle, irade sakatlığı sebebine dayanarak anlaşmalı boşanma protokolüyle bağlı kalmak istemeyen, üçüncü kişi tarafından korkutularak anlaşmalı boşanma protokolünü yapan eşin söz konusu korkutmadan haberdar olmayan diğer eşe hakkaniyetin gerekli kıldığı hallerde tazminat ödeme yükümlülüğü ortaya çıkacaktır. Burada dikkat edilmelidir ki bir hakkın talep edileceğinden yahut hukuk düzenince tanınmış, kanundan doğan bir yetkinin kullanılacağından bahisle anlaşmalı boşanma protokolünü imzalamaya mecbur bırakılmış eş bakımından TBK kapsamında korkutma hükümlerine dayanılması (korkutulan eşin içinde bulunduğu zor durumdan diğer eşin aşırı bir menfaat sağlamış

⁵¹¹ Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, 449; Antalya, s. 405; Eren, s. 464-467; Atmaca Ülkü, s. 150; Asan, s. 80.

⁵¹² TBK 38/1 (www.mevzuat.gov.tr); Eren, s. 464-467.

⁵¹³ TBK 37/1 (www.mevzuat.gov.tr); Asan, s. 80; Eren, s. 464; Atmaca Ülkü, s. 152.

⁵¹⁴ TBK 37/2 (www.mevzuat.gov.tr); Atmaca Ülkü, s. 152; Eren, s. 469.

olması hali hariç) söz konusu olmayacaktır. Zira kanun koyucunun söz konusu duruma yönelik olarak TBK 38/2 çerçevesinde bir düzenleme getirmiş olduğu görülmektedir. İlgili hükme göre, “Bir hakkın veya kanundan doğan bir yetkinin kullanılacağı korkutmasıyla sözleşme yapıldığında, bu hakkı veya yetkiyi kullanacağını açıklayanın, diğer tarafın zor durumda kalmasından aşırı bir menfaat sağlamış olması halinde, korkutmanın varlığı kabul edilir.”⁵¹⁵

Eşlerce hazırlanarak kendisine sunulmuş anlaşmalı boşanma protokolünü inceleyecek olan hakim, söz konusu protokolün oluşturulması esnasında eşlerden birinin korkutulmak suretiyle iradesinin sakatlanıp sakatlanmadığını dikkatle gözden geçirmeli ve korkutma irade sakatlığı halinin varlığını tespit etmesi durumunda ilgili protokolü onaylamamalıdır. Aksine, yapılmış anlaşmalı boşanma protokolünün eşlerden birinin korkutulması suretiyle oluşturulduğunu ve bu nedenle de geçerli kabul edilemeyeceğini kendilerine açıklamalı ve eşlerden, herhangi bir irade sakatlığı hali taşımayan, her iki eşin de hür iradesiyle imzalayarak kabul etmiş olduğu yeni bir boşanma protokolü yaparak mahkemeye sunmaları yönünde talepte bulunmalıdır.⁵¹⁶ Eşlerce irade sakatlığı hali taşımaksızın oluşturulmuş yeni bir anlaşmalı boşanma protokolünün mahkemeye sunulmadığı hallerde anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için gerekli temel koşullardan biri olan üzerinde ortak mutabakata varılmış, geçerli bir protokol ortaya çıkmış olmayacağından hakim tarafından diğer koşulların incelenmesine de gerek duyulmayacaktır. Bu noktada hakim, anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kuramayacaktır ancak anlaşmalı boşanma talepli açılmış dava, elbette diğer şartları da taşıması koşuluyla, TMK 166/1-2 kapsamında çekişmeli boşanmaya dönüşecektir.⁵¹⁷

4. Muvazaa

Eşlerce karşılıklı ve birbirine uygun irade beyanıyla oluşturulması gerekli anlaşmalı boşanma protokolünün geçerliliği hususunda sorun teşkil edebilecek bir diğer nokta protokolün düzenlenmesi sırasında ortaya çıkabilecek olan muvazaa halidir.⁵¹⁸

⁵¹⁵ TBK 38/2 (www.mevzuat.gov.tr); Eren, s. 467, 468; Atmaca Ülkü, s. 151, 152.

⁵¹⁶ Atmaca Ülkü, s. 162; Asan, s. 81.

⁵¹⁷ Yargıç, s. 32, 33; Yargıtay 2. HD., T. 19.11.2012, E. 2012/23500, K. 2012/27564 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 06.02.2024); Atmaca Ülkü, s. 156; İçöz Demirel ve Kömür, s. 229; Asan, s. 69; Yücel, s. 246.

⁵¹⁸ Yücel, s. 246; İçöz Demirel ve Kömür, s. 229; Asan, s. 69.

Hukukumuzda düzenleme altına alınmış olan iki tür muvazaa hali bulunmaktadır. Bunlar; mutlak muvazaa ve nispi muvazaadır.⁵¹⁹ Mutlak muvazaada taraflarca yapılmış olan sözleşme hukuken herhangi bir sonuç doğurmaz. Nitekim burada sözleşmeyi akdeden tarafların temel amacı hukuken geçerli ve gerçek bir sözleşme yapmak değil, aksine üçüncü kişileri aldatmaktır.⁵²⁰ Öte yandan nispi muvazaada ise sözleşmeyi akdeden tarafların sözleşme yapmaya dair bir iradeleri bulunmaktadır ancak söz konusu durumda sözleşmeyi yapan taraflar asıl yapmak istedikleri sözleşmeyi gizlemek amacıyla başka bir sözleşme yapmaktadırlar.⁵²¹ Bir diğer deyişle, taraflar gerçek iradeleriyle örtüşmeyen, tabiri caizse “göstermelik” nitelikte bir anlaşma yapmak suretiyle asıl yapmayı hedefledikleri anlaşmanın üzerini örtmeye çalışırlar. Söz konusu her iki halde de (gerek mutlak muvazaa gerekse nispi muvazaa halinde) sözleşmeyi akdeden tarafların iradeleriyle, ortaya çıkan sözleşme birbiriyle uyuşmamaktadır. Bu noktada ayrıca belirtilmelidir ki muvazaa hali, yukarıda ifade edilen irade sakatlığı hallerinden de farklılık arz etmektedir. Zira muvazaa hali, her iki tarafın, bilerek ve isteyerek sözleşmenin geçerliliğine etki edecek biçimde ortak bir iradeyle hareket etmeleri sonucu oluşmaktadır.⁵²²

Eşlerce yapılmış anlaşmalı boşanma protokolü, bir sözleşme niteliğini haiz olduğundan protokolün akdedildiği sırada muvazaa halinin ortaya çıkması da yine söz konusu olabilmektedir. Muvazaa halinin gündeme geldiği anlaşmalı boşanma protokolleri genellikle üçüncü kişilerin sözleşmede muvazaa bulunduğu dair iddialarına konu olmaktadır. Nitekim akdedilen anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde birtakım malvarlığı değerlerinin protokol aracılığıyla eşlerden birinin üzerine geçirilmesinin söz konusu olduğu hallerde bu durumdan zarar görebilecek olan üçüncü kişi alacaklılar ilgili protokolde muvazaa bulunduğu yönünde itirazlarda bulunurlar.⁵²³ Bazı hallerde üçüncü kişilerin yapmış oldukları bu itirazda haklı oldukları da görülmektedir. Zira bazen eşlerin, aralarında anlaşmak suretiyle ve üçüncü kişilerden

⁵¹⁹ M. Kemal Oğuzman ve M. Turgut Öz, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. I, 14. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016, s. 127; Tunçomağ, s. 291; Atmaca Ülkü, s. 145; Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 407; Asan, s. 69; Eren, s. 407.

⁵²⁰ Tunçomağ, s. 291; Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 407; Oğuzman ve Öz, s. 127; Asan, s. 69; Yargıç, s. 28; Atmaca Ülkü, s. 145; Eren, s. 406-410.

⁵²¹ Asan, s. 69; Oğuzman ve Öz, s. 127; Atmaca Ülkü, s. 145; Tunçomağ, s. 291; Yargıç, s. 29; Eren, s. 410; Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 407.

⁵²² Hüseyin Hatemi ve Emre Gökyayla, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015, s. 90; Oğuzman ve Öz, s. 128; Yargıç, s. 28; Asan, s. 69; Lütfi Dalamanlı, Aktin Feshi ve İptali Davaları, 1. Basım, İş Matbaacılık, Ankara, 1971, s. 83; Atmaca Ülkü, s. 145; Eren, s. 407.

⁵²³ Yücel, s. 246; Atmaca Ülkü, s. 155; Asan, s. 69.

mal kaçırmak amacıyla, düzenledikleri anlaşmalı boşanma protokolünde malvarlığı değerlerinin eşlerden biri üzerinde bırakılması yahut diğer eşe devredilmesi yönünde hükümlere yer verdikleri de bir gerçektir.⁵²⁴

Kanun koyucunun, boşanma sırasında mal rejiminin tasfiyesi aracılığıyla eşlerin, alacaklılarından mal kaçırmaları ihtimalinin ortaya çıktığını öngörerek söz konusu durumu önlemek istediği ve bu bağlamda TMK 213 düzenlemesini getirdiği görülmektedir. TMK 213'te yer alan düzenlemeye göre, *“Mal rejiminin kurulması, değiştirilmesi veya önceki rejimin tasfiyesi, eşlerden birinin veya ortaklığın alacaklılarının, üzerinden haklarını alabilecekleri malları sorumluluk dışında bırakamaz. Kendisine böyle mallar geçmiş olan eş, borçlardan kişisel sorumludur; ancak, söz konusu malların borcu ödemeye yetmediğini ispat ettiği takdirde, bu ölçüde kendisini sorumluluktan kurtarabilir.”*⁵²⁵ Bahsi geçen düzenleme sayesinde çeşitli malvarlığı değerlerinin, taraflardan birinin alacaklılarından kaçırılmak maksadıyla eşlerce üzerinde değişikliğe gidilen mal rejiminin tasfiyesi çerçevesinde diğer eş üzerine bırakılmış olduğu hallerde, malvarlığı değerlerinin üzerine geçirilmesi kararlaştırılmış olan eş alacaklılara karşı hukuken sorumlu tutulmuştur.⁵²⁶ Kanun koyucu ilgili düzenlemeyle mal rejiminin tasfiyesinde eşlerce değişikliğe gidilmek suretiyle ortaya çıkarılabilecek olan muvazaa halinin alacaklılara zarar vermesini önlemeyi ve böylelikle alacaklıları korumayı amaçlamıştır.⁵²⁷ Ancak söz konusu durumun aksine kanun koyucu, yapılacak anlaşmalı boşanma protokolü aracılığıyla eşlerin, alacaklılarından mal kaçırma ihtimalini göz ardı etmiş ve ilgili duruma ilişkin bir kanuni düzenleme getirmemiştir.⁵²⁸ Anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yapacakları düzenleme ile alacaklılarından mal kaçıran eşlere karşı alacaklıların, alacaklarını elde edebilmek amacıyla başvurabilecekleri yollar ise Yargıtay tarafından *“tasarrufun iptali davası*

⁵²⁴ **İdil Tuncer Kazancı**, Bir Yargıtay Kararı Işığında Eşlerin Anlaşmalı Boşanma İle Alacaklılarından Mal Kaçırmalarının Tasarrufun İptali Davasına Konu Edilmesi Sorunu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VI, S. 2, 2015, s. 402; **Asan**, s. 69, 70; **Yargıç**, s. 29; **Yücel**, s. 246; **Atmaca Ülkü**, s. 145-155.

⁵²⁵ TMK 213 (www.mevzuat.gov.tr); **Asan**, s. 70.

⁵²⁶ **Zafer Zeytin**, Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2008, s. 60; **Nazif Kaçak**, Boşanmada Mal ve Paraların Paylaşılması, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2012, s. 142; **Demet Özdamar**, **Ferhat Kayış**, **Burcu Yağcıoğlu** ve **Aliye Akgün**, Yasal Mal Rejimi ve Tasfiyesi, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2021, s. 32; **Asan**, s. 70.

⁵²⁷ **Ali İhsan Özügür**, Mal Rejimleri, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2011, s. 32; **Asan**, s. 70; **Filiz Berberoğlu Yenipınar**, Boşanmada Mal ve Paraların Paylaşılması, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2021, s. 130; **Faruk Acar**, Aile Konutu, Mal Rejimleri ve Eşin Yasal Miras Payı, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2021, s. 168-170; **Ayşe Karakimseli**, Eşler Arasındaki Yasal Mal Rejimine Karşı Alacaklıları Korumaya Yönelen Düzenlemeler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2017, s. 120-126.

⁵²⁸ **Tuncer Kazancı**, s. 402; **Asan**, s. 70.

açılması”⁵²⁹ yahut “yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi” olarak belirtilmiştir. Nitekim Yargıtay konu hakkında vermiş olduğu çeşitli kararlarda ilgili hususa ayrıca değinmiştir. Bu bağlamda Yargıtay 17. Hukuk Dairesi tarafından verilmiş 2013 tarihli bir kararda anlaşmalı boşanma protokolü yapmak suretiyle alacaklılardan mal kaçırılmasının söz konusu olduğu hadisede tasarrufun iptali davası açılması hususu değerlendirilmiştir. İlgili karara göre, “Davacı vekili, davalı S...’in müvekkiline olan borcu nedeniyle hakkında yaptıkları icra takibi sırasında borcuna yetecek haczi kabil malının bulunmadığını ancak alacaklılardan mal kaçırmak amacı ile kendisine ait taşınmazları eşi olan diğer davalı U...’e sattığını öne sürerek yapılan tasarrufların iptalini talep etmiştir. Davalı U... davanın reddini savunmuş, diğer davalı cevap vermemiştir. Mahkemece dava konusu taşınmazların boşanma protokolü uyarınca devredilmesi nedeniyle davanın reddine karar verilmiş; hükiim, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Dava, İİK. 277 ve devamı maddelerine dayanılarak açılmış tasarrufun iptali istemine ilişkindir. Davacı taraf, davalı borçlu S...’in kendisine ait taşınmazları alacaklılardan mal kaçırmak amacı ile boşanma protokolü uyarınca eşi olan diğer davalı U...’e devrettiğini açıklayarak, söz konusu tasarrufların iptalini dava etmiştir. Mahkemece, devirlerin boşanma protokolü çerçevesinde yapıldığını, davalıların evli oldukları dönemde davalı U...’un diğer davalıya borç para verdiği bunun karşılığında taşınmazların devredildiğini, boşanmanın muvazaalı olduğunun kanıtlanmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Ancak mahkemenin kabul şekli yasal düzenlemenin amacına uygun düşmemektedir. İlke olarak taraflar arasında bir anlaşmazlığı hükme bağlayan ilamlara karşı tasarrufun iptali davası açılmaz. Tarafların iradelerinin uygunluğu ile bir mahkeme hükmünün elde edilmesi halinde nizalı bir yargıdan bahsedilemez. Bu gibi hallerde tarafların uygun iradesi hükmün

⁵²⁹ Yargıtay vermiş olduğu kararlarda asıl olarak taraflar arasındaki uyuşmazlıkları çözüme kavuşturan nitelikteki ilamlara yönelik tasarrufun iptali davası açılmayacağını ifade etmektedir. Ancak Yargıtayca, anlaşmalı boşanma davaları kapsamında eşlerce ortak bir mutabakata varılmak suretiyle yapılan protokol esas alınarak oluşturulan mahkeme ilamlarının alacaklıların zarar görmelerine sebebiyet verme ihtimali taşıması nedeniyle tasarrufun iptali davalarına konu olabileceği de ayrıca belirtilmektedir. Nitekim söz konusu durumun gerçekleştiği hallerde tasarrufun iptali davasının açılmaması yalnızca kötü niyetli borçlu eşin elini güçlendirecek ve anlaşmalı boşanma protokolü sayesinde alacaklılarından kolaylıkla mal kaçırmasını sağlayacaktır. Fakat elbette hukuk düzeni kötü niyeti korumayacağından söz konusu duruma da mahal vermeyecektir. Bu bağlamda bkz. Yargıtay 17. HD., T. 11.02.2010, E. 2010/10940, K. 2010/1042 “...Kaldı ki boşanma anlaşmalı olup tarafların mal bölüşümü mahkeme tarafından belirlenmiş değildir. Bu gibi hallerde borçlunun alacaklısından mal kaçırabilme imkânı vardır. Bu nedenle davacının davasının kabulü ile yapılan tasarrufun iptaline karar verilmesi gerekirken yanlış değerlendirmeye ile davanın reddine karar verilmesi doğru bulunmamıştır.” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 07.02.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 17. HD., T. 23.06.2008, E. 2008/812, K. 2008/3427 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 08.02.2024); **Yargıç**, s. 29; **Asan**, s. 70, 71; **Atmaca Ülkü**, s. 210.

oluşmasına yetmektedir. Alacaklısından mal kaçırmak amacıyla olan borçlu bu durumda amacına uygun bir mahkeme kararı elde edebilecektir. Somut olayda, davalı borçlu ile diğer davalı eşi, boşanma davasına esas olmak üzere bir protokol hazırlamış ve bunu mahkemeye sunmuşlardır. Davacı alacaklı, anılan protokol ile borçlu tarafından eşine devredilen taşınmazlar hakkındaki tasarrufların iptalini istemiştir. Davacının asıl amacı, boşanmaya ilişkin mahkeme hükmünün iptali değil, taşınmaz devrine ilişkin tasarrufun iptalidir. Tasarrufun tarafları, karı-kocadır. Boşanma davasında tarafların mal bölüşümü mahkeme tarafından belirlenmiş değildir. Tarafların mahkemeye anlaşma şeklinde bildirdikleri iradeleri ile mal paylaşımı belirlenmiştir. Bu gibi hallerde borçlunun alacaklısından mal kaçırabilme imkânı vardır. Gerek tasarrufun iptali davalarında, gerekse 6100 sayılı HMK'nın 376. (1086 sayılı HUMK'nun 446.) maddesinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmak suretiyle açılan davaların yasal düzenlemelerinin, aynı amaca yönelik olduğu kuşkusuzdur. Bu durumda mahkemece tarafların delilleri toplanarak oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerektiği halde, yazılı olduğu biçimde davanın reddine karar verilmesi isabetli görülmemiştir.”⁵³⁰

⁵³⁰ Yargıtay 17. HD., T. 11.04.2013, E. 2012/7947, K. 2013/5210 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 08.02.2024); Yargıtay 17. HD., T. 13.11.2008, E. 2008/1908, K. 2008/5306 “Davacı vekili, davalı borçlu Selami aleyhine icra takibi yaptıklarını, borcu karşılayacak malı bulunamadığını, borçlunun alacaklısından mal kaçırmak amacıyla taşınmazlarını boşanma protokolü ile diğer davalıya devrettiğini açıklayarak tasarrufların iptaline karar verilmesini talep ve dava etmiştir. Davalılar vekili davanın reddini savunmuştur. Mahkemece, dava konusu tasarrufların boşanma ilamının ferî niteliğinde bulunduğu ve davacının ancak yargılamanın iadesi yoluyla böyle bir istekte bulunabileceği gerekçesi ile davanın reddine karar verilmiş; hüküm, davacı vekili tarafından temyiz edilmiştir. Davacı taraf, davalı borçlu Selami'nin eşi İnci Nur Ç.'e boşanma protokolü ile 8 adet bağımsız bölümü (taşınmazı) devrettiğini, bu devir işleminin tarafların anlaşmalı boşanmaları sonucu mahkeme hükmüne bağlandığını açıklayarak, söz konusu tasarrufun iptalini dava etmiştir. Mahkemece, mahkeme hükümlerinin tasarrufun iptali davalarına konu edilemeyeceği düşüncesi ile dava reddedilmiştir. Mahkemenin kabul şekli yasal düzenlemenin amacına uygun düşmemektedir. İlke olarak taraflar arasında bir anlaşmazlığı hükme bağlayan ilamlara karşı tasarrufun iptali davası açılamaz. Tarafların iradelerinin uygunluğu ile bir mahkeme hükmünün elde edilmesi halinde, nizalı bir yargıdan bahsedilemez. Bu gibi hallerde tarafların uygun iradesi hükmün oluşmasına yetmektedir. Alacaklısından mal kaçırmak amacıyla olabilen borçlu bu durumda amacına uygun bir mahkeme kararı elde edebilecektir. Somut olayda, davalı borçlu ile diğer davalı eşi, boşanma davasına esas olmak üzere bir protokol hazırlamış ve bunu mahkemeye sunmuşlardır. Davacı alacaklı, anılan protokol ile borçlu tarafından eşine devredilen 8 adet taşınmaz (bağımsız bölüm) hakkındaki tasarrufların iptalini istemiştir. Davacının asıl amacı, boşanmaya ilişkin mahkeme hükmünün iptali değil, taşınmaz devrine ilişkin tasarrufun iptalidir. Tasarrufun tarafları karı-kocadır. Boşanma davasında tarafların mal bölüşümü mahkeme tarafından belirlenmiş değildir. Tarafların mahkemeye anlaşma şeklinde bildirdikleri iradeleri ile mal paylaşımı belirlenmiştir. Bu gibi hallerde borçlunun alacaklısından mal kaçırabilme imkânı vardır. Gerek tasarrufun iptali davalarında gerekse HMUK'unun 446. maddesinde yargılamanın yenilenmesi yoluna başvurmak suretiyle açılan davaların yasal düzenlemelerinin, aynı amaca yönelik olduğu kuşkusuzdur. Bu durumda mahkemece tarafların delilleri toplanarak oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerektiği halde, yazılı olduğu biçimde davanın reddine karar verilmesi isabetli görülmemiştir.” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi:

Benzer şekilde Yargıtay 17. Hukuk Dairesi tarafından verilmiş 2017 tarihli bir başka kararda ise anlaşmalı boşanma protokolü yapmak suretiyle alacaklılardan mal kaçırılmasının söz konusu olduğu hadisede yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilmesi hususu değerlendirilmiştir. İlgili karara göre, “Davacı, 13.07.2006 keşide tarihli bonolardan dolayı tasarrufun iptaline yönelik olarak eldeki bu davayı açmıştır. Davalı borçlu senedin tanziminden sonra 18.3.2008 tarihinde eşinden boşanmak için dava açmış ve taraflar 18.3.2008 tarihinde bir protokol düzenleyerek protokolde yazılı tüm taşınır ve taşınmaz mallarını eşi olan (...)’a devir ve temlik etmiş, ... 2. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 19.3.2008 tarih ve 2008/120-121 Sayılı ilamıyla tarafların anlaşmalı olarak boşanmalarına karar verilmiş, karar, tarafların temyiz etmeyeceklerini bildirdiklerinden dolayı 19.03.2008 tarihinde kesinleştirilmiştir. Bu olgulara göre borcun doğumundan sonra tarafların anlaşma suretiyle ilk oturumda boşanmalarına karar verilmiş olması ve borçlunun davaya konu mallarını eşine temlik etmesi, alacaklıdan mal kaçırmak kasdını açıkça göstermiştir. Bu nedenle, davanın kabulüyle yapılan tasarrufların alacak ve ferilerine yetecek miktarla sınırlı olarak iptaline karar verilmesi gerekirken aksi düşüncelerle davanın reddine karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.”⁵³¹

Yargıtay’ın yukarıda yer verilen tutumu, anlaşmalı boşanma protokolünü bir araç olarak kullanmak ve kendi çıkarlarına alet etmek suretiyle alacaklılarından mal

09.02.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 17. HD., T. 05.11.2015, E. 2014/3106, K. 2015/11590 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 10.02.2024).

⁵³¹ Yargıtay 17. HD., T. 09.05.2017, E. 2015/4821, K. 2017/5238 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 09.02.2024); Yargıtay 17. HD., T. 05.11.2015, E. 2014/3106, K. 2015/11590 “Davacı, 20.4.2006 keşide tarihli bonolardan dolayı 8.1.2009 tarihinde icra takiplerinde bulunmuş, takiplerin kesinleşmesi üzerine de 28.1.2009 tarihinde tasarrufun iptaline yönelik olarak eldeki bu davayı açmıştır. Davalı borçlu senedin tanziminden sonra 18.3.2008 tarihinde eşinden boşanmak için dava açmış ve taraflar 18.3.2008 tarihinde bir protokol düzenleyerek protokolde yazılı tüm taşınır ve taşınmaz mallarını eşi olan ... (Tor) ’a devir ve temlik etmiş, ... 2. Asliye Hukuk Mahkemesi’nin 19.3.2008 tarih ve 2008/120-121 Sayılı ilamıyla tarafların anlaşmalı olarak boşanmalarına karar verilmiş, karar, tarafların temyiz etmeyeceklerini bildirdiklerinden dolayı 19.03.2008 tarihinde kesinleştirilmiştir. Bu olgulara göre borcun doğumundan sonra tarafların anlaşma suretiyle ilk oturumda boşanmalarına karar verilmiş olması ve borçlunun davaya konu mallarını eşine temlik etmesi, alacaklıdan mal kaçırmak kasdını açıkça gösterdiğinden, davanın kabulüyle yapılan tasarrufların alacak ve ferilerine yetecek miktarla sınırlı olarak iptaline karar verilmesi gerekirken aksi düşüncelerle davanın reddine karar verilmesi bozmayı gerektirmiştir.”; Yargıtay 17. HD., T. 18.04.2012, E. 2012/14209, K. 2014/3639 “Dava konusu taşınmaz davalı Emel tarafından davalı borçluya karşı 08.01.2010 tarihinde açılan ve 09.02.2010 tarihinde kesinleşen boşanma davası sırasında sunulan boşanma protokolü gereğince 20.01.2010 tarihinde devredilmiştir....Somut olayda Emel’in borçlunun karısı olması ve kocasının durumunu ve amacını bilebilecek kişilerden olması nedeniyle dava konusu 20.01.2010 tarihli tasarrufun İİK 278/3-1 ve 280/1 maddeleri gereğince takip konusu alacak ve ferileri ile sınırlı olarak iptaline karar verilmesi gerekirken dosya kapsamı ve mevcut delil durumuna uygun düşmeyen gerekçe ile davanın reddi isabetli görülmemiştir.” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 10.02.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 2. HD., T. 01.10.2013, E. 2013/13206, K. 2013/22846 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 11.02.2024).

kaçırmaya çalışan borçlu eşin ilgili davranışını önleyici nitelik taşıması bakımından her ne kadar bizce de doğru görülüyor olsa dahi doktrinde Yargıtay'ın ilgili tutumunu eleştiren bir başka görüş de mevcuttur.⁵³² Söz konusu görüşe göre, somut olayda alacaklılarından mal kaçırmak amacıyla eşiyile danışıklı bir biçimde anlaşmalı boşanma protokolü hazırlayan eşin bulunduğu hallerde şartları oluşmuşsa, yalnızca HMK 376 uyarınca yargılamanın yenilenmesi yoluna gidilebilir ancak bu kapsamda Yargıtay'ın aksine tasarrufun iptali davası ise açılmaz.⁵³³

Kanaatimizce, anlaşmalı boşanma protokolü her ne kadar hakim tarafından onaylanarak uygulamaya konuluyor olsa da protokol içerisinde mal paylaşımlarının nasıl yapılacağına ilişkin düzenlemeler tarafların iradesi doğrultusunda oluşturulmaktadır. Bu bağlamda alacaklılardan mal kaçırmak amacıyla protokolde danışıklı bir biçimde mal bölüştürmesini sağlamaya çalışan eşlerin varlığı halinde elbette taraf iradeleriyle gerçekleşen tasarruflara yönelik olarak açılacak olan tasarrufun iptali davasının söz konusu durumda da açılabilir olması kötü niyetli borçlu eşe bir nevi fırsat sunmamak adına daha makuldür.⁵³⁴

5. Aşırı Yararlanma (Gabin)

Eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün geçerliliğine etki edecek bir diğer husus, ilgili protokolün aşırı yararlanma halini içeriyor olmasıdır. Bu bağlamda protokolün, mahkemece yapılacak inceleme sırasında aşırı yararlanmayı hüküm altına alan Türk Borçlar Kanununun 28. maddesi kapsamında da ayrıca değerlendirilmesi gerekmektedir.⁵³⁵ Söz konusu Türk Borçlar Kanununun 28. maddesinde aşırı yararlanmaya ilişkin olarak yer alan düzenlemeye göre, *“Bir sözleşmede karşılıklı edimler arasında açık bir oransızlık varsa, bu oransızlık, zarar görenin zor durumda kalmasından veya düşüncesizliğinden ya da deneyimsizliğinden yararlanılmak suretiyle gerçekleştirildiği takdirde, zarar gören, durumun özelliğine göre ya sözleşme ile bağlı olmadığını diğer tarafa bildirerek ediminin geri verilmesini ya da sözleşmeye bağlı kalarak edimler arasındaki oransızlığın giderilmesini isteyebilir. Zarar gören bu*

⁵³² Tuncer Kazancı, s. 419, 420; Asan, s. 72.

⁵³³ Asan, s. 72; Tuncer Kazancı, s. 419, 420.

⁵³⁴ Hakan Pekcanitez, Oğuz Atalay, Meral Sungurtekin Özkan ve Muhammet Özkes, İcra ve İflas Hukuku, Yetkin Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 2013, s. 860; Asan, s. 72, 73.

⁵³⁵ Seçer, s. 277; Asan, s. 74; Atmaca Ülkü, s. 212; Eren, s. 480; Öztan, s. 696; Merve Ürem Çetinel ve Biset Sena Güneş, Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S. 2020/1, Y. 5, s. 330.

hakkını, düşüncesizlik veya deneyimsizliğini öğrendiği; zor durumda kalmada ise, bu durumun ortadan kalktığı tarihten başlayarak bir yıl ve her hâlde sözleşmenin kurulduğu tarihten başlayarak beş yıl içinde kullanabilir.”⁵³⁶

Hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolünde eşlerden biri, protokolde öngörülen karşılıklı edimler arasında kendi lehine, diğer eşin ise aleyhine olacak biçimde kasten açık bir orantısızlık haline sebebiyet vermiş ve ilgili orantısızlık hali protokolün tarafı olan diğer eşin zor durumda kalmasından, düşüncesizliğinden veya deneyimsizliğinden kaynaklanmış olabilmektedir. Bu bağlamda zor durumda kalınmasıyla ifade edilmek istenen eşlerden birinin ekonomik anlamda yahut fiziksel veya psikolojik manada çaresizlik içerisine düşmüş olmasıdır.⁵³⁷ Diğer yandan protokol kapsamında oluşabilecek orantısızlığın eşlerden birinin düşüncesizliğinden kaynaklanması ile ifade edilmek istenen ise düşüncesizce davranan eşin, protokolün hazırlanması sırasında protokolde yer verilecek düzenlemeler üzerinde yeterince düşünerek hareket etmemesi, tam anlamıyla mevcut durumu muhakeme etmeden hızlıca karar vermesi ve aceleyle protokolü imzalamış olmasıdır.⁵³⁸ Son olarak protokol kapsamında oluşabilecek orantısızlığın eşlerden birinin deneyimsizliğinden kaynaklanması ile kast edilen durumun ise eşlerden birinin protokol kapsamına dahil edilecek düzenlemeler hakkında yeterince bilgi, tecrübe ve uzmanlık sahibi olmaksızın ilgili protokolü kabul etmesi olduğu görülmektedir.⁵³⁹ Bahsi geçen durumlarda diğer eşin, meydana gelen aşırı orantısızlık halinden yararlanmak kastıyla hareket etmesi söz konusu olmuşsa⁵⁴⁰, bu nedenle zarar gören eş, TBK 28 uyarınca iki şekilde, ortaya çıkan zararının giderilmesini talep edebilir. Bu bağlamda zarar gören eşin, protokolle bağlı olmadığını bildirmek suretiyle edimin kendisine geri verilmesini istemesi mümkün olduğu gibi protokolle bağlı kalmak suretiyle edimler arasındaki orantısızlığın giderilmesini istemesi de mümkündür.⁵⁴¹ Ancak burada dikkat edilmelidir ki, aşırı yararlanma halinin varlığı sebebiyle bir anlaşmalı boşanma protokolünün geçersizliğinin ortaya çıkabilmesi için aşırı yararlanma niteliği taşıyacak hükümlerin ilgili protokol içerisinde yukarıda da

⁵³⁶ TBK 28/1-2 (www.mevzuat.gov.tr); Asan, s. 74; Atmaca Ülkü, s. 152; Eren, s. 480.

⁵³⁷ Oğuzman ve Öz, s. 135; Atmaca Ülkü, s. 152, 153; Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 461, 462; Antalya, s. 419; Asan, s. 74; Eren, s. 484.

⁵³⁸ Atmaca Ülkü, s. 153; Eren, s. 485.

⁵³⁹ Eren, s. 484-486; Oğuzman ve Öz, s. 136; Atmaca Ülkü, s. 153.

⁵⁴⁰ Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 458 vd.; Asan, s. 74; Atmaca Ülkü, s. 153; Eren, s. 486; Antalya, s. 419.

⁵⁴¹ Asan, s. 74; Atmaca Ülkü, s. 157; Eren, s. 486-488.

ifade edildiği gibi tekrar belirtmek gerekirse eşlerden biri tarafından kötü niyetle ve kasıtlı oluşturulmuş olması gerekmektedir. Bir diğer deyişle, eşlerden biri tarafından diğerinin, içinde bulunduğu zor durumdan, düşüncesizliğinden yahut deneyimsizliğinden yararlanmak suretiyle protokole kötü niyetle ve kasten konulmuş hükümlerin dışında kalan, herhangi bir aşırı yararlanma haline sebebiyet verebilecek nitelikteki her düzenleme protokolü geçersiz kılmayacaktır.⁵⁴²

Protokolün geçersizliğine sebebiyet veren aşırı yararlanma haline uygulamada sıkça rastlanılmakla birlikte söz konusu aşırı yararlanmanın gerçekleştiği durumlarda protokolün hakim tarafından onaylanmaması gündeme gelmektedir. Hakim, anlaşmalı boşanma protokolünde yer alan aşırı yararlanma halinin doğurduğu adaletsiz durumu önlemek amacıyla eşlerce sunulan protokolü onaylamayarak ilgili duruma müdahalede bulunur.⁵⁴³ Bu bağlamda kanun koyucu tarafından hakime, TMK 166/3 kapsamında, eşlerce hazırlanmış haksız neticeler içeren ve bu sebeple geçersiz hale gelen anlaşmalı boşanma protokolünü reddetmek suretiyle eşlerden geçerlilik koşullarını taşıyan yeni bir protokol hazırlamalarını talep etme imkanı getirildiği gibi ilgili protokol üzerinde değişiklik yapma yetkisi de verilmiştir. Protokol üzerinde hakim tarafından değişiklik yapılmasının söz konusu olduğu hallerde hakim, hem tarafların hem de varsa çocukların menfaatini gözetmek suretiyle ilgili değişiklikleri yaparak eşlerin onayına sunar. Hakim tarafından hakkaniyete uygun ve aynı zamanda geçerlilik koşullarını da sağlar biçimde yeniden düzenlenerek eşlerin onayına sunulan protokol her iki eşin de kabulü halinde uygulamaya konulur. Aksi halde anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulamayacak olup görülmekte olan dava TMK 166/1-2 çerçevesinde çekişmeli boşanmaya dönüşecektir.⁵⁴⁴

C. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün İçeriği

1. Genel Olarak

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleştirilmesi için gerekli kanuni koşullardan biri TMK 166/3 çerçevesinde eşlerce, boşanmanın sonuçlarına ilişkin düzenlemeler içeren

⁵⁴² Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 458; Antalya, s. 419; Asan, s. 74; Atmaca Ülkü, s. 153.

⁵⁴³ Atmaca Ülkü, s. 154; Asan, s. 75.

⁵⁴⁴ Özden, s. 103-116; Özkan, s. 520; Yılmaz Bilgin, s. 68-73; İpek, s. 96; Yargıç, s. 43; Elçin Grassinger, s. 237; Köseoğlu ve Kocağa, s. 111; Şanlı Yalın, s. 42, 43; Oğuzman ve Dural, s. 129, 130; Asan, s. 65; Çınar Mutlu, s. 67; Atmaca Ülkü, s. 167; Öztan, s. 695, 696; Oktay Özdemir, s. 39; Gençan, s. 1212.

bir protokol üzerinde anlaşma sağlanmış olmasıdır. Kanun koyucu TMK 166/3 kapsamında eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde asgari olarak bulunması gereken hususları hüküm altına almıştır. Bu bağlamda, kanunda yer alan eşlerce boşanmanın mali sonuçları ile varsa çocukların durumuna ilişkin düzenlemeler içeren bir protokol üzerinde anlaşma sağlanmış olması koşulu kanun koyucu tarafından anlaşmalı boşanma protokolünde düzenlenmesi zorunlu kılınmış hususlar olarak ortaya çıkmıştır (TMK 166/3).⁵⁴⁵ Ancak elbette eşler hazırlayacakları protokolde yukarıda bahsi geçen hususlar dışında kalan boşanmanın diğer yan sonuçlarına yönelik başkaca düzenlemelere de yer verebilirler. Bu konuda kanun koyucu tarafından getirilmiş bir kısıtlama kural olarak bulunmamaktadır. Bir başka ifadeyle, eşler hazırlayacakları protokolde TBK 27 kapsamında kanunun emredici hükümlerine, kişilik haklarına, ahlaka, kamu düzenine aykırı olmamak ve konusu imkansız bulunmamak kaydıyla boşanmanın yan sonuçlarına ilişkin diledikleri konuda uzlaşa sağlayabilir ve yapacakları çeşitli düzenlemeleri anlaşmalı boşanma protokolüne dahil edebilirler.⁵⁴⁶ Nitekim TBK 27'ye aykırılık teşkil etmeyen ve doğrudan kanundan doğan⁵⁴⁷ sonuçlara ilişkin hususlar hariç olmak üzere diğer konular üzerinde eşlerce getirilecek düzenlemeler anlaşmalı boşanma protokolünün ihtiyari içeriğini oluşturacaktır.⁵⁴⁸

⁵⁴⁵ TMK 166/3 (www.mevzuat.gov.tr); Yargıç, s. 35; Zehir, s. 47; Atmaca Ülkü, s. 77, 78; Seçer, s. 263; Özdemir, s. 155; Elçin Grassinger, s. 237; Yücel, s. 245; Sargın, s. 371.

⁵⁴⁶ Zehir, s. 27; Asan, s. 81; Tekin, s. 67, 68; Egger, s. 277; Elçin Grassinger, s. 236; Atmaca Ülkü, s. 77; Sargın, s. 371; Yargıtay 2. HD., T. 04.02.2014, E. 2013/11644, K. 2014/1866 “...Taraflar, kural olarak bir sözleşmenin içeriğini, kanunda öngörülen sınırlar içerisinde özgürce belirleyebilir (TBK m. 26). Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkansız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür. Sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının hükümsüz olması, diğerlerinin geçerliliğini etkileyemez. Ancak, bu hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılırsa, sözleşmenin tamamı hükümsüz olur (TBK m. 27). Borçlar Kanununda yer alan, sözleşme özgürlüğüne getirilen genel nitelikteki bu sınırlamalar, boşanma anlaşmaları için de evleviyetle geçerlidir. Çünkü Borçlar Kanunu, Türk Medeni Kanununun beşinci kitabı olup, onun tamamlayıcısıdır (TBK m. 646). O halde hakim, kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı ve konusu imkansız olan hükümler taşıyan bir boşanma protokolünü esas alarak boşanma kararı veremez ve böyle bir protokolü tasdik edemez...” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 14.02.2024).

⁵⁴⁷ Bu çerçevede yukarıda da daha önce belirtildiği üzere örneğin eşlerin, boşanma sonrasında birbirlerinin yasal mirasçısı olarak kalmaya devam edeceklerine veya benzer şekilde kişilik haklarına aykırılık teşkil eder biçimde boşandıktan sonra tarafların yeniden evlenemeyeceklerine ilişkin bir düzenlemeye hazırladıkları anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yer vermeleri mümkün değildir. Konuya ilişkin aynı yönde bkz. Hatemi ve Serozan, s. 260; Yetik, s. 181; Atmaca Ülkü, s. 131, 132; Saymen ve Elbir, s. 267; Özden, s. 113; Öncü, s. 819; Yargıç, s. 39-52; Elçin Grassinger, s. 236; Asan, s. 67-82; Tekin, s. 70, 71; Özdemir, s. 169; Tekinay, s. 288; Oğuzman ve Dural, s. 149; Egger, s. 275.

⁵⁴⁸ Reisoğlu, s. 137-139; Yetik, s. 178-181; Özden, s. 104-112; Şanlı Yalın, s. 53; Tekin, s. 67, 68; Yargıç, s. 33-39; Yılmaz Bilgin, s. 81, 82; Atmaca Ülkü, s. 131; Egger, s. 275-277; Tekinay, s. 288; Zehir, s. 57; Uçar Toksöz, s. 57; Oğuzman ve Dural, s. 149; Seçer, s. 277; Sargın, s. 371.

Anlaşmalı boşanma protokolünün zorunlu içeriği ve ihtiyari içeriği hususu eşlerce oluşturulacak geçerli bir anlaşmalı boşanma protokolünün hazırlanması noktasında son derece önem arz etmektedir. Bu bağlamda anlaşmalı boşanma protokolünün gerek zorunlu içeriğinden gerekse ihtiyari içeriğinden ne anlaşılması gerektiği hususu aşağıda sırasıyla detaylandırılacaktır.

2. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Zorunlu İçeriği

a. Mali Konular

Türk Medeni Kanununun 166. maddesinin üçüncü fıkrası gereği eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün boşanmanın mali sonuçlarına ilişkin birtakım hususları içerisinde barındırması zorunludur. Aksi takdirde bilindiği üzere anlaşmalı boşanmanın sağlanabilmesi için gerekli kanuni şartlardan birinin eksikliği neticesi doğacağından hakim tarafından ilgili protokol onaylanmayacak olup davada eşlerin anlaşmalı boşanması yönünde de hüküm kurulamayacaktır. Bu kapsamda anlaşmalı boşanma protokolünde düzenleme altına alınması mecburi kılınmış mali konular yoksulluk nafakası başta olmak üzere maddi ve manevi tazminat talepleridir.⁵⁴⁹

i. Yoksulluk Nafakası

Yoksulluk nafakası, gerçekleşecek boşanmanın ardından maddi anlamda boşanma öncesindeki yaşam standartlarının çok gerisine düşerek tabiri caizse “*yoksul*” hale gelecek, temel ihtiyaçlarını dahi kendi başına karşılamada ciddi derecede zorluk çekecek eşe ekonomik gücü daha iyi durumda olan diğer eş tarafından ödenecek nafakayı ifade etmektedir. Boşanma sonrasında eşlerden birinin sağlık, barınma, yeme, giyinme, eğitim, ulaşım gibi temel ihtiyaçlarını bile karşılayamaz hale gelecek derecede yoksulluğa düşmesinin önüne geçebilmek amacıyla ve elbette toplumsal dayanışmanın, sosyal yardımlaşmanın bir gereği olarak kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanununun 175. maddesinde “*Yoksulluk Nafakası*” adı altında bir hukuki düzenlemeye yer verilmiştir.⁵⁵⁰ Bahse konu hükme göre, “*Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek*

⁵⁴⁹ İpek, s. 112; Öztürk, s. 105; Asan, s. 82; Tekin, s. 69; Özdemir, s. 159; Yargıç, s. 35; Zehir, s. 16-27; Oğuzman ve Dural, s. 149; Kırbaş, s. 58; Atmaca Ülkü, s. 77, 78; Seçer, s. 259-268; Saleh, s. 92; Yücel, s. 247; Zararsız, s. 21; Uçar Toksöz, s. 58; Koyuncu Aktaş, s. 765; Elçin Grassinger, s. 235, 236; Sargın, s. 373; Sümer Turgut, s. 28, 29.

⁵⁵⁰ Öztan, s. 833; Koyuncu Aktaş, s. 773-776; Yargıtay 3. HD., T. 07.09.2015, E. 2015/9825, K. 2015/13574 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 15.02.2024); Yargıtay 3. HD., T. 18.01.2016, E. 2015/16747, K. 2016/174 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 16.02.2024); Azra Arkan Serim,

taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz."⁵⁵¹ İlgili hükümden de anlaşıldığı üzere nafaka talebinde bulunacak olan yoksulluğa düşmüş eşin nafaka yükümlüsü eşten daha ağır bir kusurunun bulunmaması gerekli ve yeterli olmakta öte yandan nafaka yükümlüsü olarak adlandırılan diğer eşin ise kusurlu olup olmadığı dikkate alınmamaktadır. Bir diğer deyişle, eşlerden biri boşanmada kusuru bulunmasa dahi diğer eşin boşanma sebebiyle yoksulluğa düşmesi halinde (elbette bu durumda yoksulluğa düşen eşin kusursuz olması koşuluyla) nafaka yükümlüsü haline gelir.⁵⁵²

Boşanma sonrası yoksulluğa düşecek daha az kusurlu yahut somut olayın koşullarına göre kusursuz eşin talebiyle hükmedilecek yoksulluk nafakası çekişmeli boşanma davalarının söz konusu olduğu hallerde diğer eşin malî gücü oranında mahkemece kararlaştırılır.⁵⁵³ Ancak yoksulluk nafakasının anlaşmalı boşanma kapsamında eşlerin mutabakatıyla oluşturulan boşanma protokolü içerisinde kararlaştırılarak mahkemeye sunulması da mümkündür. Bu durumda mahkemece kusur incelemesi yapılmayacak olup yalnızca belirlenen yoksulluk nafakasının eşlerin hür iradeleriyle düzenleme altına alınıp alınmadığı kontrol edilecek, nafaka miktarının ve artış oranının karışıklığa mahal vermeyecek nitelikte düzenlenmiş olup olmadığı denetlenecektir.⁵⁵⁴ Gerekli inceleme ve denetimleri tamamlayan hakim taraflarca anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yer verilmiş yoksulluk nafakasına ilişkin düzenlemeyi eşlerin menfaatlerine aykırı bulmaz ve onaylarsa ilgili düzenleme geçerli olacaktır. Aksi takdirde eşlerce yapılmış protokole hakim müdahalesi söz konusu olacak ve hakim, tarafların menfaatini gözeterek hakkaniyetin gerektirdiği ölçüde protokol içerisinde çeşitli değişikliklerin yapılmasını öngörebilecektir.⁵⁵⁵ Eşler, anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde hakim tarafından talep edilen gerekli değişiklikleri yapmaz ve yeni bir protokol üzerinde uzlaşma sağlayamazlarsa haklarında anlaşmalı boşanma hükmü kurulamaz, sonraki süreçte ilgili dava, diğer şartları da

Yoksulluk Nafakası, İÜHF, C. LXV, S. 1, 2007, s. 277-290.

⁵⁵¹ TMK 175/1-2 (www.mevzuat.gov.tr); **Atmaca Ülkü**, s. 93; **Asan**, s. 82; **Koyuncu Aktaş**, s. 774; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 83; **Yücel**, s. 247.

⁵⁵² **Zevkliler, Acabey ve Gökyayla**, s. 938; **Koyuncu Aktaş**, s. 772-774; **Atmaca Ülkü**, s. 93, 94; **Tekinay**, s. 263; **Asan**, s. 83; **Hatemi ve Serozan**, s. 251, 252.

⁵⁵³ **Öztan**, s. 840; **Atmaca Ülkü**, s. 93, 94; **Asan**, s. 83; **Koyuncu Aktaş**, s. 775.

⁵⁵⁴ **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 84; **Koyuncu Aktaş**, s. 772; **Yücel**, s. 247 vd.; **Asan**, s. 84.

⁵⁵⁵ **Oktay Özdemir**, s. 38; **Asan**, s. 83, 84; **Tekin**, s. 68; **Koyuncu Aktaş**, s. 770-772; **Atmaca Ülkü**, s. 94; **Seçer**, s. 276; **Öztan**, s. 695; **Akıntürk ve Ateş Karaman**, s. 271.

taşıması halinde TMK 166/1-2 çerçevesinde çekişmeli boşanma davasına dönüşür.⁵⁵⁶

Eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yer alması zorunlu unsurlardan birini teşkil eden yoksulluk nafakasının miktarına, ödeme türü ve ödeme şekline ilişkin olarak yapılacak düzenlemelerin protokolde yer alması mecburi olup bunun yanı sıra ilgili düzenlemelerin belirlilik içermesi ve herhangi bir kargaşaya mahal vermeyecek netlikte olması da gerekmektedir.⁵⁵⁷ Bu bağlamda taraflar hazırlayacakları anlaşmalı boşanma protokolü ile yoksulluk nafakasının miktarını istedikleri şekilde belirleyebilir, benzer şekilde nafakanın ödeme türünün de irat biçiminde (aralıklarla, parça parça) veya toptan ödeme şeklinde olacağına diledikleri gibi karar verebilirler (TMK 176/1).⁵⁵⁸ Bunun yanı sıra taraflarca, ödenecek yoksulluk nafakasının ilerleyen dönemlerde göstereceği artış veya azalma miktarlarına yahut oranlarına ilişkin olarak protokol içerisinde çeşitli düzenlemeler konulması da mümkündür ancak elbette bu düzenlemelerin de hakim tarafından denetlenmesi icap eder.⁵⁵⁹ Yoksulluk nafakasının tür bakımından belirlenmesi hususunda ise kanun koyucu tarafından getirilmiş bir kısıtlama bulunmamaktadır, bir diğer ifadeyle taraflar, ödenecek nafakanın türü bakımından ister para cinsinden isterlerse de ayın cinsinden bir belirleme yapabilmektedirler.⁵⁶⁰

ii. Maddi Tazminat

Maddi tazminat, anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için tıpkı yoksulluk nafakasında olduğu gibi eşlerce hazırlanacak boşanma protokolü içerisinde yer verilmesi mecburi hususlardan birini oluşturmaktadır.

⁵⁵⁶ **Koyuncu Aktaş**, s. 782; **Yücel**, s. 239-241; **Elçin Grassinger**, s. 235-237; Yargıtay 2. HD., T. 03.07.2019, E. 2019/4548, K. 2019/7998 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 16.02.2024); Yargıtay 2. HD., T. 05.10.2020, E. 2020/3974, K. 2020/4370 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 17.02.2024).

⁵⁵⁷ **Zehir**, s. 16-31; **Atmaca Ülkü**, s. 94; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 83; **Yücel**, s. 251; **Yargıç**, s. 126; **Asan**, s. 84.

⁵⁵⁸ TMK 176/1 (www.mevzuat.gov.tr); **Zehir**, s. 16; **Asan**, s. 84, 85; **Atmaca Ülkü**, s. 106; **Zararsız**, s. 53.

⁵⁵⁹ **Koyuncu Aktaş**, s. 783-791; **Öztan**, s. 850, 851; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 83; **Asan**, s. 85; **Atmaca Ülkü**, s. 95.

⁵⁶⁰ **Burçak Çitak**, Yoksulluk Nafakası, İÜHFM, C. LXXIV, S. 1, İstanbul, 2016, s. 250; **Öztan**, s. 505; **Asan**, s. 86; **Gonca Gülfem Bozdağ**, Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Nafaka, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, s. 88; **Atmaca Ülkü**, s. 106; **Yargıç**, s. 126; Yargıtay 2. HD., T. 21.03.2012, E. 2012/4021, K. 2012/6577 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 18.02.2024); Doktrinde yer alan aksi yöndeki, bir diğer deyişle yoksulluk nafakasının ayın cinsinden değil yalnızca para cinsinden ödenmesinin kararlaştırılabileceğine ilişkin görüş için ayrıca bkz. **Nihat Yavuz**, Öğreti ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 5; **Yetik**, s. 406. **Zehir**, s. 16; **Ahmet Cemal Ruhi**, Nafaka Hukuku, Seçkin Yayınevi, 2. Basım, Ankara, 2005, (Nafaka), s. 95.

Boşanma neticesinde ortaya çıkan mali sonuçlardan birini teşkil eden maddi tazminat kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanununun 174. maddesinin birinci fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. İlgili hükme göre, “*Mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu taraf, kusurlu taraftan uygun bir maddî tazminat isteyebilir.*”⁵⁶¹ Söz konusu hükümden de anlaşıldığı üzere taraflardan birinin diğer eşten maddi tazminat talebinde bulunabilmesi için temel olarak boşanmada kusursuz yahut daha az kusurlu taraf olması gerekmektedir, böylelikle ancak bahsi geçen şartın sağlanması halinde tazminat alacaklısı konumunda bulunan eş diğer eşten uygun bir maddi tazminat talep edebilecektir.⁵⁶² Boşanma davası neticesinde ortaya çıkabilecek mali sonuçlardan biri olan maddi tazminata mahkemece hükmedilebilmesi için aranan koşulları içerisinde barındıran 174. madde hükmü çekişmeli boşanma davaları bakımından başvurulacak temel kanuni düzenlemelerden biridir. Ancak yukarıda yer verilen kanun hükmünde yer alan koşulların anlaşmalı boşanma davalarında incelenerek esas alınmasına ihtiyaç yoktur. Zira anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için eşlerce hazırlanacak boşanma protokolü içerisinde maddi tazminatın taraflarca belirlenerek düzenleme altına alınmış olması gerekli ve tek başına yeterlidir.⁵⁶³ Burada anlaşmalı boşanma davasını görmekte olan hakim tarafından göz önünde bulundurulacak tek kriter eşlerce hazırlanmış anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yer verilen maddi tazminata ilişkin düzenlemelerin eşlerin hür iradeleriyle oluşturulmuş olup olmadığı olacaktır.⁵⁶⁴ Bu bağlamda anlaşmalı boşanmada maddi tazminatın kararlaştırılması sırasında hakim tarafından örneğin kusur araştırması yapılmayacaktır.⁵⁶⁵

Hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde tıpkı yoksulluk nafakasında olduğu gibi maddi tazminatın ödenmesine ilişkin olarak da ödenecek miktar, ödeme türü ve ödeme şekli hususları bakımından eşlerce ortak bir belirleme yapılmış olması mecburidir.⁵⁶⁶ Anlaşmalı boşanma protokolü kapsamında ödenmesi

⁵⁶¹ TMK 174/1 (www.mevzuat.gov.tr); Asan, s. 86; Atmaca Ülkü, s. 98-108; Yücel, s. 250; Zararsız, s. 22; Sümer Turğut, s. 31.

⁵⁶² Öztan, s. 290; Saymen ve Elbir, s. 276; Köprülü ve Kaneti, s. 192; Asan, s. 86, 87; Tekinay, s. 258, 259; Atmaca Ülkü, s. 98; Yücel, s. 250; Zararsız, s. 40-42; Sümer Turğut, s. 31.

⁵⁶³ Asan, s. 87; Zehir, s. 30; Tekin, s. 74; Atmaca Ülkü, s. 99; İçöz Demirel ve Kömür, s. 60.

⁵⁶⁴ İçöz Demirel ve Kömür, s. 60; Asan, s. 87; Zehir, s. 30, 31; Atmaca Ülkü, s. 99-101.

⁵⁶⁵ Zararsız, s. 39; Zehir, s. 30; Atmaca Ülkü, s. 99-108; Özdemir, s. 147.

⁵⁶⁶ Yücel, s. 250, 251; Asan, s. 88; İçöz Demirel ve Kömür, s. 61; Zehir, s. 31-37; Atmaca Ülkü, s. 101; Özdemir, s. 173; Şerafettin Şanver, Evliliğin Kırmızı Çizgileri Boşanma Davaları El Kitabı, 2. Basım, Bilge Yayınevi, Ankara, 2009, s. 136; Yargıç, s. 126.

kararlaştırılan maddi tazminat miktarının belirli yahut objektif olarak belirlenebilir nitelikte olması gerekmektedir.⁵⁶⁷ Ödeme şekli bakımından ise taraflarca TMK 176/1 bağlamında maddi tazminatın toptan veya irat biçiminde (parça parça) ödenmesi yönünde anlaşmalı boşanma protokolüne düzenlemeler getirilebilmesi mümkündür (TMK 176/1).⁵⁶⁸ Maddi tazminatın ödenme türü bakımından eşlerce yapılacak belirleme hususunda ise tıpkı yoksulluk nafakasında olduğu gibi kanun koyucu tarafından getirilmiş bir kısıtlama bulunmamaktadır, bir diğer ifadeyle taraflar, düzenleyecekleri anlaşmalı boşanma protokolünde ödenecek maddi tazminatın türü bakımından ister para cinsinden isterlerse de ayın cinsinden bir belirleme yapabileceklerdir.⁵⁶⁹

iii. Manevi Tazminat

Manevi tazminat, anlaşmalı boşanmanın gerçekleştirilmesi için tıpkı yoksulluk nafakası ve maddi tazminatta olduğu gibi eşlerce hazırlanacak boşanma protokolü içerisinde yer verilmesi mecburi hususlardan birini oluşturmaktadır.

Boşanma neticesinde ortaya çıkan mali sonuçlardan birini teşkil eden manevi tazminat kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanununun 174. maddesinin ikinci fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. İlgili hükme göre, *“Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir.”*⁵⁷⁰ Söz konusu hükümden de anlaşıldığı üzere taraflardan birinin diğer eşten manevi tazminat talebinde bulunabilmesi için temel olarak diğer eşin kusuru sebebiyle oluşan ve boşanmaya neden olan olaylardan ötürü manevi tazminat alacaklısı eşin kişilik hakkı saldırıya uğramış olmalıdır.⁵⁷¹ Böylelikle bahsi geçen şartın sağlanmasıyla birlikte manevi tazminat alacaklısı konumunda bulunan kusursuz yahut daha az kusurlu eş, kusurlu diğer eşten manevi tazminat olarak uygun bir miktar paranın kendisine ödenmesini talep edebilecektir.⁵⁷² Mahkemece yapılacak incelemenin ardından boşanmanın mali

⁵⁶⁷ Zehir, s. 31; Asan, s. 88; Atmaca Ülkü, s. 101.

⁵⁶⁸ TMK 176/1 (www.mevzuat.gov.tr); Zehir, s. 16; Asan, s. 88; Atmaca Ülkü, s. 106; Zararsız, s. 53.

⁵⁶⁹ Ömer Arbek, Boşanmanın Mali Sonuçları, AÜHFD, C. LIV, S. 1, Ankara, 2005, s. 128; Asan, s. 89; Öztan, s. 820; Zehir, s. 16; Atmaca Ülkü, s. 102-106; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 967; Yargıç, s. 126.

⁵⁷⁰ TMK 174/2 (www.mevzuat.gov.tr); Asan, s. 89; Zararsız, s. 62; Atmaca Ülkü, s. 103-108; Yücel, s. 250.

⁵⁷¹ Asan, s. 89; Atmaca Ülkü, s. 103; Tunçomağ, s. 492; Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 655; Yücel, s. 250; Zararsız, s. 62; Sümer Turğut, s. 32.

⁵⁷² Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 655; Yücel, s. 250, 251; Tunçomağ, s. 492; Asan, s. 89, 90; Atmaca Ülkü, s. 103; Öztan, s. 826; Zararsız, s. 40.

sonuçlarından biri olan manevi tazminatın yukarıda belirtilen kanuni şartlarının olduğu tespit edilirse hakim tarafından kusurlu eşin ekonomik gücüne göre diğer eşe manevi tazminat olarak uygun bir miktar para ödemesine karar verilecektir.

Boşanma davası neticesinde ortaya çıkabilecek mali sonuçlardan biri olan manevi tazminata mahkemece hükmedilebilmesi için aranan koşulları içerisinde barındıran 174/2 hükmü çekişmeli boşanma davaları bakımından başvurulacak temel kanuni düzenlemelerden biridir. Ancak yukarıda bahsi geçen kanun hükmünde yer alan koşulların anlaşmalı boşanma davalarında incelenerek esas alınmasına ihtiyaç yoktur. Zira anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için eşlerce hazırlanacak boşanma protokolü içerisinde tıpkı maddi tazminatta olduğu gibi manevi tazminatın da taraflarca belirlenerek düzenleme altına alınmış olması gerekli ve tek başına yeterlidir.⁵⁷³ Burada anlaşmalı boşanma davasını görmekte olan hakim tarafından göz önünde bulundurulacak tek kriter yine tıpkı maddi tazminatta olduğu gibi eşlerce hazırlanmış anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yer verilen manevi tazminata ilişkin düzenlemelerin eşlerin hür iradeleriyle oluşturulmuş olup olmadığı olacaktır.⁵⁷⁴ Bu bağlamda anlaşmalı boşanmada manevi tazminatın kararlaştırılması sırasında hakim tarafından örneğin kusur araştırması yapılmayacaktır.⁵⁷⁵

Hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde tıpkı yoksulluk nafakasında ve maddi tazminatta olduğu gibi manevi tazminatın ödenmesine ilişkin olarak da ödenecek miktar, ödeme türü ve ödeme şekli hususları bakımından eşlerce ortak bir belirleme yapılmış olması mecburidir.⁵⁷⁶ Anlaşmalı boşanma protokolü kapsamında ödenmesi kararlaştırılan manevi tazminat miktarının belirli yahut objektif olarak belirlenebilir nitelikte olması gerekmektedir. Ödeme şekli bakımından ise taraflarca TMK 176/2 gereğince manevi tazminatın yalnızca toptan ödenmesi yönünde anlaşmalı boşanma protokolüne düzenlemeler getirilebilmesi mümkündür, bir diğer deyişle eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde maddi tazminatın aksine manevi tazminatın irat biçiminde (parça parça) ödenmesine karar verilemez (TMK 176/2).⁵⁷⁷ Manevi tazminatın ödenme türü bakımından eşlerce yapılacak belirleme

⁵⁷³ İçöz Demirel ve Kömür, s. 59; Asan, s. 90; Atmaca Ülkü, s. 104; Tekin, s. 74; Yücel, s. 247; Aras, s. 77, 78; Zehir, s. 30.

⁵⁷⁴ Aras, s. 77, 78; Yücel, s. 247; Zehir, s. 30, 31; Asan, s. 90; İçöz Demirel ve Kömür, s. 59.

⁵⁷⁵ Özdemir, s. 147; Atmaca Ülkü, s. 104-108; Zararsız, s. 39; Zehir, s. 30.

⁵⁷⁶ Asan, s. 90; Yargıç, s. 126; Zehir, s. 16-31; Yücel, s. 250, 251.

⁵⁷⁷ Öztan, s. 831; Zehir, s. 16; Asan, s. 91; Zararsız, s. 85; Sümer Turğut, s. 32.

hususunda ise yoksulluk nafakasındaki ve maddi tazminattaki durumdan farklı olarak kanun koyucu tarafından getirilmiş bir kısıtlama bulunmaktadır. Bu bağlamda taraflar, düzenleyecekleri anlaşmalı boşanma protokolünde ödenecek manevi tazminatın türü bakımından yalnızca para cinsinden bir belirleme yapabilecek olup ayın cinsinden bir belirleme ise yapamayacaklardır, nitekim kanun koyucu tarafından TMK 174/2 kapsamında getirilen düzenlemeyle “*manevî tazminat olarak yalnızca uygun miktarda bir para ödenmesinin*” söz konusu olabileceği ifade edilmiştir.⁵⁷⁸

Eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yer verilecek gerek yoksulluk nafakasına gerekse maddi ve manevi tazminata ilişkin miktarlar TBK 27 çerçevesinde kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kişilik haklarına, kamu düzenine ve sözleşmelerin geçerliliğine ilişkin genel kurallara aykırı düşmemek şartıyla taraflarca protokol kapsamında serbestçe belirlenebilir.⁵⁷⁹ Eşler düzenleyecekleri protokolde nafaka yahut tazminat miktarlarını belirlerken ilgili belirlemeyi ülke parası (Türk lirası) cinsinden yapabilecekleri gibi yabancı para cinsinden de kararlaştırabilirler, nitekim bu konuda kanun koyucu tarafından getirilmiş bir kısıtlama veya yasaklama bulunmamaktadır.⁵⁸⁰

b. Çocukların Durumuna İlişkin Konular

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde düzenlenmesi zorunlu hususlardan biri de ortak çocuklara ilişkin konulardır. Zira boşanma, temelinde her ne kadar eşler arasında gerçekleşen bir hukuki durum olarak gözüke de ortak çocuklar açısından da son derece önem arz eden bir olaydır. Bu bağlamda boşanmanın en az eşler kadar çocukları da etkilediğini söylemek mümkündür. O halde hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde yalnızca eşler arasındaki mali hususların düzenleme altına alınması yeterli olmayacak, muhakkak çocukların durumuna ilişkin kritik öneme sahip konuların da eşlerce boşanma protokolü içerisinde düzenlenmesi gerekliliği doğacaktır. Çocukların durumuna ilişkin eşlerce

⁵⁷⁸ **Mustafa Faruk Mirhanogulları**, Boşanma Hukukunda Manevi Tazminat, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 136; **Öztan**, s. 831; **Asan**, s. 90; **Yetik**, s. 73; **Yücel**, s. 251; **Zararsız**, s. 85.

⁵⁷⁹ **Yücel**, s. 247; **Asan**, s. 84-90; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 59; **Aras**, s. 77, 78; **Tekin**, s. 68; **Özdemir**, s. 158; **Elçin Grassinger**, s. 236; **Egger**, s. 277; **Atmaca Ülkü**, s. 106; **Koyuncu Aktaş**, s. 770.

⁵⁸⁰ **Mirhanogulları**, s. 86; **Atmaca Ülkü**, s. 207; **Gözde Zeytin Çağrı**, Boşanmada Maddi Tazminat, Maltepe Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s. 158; **Zararsız**, s. 86; **Asan**, s. 82-91; Yargıtay 2. HD., T. 01.11.2021, E. 2021/8399, K. 2021/7944 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 06.03.2024); **Yargıç**, s. 126.

hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün kapsamına dahil edilmesi mecburi konular ise çocuğun velayeti, velayet kendisine verilmeyen eşin çocukla kişisel ilişki kurması ve velayet kendisine bırakılmayan eşin çocuğun bakım ve eğitim giderleri için diğer eşe ödeyeceği iştirak nafakasıdır.⁵⁸¹ Bahsi geçen hususlar bakımından boşanma protokolü içerisinde eşlerce ortak mutabakata varılmak suretiyle çeşitli düzenlemeler yapılması gerekmekte olup aksi takdirde eşlerce ilgili konularda uzlaşımın sağlanamadığı hallerde eşler hakkında mahkemece anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulamayacaktır.⁵⁸²

i. Velayet

Velayet, anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde düzenlenmesi zorunlu, çocuklara ilişkin hususların en başında gelenlerindendir. Velayet kavramının kapsamına ise temel olarak, ergin olmayan müşterek çocuğun ihtiyaçlarının giderilmesi, bakımının ve korunmasının sağlanması hususunda ana ve babanın sahip olduğu çeşitli hak ve yükümlülükler girmektedir.⁵⁸³

Anlaşmalı boşanma yönünde ortak bir irade ortaya koyan eşlerin hazırlayacakları protokolde, daha önce de değinildiği üzere, mutlaka çocukların velayetine ilişkin net bir düzenleme yapmış olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda eşler protokol kapsamında velayetin hangi eşte kalacağını kararlaştırmış olarak mahkeme huzuruna gelmelidirler, aksi takdirde haklarında anlaşmalı boşanma kararı verilemez.⁵⁸⁴

⁵⁸¹ Tekin, s. 74; Öztan, s. 698; Zehir, s. 18; Atmaca Ülkü, s. 77, 78; Seçer, s. 263-270; Saleh, s. 92; Özdemir, s. 162; Yücel, s. 247; Uçar Toksöz, s. 57; Koyuncu Aktaş, s. 764, 765; Sargın, s. 377; Sümer Turğut, s. 37.

⁵⁸² Feride Demirbaş, Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Taşınmazlar Üzerindeki Aynı Haklara İlişkin Hükümleri İle İlgili Bazı Hukuki Sorunlar, YBHD, S. 2, Y. 2020, s. 564; Seçer, s. 270, 271; Öztan, s. 698; Asan, s. 95, 96; Yılmaz Bilgin, s. 66; Yücel, s. 244; İçöz Demirel ve Kömür, s. 95; Tekin, s. 74, 75; Esener, s. 613; İpek, s. 113; Sümer Turğut, s. 37; Uçar Toksöz, s. 57; Yargıtay 2. HD., T. 07.03.2016, E. 2016/5089, K. 2016/4285 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 06.03.2024).

⁵⁸³ Köprülü ve Kaneti, s. 245; Tekinay, s. 483; Hatemi ve Serozan, s. 341; Suat Sarı, Evlilik Birliğinde Ana ve Babanın Velayeti Birlikte Kullanması, Legal Hukuk Dergisi, C. V, S. 49, Ocak 2007, s. 86; Atmaca Ülkü, s. 79; H. Kübra Ercoşkun Şenol, Türk Hukukunda Boşanma Halinde Ortak Velayete Hükmedilip Hükmedilemeyeceği Sorunu, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 2021, s. 756; Selma Çetiner, Velayet Müessesesinin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Niteliği, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, 19 (Özel Sayı), 2017, s. 42; Yargıtay 2. HD., T. 31.05.2021, E. 2021/2572, K. 2021/4104 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 07.03.2024).

⁵⁸⁴ İçöz Demirel ve Kömür, s. 95; Seçer, s. 270, 271; Yargıtay 2. HD., T. 03.03.2015, E. 2015/4801, K. 2015/3328 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 07.03.2024); Esener, s. 613; Asan, s. 96; Öztan, s. 698; Yücel, s. 244; Atmaca Ülkü, s. 80-82; Zehir, s. 19; Yargıç, s. 37.

Eşlerce düzenlenecek anlaşmalı boşanma protokolünün hazırlanması sırasında velayete ilişkin olarak dikkate alınması gereken en önemli nokta çocuğun menfaati ve üstün yararadır, nitekim yalnızca eşlerin değil protokolü denetleyecek olan hakimin de çocuğun menfaatini gözetmesi ve onun üstün yararını göz önünde bulundurmak suretiyle protokolü değerlendirmesi, ardından da uygun bulması gerekir.⁵⁸⁵ Bu bağlamda hakim, velayete ilişkin hususlar aynı zamanda kamu düzeninden de olduğundan, resen yapacağı araştırmalar neticesinde çocuğun menfaatine aykırı yahut üstün yararına uygun düşmeyen nitelikte düzenlemeler tespit ederse ilgili düzenlemeler üzerinde gerekli gördüğü değişikliklerin yapılmasını taraflardan talep eder.⁵⁸⁶ Taraflar ilgili düzenlemeleri gözden geçirerek çocuğun menfaatine uygun, onun üstün yararını koruyacak biçimde yeni bir düzenleme ortaya koyamaz ve protokol üzerinde anlaşma sağlayamazlarsa anlaşmalı boşanma diğer kanuni şartları da taşıması koşuluyla TMK 166/1-2 kapsamında çekişmeli boşanmaya dönüşecektir.⁵⁸⁷

Eşler hazırlayacakları anlaşmalı boşanma protokolüyle birden çok ortak çocuğun varlığı halinde çocuklarının velayetini aralarında paylaşabilecekleri gibi çocukların tamamının velayetinin eşlerden birine verilmesi yönünde de karara varabilir ve ilgili hususu protokol içerisinde düzenleme altına alabilirler.⁵⁸⁸ Benzer şekilde tek bir ortak çocuğun söz konusu olduğu hallerde de yine eşlerce protokol kapsamında çocuğun velayetinin hangi ebeveyn üzerine bırakıldığı hususunun belirlenerek düzenleme altına alınması gerekmektedir.⁵⁸⁹

⁵⁸⁵ **Selma Baktır Çetiner**, Velayet Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000, s. 115; **Yıldız Abik**, “Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı”, Prof. Dr. Şener Akyol’a Armağan, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 8; **Yılmaz Bilgin**, s. 67; **Tekinay**, s. 273; **Tekin**, s. 68-77; **Asan**, s. 99; **Serdar Çelikel**, Boşanmanın Çocuklara İlişkin Hukuki Sonuçları, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2006, s. 12 vd.; Yargıtay 2. HD., T. 12.01.2017, E. 2016/23759, K. 2017/319 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 07.03.2024); Yargıtay 2. HD., T. 11.01.2017, E. 2016/25446, K. 2017/212 “...*Velayetin düzenlenmesinde aslolan çocukların üstün yararıdır...*” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 08.03.2024); **Özdemir**, s. 165; **Atmaca Ülkü**, s. 82; **Zehir**, s. 18; **Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal**, s. 881; **Hatemi ve Serozan**, s. 279 vd.; **Koyuncu Aktaş**, s. 765; **Sargın**, s. 377; **Sümer Turğut**, s. 39, 40.

⁵⁸⁶ **Hayrunnisa Özdemir ve Ahmet Cemal Ruhi**, Çocuk Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2022, s. 17, 18; **Rona Serozan**, Çocuk Hukuku, Vedat Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul, 2017, s. 65; **Tekin**, s. 68-78; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 99; **Çakın**, s. 71; **Asan**, s. 99, 100; **Özdemir**, s. 152-166; **Zehir**, s. 18-45; **Baktır Çetiner**, s. 111; **Atmaca Ülkü**, s. 81; **Seçer**, s. 270; **Koyuncu Aktaş**, s. 765-780; **Sargın**, s. 377; **Erdem**, s. 137.

⁵⁸⁷ **Seçer**, s. 270; **Esener**, s. 613; **Öztan**, s. 698; **Yücel**, s. 244; **Tekin**, s. 68-78; **Atmaca Ülkü**, s. 99; **Asan**, s. 96-99; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 95; **Yargıç**, s. 36, 37; **Uçar Toksöz**, s. 57.

⁵⁸⁸ **Atmaca Ülkü**, s. 80; **Asan**, s. 96.

⁵⁸⁹ **Zehir**, s. 18; **Özdemir**, s. 162, 163; **Asan**, s. 96; **Atmaca Ülkü**, s. 80.

Eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolü kapsamında birlikte (ortak) velayete ilişkin bir düzenleme yapıp yapılamayacağı hususunda ise kanun koyucu tarafından getirilmiş bir hüküm bulunmamaktadır. Birlikte velayet yahut ortak velayet olarak adlandırılabilen bu durum temel olarak eşlerin boşanma sonrası çocuklarının velayeti noktasında müştereken hak sahibi olmalarını, çocuklarının sorumluluğunu birlikte taşımaya devam etmelerini, çocukları hakkında alınacak önemli kararları birlikte almalarını ve çocuklarını ilgilendiren her türlü durumda birlikte yükümlülük altına girmelerini ifade etmektedir.⁵⁹⁰ Bu bağlamda velayet hakkı her iki ebeveyn tarafından ortaklaşa kullanılmaktadır. Hukukumuzda yukarıda belirtildiği üzere bu konuya ilişkin açık bir kanun hükmü bulunmamakla birlikte öğretide⁵⁹¹ konunun tartışıldığı ve uygulamada Avrupa'daki⁵⁹² çeşitli gelişmelerden de etkilenilerek Yargıtay tarafından birlikte velayete yönelik verilmiş güncel kararlar olduğu görülmektedir.⁵⁹³ Bu itibarla,

⁵⁹⁰ Ali Naim İnan, Çocuk Hukuku, Ankara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1968, s. 125; Köprülü ve Kaneti, s. 248; Fulya Erlüle, Boşanmada Birlikte Velayet, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2019, s. 91; Barış Can Öztürk, Birlikte Velayet, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022, s. 127; Ömer Uğur Gençcan, Velayet Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, (Velayet), s. 155; Atmaca Ülkü, s. 82, 83; Tekin, s. 78; Cengiz Koçhisarlıoğlu, Boşanmada Birlikte Velâyet ve Yasanın Aşılması, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s. 178.

⁵⁹¹ Konu hakkında öğretide yer alan tartışmalar için ayrıca bkz. Öztan, s. 782 vd.; Erlüle (Velayet), s. 259 vd.; Serozan, s. 255, 256; Koçhisarlıoğlu, s. 104-106; Ercoşkun Şenol, s. 758-761; Eylem Apaydın, Ortak Hayata Son Verilmesi Sonrası Ortak Velâyet Hususunda Yasal Düzenleme Gereği, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(1), 2018, s. 449 vd.; Leyla Müjde Kurt, Boşanma Durumunda Birlikte (Ortak) Velâyet, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(2), 2018, s. 166-182; Hatemi ve Kalkan Oğuztürk, s. 129; Erdem, s. 171, 172; Oktay Özdemir, s. 40; Zeynep Naz Güneş, Almanya ve İsviçre Örnekleriyle Türk Hukukunda Birlikte Velayet, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (150), 2020, s. 173, 174; Köseoğlu ve Kocağa, s. 444; Baktır Çetiner, s. 108; Tuba Birinci Uzun, Türk Medenî Kanunu'na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(1), 2016, s. 147 vd.

⁵⁹² Ercoşkun Şenol, s. 756; Konu hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Fulya Erlüle, İsviçre Medeni Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler Işığında Boşanmada Birlikte Velayet, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, (Velayet), s. 158 vd.

⁵⁹³ Yargıtay 2. HD., T. 20.02.2017, E. 2016/15771, K. 2017/1737 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 08.03.2024); İlknur Serdar, Birlikte Velayet, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. X, S. 1, 2008, s. 155-197; Asan, s. 97; Tekin, s. 80, 81; Koçhisarlıoğlu, s. 41 vd.; Baktır Çetiner, s. 47 vd.; Hatemi ve Serozan, s. 278 vd.; Ercoşkun Şenol, s. 762; Birlikte velayete ilişkin ilk derece (aile) mahkemelerinde verilen ilk karar için ayrıca bkz. İzmir 4. Aile Mahkemesi, 27.05.2009 Tarih ve 2009/448 Esas, 2009/470 Karar sayılı karar; Yargıtay 2. HD., T. 20.02.2017, E. 2016/15771, K. 2017/1737 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 09.03.2024); Yargıtay 2. HD., T. 04.12.2017, E. 2016/18674, K. 2017/13800 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 10.03.2024); Yargıtay tarafından birlikte (ortak) velayete ilişkin verilen kararların ardından Bölge Adliye Mahkemeleri de aynı yönde kararlar vermeye başlamıştır. Bu hususta örnek bir Bölge Adliye Mahkemesi kararı için bkz. Apaydın, s. 463-465; Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 1. HD., T. 10.05.2017, E. 2017/121, K. 2017/601; Öğretide birlikte velayete karşı olan görüş için ise ayrıca bkz. Atmaca Ülkü, s. 83-85; Hatemi ve Kalkan Oğuztürk, s. 129; Kurt, s. 172; Oktay Özdemir, s. 39, 40; Birinci Uzun, s. 147; Yılmaz, s. 109; Yıldırım, s. 86 vd.; Hilmi Şeker, Birlikte Yaşamaya Ara Verilmesi, Boşanma ve Ayrılık Davalarında Geçici Önlem Olarak Müşterek Çocuklarla Kişisel İlişki Tesisi ile Velayet Hakkına Dair İnceleme ve Çözüm Önerileri, Adalet Dergisi, 95(17), 2003, s. 124; Baktır Çetiner, s. 48.

eşlerce hazırlanmış anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde ortak velayete ilişkin düzenlemeler getirilmiş olması halinde hakim tarafından ilgili düzenleme dikkate alınacak olup düzenlemelerin çocuğun menfaatine yahut üstün yararına aykırılık teşkil etmediği tespit edilirse mahkemece ilgili protokol onaylanarak birlikte velayet hususu uygulamaya konulabilecektir.⁵⁹⁴

Eşlerin hazırladıkları protokol kapsamında, üstün yarara aykırı düşmeyecek şekilde, belirli bir zamana kadar çocukların velayetinin eşlerden birinde kalmasına, bir süre sonra ise velayetin diğer eşe geçmesine yönelik bir anlaşma yaparak ilgili hususu anlaşmalı boşanma protokolüne dahil etmeleri de mümkündür.⁵⁹⁵ Bu bağlamda esas olan çocukların menfaati ve üstün yararı olduğundan özellikle yaşça küçük çocukların belirli bir yaşa gelene kadar anne ilgisi ve şefkatine ihtiyaç duyduğu konusunda mutabakata varan eşler bahsi geçen zaman diliminde çocukların velayetlerinin annede kalmasına karar vererek söz konusu duruma yönelik protokol içerisinde bir düzenleme getirebilirler.⁵⁹⁶ Benzer şekilde sonraki süreçte eğitimlerinin, sağlıklarının ve çeşitli yönlerden gelişimlerinin daha iyi hale gelmesi amacıyla çocukların velayetinin babaya geçmesine ilişkin olarak protokol içerisinde eşlerce bir düzenleme yapılmasına da engel yoktur. Eşlerce düzenlenmiş anlaşmalı boşanma protokolünün mahkemeye sunulmasının ardından çocukların durumuna yönelik getirilmiş ilgili düzenlemeler hakim tarafından titizlikle değerlendirilir ve hakim bahsi geçen düzenlemeleri çocukların menfaatine ve üstün yararına uygun görürse anlaşmalı boşanma protokolünü onaylayarak taraflar hakkında anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurar.⁵⁹⁷

ii. Çocukla Kişisel İlişki Kurulması

Çocukla kişisel ilişki kurulması hususu, eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolü kapsamında çocuğun velayetinin eşlerden birine verilmesi konusunda taraflar arasında anlaşma sağlanmasının ardından velayet kendisine verilmeyen diğer eşin çocukla arasında ebeveyn-çocuk ilişkisi kurmasına yardımcı olacak, çocuğun her iki ebeveyniyle de görüşmesini sürdürmek suretiyle fiziksel ve ruhsal gelişimini sağlıklı bir

⁵⁹⁴ Tekin, s. 82; Erlüle, s. 99; Asan, s. 98, 99.

⁵⁹⁵ Asan, s. 97; Atmaca Ülkü, s. 81; Şakir Berki, Türk Medeni Kanununda Velayetin Çocuğun Şahıs ve Malları Bakımından Şumulu, Ankara, 1970, s. 11; İçöz Demirel ve Kömür, s. 99.

⁵⁹⁶ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ailenin Çilesi Boşanma, 1. Basım, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1976, (Ailenin Çilesi), s. 320; Atmaca Ülkü, s. 168, 169.

⁵⁹⁷ Atmaca Ülkü, s. 81; Öztan, s. 695; İçöz Demirel ve Kömür, s. 99; Zehir, s. 19; Asan, s. 97; Özdemir, s. 152, 153; Yargıtay 2. HD., T. 29.11.2007, E. 2007/2842, K. 2007/16657 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 10.03.2024).

biçimde devam ettirmesine imkan tanıyacak, aynı zamanda velayet kendisine verilmeyen eşin de ebeveynlik duygularının tatminine olanak sağlayacak bir husustur.⁵⁹⁸

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına yönelik olarak kanun koyucu tarafından getirilen temel hukuki düzenlemeye ise Türk Medeni Kanununun 182. maddesinin birinci ve üçüncü fıkrasında rastlanmaktadır. Nitekim ilgili hükme göre, *“Mahkeme boşanma veya ayrılığa karar verirken, olanak bulundukça ana ve babayı dinledikten ve çocuk vesayet altında ise vasinin ve vesayet makamının düşüncesini aldıktan sonra ana ve babanın haklarını ve çocuk ile olan kişisel ilişkilerini düzenler. Velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlak bakımından yararları esas tutulur. Bu eş çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır.”*⁵⁹⁹

Çocukla kişisel ilişki kurulması yoluyla sağlanmaya çalışılan asıl olarak çocuk ile velayet kendisine verilmeyen eş arasındaki bağın kopmadan ve düzenli bir biçimde sürdürülmesidir.⁶⁰⁰ Zira her ne kadar eşler boşanmak suretiyle birbirlerinin hayatından çıkmış olsalar da her ikisi de ömürleri boyunca ortak çocuklarının ebeveyni olmaya devam edeceklerdir. Dolayısıyla çocuk ile velayet kendisine verilmeyen ebeveynin karşılıklı olarak birbirlerinin gerek özel gerekse (ve varsa) akademik hayatı, sağlığı, kariyeri, geleceği, planları, hayalleri, hedefleri hakkında bilgi sahibi olma, birbirlerinden haber alma, birbirleriyle vakit geçirme ve paylaşımında bulunma hakları vardır ve bu hak elbette boşanma sonrasında da devam edecektir.⁶⁰¹

⁵⁹⁸ **Sargın**, s. 377, 378; **Çelikel**, s. 80-85; Yargıtay 2. HD., T. 20.01.2014, E. 2013/15084, K. 2014/859 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 10.03.2024).

⁵⁹⁹ TMK 182/1-3 (www.mevzuat.gov.tr); Benzer bir hükme kanun koyucu tarafından TMK 323'te de yer verilmiştir. İlgili hükme göre, *“Ana ve babadan her biri, velayeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteyebilir.”*; **Esma Kıraç Adır**, “Çocuk İle Üçüncü Kişiler Arasında Kişisel İlişki Kurulması”, Prof. Dr. Ali Naim İnönü Anısına Çocuk Hukuku Armağanı, editör Doç. Dr. Yıldız Abik (İstanbul: Filiz Kitabevi, Ekim 2022), s. 415; **Sümer Turğut**, s. 41; **Fulya Erlüle**, Yargıtay Kararları Çerçevesinde Velayetin Kullanılması Kendisine Bırakılmayan Tarafın Çocuğu Ziyaret Hakkı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IX, S. 2, Y. 2018, (Çocuğu Ziyaret Hakkı), s. 261, 262; **Atmaca Ülkü**, s. 80; Dikkat edilirse ilgili hükümde yer alan üçüncü fıkranın son cümlesinde kanun koyucu tarafından ayrıca iştirak nafakasına ilişkin bir düzenleme getirilmiş olduğu da görülmektedir.

⁶⁰⁰ **Erlüle** (Çocuğu Ziyaret Hakkı), s. 261-263; **Canan Yılmaz**, Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 35, S. 1, 2015, s. 103-141; **İlknur Serdar**, Kişisel İlişki Kurma Hakkı, Prof. Dr. Ünal Narmanlıoğlu'na Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IX, Özel Sayı, İzmir, 2007, (Kişisel İlişki Kurma), s. 739-781; **Fulya Erlüle**, Çocuk İle Kişisel İlişki Kurulması, MÜHF-HAD, C. XVI, S. 3-4, Y. 2010, (Çocuk İle Kişisel İlişki), s. 217-248; **Çelikel**, s. 80, 81.

⁶⁰¹ **Abik**, s. 32; **Atmaca Ülkü**, s. 86; **Emine Akyüz**, Velayet ve Çocuğun Korunması, Prof. Dr. Ali Naim

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına yönelik olarak eşlerce anlaşmalı boşanma protokolünde getirilecek düzenlemeler hem çocuğun menfaati açısından hem de tarafların boşanma sonrasında birbirlerinin hayatına ve sınırlarına saygı duymaları bakımından belirlilik içermelidir. Bu bağlamda anlaşmalı boşanma protokolünde çocuğun velayet kendisine verilmeyen ebeveyniyle ne şekilde⁶⁰², hangi zaman aralığında, hangi gün ve saatte, ne kadar süreyle görüşeceği hususları açık ve net bir biçimde düzenleme altına alınmalıdır, nitekim bu, protokolün uygulanmasında ortaya çıkabilecek problemleri önleyeceği gibi ilgili düzenlemenin kolaylıkla uygulanabilmesini de sağlayacaktır.⁶⁰³ Özellikle hafta içinde ve hafta sonlarında, bayramlarda, tatillerde ve özel günlerde çocuğun ne kadar süreyle hangi ebeveyniyle vakit geçireceğinin eşlerce titizlikle ve kargaşaya mahal vermeyecek biçimde belirlenerek protokole dahil edilmesi son derece önem arz etmektedir. Söz konusu düzenlemenin yukarıda bahsi geçen hususlar bakımından eksik yahut çocuğun menfaatine ve hakkaniyete aykırı şekilde oluşturulmuş olması halinde ise hakimın protokole müdahalesi kaçınılmaz olacaktır. Bu noktada dikkat edilmelidir ki protokol kapsamında çocuğun, velayet kendisine verilmeyen ebeveyni ile gerçek manada kaliteli vakit geçirebileceği bir zaman aralığının düzenlenmemiş olması hem çocuğun menfaatine hem de hakkaniyete aykırılık teşkil edecek olup hakimın takdir yetkisini

İnan'a Armağan, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s. 145; **Serdar** (Kişisel İlişki Kurma), s. 740; **Erlüle** (Çocuğu Ziyaret Hakkı), s. 261-263; **Erlüle** (Çocuk İle Kişisel İlişki), s. 217, 218; **Çelikel**, s. 80, 81.

⁶⁰² Çocuk ile velayeti kendisine bırakılmamış ebeveyn arasındaki kişisel ilişki yüz yüze kurulabileceği gibi telefon, kısa mesaj, e-posta, whatsapp ve benzeri çeşitli iletişim araçlarının kullanılması suretiyle de sağlanabilmektedir. Bu bağlamda taraflarca hazırlanacak protokolde söz konusu hususa ilişkin olarak da birtakım belirlemeler yapılması icap etmektedir. Aynı yönde bkz. **Erlüle** (Çocuğu Ziyaret Hakkı), s. 263, 264; **Serdar** (Kişisel İlişki Kurma), s. 760; **Erlüle** (Çocuk İle Kişisel İlişki), s. 226-228; **Çelikel**, s. 81.

⁶⁰³ **Asan**, s. 102; Yargıtay 2. HD., T. 01.04.2013, E. 2012/23357, K. 2013/8945 “*Türk Medeni Kanunu’nun 166/3. maddesinde yer alan anlaşmalı boşanma halinde tarafların mutabık kaldıkları ve anlaştıkları her konuda edayı sağlayıcı ve infazda duraksamaya yol açmayacak şekilde, ayı, günü ve saati belli olacak şekilde somut kişisel ilişki düzenlenmelidir. Taraflarca kabul edilen düzenleme, hâkim tarafından uygun bulunmaz ise, hâkim, tarafların ve çocukların menfaatlerini göz önünde tutarak bu anlaşmada gerekli gördüğü değişiklikleri yapabilir. Ne var ki bu değişikliklerin taraflarca kabulü gerekir. Protokolde kabul edilen kişisel ilişki çocukların menfaatine uygun olmadığı gibi infazı mümkün olmayan bir karardır. Mahkeme ilamının 3. bendinde yaz tatilinde düzenlenen kişisel ilişkinin başlangıç ve bitiş saatleri de belirtilmemiştir.*” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 10.03.2024); **Zehir**, s. 18; **Özdemir**, s. 162, 163; **Atmaca Ülkü**, s. 79-87; **Çelikel**, s. 87; Yargıtay 2. HD., T. 19.01.2016, E. 2015/11165, K. 2016/925 “*...Velayetleri davacı anneye bırakılan müsterek çocuklar ile davalı baba arasında her ayın ilk hafta sonu kurulan kişisel ilişki babalık duygusunun tatminini sağlamaktan uzak olduğu gibi, yarıyıl tatili, dini bayramlar ve her yıl 1 Temmuz-10 Ağustos tarihleri arasında kurulan kişisel ilişkide başlayış ve bitiş saatlerinin gösterilmemesi infazda tereddüt yaratacak niteliktedir. O halde, müsterek çocuk ile davalı baba arasında her ayın belirli hafta sonları (1-3 veya 2-4 gibi) yatılı olacak şekilde ve yarıyıl tatili, dini bayramlar ve yaz tatilinde görüş günlerinin başlangıç ve bitiş saati gösterilerek kişisel ilişki düzenlemek üzere hükmün bozulmasına karar vermek gerekmektedir...*” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 11.03.2024).

kullanması suretiyle müdahalesini gerektirecek durumlara örnek verilebilecektir.⁶⁰⁴ Somut olayda yukarıda bahsi geçen örnekte olduğu gibi bir durumla karşılaşılması halinde hakim, taraflardan çocuğun menfaatini gözeterek ve hakkaniyete uygun düşecek biçimde yeni bir düzenleme yapmalarını isteyecektir. Taraflar yeni bir düzenleme üzerinde anlaşma sağlayamazlarsa hakim bu kez de kendisi protokolde değişikliğe giderek yeni düzenlemeyi tarafların onayına sunacaktır. Protokol üzerinde hakim tarafından yapılan değişikliğin eşlerce kabulü halinde yeni düzenleme uygulamaya konulacaktır. Eşlerce yeni düzenlemenin kabul edilmemesi halinde ise anlaşmalı boşanmaya ilişkin kanunda belirtilen zorunlu unsurlardan birinin sağlanamamış olması sebebiyle hakim tarafından haklarında anlaşmalı boşanma hükmü kurulamayacak olup şartları oluşmuşsa dava TMK 166/1-2 kapsamında çekişmeli boşanma davasına dönüşecektir.⁶⁰⁵

iii. İştirak Nafakası

İştirak nafakası, eşler arasında boşanmanın gerçekleşmesinin ardından velayet kendisine bırakılmayan eşin, ortak çocuğun bakım ve eğitim giderlerine kendi ekonomik gücü oranında katkı sağlaması yönündeki sorumluluğunun devamı gereği TMK 182/3 çerçevesinde getirilmiş bir kanuni düzenlemedir. Nitekim kanun koyucu tarafından ilgili hükümde “*Velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorunda olduğu*” düzenlemesine yer verilmiştir (TMK 182/3, c.2).⁶⁰⁶

⁶⁰⁴ **Erlüle** (Çocuğu Ziyaret Hakkı), s. 278, 279; **Sargın**, s. 377; **Erlüle** (Çocuk İle Kişisel İlişki), s. 223-232; Yargıtay 2. HD., T. 24.01.2011, E. 2009/21712, K. 2011/759 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 11.03.2024); Yargıtay 2. HD., T. 07.02.2005, E. 2005/472, K. 2005/1404 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 12.03.2024); Yargıtay 2. HD., T. 12.11.2013, E. 2013/6931, K. 2013/26014 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 13.03.2024); Yargıtay 2. HD., T. 06.03.2012, E. 2012/3651, K. 2012/4894 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 14.03.2024); **Çelikel**, s. 85; Yargıtay 2. HD., T. 29.01.2004, E. 2004/229, K. 2004/1132 “...Baba ile yalnız dini bayramların birinci günü üç saat kişisel ilişki kurulması yeterli olmadığı gibi, bu ilişkinin anne yanında tesisi de doğru bulunmamıştır.” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 15.03.2024).

⁶⁰⁵ **Öztaş**, s. 695; **Asan**, s. 124, 125; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 54; **Keskin**, s. 26; **Tekin**, s. 68-76; **Zehir**, s. 41-43; **Özdemir**, s. 159; **Seçer**, s. 271; Yargıtay 2. HD., T. 09.05.2016, E. 2015/17609, K. 2016/9479 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 12.03.2024); **Uçar Toksöz**, s. 57.

⁶⁰⁶ TMK 182/3 (www.mevzuat.gov.tr); **Abik**, s. 32; **Çelikel**, s. 94, 95; **Zehir**, s. 44; **Tekin**, s. 75; **Bozdağ**, s. 63 vd.; **Asan**, s. 103; **Atmaca Ülkü**, s. 89; **Sümer Turğut**, s. 40, 41; Yargıtay 3. HD., T. 14.10.2003, E. 2003/12252, K. 2003/12220 “... Davalının tespit edilen ekonomik durumu sadece nafakanın miktarını tayinde rol oynar. Böylece hâkim, tarafların sosyal ve ekonomik durumlarını, küçüğün yaş, eğitim ve bakım giderlerini (TMK m.330) dikkate alarak ‘hakkaniyet’ ölçüsünde nafaka tayin etmelidir...” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 12.03.2024); Yargıtay 2. HD., T. 03.03.2004, E. 2004/1686, K. 2004/2636 “...Velayetin kullanılması kendisine verilmeyen eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır. (TMK. md. 182) Velayetleri anneye verilen tarafların ortak çocukları

İştirak nafakası, boşanma sonrası ergin olmayan ortak çocuğun bakım ve eğitim giderlerinin karşılanması maksadıyla velayet kendisine bırakılmayan eş tarafından ödenecek miktar olup ödenme zamanı boşanmanın kesinleşmesiyle başlar ve kural olarak çocuk ergin oluncaya kadar devam eder (TMK 328/1).⁶⁰⁷ Çocuk ergin olmasına rağmen eğitim hayatı henüz tamamlanmamışsa eğitim hayatı bitene kadar da yine çocuk için ilgili nafaka ödenmeye devam edecektir (TMK 328/2).⁶⁰⁸

Anlaşmalı boşanma protokolü kapsamında eşlerce iştirak nafakasına ilişkin bir düzenleme yapılarak mahkemeye sunulması mecburidir, zira ilgili düzenleme anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için gereken zorunlu unsurlardan birini teşkil etmektedir. Eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde yer alacak iştirak nafakasına ilişkin hususlar protokolün uygulanması aşamasında herhangi bir soruna yahut anlaşmazlığa sebebiyet vermeyecek nitelikte hazırlanmalıdır. Bir diğer deyişle eşler, iştirak nafakasına ilişkin belirlemeleri protokol içerisinde net bir biçimde ortaya koymuş olmalıdırlar. Bu bağlamda gerek iştirak nafakasının miktarı gerekse ödeme dönemi protokolde açıkça ifade edilmelidir.⁶⁰⁹ Bunun yanı sıra eşler ödeme dönemi bazında gerçekleşecek artış miktarlarına ilişkin olarak da protokol içerisine hüküm ekleyebilirler. Ancak elbette bu durumda herhangi bir kargaşaya yol açılmaması adına eşlerce hazırlanacak protokolde, iştirak nafakasında yaşanacak artışın hangi ödeme döneminden itibaren başlayacağına ilişkin tam bir tarih belirlemesi yapılması

1987 doğumlu Büşra ile 1996 doğumlu Bahattin için iştirak nafakasına hükmedilmesi gerekirken, verilmemesi usul ve yasaya aykırıdır...” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 13.03.2024).

⁶⁰⁷ TMK 328/1 (www.mevzuat.gov.tr); **Asan**, s. 103; **Öztan**, s. 1050; **Abik**, s. 32; **Çelikel**, s. 17; Yargıtay 2. HD., T. 04.12.2015, E. 2014/13787, K. 2014/24735 “*Tarafların müşterek çocuğu 16.10.1995 doğumlu O., 16.10.2013 tarihinde ergin olduğu halde, lehine ergin olduğu tarihten sonra tedbir ve iştirak nafakasına hükmedilmesi doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir.*” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 12.03.2024); Yargıtay 2. HD., T. 24.03.2014, E. 2014/5339, K. 2014/6717 “*Boşanma hükmünün kesinleştiği tarihten itibaren iştirak nafakasına hükmedilmesi gerekirken yazılı şekilde, karar tarihinden itibaren hükmedilmesi usul ve yasaya aykırıdır.*” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 13.03.2024); **Zehir**, s. 19-39; **Özdemir**, s. 152, 153; **Şanver**, s. 126; **Atmaca Ülkü**, s. 89; **Yücel**, s. 250; **Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal**, s. 364.

⁶⁰⁸ TMK 328/2 (www.mevzuat.gov.tr); **Alper Uyumaz ve Kemal Erdoğan**, Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 1, Y. 2015, s. 156, 157; **Çelikel**, s. 17; **Yücel**, s. 250; Çocuk, bakıma muhtaç olması durumunda ergin olduktan sonra da nafaka isteyebilecektir ancak söz konusu durumda talep edebileceği nafaka artık iştirak nafakası değil yardım nafakası olacaktır. İlgili husus hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz. **Ali İhsan Özügür**, Türk Medeni Kanununun Yeni Düzenlemelerine Göre Gerekeçli-Açıklamalı-İçtihatlı Nafaka Hukuku Kanunlar-Milletlerarası Sözleşmeler-Yönetmelikler, Seçkin Yayınları, Genişletilmiş Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara, 2004, (Nafaka), s. 509.

⁶⁰⁹ **Asan**, s. 104; **Çelikel**, s. 95; Burada ayrıca belirtilmelidir ki iştirak nafakasının miktarına protokol içerisinde tam olarak yer verilebileceği gibi ilgili miktarın objektif kriterlere göre belirlenebilir şekilde ifade edilmesi de mümkündür. Her iki durumda da protokol hukuken geçerli kabul edilerek hakim tarafından onaylanabilecektir. Aynı yönde bkz. **Atmaca Ülkü**, s. 90.

gerekmektedir.⁶¹⁰

İştirak nafakası, velayet kendisine verilmeyen eş tarafından ödenmesi gerekli bir miktar parayı kapsar. Eşlerce protokol kapsamında ilgili miktarın Türk lirası cinsinden ödeneceği kararlaştırılabileceği gibi yabancı para cinsinden ödenmesi yönünde de bir belirleme yapılabilir.⁶¹¹

İştirak nafakası, Türk Medeni Kanununun “*Nafaka Miktarının Takdiri*” kenar başlıklı 330. maddesinin ikinci fıkrasında belirtildiği haliyle “*her ay peşin olarak*” bir diğer deyişle irat biçiminde (parça parça) ödenir (TMK 330/2).⁶¹² İştirak nafakasının velayet kendisine verilmeyen eş tarafından tek seferde ve toptan şekilde ödenmesine ilişkin ise bir kanuni düzenleme bulunmadığından eşlerce anlaşmalı boşanma protokolünde ödenmesi kararlaştırılan iştirak nafakasının ödeme biçiminin toptan olacağının belirlenmesinin de bu bağlamda uygun düşmeyeceği kabul edilmektedir.⁶¹³

Eşler tarafından hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde yer verilecek iştirak nafakasına ilişkin düzenlemelerin yukarıda ifade edilen şartlara uygun nitelik arz etmediği hallerde ilgili protokolün hakim tarafından onaylanması mümkün olmayacaktır. Hakim, eşlerden iştirak nafakasına ilişkin gerekli koşulları içeren yeni bir boşanma protokolü hazırlamalarını isteyecektir. Eşlerce protokol üzerinde yeni bir düzenlemenin yapılmaması halinde, iştirak nafakası hususu kamu düzenini ilgilendirir nitelikte bir konu olduğundan, söz konusu durumda ilgili protokolün içeriğinde yer alan nafaka miktarı ile nafakanın artış oranlarına ilişkin hususların hakim tarafından resen değişikliğe uğratarak eşlerin onayına sunulması gereği doğacaktır.⁶¹⁴ Tarafların, hakim tarafından üzerinde değişikliğe gidilerek hazırlanmış yeni protokolü onaylamaları halinde ilgili protokol geçerli kabul edilerek onaylanacak ve uygulamaya konulacaktır. Aksi takdirde, tarafların geçerli bir protokol üzerinde anlaşma sağlayamadıkları kabul edilecek olup haklarında anlaşmalı boşanma yönünde karar verilemeyecek, şartları

⁶¹⁰ Nitekim Yargıtay tarafından verilmiş 2019 tarihli bir kararda da bu hususa değinilmiştir. İlgili karar için ayrıca bkz. Yargıtay 2. HD., T. 05.02.2019, E. 2018/2423, K. 2019/557 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 13.03.2024); Çelikel, s. 95.

⁶¹¹ Çelikel, s. 95; Asan, s. 104, 105.

⁶¹² TMK 330/2 (www.mevzuat.gov.tr); Çelikel, s. 99, 100.

⁶¹³ Ebru Ceylan, İştirak Nafakasının Belirlenmesiyle İlgili Seçilmiş Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi, TBB Dergisi, S. 133, Y. 2017, (İştirak Nafakası), s. 311; Aksi yönde bkz. Asan, s. 105; Öztan, s. 1051.

⁶¹⁴ Köseoğlu ve Kocağa, s. 236; Asan, s. 104-110; İçöz Demirel ve Kömür, s. 115; Öztan, s. 1051; Özdemir, s. 152, 153; Tekin, s. 68; Zehir, s. 19-38; Şanver, s. 135; Atmaca Ülkü, s. 90-92.

oluşmuşsa ilgili dava çekişmeli boşanmaya dönüşecektir.⁶¹⁵

3. Anlaşmalı Boşanma Protokolünün İhtiyari İçeriği

Anlaşmalı boşanmayı talep eden eşlerce hazırlanacak boşanma protokolünde, kanun gereği yer alması zorunlu bulunan mali konular ile çocukların durumuna ilişkin konuların yanı sıra protokolde bulunması mecburi olmayan çeşitli hususlara da yine protokol içerisinde yer verilmesi mümkündür. Bu noktada kanun koyucu tarafından getirilmiş bir sınırlama yahut kısıtlama bulunmamaktadır. Bir diğer deyişle eşler, kanunda öngörülen boşanma protokolünün zorunlu içeriğine ilişkin hususlara muhakkak, asgari düzeyde de olsa yer verdikten sonra kanun koyucu tarafından protokolde düzenlenmesi zorunlu kılınmamış başkaca konular hakkında da kendi istekleri doğrultusunda birtakım düzenlemeler getirebilirler. Bu bağlamda örneğin eşler, boşanma protokolü içerisinde aile konutuna, kadının soyadına, ziynet eşyaları ile ev eşyalarının nasıl paylaşılacağına, mehir alacağına, yargılama giderleriyle mal rejiminin tasfiyesine, çocuğun üçüncü kişilerle kişisel ilişki kurmasına ilişkin konularda çeşitli düzenlemeler getirebilirler.⁶¹⁶

Eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde boşanma öncesinde aile olarak bir arada yaşanan ortak konutun, diğer bir ifadeyle aile konutunun, eşlerden birine bırakılacağı yönünde düzenleme getirilmesi mümkündür. Söz konusu düzenleme, elbette aksi yönde olması da mümkündür ancak çoğunlukla aile konutu olarak kullanılan evin kadın eşi bırakılması yönündedir, nitekim ilgili düzenlemeyle amaçlanan özellikle ortak çocuğun bulunduğu ve ortak çocuğun anneye kalmasına karar verildiği hallerde çocuğun menfaati gereği kadın eş ile çocuğun boşanma öncesindeki düzenlerinin bozulmadan aynen korunmasıdır.⁶¹⁷

Anlaşmalı boşanma protokolü kapsamında eşlerce, kadın eşin boşanma sonrası soyadına ilişkin olarak da bir düzenleme getirilebilmesi mümkündür. Taraflar, çeşitli sebeplerle⁶¹⁸ kadın eşin boşanma sonrasında erkek eşin soyadını kullanmaya devam

⁶¹⁵ İçöz Demirel ve Kömür, s. 54; Öztan, s. 695; Keskin, s. 26; Asan, s. 124, 125; Tekin, s. 68; Yargıç, s. 36, 37; Zehir, s. 38, 39; Uçar Toksöz, s. 57.

⁶¹⁶ Hatemi ve Serozan, s. 260; Seçer, s. 275, 276; Asan, s. 106; İçöz Demirel ve Kömür, s. 122; Yücel, s. 244, 245; Yılmaz Bilgin, s. 69; Demirbaş, s. 564; Oktay Özdemir, s. 41, 42; Tekin, s. 69-74; İpek, s. 113; Öztürk, s. 106; İpek, s. 113; Özdemir, s. 167-169; Yargıç, s. 37-40; Kırbaş, s. 59; Atmaca Ülkü, s. 112, 113; Uçar Toksöz, s. 58; Koyuncu Aktaş, s. 765; Sümer Turgut, s. 28, 29.

⁶¹⁷ Özdemir, s. 170.

⁶¹⁸ Bu sebeplerin en başta gelenlerinden biri kadın eşin, erkeğin soyadını kullandığı süreç içerisinde

etmesi yönünde bir anlaşmaya varabilir ve ilgili düzenlemeyi boşanma protokolüne dahil edebilirler. Nitekim TMK 173/2 çerçevesinde kadının, menfaatinin gerektirdiği hallerde boşandığı eşinin soyadını kullanmaya devam edebilmesinin söz konusu olduğu düzenleme altına alınmıştır.⁶¹⁹ Bu konuda kanun koyucu tarafından getirilmiş bir yasaklama bulunmamakla birlikte yalnızca ilgili durumun erkek eşe bir zarar vermemesi koşulu aranmıştır (TMK 173/2).⁶²⁰

Eşlerin anlaşmalı boşanma protokolüyle ziynet eşyaları ile ev eşyalarının nasıl paylaşılacağını da düzenleme altına alabilmeleri mümkündür. Ziynet eşyaları, çeyrek, yarım veya tam altın olabileceği gibi bunun yanı sıra genellikle altın veya gümüş gibi kıymetli madenlerden yapılmış, maddi değere sahip ve çoğunlukla küpe, kolye, bileklik, bilezik, kol saati şeklinde takı yahut süs eşyası olarak da kullanılabilen eşyalar ile birlikte düğün merasimi sebebiyle eşlere takılan paradan oluşmaktadır.⁶²¹ Güncel Yargıtay uygulamasına göre ziynet eşyalarından düğün sırasında kadın eşe takılanlar ile kadın eşin kullanımına özgü olanlar (bilezik, yüzük, kolye, küpe gibi) kadın eşe; erkek

toplumda tanınmış bir kişilik haline gelmesinin ardından boşanmayla birlikte gerçekleşecek soyadı değişikliğinin kendisi açısından ciddi sakıncalar meydana getirebilecek olmasıdır. Bu bağlamda özellikle sanat camiasında yahut akademik çevrede bilinir hale gelmiş kadınlar bakımından boşanmayla gerçekleşecek soyadı değişikliği son derece sıkıntılı durumlara yol açabilecektir. Bu nedenle de kadının söz konusu durumdan zarar görmemesi amacıyla eşler protokol kapsamında kadın eşin boşanma sonrası erkeğin soyadını kullanmaya devam edeceğine ilişkin bir düzenleme getirebilirler. Yine benzer şekilde velayeti kadın eşe bırakılmış bir ortak çocuğun varlığı halinde çocuk ile velayeti altında bulunduğu ebeveyni (annesi) arasında soyadı farklılığının bulunmasının çocuğun menfaatine aykırı düşeceği hallerde eşlerce yapılacak anlaşmalı boşanma protokolünde kadın eşin boşanma sonrasında da erkeğin soyadını kullanmaya devam edebileceğine ilişkin düzenlemeler getirilmesi mümkündür. Bu bağlamda örneğin çocuğun, annesiyle farklı soyadı taşımasından kaynaklı olarak okul hayatı içerisinde arkadaşları tarafından dışlanmak ve ötekileştirilmek suretiye zorbalanmasının söz konusu olabileceği durumlarda eşler, bahsi geçen farklılığın oluşmaması için yapacakları anlaşmalı boşanma protokolüyle kadın eşin boşanma sonrasında da erkeğin soyadını kullanmaya devam edebileceğine ilişkin düzenleme yapabilirler. Bkz. **Atmaca Ülkü**, s. 188.

⁶¹⁹ TMK 173/2 hükmüne göre, “Kadının, boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceği ispatlanırsa, istemi üzerine hakim, kocasının soyadını taşımasına izin verir.” (www.mevzuat.gov.tr); **Hatemi ve Kalkan Oğuztürk**, s. 129; **Uyumaz ve Erdoğan**, s. 149.

⁶²⁰ TMK 173/2 (www.mevzuat.gov.tr); **Seçer**, s. 276; **Hatemi ve Serozan**, s. 260; **Asan**, s. 106; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 122; **Yücel**, s. 244; **Yılmaz Bilgin**, s. 69; **Demirbaş**, s. 564; **Atmaca Ülkü**, s. 188; **Oktay Özdemir**, s. 41, 42; **Tekin**, s. 70; **Yargıç**, s. 37, 38; **Hatemi ve Kalkan Oğuztürk**, s. 129; Yargıtay 2. HD., T. 14.11.2013, E. 2013/6259, K. 2013/26355 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 14.03.2024); **Uyumaz ve Erdoğan**, s. 149.

⁶²¹ **Ejder Yılmaz**, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, 10. Baskı, Ankara, 2011, s. 1529; **Mehmet Şerif Sağiroğlu**, Ziynet Davaları, Legal Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2013, s. 3; **Emrah Kulaklı**, Ziynet Eşyasına İlişkin Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. XXV, S. 1, Haziran 2019, s. 263-269; Yargıtay 3. HD., T. 13.03.2018, E. 2016/13773, K. 2018/2416 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 14.03.2024); Yargıtay 3. HD., T. 02.10.2017, E. 2017/13340, K. 2017/13119 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 15.03.2024); **Mehmet Akçaal**, Düğünde Takılan Ziynet Eşyasının İadesi, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIV, S. 2, Ekim 2019, s. 267, 268; **Vildan Peksöz**, Ziynet Eşyalarının İadesi Davasında İspat Yükü, İstanbul Hukuk Mecmuası, C. LXXIX, S. 1, 2021, s. 196.

eşe takılanlar ile erkek eşin kullanımına özgü olanlar (saat, altın, para gibi) erkek eşe aittir. Ancak elbette eşlerce düzenlenecek bir anlaşmalı boşanma protokolüyle güncel Yargıtay uygulamasından farklı yönde bir belirleme yapılabilir. Bu bağlamda eşler, anlaşmalı boşanma protokolüne ekleyecekleri hükümlerle ziynet eşyalarının tamamıyla erkek eşe yahut kadın eşe ait olmasını veya eşler arasında belirli oranlarda (yarı yarıya olacak şekilde ya da farklı bir oran belirlemek suretiyle) paylaşılmasını kararlaştırabilirler. Benzer şekilde evlerde çeşitli ihtiyaçları karşılamak amacıyla kullanılan buzdolabı, çamaşır makinesi, bulaşık makinesi gibi beyaz eşyalar ile koltuk, kanepeler, masa, sandalye, dolap gibi mobilyalar, mutfak gereçleri, halı ve perdeler ile yatak, baza, avizeler dahil evde kullanılabilen tüm eşyaların paylaşımı hususunda da tıpkı ziynet eşyalarının paylaşımında olduğu gibi eşlerce ortak bir karara varılması mümkündür. Bu kapsamda eşler hazırlayacakları protokol aracılığıyla ev eşyalarının eşlerden birine bırakılmasına veya belirli eşyaların belirli bir eşe verilmesine yahut tüm eşyaların eşler arasında eşit biçimde paylaştırılmasına karar verebilirler.⁶²²

Eşlerce düzenlenecek anlaşmalı boşanma protokolü kapsamında mehir alacağına ilişkin belirleme yapılması da söz konusu olabilmektedir. Mehir, temel olarak İslam Hukukunun bir parçası olup Medeni Hukukumuz içerisinde düzenleme altına alınmamış bir husustur ancak toplumumuzda bir gelenek olarak halen dini nikahın gerçekleşmesi sırasında taraflar arasında yapılan mehir belirlemesi uygulaması devam ettirilmektedir. Mehir, maddi bir değeri olan ve dini akit esnasında erkek eş tarafından kadın eşe evlilik süresince veya boşanmanın söz konusu olması halinde verileceği taahhüdünde bulunulan bir miktar parayı, malı yahut mücevher gibi birtakım değerli eşyayı veya ekonomik değere sahip olan herhangi bir şeyi kapsamaktadır.⁶²³ Eşler, anlaşmalı boşanmaya karar vermeleri halinde yapacakları boşanma protokolü içerisinde mehir alacağının ödenme zamanı ve ödeme türüne ilişkin olarak da çeşitli düzenlemeler getirebilirler, nitekim mehir alacağı da anlaşmalı boşanma protokolünün ihtiyari

⁶²² Seçer, s. 276; Asan, s. 106; İçöz Demirel ve Kömür, s. 122; Yücel, s. 244; Yılmaz Bilgin, s. 69; Demirbaş, s. 564; Oktay Özdemir, s. 41, 42; Hatemi ve Serozan, s. 260.

⁶²³ Halil Cin, İslâm Hukukunda Mehir, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXIX, S. 1, 1972, s. 199; Ahmet Türkmen, Yargıtay'ın Bağışlama Yaklaşımı Çerçevesinde Mehir ve Mehrin Geri Alınması, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXII, S. 2, 2020, s. 543, 544; H. İbrahim Acar, Mehrin İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, S. 17, 2011, s. 368; Şükrü Şirin, İslâm Hukukunda Mehir Davaları, Marife Dinî Araştırmalar Dergisi, C. XV, S. 2, Kış 2015, s. 299; Ayşe Nur Kılınç ve Ahmet Kılınç, Mehrin Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliği, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. X, S. 1, 2019, s. 105; Jülide Akyüz, Evlenme Sözleşmesinin Önemli Bir Ögesi Olan Mehir Hakkında Bazı Düşünceler, Tarih Araştırmaları Dergisi, C. XXIV, S. 37, 2005, s. 215.

içeriğine dahil edilebilecek bir husustur.⁶²⁴

Eşlerin, hazırlayacakları boşanma protokolüyle anlaşmalı boşanma davasının açılması ve yürütülmesi sürecinde ortaya çıkabilecek yargılama masraf ve giderlerinin ödenmesi hususuna ilişkin olarak çeşitli düzenlemeler getirebilmeleri de mümkün kılınmıştır. Bu bağlamda, hazırlanan protokol kapsamında eşler, yargılama masraf ve giderlerinin eşlerden birinin üzerine bırakıldığını kararlaştırabilecekleri gibi ilgili masraf ve gider kalemlerinin belirli oranlarla eşler arasında pay edilmesine yahut ortaya çıkabilecek tüm giderlerin her iki eş tarafından eşit bir biçimde paylaşılarak karşılanmasına yönelik düzenlemeler de getirebilirler.⁶²⁵

Anlaşmalı boşanma protokolünde eşlerce, protokolün (öğretideki ağırlıklı görüşe göre) ihtiyari içeriğini⁶²⁶ oluşturan unsurlardan biri olan mal rejiminin tasfiyesine ilişkin belirlemeler de yapılabilmektedir. Mal rejiminin tasfiyesi, evlilik birliğinin devam ettiği süre boyunca eşlerin karşılığını vermek suretiyle (örneğin bağış veya miras kalması durumları hariç olmak üzere) elde ettikleri ortak malvarlığı değerlerini evliliğin boşanma yoluyla sona ermesi halinde aralarında nasıl paylaşacaklarına ilişkin kuralları içerir.⁶²⁷ Eşler, protokol aracılığıyla mal rejiminin tasfiyesine yönelik diledikleri düzenlemeleri getirebilirler, bu bağlamda örneğin, evlilik boyunca elde ettikleri taşınır

⁶²⁴ **Hatemi ve Serozan**, s. 260; **Yılmaz Bilgin**, s. 69; **Demirbaş**, s. 564; **Oktay Özdemir**, s. 41, 42; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 122; **Yücel**, s. 244; **Seçer**, s. 276; **Asan**, s. 106; **Zehir**, s. 75-77.

⁶²⁵ **Yücel**, s. 244; **Yılmaz Bilgin**, s. 69; **Demirbaş**, s. 564; **Oktay Özdemir**, s. 41, 42; **Hatemi ve Serozan**, s. 260; **Seçer**, s. 276; **Asan**, s. 106; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 122; **Zehir**, s. 48; **Özdemir**, s. 167.

⁶²⁶ Konu hakkında Yargıtay da aynı yönde görüş bildirmekte olup mal rejiminin tasfiyesi konusunun yoksulluk nafakası ile maddi ve manevi tazminattan ayrı bir husus olduğunu, dolayısıyla da anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için protokolde yer alması zorunlu bir nokta olmanın dışında kalıp ancak protokolün ihtiyari içeriğinin bir bölümünü oluşturabileceğini ifade etmektedir. Konu hakkında güncel Yargıtay kararı örnekleri için bkz. Yargıtay H.G.K., T. 24.02.2010, E. 2010/2-96, K. 2010/106 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 15.03.2024); Yargıtay 8. HD., T. 12.04.2011, E. 2010/4983, K. 2011/2095 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 16.03.2024); **Asan**, s. 106, 107; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 124; **Özdemir**, s. 168; **Seçer**, s. 273, 274; **Tekin**, s. 73, 74; **Yargıç**, s. 39, 40; **Zehir**, s. 48; **Atmaca Ülkü**, s. 116; **Şükran Şıpka ve Ayça Özdoğan**, Yargı Kararları Işığında Soru ve Cevaplarla Eşler Arasındaki Malvarlığı Davaları, 2. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2017, s. 321; **Uyumaz ve Erdoğan**, s. 154; **Erdem**, s. 135; **Öncü**, s. 793 vd.; **Sargın**, s. 373; Ancak öğretide mal rejiminin tasfiyesinin protokolün zorunlu unsurlarından biri olduğunu savunan bir görüş de mevcuttur. İlgili görüş için ayrıca bkz. **Mehmet Beşir Acabey**, Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Tartışmalı Bazı Konular Hakkında Düşünceler, İzmir Barosu Dergisi, S. 2, Y. 73, Nisan 2009, s. 203; **Suat Sarı**, Evlilik Birliğinde Yasal Mal Rejimi Olarak Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi, 1. Baskı, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2007, (Mal Rejimi), s. 105; **Köseoğlu ve Kocaağa**, s. 112.

⁶²⁷ **Öztan**, s. 395, 396; **Mustafa Alper Gümüş**, Teoride ve Uygulamada Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008, s. 217; **Seda Gayretli Aydın ve Ali Said Yazıcı**, Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde İspat Karineleri, Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. I, S. 1, Eylül 2023, s. 3; **Yelda Yardımcı Çınar**, Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Terekenin Tasfiyesi ve Sağ Kalan Eşin Talepleri, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Mart 2022, s. 17.

ve taşınmazların hangi eşe bırakılacağı yahut eşler arasında hangi oranlarda ve nasıl paylaştırılacağı eşler tarafından hazırlanacak protokole eklenebilir. Ancak burada dikkat edilmelidir ki eşler, ilgili taşınır ve taşınmazların isimlerine protokol içerisinde teker teker açıkça yer vermeli, bahsi geçen malvarlığı değerlerinin tüm özelliklerini bildirmelidirler.⁶²⁸ Bu bağlamda protokolde düzenleme altına alınan bir taşınırın örneğin aracın söz konusu olduğu hallerde eşler araca ait plaka bilgisini ve aracın niteliklerini protokolde belirtmelidirler.⁶²⁹ Benzer şekilde protokolde düzenleme altına alınan bir taşınmazın örneğin evin, arsanın veya arazinin söz konusu olduğu hallerde eşler ilgili taşınmaza ait özellikleri, bu kapsamda taşınmazın ada, parsel numaralarını da protokole eklemelilerdir.⁶³⁰

Eşler, hazırlayacakları anlaşmalı boşanma protokolünde ortak çocuklarının ebeveynler dışında üçüncü kişilerle kuracakları kişisel ilişkilere yönelik olarak da çeşitli düzenlemeler yapabilirler. Yukarıda daha önce değinilen ortak çocuğun, velayet kendisine verilmeyen ebeveyni ile kuracağı kişisel ilişki hakkında protokole getirilecek düzenlemeler anlaşmalı boşanma protokolünün zorunlu içeriğini oluşturmaktayken burada söz konusu olan ortak çocuğun ebeveyn dışında üçüncü kişilerle kuracağı kişisel ilişkiye yönelik düzenlemeler ise protokolün ihtiyari içeriğini oluşturmaktadır.⁶³¹ Bir diğer deyişle, protokol kapsamında çocuk ile velayet kendisine verilmeyen ebeveyn arasında kişisel ilişki kurulmasına yönelik düzenlemelerin muhakkak surette protokolde yer alması gerekirken öte yandan çocuk ile üçüncü kişiler arasında kurulacak kişisel ilişkiye yönelik bir düzenlemenin protokolde yer alması ise mecburi tutulmamaktadır. Taraflarca ilgili husus üzerinde anlaşma sağlanamamış olsa dahi hakim elbette diğer zorunlu şartların tamamlanmış olması halinde eşler hakkında anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurabilecektir. Boşanma sonrası çocukla kişisel ilişki kurması hususunda eşlerce protokole getirilen düzenlemelerin kapsamında yer alabilecek kimseler ise (elbette talepleri halinde) temel olarak çocuğun ayrı yaşadığı kardeşleri,

⁶²⁸ **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 126; **Yusuf Uluç**, Mal Rejimleri ve Tasfiyesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 568; **Asan**, s. 107, 108; Yargıtay 8. HD., T. 20.09.2017, E. 2017/9765, K. 2017/11128 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 16.03.2024); **Tekin**, s. 74; Yargıtay 8. HD., T. 12.04.2011, E. 2010/4983, K. 2011/2095 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 17.03.2024); **Özdemir**, s. 168; **Öncü**, s. 828; **Yargıç**, s. 41; **Seçer**, s. 274, 275; Yargıtay 8. HD., T. 19.09.2013, E. 2013/827, K. 2013/12674 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 18.03.2024); Aksi yöndeki görüş için ayrıca bkz. **Şıpka ve Özdoğan**, s. 325.

⁶²⁹ **Özdemir**, s. 168; **Uluç**, s. 568; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 126; **Asan**, s. 107, 108; **Tekin**, s. 74.

⁶³⁰ **Uluç**, s. 568; **Asan**, s. 107, 108; **Tekin**, s. 74; **Özdemir**, s. 168; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 126.

⁶³¹ **Hatemi ve Serozan**, s. 260; **Seçer**, s. 276; **Yücel**, s. 244; **Demirbaş**, s. 564; **Asan**, s. 103-106; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 156; **Yılmaz Bilgin**, s. 69; **Atmaca Ülkü**, s. 88, 89; **Oktay Özdemir**, s. 41, 42.

anneannesi, babaannesi, dedesi, büyükbabası, varsa teyzeleri, halaları, dayıları, amcaları, yengeleri, kuzenleri ve diğer yakın sayılabilecek nitelikteki akrabaları ile yine yakın çevreden bazı kimselerdir.⁶³² Elbette bu sayede çocuğun, velayet kendisine verilmeyen ebeveyniyle beraber o ebeveynin çevresine de olan yakınlığını sürdürebilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Protokolün ihtiyari içeriği kapsamında eşlerin üçüncü kişi lehine kazandırmada bulunmayı düzenleme altına almaları da mümkündür ve söz konusu durumda bahsi geçen üçüncü kişi genellikle anlaşmalı boşanmayı talep eden eşlerin ortak çocuklarıdır.⁶³³ Bu bağlamda eşler, hazırlayacakları protokol ile velayet kendisine verilmeyen eşin örneğin sahip olduğu malvarlığı değerlerinin bir kısmının yahut tümünün mülkiyetinin ortak çocuklarına devredilmesini kararlaştırabilirler.⁶³⁴

IV. ANLAŞMALI BOŞANMA PROTOKOLÜNÜN HAKİM TARAFINDAN ONAYLANARAK UYGULANMASI (İCRASI)

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşebilmesi için kanunda aranan temel şartlardan biri TMK 166/3 çerçevesinde eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün hakim tarafından onaylanmasıdır. Anlaşmalı boşanmayı talep eden eşler boşanma protokolünün zorunlu içeriği üzerinde uzlaşa sağladıktan sonra oluşturmuş oldukları ilgili düzenlemeyi hakim onayına sunarlar. Hakim, protokolde eşlerce belirlenmiş şartları titizlikle inceledikten sonra protokolü, gerek eşlerin gerekse çocukların menfaatine uygun görürse onaylayarak taraflar hakkında anlaşmalı boşanma yönünde

⁶³² **Erlüle** (Çocuk İle Kişisel İlişki), s. 218-242; **Atmaca Ülkü**, s. 112-124; **Öztan**, s. 794; **Çelikel**, s. 87, 88; **Kıraç Adır**, s. 415-432; **Serdar** (Kişisel İlişki Kurma), s. 755; Yargıtay 2. HD., T. 01.04.2003, E. 2003/1841, K. 2003/4624 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 18.03.2024); Yargıtay 2. HD., T. 24.03.2014, E. 2013/24829, K. 2014/6734 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 19.03.2024); TMK 325 hükmünden kanun koyucunun anlaşmalı boşanma protokolünde yapılacak düzenlemeyle çocukla kişisel ilişki kurması kararlaştırılabilecek kişilerin temel olarak eşlerin kan ve kayın hısımları olduğunu belirlediği görülmektedir. Ancak elbette ilgili kişiler kan ve kayın hısımlığıyla da sınırlandırılmamıştır. Nitekim kanun koyucu TMK 325 düzenlemesinde “...*çocuğun menfaatine uygun düştüğü ölçüde çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkı diğer kişilere, özellikle hısımlarına da tanınabilir.*” ibaresine yer vermiştir. İlgili hükümde yer alan “*özellikle*” ifadesinden de anlaşılmaktadır ki kanun koyucu başta kan ve kayın hısımları olmak üzere yine başkaca kişilerle çocuk arasında çocuğun menfaatine uygun düştüğü ölçüde kişisel ilişki kurulmasına da engel bir durumun söz konusu olmadığını dolaylı yoldan da olsa ifade etmiştir. Zira burada önem arz eden husus çocuğun menfaatinin gözetilmesinin asıl olduğudur. Çocuğun menfaatine aykırı düşmedikçe bu ve benzeri düzenlemeler eşlerce anlaşmalı boşanma protokolüne eklenebilecek olup hakim tarafından da gerekli inceleme ve denetimlerin yapılmasının ardından onaylanarak uygulamaya konulabilmektedir.

⁶³³ **Demirbaş**, s. 591; **Atmaca Ülkü**, s. 125.

⁶³⁴ **Atmaca Ülkü**, s. 125; **Demirbaş**, s. 591.

hüküm kurar ve ardından da ilgili protokolü hüküm fıkrasına ekler, bir diğer deyişle protokole ilişkin düzenlemelere karar sonucunda yer verir.⁶³⁵ Böylece hakimin onayıyla birlikte eşlerce düzenlenen anlaşmalı boşanma protokolü uygulamaya konulur. Ancak hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolünün her durumda hakimin onayından geçebilmesi söz konusu değildir. Hakim, yapacağı inceleme neticesinde ilgili protokolün adalete ve hakkaniyete uygun bir biçimde hazırlanmadığını, protokol kapsamında eşlerin ve varsa çocukların menfaatinin korunmadığını tespit ederse müdahalede bulunur ve ilgili protokolü onaylamaz.⁶³⁶ Hakimin onayından geçemeyen boşanma protokolü ise hüküm fıkrasına eklenmez ve uygulamaya konulamaz. Bu durumda hakim, protokole onay vermemesine sebep olan hususları taraflara bildirir ve onlardan yeni bir protokol hazırlayarak mahkemeye sunmaları yönünde talepte bulunur.⁶³⁷ Eşler, hakimin söz konusu talebine uyarak hakkaniyete uygun yeni bir protokol hazırlar ve mahkemeye sunarlarsa yeni oluşturulan düzenleme hakim tarafından tekrar incelenir ve uygun bulunursa onaylanarak uygulamaya konulur. Ancak eşler, hakimin söz konusu talebine uymaz ve hakkaniyete uygun yeni bir protokol üzerinde anlaşmaya varamazlarsa bu kez hakim, TMK 166/3 çerçevesinde kendisine verilen yetkiyi kullanarak ilgili protokol üzerinde resen gerekli gördüğü değişiklikleri yapar, ardından da ilgili protokolü eşlerin kabulüne sunar (TMK 166/3).⁶³⁸ Protokol üzerinde hakim tarafından yapılan ilgili değişikliklerin eşlerce de kabulü halinde taraflar hakkında anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulur ve hakim, üzerinde değişiklik yapmak suretiyle eşlerin kabulüne sunduğu (elbette eşlerce de kabul edilmiş olan) yeni protokolü hüküm fıkrasına ekleyerek uygulamaya koyar.⁶³⁹

⁶³⁵ Öztan, s. 695; Elçin Grassinger, s. 237, 238; Asan, s. 112-119; Tuncer Kazancı, s. 417; İçöz Demirel ve Kömür, s. 165-194; Demirbaş, s. 573-575; Atmaca Ülkü, s. 185-188; Öncü, s. 818; Yargıç, s. 41; Yargıtay 2. HD., T. 29.11.2010; E. 2009/17648, K. 2010/19842 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 20.03.2024); Seçer, s. 265-282; Yücel, s. 245; Sargın, s. 372; Oğuzman ve Dural, s. 129; Ergün, s. 100; Zehir, s. 24; Koyuncu Aktaş, s. 767; Sümer Turğut, s. 48.

⁶³⁶ Asan, s. 113-124; Yılmaz Bilgin, s. 82, 83; Nomer, s. 585; İçöz Demirel ve Kömür, s. 53; Atmaca Ülkü, s. 160.

⁶³⁷ Seçer, s. 279; Nomer, s. 585; İçöz Demirel ve Kömür, s. 53; Asan, s. 112, 113.

⁶³⁸ TMK 166/3 (www.mevzuat.gov.tr); Akıntürk, s. 261; Öztan, s. 692-695; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Hatemi ve Serozan, s. 238; Kandil, s. 41; Keskin, s. 25; Kılıçoğlu, s. 113; Dural, Ögüz ve Gümüş, s. 126, 127; Hatemi, s. 127; Yeğin, s. 246; Güneşlioğlu, s. 18; Tutumlu, s. 237, 238; Ersöz, s. 244; Oğuzman ve Dural, s. 129; Özden, s. 102; Gençcan, s. 1209-1212; Erdem, s. 136, 137; Tekinay, s. 194, 195; Akıntürk ve Ateş Karaman, s. 271; Yılmaz Bilgin, s. 64; Şanlı Yalın, s. 40; Tekin, s. 85, 86; Seçer, s. 278; Yargıç, s. 43, 44; Çınar Mutlu, s. 66; Özkan, s. 520; Öztürk, s. 104, 105; Atmaca Ülkü, s. 75; Uçar Toksöz, s. 56; Basım, s. 528; Sargın, s. 353-376; Oktay Özdemir, s. 38; Koyuncu Aktaş, s. 770-772; Asan, s. 124; Nomer, s. 585; Zehir, s. 31; İçöz Demirel ve Kömür, s. 53.

⁶³⁹ Gençcan, s. 1209-1211; Kılıçoğlu, s. 113; Erdem, s. 137; Köprülü ve Kaneti, s. 175; Hatemi ve Serozan, s. 238; Öztan, s. 694; Tekinay, s. 194, 195; Öztürk, s. 105; Saleh, s. 92; Şanlı Yalın, s. 40-42;

Hakim tarafından onaylanarak uygulamaya konulacak olan anlaşmalı boşanma protokolünün içeriği ve özelliklerinin, tarafların karşılıklı hak ve yükümlülüklerinde herhangi bir belirsizliğe sebebiyet vermeyecek biçimde, şarta bağlı olmaksızın, açık, anlaşılır, kolay icra edilebilir nitelikte oluşturulmuş ve aynı niteliklerle hükme eklenmiş olması gerekmektedir.⁶⁴⁰ Bu bağlamda hakim, anlaşmalı boşanma yönünde karar verirken ve ilgili protokolü onaylayıp hüküm sonucuna eklemek suretiyle uygulamaya koyarken bu hususa da ayrıca dikkat etmelidir. Tüm bunların yanı sıra hakim, protokolü onaylayıp uygulamaya koyduktan ve elbette eşler hakkında anlaşmalı boşanmaya hükmettikten sonra onaylamış olduğu ilgili protokolü muhakkak içerisinde yer alan düzenlemelerle birlikte ayrıntılarıyla hem kısa kararda hem de gerekçeli karar sonucunda teker teker belirtmelidir, bir başka deyişle hakimin, yalnızca protokole göndermelerde bulunmak suretiyle anlaşmalı boşanmaya karar vermesi (her ne kadar uygulamada sıklıkla karşılaşılan bir durum olsa da) bizim kanaatimizce de yeterli kabul edilemeyeceği gibi aynı zamanda doğru da değildir.⁶⁴¹

Tekin, s. 85, 86; **Çınar Mutlu**, s. 67; **Yargıç**, s. 43; **Atmaca Ülkü**, s. 75; **Basım**, s. 528; **Yılmaz Bilgin**, s. 64-67; **Yeğin**, s. 246; **Uçar Toksöz**, s. 56; **Sargın**, s. 353-376; **Tutumlu**, s. 238; **Turhan**, s. 101. **Asan**, s. 113; **Seçer**, s. 265-278.

⁶⁴⁰ **Süha Tanrıver**, Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. XIX, S. 4, Aralık 1998, (Şarta Bağlı Hüküm), s. 50; **Asan**, s. 118, 119; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 165; **Sümer Turğut**, s. 48; **Öncü**, s. 818; **Demirbaş**, s. 573-575; **Atmaca Ülkü**, s. 185, 186; **Seçer**, s. 277-280; **Tekin**, s. 73-93; **Zehir**, s. 22-31; **Yücel**, s. 245; **Sargın**, s. 372; Yargıtay H.G.K., T. 18.04.2019, E. 2017/2643, K. 2019/484 “...Hemen belirtilmelidir ki, taraflarca yapılan ve hâkim tarafından onaylanan anlaşma hükümlerinin infazda sıkıntı doğurmaması için hüküm fıkrasında aynen yer alması gerekmektedir.” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 22.03.2024); **Ergün**, s. 100; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Esener**, s. 620.

⁶⁴¹ **Özge Uzun Kazmacı**, Anlaşmalı Boşanma Kararı ile Tescilsiz Kazanımda Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 206, Y. 2022, s. 112; **Asan**, s. 119-121; **Seçer**, s. 282; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 193; **Tuncer Kazancı**, s. 416; **Tekin**, s. 95, 96; **Demirbaş**, s. 570, 571; **Atmaca Ülkü**, s. 178-188; **Sümer Turğut**, s. 48, 49; Yargıtay 2. HD., T. 22.03.2006, E. 2006/19392, K. 2006/3947; Yargıtay 2. HD., T. 09.04.2002, E. 2001/4194, K. 2002/4994; **Yücel**, s. 245; **Zehir**, s. 22, 23; Öğretide tartışmalı olan bu husus bağlamında aksi yönde görüş bildiren Özdemir’e göre, “Taraflar arasında yapılan protokolün, icrayı mümkün kılacak şekilde açık ve anlaşılır olarak kısa kararda yer alması gerekir. Ancak eşler arasında yapılan protokolün, tarafların hak ve borçlarında herhangi bir tereddüt meydana getirmeyecek şekilde, gerekçeli kararın sonuç kısmında açıkça yer alması durumlarında, kısa kararda düzenlemeye yalnızca atıf yapılmış olması kararın infazına mani olmaz. Yine ayrıca gerekçeli kararın sonuç kısmında da eşler arasında yapılan düzenleme hükümlerine açık açık değinilmemiş, yalnızca onaylandığından bahisle anlaşmaya atıf yapılmış olunursa; bu durumlarda dahi, her ne kadar bir tereddüt meydana gelebilecek olsa bile, yapılan düzenlemenin mahkeme kararının bir parçası olduğunu kabul ederek anlaşmanın infazını mümkün görmek gerekmektedir.” **Özdemir**, s. 182.

V. ANLAŞMALI BOŞANMA PROTOKOLÜNE EŞLERCE UYULMAMASININ SONUÇLARI

Eşlerce hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolü, kanunda belirtilen şartları taşıması halinde hakim tarafından onaylanarak hüküm fıkrasına eklenir ve uygulamaya konulur.⁶⁴² İlgili protokolde yer alan düzenlemelere gerekçeli kararda aynen yer verilmesi gerekliliği neticesinde söz konusu düzenlemeler mahkeme ilamı niteliği kazanacak olup taraflar için bağlayıcı hale gelecektir.⁶⁴³ Bu nedenle de taraflar, haklarında verilen anlaşmalı boşanma kararının kesinleşmesinin ardından ortaklaşa düzenlemiş oldukları protokolde yer verdikleri hususlara uymak mecburiyetinde kalmaktadırlar.⁶⁴⁴ Ancak uygulamada bazen eşlerin ortak mutabakata varmak suretiyle hazırlamış olmalarına rağmen dava sonrası süreçte ilgili protokolden doğan sorumluluklarını yerine getirmedikleri görülebilmektedir. Söz konusu durumda protokolden kaynaklanan örneğin nafaka, maddi ve manevi tazminat gibi yükümlülüklerini yerine getirmeyen taraf, aleyhine yapılacak icra takibi yahut açılacak çeşitli davalar aracılığıyla ilgili yükümlülüklerini yerine getirmeye zorlanabilmektedir. Bu bağlamda, protokolde yer alan mali yükümlülüklerini yerine getirmeyen eş aleyhine alacaklı konumunda bulunan diğer eş tarafından icra takibi başlatılmak suretiyle borçlu eş borcunu ifaya zorlanabilir.⁶⁴⁵ Buna paralel, protokolden doğan mali sorumluluklarını yerine getirmeyen taraf aleyhine mevcut durumun koşullarına göre açılacak davalar ise temel olarak protokolün yerine getirilmesi için eda davası, karşı tarafın protokole aykırı davranışı sebebiyle doğan zararın tazmini için maddi ve manevi tazminat davası, alacağın tespiti davası ve menfi tespit davasıdır.⁶⁴⁶

⁶⁴² Yargıç, s. 41; Öztan, s. 695; Elçin Grassinger, s. 237, 238; Atmaca Ülkü, s. 185, 186; Asan, s. 112-119; Tuncer Kazancı, s. 417; İçöz Demirel ve Kömür, s. 165-194; Demirbaş, s. 573-575; Öncü, s. 818; Seçer, s. 265-278; Yücel, s. 245; Sargın, s. 372; Oğuzman ve Dural, s. 129; Ergün, s. 100; Zehir, s. 22-24; Koyuncu Aktaş, s. 767; Sümer Turğut, s. 48.

⁶⁴³ Demirbaş, s. 573; Tolga Akkaya, Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 259; Atmaca Ülkü, s. 185.

⁶⁴⁴ Akkaya, s. 259; Demirbaş, s. 573.

⁶⁴⁵ Özellikle nafakaya yönelik olarak kendisine karşı başlatılmış ve kesinleşmiş olan icra takibine rağmen ifada bulunmamakta ısrar eden borçlu eski eşi karşı 2004 Sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 344. maddesi çerçevesinde bir yaptırım uygulanması da mümkündür. "Nafakaya ilişkin kararlara uymayanların cezası" kenar başlıklı ilgili hükme göre, "Nafakaya ilişkin kararların gereğini yerine getirmeyen borçlunun, alacaklının şikâyeti üzerine, üç aya kadar tazyik hapsine karar verilir. Hapsin tatbikine başlandıktan sonra kararın gereği yerine getirilirse, borçlu tahliye edilir." İİK 344 (www.mevzuat.gov.tr).

⁶⁴⁶ HMK 105, 106 (www.mevzuat.gov.tr).

Protokol kapsamında eşlerce mal paylaşımına ilişkin olarak mal rejiminin tasfiyesini içeren düzenlemeler getirilmiş fakat dava sonrası eşlerden biri tarafından bu düzenlemelere aykırı hareket edilmiş olursa diğer eş tarafından mal paylaşımı davası da açılabilir. ⁶⁴⁷ Bunun yanı sıra somut olayın koşullarına göre, uygulamada daha çok “*tapu iptal ve tescil davası*” adıyla bilinen sicilin düzeltilmesi davası ile icra takibine itirazın iptali davalarının açılabilmesi de mümkündür. ⁶⁴⁸

Eşlerce hazırlanan protokolde bir taşınmazın mülkiyetinin protokol kapsamında eşlerden birine yahut üçüncü kişiye (çoğunlukla ortak çocuklara) bırakılacağı yönünde belirleme yapılmış olup ilgili belirleme hakim tarafından da onaylanmış ancak kısa kararda protokol hükümlerine aynen yer verilmek yerine göndermelerde bulunulmuşsa bu durumda yargı uygulamasına göre söz konusu taşınmazın mülkiyeti tescilden önce (mahkeme kararıyla) kazanılamayacaktır. ⁶⁴⁹ Buna mukabil ilerleyen süreçte protokol kapsamında taşınmazın mülkiyetini devir borcu altında olan eş tarafından tapuda diğer eş veya üçüncü kişi (çoğunlukla ortak çocuklar) lehine devir işleminin yapılması gerekecektir. Ancak bazı hallerde devir borçlusu eşin boşanma davası sonrasında protokole aykırı hareket ederek tapuda gerekli işlemleri bir türlü yapmadığı ve taşınmazın mülkiyetini alacaklı eş yahut alacaklı konumdaki üçüncü kişi (çoğunlukla ortak çocuklar) üzerine geçirmekten kaçındığı görülmektedir. İşte bu gibi durumlarda alacaklı konumda bulunan diğer eş ya da üçüncü kişi (çoğunlukla ortak çocuklar) tarafından açılacak dava ise TMK 716 kapsamında tescile zorlama davası olacaktır. ⁶⁵⁰

⁶⁴⁷ Yargıtay H.G.K., T. 27.11.2013, E. 2013/8-185, K. 2013/1601 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 25.03.2024); Yargıtay 8. HD., T. 16.03.2016, E. 2015/18973, K. 2016/4769 “...*Dosya muhtevasına, dava evrakı ile yargılama tutanakları münderecatına, mevcut deliller mahkemece takdir edilerek karar verildiğine, takdirde bir isabetsizlik bulunmadığına, aynı Mahkemenin 2012/307 Esas sayılı dosyasında görülüp sonuçlandırılan anlaşmalı boşanma davasına konu müşterek imzalı dava dilekçesinde “...Boşanmamızın doğuracağı mali sonuçları belirtir anlaşma-protokol imzaladık, dilekçe ekinde sunuyoruz...” biçiminde işaret edilen 02.07.2012 tarihli protokol metninde “...Evlilik birliğinde edinmiş olduğumuz eşyaları rızaen paylaştık, sonradan her iki taraf da bir talepte bulunmayacaktır...” cümlesi ile mutabık kalmalarına, 13.07.2012 günlü ilk oturuma gelen tarafların serbest iradeleri ile protokolü tekrarla “...Aramızda mal paylaşımına ilişkin anlaşmazlık bulunmamaktadır...” sözleri ile bu durumu kabullendiklerini açıkça bildirmelerine, emsal nitelikteki HGK.’nın 27.11.2013 gün ve 2013/8-185 Esas, 2013/1601 Karar sayılı içtihadına nazaran tarafların aralarındaki mal rejimini tasfiye ettiklerinin kabulü gerekmesine göre, hükmün onanması gerekmiştir.*” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 26.03.2024).

⁶⁴⁸ Yargıtay 2. HD., T. 04.12.2019, E. 2019/6171, K. 2019/11983 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 26.03.2024).

⁶⁴⁹ **Demirbaş**, s. 585-594; **Atmaca Ülkü**, s. 184.

⁶⁵⁰ Yargıtay 8. HD., T. 11.11.2014, E. 2014/9251, K. 2014/20692 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 26.03.2024); **Demirbaş**, s. 585-593; Ancak burada dikkat edilmelidir ki, üçüncü kişi lehine yapılan kazandırmalar bakımından tam üçüncü kişi yararına bir düzenleme (sözleşme) yapılmış olması gerekir, aksi takdirde üçüncü kişinin tescile zorlama davası açarak tek başına ifayı talep etme hakkı

Benzer şekilde taraflardan birinin boşanma protokolünde çocukların durumuna ilişkin getirilen düzenlemelere (örneğin velayete ilişkin düzenlemelere) riayet etmemesi halinde de aleyhinde velayetin değiştirilmesi davası açılabileceği gibi çocuk teslimine muhalefete ilişkin suç duyurusunda bulunulması da söz konusu olabilecektir.⁶⁵¹

doğmayacaktır. Öğretide Demirbaş “Protokol kapsamında üçüncü kişi yararına bir düzenlemenin yapıldığı hallerde söz konusu düzenlemenin tam üçüncü kişi yararına sözleşme niteliğinde olduğunu” ileri sürmektedir. Konu hakkında bkz. **Demirbaş**, s. 593; Tam üçüncü kişi yararına yapılan sözleşmeler hakkında detaylı bilgi için ise ayrıca bkz. **Şener Akyol**, Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976, s. 24 vd.

⁶⁵¹ TMK 183 (www.mevzuat.gov.tr); **Mehmet Akcaal**, Velayetin Değiştirilmesi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 13(1), 2022, (Velayet), s. 193-198; Yargıtay H.G.K., T. 30.05.2018, E. 2017/2-2486, K. 2018/1148 “*Velayetin değiştirilmesi davası, velayet hakkının anne veya babaya verilmesinden sonra velayet kendisine verilen tarafın durumunun değişmesi ve sonradan ortaya çıkan çeşitli nedenlerden ötürü velayeti alan anne ya da babanın velayet hakkını gereği gibi kullanamaması ile çocuğun menfaatinin gerektirdiği durumlarda açılan bir davadır...*” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 26.03.2024); Çocuk Koruma Kanunu 41/A ve devamı (www.mevzuat.gov.tr); **Seyhan Selçuk**, Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet, AÜHFD, 73(1), 2024, s. 318-334.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANLAŞMALI BOŞANMANIN EŞLER VE ÇOCUKLAR BAKIMINDAN SONUÇLARI

I. ANLAŞMALI BOŞANMANIN EŞLER BAKIMINDAN SONUÇLARI

A. Anlaşmalı Boşanmanın Eşler Bakımından Kişisel Sonuçları

1. Evlilik Birliğinin Sona Ermesi ve Taraflar İçin Yeniden Evlenme İmkânının Doğması

Eşlerce hazırlanarak mahkemeye sunulan anlaşmalı boşanma protokolünün kanunda yazılı gerekli koşulları taşıyor olması halinde hakim tarafından onaylanarak uygulamaya konulmasıyla birlikte eşler hakkında TMK 166/3 çerçevesinde anlaşmalı boşanmaya hükmedilir ve ilgili kararın kesinleşmesiyle beraber taraflar arasındaki evlilik birliği sona erer.⁶⁵² Evlilik birliğinin sona ermesi en temelde eşler arasında kaynağını evlilik birliğinden alan örneğin sadakat yükümlülüğü yahut birliğin korunması ve temsili gibi çeşitli hak ve yükümlülükleri sona erdirmektedir.⁶⁵³ Tüm bunların yanı sıra evlilik birliğinin sona ermesiyle eşler ve varsa çocuklar bakımından birtakım başkaca hukuki sonuçlar da ortaya çıkmaktadır, nitekim bunlardan biri de taraflar için yeniden evlenme imkânının doğmasıdır (TMK 130).⁶⁵⁴ Zira evlilik birliğinin boşanma nedeniyle resmen sona ermesinin ardından daha önce medeni

⁶⁵² **Aycan Demir**, Boşanmanın Şahsi Sonuçları, Akdeniz Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2017, s. 32, 33; **Ebru Ceylan**, Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 48; **Öztan**, s. 762; **Yücel**, s. 240-245; **Zararsız**, s. 20; **Nazif Kaçak**, Boşanma, Nafaka, Mal Rejimleri, Velayet, Kartal Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 2004, (Nafaka), s. 467; **Zehir**, s. 68; **Zahid Çandarlı ve Osman Fazıl Berki**, Medeni Kanun ve Devletler Hususi Hukukunda Boşanma - Ayrılık ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları, Güney Matbaacılık, Ankara, 1949, s. 96; **Müberra Tekin**, Boşanmanın Çocuklar Bakımından Hukuki Sonuçları, Kırıkkale Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019, s. 5, 6; **Çelikel**, s. 38; **Yücel**, s. 245.

⁶⁵³ **Ayşe Havutçu**, Evlilik Birliğinin Temsili, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2006, s. 102; **Demir A.**, s. 33; **Öztan**, s. 763; **Ceylan** (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 48; **Zararsız**, s. 20; **Zehir**, s. 68; **Emine Serin Of**, Boşanmanın Mali Sonuçları, Selçuk Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008, s. 17, 18; **Çelikel**, s. 38; **Çandarlı ve Berki**, s. 96.

⁶⁵⁴ TMK 130 (www.mevzuat.gov.tr); **Serin Of**, s. 18; **Demir A.**, s. 32, 33; **Öztan**, s. 764; **Ceylan** (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 47-49; **Zeynep Kucuroğlu**, Boşanmanın Kişisel Sonuçları, Marmara Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 19, 20; **Yücel**, s. 245.

durumları “evli” olan taraflar artık “bekâr” hale gelirler ve söz konusu yeni medeni durum her iki taraf için de (kadın eş için aşağıda detaylandırılacak olan TMK 132 kapsamında belirli koşullar altında) yeniden evlenme imkanını ortaya çıkarır.⁶⁵⁵

2. Kişisel Durumun Değişmesi veya Korunması

a. Genel Olarak

Anlaşmalı boşanmayla birlikte eşler arasında sona eren evlilik birliği bazı hususlarda eşlerin kişisel durumlarını etkilemektedir. Bu hususlar öğretide temel olarak vatandaşlık, erginlik (rüşd), kayın hısımlığı ve kadının soyadı olarak ele alınmaktadır.⁶⁵⁶

Kişisel duruma ilişkin olarak kanun koyucu tarafından getirilmiş en önemli düzenleme Türk Medeni Kanunu’nun 173. maddesinde yer almaktadır. “Boşanan kadının kişisel durumu” kenar başlığını taşıyan ilgili düzenlemeye göre, “Boşanma halinde kadın, evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur...”⁶⁵⁷ Söz konusu hüküm boşanma sonrası kadının kişisel durumuna ilişkin bir düzenleme getiriyor gibi gözükse de ilgili düzenleme yalnızca kadın açısından değil aynı zamanda erkek açısından da geçerlidir, bir başka deyişle erkek de evlilikle birlikte edinmiş olduğu kişisel durumu boşanma neticesinde korur.⁶⁵⁸

b. Vatandaşlık

Türk hukukunda vatandaşlığın kazanılması yollarından biri olarak kabul edilen “evlenme yolu ile vatandaşlığın kazanılmasına” ilişkin temel kanuni düzenleme Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 16. maddesinde yer almaktadır.⁶⁵⁹ “Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması” kenar başlığını taşıyan ilgili düzenlemeye göre, “Bir Türk vatandaşı ile evlenme doğrudan Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak bir Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden yabancılar Türk

⁶⁵⁵ Kucuroğlu, s. 19, 20; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 48, 49; Serin Of, s. 18, 19; Demir A, s. 33, 34; Tekin M, s. 6; Yücel, s. 245.

⁶⁵⁶ Demir A, s. 34-44; Kucuroğlu, s. 21; Saymen ve Elbir, s. 270; Tekinay, s. 292; Yücel, s. 245; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 376; Atmaca Ülkü, s. 187.

⁶⁵⁷ TMK 173/1 (www.mevzuat.gov.tr); Demir A, s. 34-44; Tekin M, s. 7; Kucuroğlu, s. 20, 21; Atmaca Ülkü, s. 187.

⁶⁵⁸ Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 917; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 49; Demir A, s. 34-44; Öztan, s. 774.

⁶⁵⁹ İlgili kanun için ayrıca bkz. Türk Vatandaşlığı Kanunu, Kanun No.5901, Kabul Tarihi: 29.05.2009, Resmi Gazete Tarihi: 12.06.2009, Resmi Gazete No.27256 (www.goc.gov.tr); Demir A, s. 35.

*vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunabilir.”*⁶⁶⁰ Söz konusu düzenlemeden de anlaşıldığı üzere evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılması için gerekli birtakım kanuni şartlar bulunmaktadır. İlgili şartları taşımayan yabancı kimselerin ise evlenme yoluyla Türk vatandaşlığı elde etme imkanları bulunmamaktadır. Ancak kanunda yazılı koşulları sağlayarak Türk vatandaşlığını elde etmiş bir yabancının daha sonraki süreçte anlaşmalı boşanma yoluyla evlilik birliğini sona erdirmiş olması evlenme yoluyla elde ettiği Türk vatandaşlığının ortadan kalkmasına sebebiyet vermez, bir diğer deyişle kişisel durumun bir parçasını oluşturan vatandaşlık, söz konusu eş bakımından sona ermez. Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını elde etmiş olan eşin kadın eş yahut erkek eş olması önem arz etmez, her iki eş bakımından da evlenme yoluyla elde edilen vatandaşlık statüsü anlaşmalı boşanma sonrasında da varlığını sürdürür ve korunur.⁶⁶¹

c. Erginlik (Rüşt)

Erginliğin kazanılmasına (erginliğe ve ergin kılınmaya) ilişkin temel hukuki düzenleme Türk Medeni Kanunu’nun 11. ve 12. maddelerinde yer almaktadır. Söz konusu düzenlemeler arasında özellikle evlenmenin ve boşanmanın erginlik kişisel durumuna ne yönde etki edeceğini de içeriyor olması sebebiyle 11. maddenin çalışmamız kapsamında daha dikkatle irdelenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu bağlamda Türk Medeni Kanunu’nun 11. maddesine bakıldığında “*Erginlik*” kenar başlığını taşıyan 11. maddenin birinci fıkrasında “*Erginliğin on sekiz yaşın doldurulmasıyla başladığının*”, ikinci fıkrasında ise “*Evlenmenin kişiyi ergin kıldığının*” ifade edildiği görülmektedir (TMK 11/1-2).⁶⁶² İlgili hükümden de anlaşıldığı üzere evlenme, kişiyi ergin kılar ve bunun yanı sıra evlenmeyle kazanılan erginlik durumu anlaşmalı boşanma gerçekleşmiş olsa dahi ilgili statüyü elde etmiş eş bakımından sona ermez. Bir diğer deyişle eşler, anlaşmalı boşanmayla evlilik birliğini sona erdirmiş olsalar bile evlenme ile ergin olan kadın yahut erkek eş erginliğini sürdürmeye (reşit kalmaya) devam eder.⁶⁶³

⁶⁶⁰ Türk Vatandaşlığı Kanunu 16/1 (www.goc.gov.tr); **Demir A**, s. 35; **Kucuroğlu**, s. 22.

⁶⁶¹ **Demir A**, s. 35, 36; **Kucuroğlu**, s. 20-22; **Atmaca Ülkü**, s. 188; **Serin Of**, s. 20; **Akıntürk**, s. 287; **Tekin M**, s. 7.

⁶⁶² TMK 11/1-2 (www.mevzuat.gov.tr); **Tekin M**, s. 7; **Demir A**, s. 35; **Kucuroğlu**, s. 22; **Emine Akyüz**, Çocuk Hukuku-Çocukların Korunması ve Hakları, Pegem Akademi, 1. Baskı, Ankara, Eylül 2010, (Çocuk Hukuku), s. 84.

⁶⁶³ **Akıntürk**, s. 287; **Demir A**, s. 35; **Öztan**, s. 771; **Akyüz** (Çocuk Hukuku), s. 84; **Serin Of**, s. 20;

d. Kayın Hısımlığı

Kayın hısımlığı, evlilik neticesinde ortaya çıkan ve evlilikle birlikte bir nevi artık evlenilen eşin akrabalarıyla da akraba olunması sonucunu doğuran nitelikte bir hısımlık türüdür. Kayın hısımlığına ilişkin temel düzenleme Türk Medeni Kanunu'nun 18. maddesinde yer almaktadır. Söz konusu hükümde kanun koyucu “*eşlerden biri ile diğer eşin kan hısımlarının aynı tür ve dereceden kayın hısımları olacağını*” düzenleme altına almıştır (TMK 18/1).⁶⁶⁴ Bu düzenlemeyi takiben yine kanun koyucunun Türk Medeni Kanunu'nun 18. maddesinin ikinci fıkrasında evliliğin sona ermesi halinde kayın hısımlığına ilişkin ortaya çıkabilecek tartışmalı hususların önüne geçmeyi amaçlar nitelikte bir hükme yer verdiği de görülmektedir. Zira TMK 18/2 düzenlemesine göre, “*Kayın hısımlığı, kendisini meydana getiren evliliğin sona ermesiyle ortadan kalkmaz.*”⁶⁶⁵ İlgili hükümden de anlaşıldığı üzere kayın hısımlığı, evliliğin herhangi bir sebeple sona ermiş olmasının ardından dahi varlığını korumakta ve sürdürmektedir. Dolayısıyla eşlerin anlaşmalı boşanma yoluyla evlilik birliğini sona erdirmeleri kişisel durumlarında kayın hısımlığı bakımından herhangi bir değişikliğe sebebiyet verecek nitelikte etki doğurmayacaktır. Söz konusu hususa paralel olarak kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanunu'nun 129. maddesinin birinci fıkrasının ikinci bendinde de “*kayın hısımlığı meydana getirmiş olan evlilik sona ermiş olsa bile, eşlerden biri ile diğerinin üstsoyu veya altsoyu arasında evlenmenin yasak olduğuna*” dair bir düzenleme getirilmiştir (TMK 129/1, b.2).⁶⁶⁶ Bu bağlamda getirilmiş olan TMK 129/1 hükmüyle de evliliğin sona ermesinin tarafların kişisel durumları üzerinde kayın hısımlığı bakımından bir değişikliğe sebep olmadığına kanun koyucu tarafından yine ayrıca işaret edildiği görülmektedir. Söz konusu hükümden de anlaşılmaktadır ki

Atmaca Ülkü, s. 187; **Tekin M**, s. 5-7; **Kucuroğlu**, s. 20-23; İlgili durum özellikle kanuni şartları taşıması koşuluyla on altı yaşın veya on yedi yaşın doldurulması suretiyle evlenmenin gerçekleştiği hallerde (bkz. TMK 124) önem arz etmektedir. Zira söz konusu hallerde evlenmeyi gerçekleştiren taraflardan en az biri henüz erginliğe erişmemiş, bir diğer deyişle kanunen reşit olmamıştır ancak buna rağmen evlilik gerçekleşmiş olup ilgili kişi yahut kişiler TMK 11/2 kapsamında evlenmeyle ergin kılınmışlardır. Ancak evliliğin, evlenmeyle ergin olmuş kişinin henüz kanunda belirtilen (TMK 11/1) ve hukuken erginliğin başlangıcı olarak kabul edilen on sekiz yaşını doldurmadan sona erdiği hallerde, ilgili kişinin boşanma sonrası kişisel durumunun ne olacağı hususunda karışıklığın ortaya çıkma ihtimali doğmaktadır. Bahsi geçen ihtimalin ortadan kaldırılabilmesi amacıyla TMK 11/2 çerçevesinde evlenmeyle ergin olan kişinin, boşanmanın gerçekleşmesi halinde dahi her halükarda erginlik kişisel durumunu koruyacağı belirlenmiştir.

⁶⁶⁴ TMK 18/1 (www.mevzuat.gov.tr); **Demir A**, s. 35.

⁶⁶⁵ TMK 18/2 (www.mevzuat.gov.tr); **Öztan**, s. 770; **Tekin M**, s. 7; **Demir A**, s. 35; **Kucuroğlu**, s. 21; **Atmaca Ülkü**, s. 187, 188.

⁶⁶⁶ TMK 129/1 (www.mevzuat.gov.tr); **Zeytin ve Ergün**, s. 94; **Öztan**, s. 770; **Demir A**, s. 35; **Kucuroğlu**, s. 21-23; **Tekin M**, s. 7; **Atmaca Ülkü**, s. 187, 188.

eşlerden birinin, boşandığı eşinin altsoyu yahut üstsoyu ile evlenmesi mümkün olmayacaktır, zira eşler tarafından anlaşmalı boşanma yoluyla evlilik birliği sona erdirilmiş olsa dahi taraflar açısından kişisel durumun bir parçasını oluşturan kayın hısımlığı ortadan kalkmamıştır ve karşılıklı olarak sürmeye devam etmektedir.⁶⁶⁷

e. Kadının Soyadı

Kadının soyadına ilişkin olarak kanun koyucu tarafından getirilmiş temel düzenlemelerden biri Türk Medeni Kanunu'nun "*Kadının soyadı*" kenar başlıklı 187. maddesinde yer almaktaydı. Bu bağlamda ilgili hüküm, "*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*" ibaresini içermektedir (TMK 187).⁶⁶⁸ Ancak söz konusu düzenleme Anayasa Mahkemesi'nin 22.02.2023 tarihli kararı ile iptal edilmiş olup iptal kararı 28.01.2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁶⁶⁹ İptal kararının ardından kanun koyucu tarafından ilgili düzenlemenin yerini alacak yeni bir kanun hükmü ise henüz getirilmemiştir. Bu sebeple son dönemde uygulama Anayasa Mahkemesi'nin bireysel başvuru kararları ile Yargıtay kararları ışığında yürütülmekte olup bu kararlar bağlamında kadın eşin evlenme sonrasında isterse kendi soyadını tek başına yahut eşinin soyadıyla birlikte kullanmayı

⁶⁶⁷ **Demir A**, s. 35; **Serin Of**, s. 20; **Kucuroğlu**, s. 20, 21; **Öztan**, s. 770; **Akıntürk**, s. 287; **Zeytin ve Ergün**, s. 94; **Atmaca Ülkü**, s. 187, 188; **Tekin M**, s. 7.

⁶⁶⁸ TMK 187 (www.mevzuat.gov.tr); **Serin Of**, s. 19; **Kucuroğlu**, s. 24-32; **Demir A**, s. 45; **Haluk Nami Nomer**, Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerde ve Türkiye'de Evlenen Kadının ve Ortak Çocuğun Soyadı, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. XXII, S. 2, 2002, (Kadının Soyadı), s. 423; **Murat Oruç**, Evli Kadının Münhasıran Bekârlık Soyadını Kullanabilmesi, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 7, S. 27, Temmuz 2016, s. 453.

⁶⁶⁹ İlgili Anayasa Mahkemesi iptal kararı için ayrıca bkz. AYM, T. 22.02.2023, E. 2022/155, K. 2023/38 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 30.03.2024); **Demir A**, s. 50 vd.; **Büşra Gündüz Çoban**, Velayeti Annede Bulunan Çocuk ile Baba Arasında Kişisel İlişkinin Sağlanmadığı Hallerde Çocuğun Üstün Yararı Açısından Soyadı, Yeni Fikir Dergisi, C. XV, S. 30, Y. 2023, s. 54; Söz konusu kanun maddesinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptaline giden süreçte öncü nitelik arz eden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Ünal Tekeli Kararı için ayrıca bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 4. Daire, Ünal Tekeli – Türkiye Davası, T. 16.11.2004, Başvuru No.29865/96 (HUDOC – European Court of Human Rights – hudoc.echr.coe.int, Erişim Tarihi: 31.03.2024); Aynı yönde diğer davalar için ayrıca bkz. Leventoğlu Abdulkadiroğlu – Türkiye Davası, T. 28.05.2013, Başvuru No.7971/07; Tuncer Güneş – Türkiye Davası, T. 03.10.2013, Başvuru No.26268/08; Tanbay Tüten – Türkiye Davası, T. 10.12.2013, Başvuru No.38249/09 (HUDOC – European Court of Human Rights – hudoc.echr.coe.int, Erişim Tarihi: 01.04.2024); **Bahar Öcal Apaydın**, Son Yargı Kararları Işığında Kadının Soyadı Meselesi Çözümüne Kavuşturulmuş Mudur?, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VI, S. 2, Y. 2015, s. 441; **Kucuroğlu**, s. 34; **Yücel Y**, s. 181, 182; **Oruç**, s. 455.

veya isterse de yalnızca eşinin soyadını kullanmayı seçebilme imkanına sahip olduğu görülmektedir.⁶⁷⁰

Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesinin yürürlükte olduğu dönemde evlilikle birlikte *“kadın eşin, erkek eşin soyadını almakta ve bu yeni soyadı ister tek başına isterse de evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla önceki soyadıyla birlikte kullanabilmekte olduğu”* yukarıda ifade edilmişti (TMK 187).⁶⁷¹ Bu durumun bir sonucu olarak, boşanma ile evlilik birliğinin sona erdiği hallerde kadın eş temel olarak evlilik öncesindeki soyadına geri dönmekte ve kişisel durumunun bir parçasını oluşturan soyadı boşanma sonrasında değişmekteydi. Fakat ilaveten kanun koyucu, Türk Medeni Kanunu'nun *“Boşanan kadının kişisel durumu”* kenar başlıklı 173. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında getirmiş olduğu düzenlemeyle boşanma halinde kadının evlenme ile kazandığı kişisel durumunu koruyacağını ve evlenmeden önceki soyadını yeniden alacağını, bunun yanı sıra boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaatinin bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceğinin ispatlandığı hallerde istemi üzerine hakimın izniyle boşanma sonrasında da eski kocasının soyadını taşımaya devam edebileceğini ayrıca belirtmişti (TMK 173/1-2).⁶⁷² Bu bağlamda tarafların, hazırlayacakları anlaşmalı boşanma protokolüyle kadın eşin, boşanma sonrasında erkek eşin soyadını kullanmaya devam edebileceği yönünde bir belirleme yapmak suretiyle söz konusu belirlemeyi protokolün ihtiyari içeriğine dahil edebilme imkanına sahip oldukları görülmektedir. Bir diğer deyişle, eşler anlaşmalı boşanma protokolünde kadın eşin boşanma sonrasında erkek eşin soyadını kullanmaya devam edebileceğine ilişkin bir düzenleme getirebilecek ve ilgili düzenlemeyi hakimın onayına sunabileceklerdir. Böylelikle anlaşmalı boşanma

⁶⁷⁰ Yıldız Abik, Kadının Soyadı ve Buna Bağlı Olarak Çocuğun Soyadı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, (Kadının ve Çocuğun Soyadı), s. 122-130; Demir A, s. 48-55; Öcal Apaydın, s. 446-448; Oruç, s. 456-458; AYM, T. 19.12.2013, Başvuru No.2013/2187 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 01.04.2024); AYM, T. 06.03.2014, Başvuru No.2013/4439 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.04.2024); AYM, T. 15.04.2015, Başvuru No.2014/13367 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 03.04.2024); AYM, T. 11.11.2015, Başvuru No.2013/7979 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 04.04.2024); AYM, T. 16.04.2015, Başvuru No.2014/5836 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 05.04.2024); Yargıtay 2. HD., T. 28.04.2015, E. 2014/20471, K. 2015/8704 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 06.04.2024); Yargıtay H.G.K., T. 30.09.2015, E. 2014/2-889, K. 2015/2011 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 07.04.2024).

⁶⁷¹ TMK 187 (www.mevzuat.gov.tr); Demir A, s. 45; Serin Of, s. 19; Kucuroğlu, s. 32; Oruç, s. 453.

⁶⁷² TMK 173 (www.mevzuat.gov.tr); Kucuroğlu, s. 20-28; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 52; Demir A, s. 44-46; Öztan, s. 768; Serin Of, s. 19; Oruç, s. 454; Atmaca Ülkü, s. 188; Tekin M, s. 7.

neticesinde kişisel durumun bir parçasını oluşturan soyadı hususunda kadın eş açısından herhangi bir değişiklik yaşanmayacaktır, zira kadın eş, menfaatinin gerektirdiği hallerde (hem TMK 173 hükmü çerçevesinde hem de anlaşmalı boşanma protokolü kapsamında) boşanma sonrasında da erkek eşin soyadını taşımaya ve kullanmaya devam edebilecektir. Anlaşmalı boşanma protokolünde kadın eşin, boşanma sonrasında erkek eşin soyadını taşımaya devam edebileceğine ilişkin taraflarca herhangi bir düzenlemenin yapılmamış olması halinde ise kadın eş anlaşmalı boşanma sonrasında evlenmeden önceki soyadına geri dönecektir. Ancak elbette ilerleyen süreçte TMK 173/2 çerçevesinde menfaatinin gerektirdiği hallerde ve eski eşinin soyadını ona (eski eşine) zarar getirmeyecek biçimde kullanacağını ispat etmek koşuluyla, açacağı (izne ilişkin) dava kapsamında boşanma öncesindeki (eski eşinin) soyadını kullanmaya devam etmeyi mahkemeden talep edebilecektir.⁶⁷³ Tüm bunların yanı sıra TMK 187 hükmünün Anayasa Mahkemesi tarafından iptalinin ardından ortaya çıkan güncel duruma ilişkin ek bir değerlendirme daha yapılacak olursa söz konusu durum göstermektedir ki kadın eş artık isterse evlenme gerçekleşmiş olmasına rağmen yalnızca evlilik öncesindeki soyadını kullanmaya devam edebilir. Bir başka anlatımla kadın eş, evlenme halinde dahi kocasının soyadını taşımayabilir. Kocasının soyadını taşımayı seçmeyen eş bakımından ise boşanma halinde zaten ortaya çıkabilecek kişisel durumun değişmesi niteliğini arz eden herhangi bir hal oluşmayacaktır, zira kadın eş boşanma sonrasında da zaten hali hazırda evlilik süresince kullandığı evlilik öncesindeki soyadını kullanmaya devam ediyor durumda olacaktır. Bir diğer ifadeyle, söz konusu durumda

⁶⁷³ Söz konusu dava öğretide “*Kocanın Soyadını Kullanmaya İzin Davası*” olarak da ifade edilebilmektedir. Bu konuda hakkında detaylı bilgi için bkz. **Demir A**, s. 57, 58; **Serin Of**, s. 19; **Kucuroğlu**, s. 20-41; **Atmaca Ülkü**, s. 188; **Ceylan** (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 50, 51; Bu bağlamda örneğin kadın eşin, evlilik birliğinin devamı sırasında yalnızca erkek eşin soyadını taşımış olup bu zaman zarfında meslek hayatında, akademik hayatta yahut varsa sanat hayatında tanınırlığa sahip olduğu durumlar kadın eş açısından bazen gündeme gelebilmektedir. Bu gibi durumlarda boşanmayla birlikte erkek eşin soyadını terk ederek evlenme öncesindeki soyadına geri dönmesinin kadın eşi zor ve sıkıntılı bir duruma düşürmesi de pek tabii kaçınılmaz olmaktadır. Söz konusu hallerde de bu nedenle kadın eşi, eski kocasının soyadını taşımaya devam etmesi hususunda izin verilebilmektedir. Aynı yönde bkz. Yargıtay 2. HD., T. 19.03.2009, E. 2007/19005, K. 2009/5094 “*Toplanan delillerden, tarafların 26 yıl evli kaldıkları, davacı kadının bu süre içinde çeşitli üniversitelerden mezun olduğu ve diplomalarında, yüksek lisans tezlerinde, katılım belgelerinde, sertifikalarında, bankacılık işlemleri ile emeklilik işlemlerinde evlilik soyadını kullandığı anlaşılmaktadır. Toplanan delillerle davacının davalının soyadını kullanmasının davalıya bir zarar vermeyeceği, davalının soyadının kullanılmasında davacının menfaatinin bulunduğu kanıtlanmıştır. Türk Medeni Kanunu’nun 173/2. maddesi koşulları gerçekleşmiştir. Davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken yetersiz gerekçe ile reddi doğru bulunmamıştır.*” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 09.04.2024); Bu noktaya kadar yapılan tüm açıklamalara ilaveten kadın eşin, boşanma sonrasında erkek eşin soyadını taşımaya devam etme yönündeki talebini anlaşmalı boşanma davası sırasında hakime bildirebileceği gibi dava sırasında ilgili talepte bulunmamış olması halinde bu konuda daha sonra açacağı bir dava ile de talepte bulunabilecek olduğunu belirtmekte yine ayrıca yarar vardır.

kadın eşin soyadı (ve bu bağlamda soyadıyla bağlantılı kişisel durumu) boşanma sonrasında değişime uğramayacaktır.

3. Kadın İçin Öngörülen Bekleme Süresi

Eşlerce hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolünün hakim tarafından uygun bulunarak onaylanmasını takiben taraflar hakkında mahkemece verilen boşanma hükmüyle birlikte eşler arasındaki evlilik birliği sona erer ve her bir eşin medeni durumu ilgili kararın kesinleşmesinin ardından “*bekâr*” halini alır. Elbette bu da eşler açısından yeni bir evlenmenin gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır, zira artık ortada yeni bir evlenmeye engel teşkil eder nitelikte bir evlilik birliği kalmamıştır. Evlilik birliğinin anlaşmalı boşanma yoluyla sona ermesinin ve boşanma kararının kesinleşmesinin ardından erkek eş her zaman yeni bir evlilik gerçekleştirebilmektedir. Bir başka ifadeyle erkek eşin yeni bir evliliği istediği herhangi bir zamanda hatta örneğin isterse boşanmanın kesinleştiği günün hemen ertesinde gerçekleştirmesinin önünde hukuken hiçbir engel bulunmamaktadır. Ancak söz konusu süreç kadın eş bakımından aynı biçimde işlememektedir. Nitekim kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanunu’nun “*Kadın için bekleme süresi*” kenar başlıklı 132. maddesinde de kadın eş bakımından ayrı bir düzenleme getirildiği görülmektedir. İlgili düzenlemeye göre, “*Evlilik sona ermişse, kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak üçyüz gün geçmedikçe evlenemez. Doğurmakla süre biter. Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığına anlaşılması veya evliliği sona eren eşlerin yeniden birbiriyle evlenmek istemeleri hâllerinde mahkeme bu süreyi kaldırır.*”⁶⁷⁴ Söz konusu hükümden de anlaşıldığı üzere kanun koyucu boşanmanın gerçekleşmesinin ve verilen boşanma kararının kesinleşmesinin ardından kadın eş açısından yeniden evlenmenin mümkün olabileceğini belirli bir sürenin dolması koşuluna bağlamış ve öğretide kadın için bekleme süresi yahut iddet müddeti olarak adlandırılan bir geciktirici evlenme engeli meydana getirmiştir.⁶⁷⁵

⁶⁷⁴ TMK 132 (www.mevzuat.gov.tr); Kucuroğlu, s. 43; Demir A, s. 36; Tekin M, s. 6, 7.

⁶⁷⁵ Demir A, s. 36-38; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 920; Serin Of, s. 18, 19; Kucuroğlu, s. 41-44; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 48; Dikkat edilmelidir ki burada yer verilen evlenme engeli bir kesin (mutlak) evlenme engeli değildir, yalnızca kadın açısından bir geciktirici evlenme engeli niteliğini haizdir. Bu bağlamda ilgili süreye riayet etmeksizin yeniden evlenen kadının yapmış olduğu yeni evlilik geçersizlik yaptırımına tabi tutulmayacaktır.

Kadın için bekleme süresi (iddet müddeti) olarak kanun koyucu tarafından belirlenen süre üç yüz gündür.⁶⁷⁶ Sürenin üç yüz gün olarak belirlenmesinin arkasında tıbbi bir gerekçe yer almaktadır. Boşanma gerçekleşmeden hemen önce kadın eşin, boşandığı eşinden gebe kalma ihtimali bulunmaktadır ve ilgili ihtimal kanun koyucu tarafından da göz önünde bulundurulmuştur. Böyle bir ihtimalin gerçekleşmesi halinde ise gebe bir kadının dünyaya bir çocuk getirebileceği süre tıbben en fazla üç yüz gündür ve kanun koyucu da buradan hareketle kadın için bekleme süresi olarak bahsi geçen üç yüz günlük süreyi kabul etmiştir. İlgili sürenin varlığıyla amaçlanan ise temel olarak, doğacak çocuğun nesebinin (soybağının) karışmasının ve bununla beraber babalık karinelerinin⁶⁷⁷ çakışmasının/çatışmasının önlenmesidir.⁶⁷⁸

Kanun koyucunun TMK 132, fıkra iki ve fıkra üç çerçevesinde kadın açısından getirilen ve boşanmanın ardından kadının yeniden evlenebilmesi için beklemesi öngörülen üç yüz günlük sürenin hangi koşullar altında ortadan kalkabileceğini de ayrıca düzenleme altına aldığı görülmektedir. Bu bağlamda TMK 132/2 çerçevesinde kadın için bekleme süresi (iddet müddeti) “doğurmakla biter”.⁶⁷⁹ Buna paralel TMK 132/3 çerçevesinde ise “Kadının önceki evliliğinden gebe olmadığına anlaşılması”⁶⁸⁰ veya evliliği sona eren eşlerin yeniden birbiriyle evlenmek istemeleri⁶⁸¹ hâllerinde mahkeme bu süreyi kaldırır.”⁶⁸² Zira söz konusu durumlarda artık çocuğun nesebinin (soybağının) karışması ve babalık karinelerinin çakışması/çatışması riski ortadan kalkacak olup sürenin dolması amacıyla beklenmesinin de bir önemi kalmayacaktır.⁶⁸³

⁶⁷⁶ Serin Of, s. 18; Kucuroğlu, s. 20-43; Demir A, s. 36-38; Akıntürk, s. 287.

⁶⁷⁷ Babalık karineleri hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz. Kucuroğlu, s. 44; İpek Yücer Aktürk, Kadınlara Özgü Bekleme Süresi ve Sınırlı Evlenme Yasağı Sorunu, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IX, S. 2, Temmuz 2023, s. 198-201.

⁶⁷⁸ Demir A, s. 36, 37; Serin Of, s. 19; Kucuroğlu, s. 41-44; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 52; Hatemi ve Serozan, s. 247; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 920.

⁶⁷⁹ TMK 132/2 (www.mevzuat.gov.tr); Serin Of, s. 19; Kucuroğlu, s. 43; Demir A, s. 37, 38; Tekin M, s. 6, 7.

⁶⁸⁰ Kadının gebe olmadığına anlaşılabilmesi için uzman hekimden alınacak bir raporla ispat gereklidir. Bkz. Esat Şener, İtihatlı Açıklamalı Türk Medeni Kanunu, C. I, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1998, s. 328; Demir A, s. 38; Kucuroğlu, s. 46, 47; Tekin M, s. 6, 7.

⁶⁸¹ Tekin M, s. 6, 7; Söz konusu durumda kadının gebe olup olmadığına ilişkin bir araştırma yapılmasına ihtiyaç yoktur. Bkz. Kucuroğlu, s. 46, 47; Demir A, s. 38.

⁶⁸² TMK 132/3 (www.mevzuat.gov.tr); Tekin M, s. 6, 7; Demir A, s. 37-39; Serin Of, s. 19; Kucuroğlu, s. 43-46; Kadın veya erkek eşin tıbben çocuk sahibi olma ihtimallerinin bulunmadığının tespit edilerek ispatlandığı hallerde de mahkemece bekleme süresi kaldırılabilir.

⁶⁸³ Demir A, s. 37, 38.

4. Yasal Mirasçılığın Sona Ermesi

Eşler, evlilik birliğinin devamı süresince birbirlerinin yasal mirasçısı olma sıfatlarını taşırlar. Bu kapsamda evlilik birliğinin eşlerden birinin ölümü neticesinde sona erdiği hallerde sağ kalan eş, ölen eşin yasal mirasçısı konumunda bulunmak suretiyle mirastan kendi payına düşen kısmı alma hakkı elde eder (TMK 499).⁶⁸⁴ Ancak evlilik birliğinin eşlerden birinin ölümü dışında örneğin anlaşmalı boşanma sebebiyle sona erdiği (ve boşanma kararının kesinleştiği) hallerde eşler, aralarında artık bir evlilik akdi bulunmadığından birbirlerinin yasal mirasçısı olma sıfatlarını da bu bağlamda kaybederler.⁶⁸⁵ Bir diğer deyişle, boşanmanın gerçekleşmesinin ve boşanma kararının kesinleşmesinin ardından eşlerden birinin ölümü neticesinde sağ kalan eşin, ölen eski eşinin yasal mirasçısı olarak söz konusu mirastan pay elde edebilmesi artık mümkün değildir. İlgili hususa yönelik olarak hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde eşlerin boşanma sonrası birbirlerinin yasal mirasçısı olarak kalmaya devam edeceklerine dair bir düzenleme yapmaları da bu kapsamda hukuken geçerli olmayacaktır. Nitekim daha önce de değinildiği üzere eşler her ne kadar anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde her tür konuyu düzenleme bakımından serbest bırakılmış olsalar da kanuna aykırı nitelikte olabilecek yahut direkt olarak kanundan doğan sonuçları düzenleme noktasında sınırlandırılmışlardır.⁶⁸⁶ Bu çerçevede eşlerin, boşanma sonrasında birbirlerinin yasal mirasçısı olarak kalmaya devam edeceklerine ilişkin bir düzenlemeye hazırladıkları anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yer vermeleri mümkün olamayacağı gibi ilgili düzenleme protokole bir şekilde dahil edilmiş olsa bile hukuken geçerli kabul edilemeyecektir.⁶⁸⁷

Boşanma sonrası eşlerin miras haklarına ilişkin yukarıda yapılan açıklamalara ek olarak Türk Medeni Kanunu'nun 181. maddesinde yer alan hükmün burada ayrıca

⁶⁸⁴ TMK 499 “Sağ kalan eş, birlikte bulunduğu zümreye göre mirasbırakana aşağıdaki oranlarda mirasçı olur:

1. Mirasbırakanın altsoyu ile birlikte mirasçı olursa, mirasın dörtte biri,
2. Mirasbırakanın ana ve baba zümresi ile birlikte mirasçı olursa, mirasın yarısı,
3. Mirasbırakanın büyük ana ve büyük babaları ve onların çocukları ile birlikte mirasçı olursa, mirasın dörtte üçü, bunlar da yoksa mirasın tamamı eşe kalır.” (www.mevzuat.gov.tr); Serin Of, s. 22; Demir A, s. 60.

⁶⁸⁵ Seçkin Topuz, Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2012, s. 37; Demir A, s. 60, 61; Rona Serozan ve Baki İlkay Engin, Miras Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 153; Serin Of, s. 22; Öztan, s. 771; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 48; Kucuroğlu, s. 47-49; Tekin M, s. 5-7; Yücel, s. 245.

⁶⁸⁶ Egger, s. 275; Oğuzman ve Dural, s. 149; Seçer, s. 277; Sargın, s. 371; Yargıç, s. 39.

⁶⁸⁷ Yetik, s. 181; Atmaca Ülkü, s. 131, 132; Özden, s. 113; Öncü, s. 819; Asan, s. 67, 68; Yargıç, s. 39-52.

incelenmesinde fayda vardır. “Boşanma sonrası eşlerin miras hakları” kenar başlıklı TMK 181 hükmünde yer alan düzenlemeye göre, “Boşanan eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça, kaybederler.”⁶⁸⁸ Söz konusu hükümde görüldüğü üzere kanun koyucu, boşanan eşlerin birbirlerinin yasal mirasçısı olamayacaklarını düzenleme altına almıştır. Ancak kanun koyucu hükmü burada sonlandırmamış, devamında boşanan eşlerin “boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça, kaybedeceklerine” de hükümde ayrıca yer vermiştir (TMK 181/1).⁶⁸⁹ O halde görülmektedir ki eşler boşanma sonrası birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ancak boşanmadan önce birtakım ölüme bağlı tasarruflarla birbirlerine çeşitli haklar sağlamış ve ilgili hakların boşanmayla dahi sona ermemesi adına söz konusu tasarrufa belirli ibareler eklemiş olabilirler. Zira anlaşmalı boşanma kapsamında eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde eşlerin birbirlerine birtakım haklar sağlayacak olduklarına ve bu hakların boşanma halinde dahi ortadan kalkmayacağına ilişkin düzenlemeler getirilmesinin önünde de hukuken herhangi bir engel yoktur. Gelineen noktada ilgili düzenlemeler anlaşmalı boşanma protokolünün ihtiyari içeriğini oluşturacak olup hakim tarafından uygun görülmesi halinde onaylanacak ve uygulamaya konulacaktır. Bu bağlamda eşler anlaşmalı boşanma sonrasında birbirlerine daha evvel sağlamış oldukları haklardan yararlanmaya devam edebileceklerdir.⁶⁹⁰

⁶⁸⁸ TMK 181/1 (www.mevzuat.gov.tr); Serin Of, s. 22; Kucuroğlu, s. 49, 50; Tekin M, s. 7; Atmaca Ülkü, s. 196; Demir A, s. 61-64; Yargıtay 2. HD., T. 08.12.2004, E. 2004/12717, K. 2004/14722 “...G Noterliğinin 1.4.1961 tarih ve 106 yevmiye sayılı 4.10.1984 tarih ve 3692 yevmiye sayılı vasiyetnamelerin düzenlenmesinden sonra vasiyetçi Hüseyin ile vasiyet lehdarı Emine 29.11.1996 tarihinde boşanmışlardır. Boşanan eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça kaybederler. (TMK. md. 181/1)” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 14.04.2024).

⁶⁸⁹ TMK 181/1 (www.mevzuat.gov.tr); Öztan, s. 772; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 922; Serin Of, s. 22; Demir A, s. 61; Kucuroğlu, s. 49, 50; Ruhi, s. 538, 539; Atmaca Ülkü, s. 196; Yargıtay 2. HD., T. 13.01.2004, E. 2003/16642, K. 2004/198 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 14.04.2024).

⁶⁹⁰ Kucuroğlu, s. 50-55; Boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölümü üzerine ölen eşin mirasçılarının davaya devam etmesi çalışmamız kapsamında olmayan ayrı ve detaylı bir husustur. Bu nedenle ilgili husus hakkında ayrıca bkz. Atmaca Ülkü, s. 196; Serin Of, s. 22-24; Demir A, s. 61 vd.; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 55-57; TMK 181/2 “Boşanma davası devam ederken, ölen eşin mirasçılarının birisinin davaya devam etmesi ve diğer eşin kusurunun ispatlanması halinde de yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.” (www.mevzuat.gov.tr).

5. Eşlerin Birbirine Karşı Talep Hakları Bakımından Zamanaşımının İşlemeye Başlaması

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesi ve boşanma kararının kesinleşmesiyle birlikte eşlerin birbirlerine karşı olan talep hakları bakımından zamanaşımı süresi işlemeye başlamaktadır. Söz konusu duruma ilişkin olarak Türk Medeni Kanunu içerisinde herhangi bir hüküm bulunmamakla birlikte kanun koyucunun ilgili hususu Türk Borçlar Kanunu'nun 153. maddesinde düzenleme altına almış olduğu görülmektedir. “*Zamanaşımının durması*” kenar başlıklı Türk Borçlar Kanunu'nun 153. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendinde yer alan düzenlemeye göre, “*Aşağıdaki durumlarda zamanaşımı işlemeye başlamaz, başlamışsa durur: ...3. Evlilik devam ettiği sürece, eşlerin diğerinden olan alacakları için...*”⁶⁹¹ İlgili hükümden de anlaşıldığı üzere evlilik birliğinin devamı boyunca eşlerden birinin diğerinden alacağı oluşabilir ve bu süre zarfında alacak hakları bakımından TBK çerçevesinde işleyecek olan zamanaşımı süresi işlemeye başlamaz, başlamışsa da durur. Ancak anlaşmalı boşanma evlilik birliğini sona erdirir. Bu bağlamda evlilik birliğinin sona ermesinin ardından eşlerin birbirlerine karşı olan alacak hakkını da kapsar biçimde daha genel bir ifadeyle talep hakları bakımından işlemeye başlamamış zamanaşımı süreleri işlemeye başlar, daha evvel işlemeye başlamış ve durmuş zamanaşımı süreleri ise yeniden (kaldığı yerden ve kendiliğinden) işlemeye devam eder.⁶⁹²

B. Anlaşmalı Boşanmanın Eşler Bakımından Mali Sonuçları

1. Nafaka

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ve taraflar hakkında verilen boşanma kararının kesinleşmesinin ardından boşanmanın eşler bakımından ortaya çıkan mali sonuçlarından birini nafaka oluşturmaktadır. Anlaşmalı boşanma bağlamında talep edilebilecek nafakanın türü ise yoksulluk nafakası olup ilgili nafaka boşanma sonrası süreçte yeni bir hayata başlamaya çalışan eşlerden birinin boşanma öncesine nazaran önemli derecede yoksulluğa düşerek temel ihtiyaçlarını dahi gerekli düzeyde

⁶⁹¹ TBK 153/1-b.3 (www.mevzuat.gov.tr); **Demir A**, s. 66, 67; **Öztan**, s. 777.

⁶⁹² **Serin Of**, s. 24; **Demir A**, s. 66, 67; **Öztan**, s. 777; **Ceylan** (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 48; **Kucuroğlu**, s. 19; **Yücel**, s. 245.

gideremeyecek hale gelmesinin önüne geçilebilmesi amacıyla diğer eş tarafından ödenmesi kararlaştırılan bir miktarı kapsar.⁶⁹³

Yoksulluk nafakasına ilişkin temel düzenleme Türk Medeni Kanunu'nun 175. maddesinde yer almaktadır. İlgili hükme göre, *"Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz."*⁶⁹⁴ Bahsi geçen hüküm çerçevesinde yoksulluk nafakasının hukuki niteliğine, şartlarına ve çeşitli özelliklerine daha önce pek çok detayla yer verildiğinden anlatımda tekrara düşülmemesi adına bu bölümde yalnızca yoksulluk nafakasına ilişkin olarak önceki anlatımlarımız sırasında değinmediğimiz, öğretide tartışmalı olan hususlara yer verilecek olup ilgili hükmün incelemesine ise yeniden girilmeyecektir.⁶⁹⁵

Yoksulluk nafakası, eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde yer verilmesi zorunlu mali sonuçlardan birini teşkil etmektedir.⁶⁹⁶ Bu çerçevede eşler, hazırladıkları protokolde yoksulluk nafakasına yönelik gerekli düzenlemeleri yapmış ve bu düzenlemeler üzerinde mutabakata varmış olarak mahkeme huzuruna gelmelidirler. Eşler tarafından hazırlanan protokolde yoksulluk nafakası hususunun kanunda belirlenen şartlara uygun ve hukuken geçerli biçimde düzenleme altına alındığının hakim tarafından yapılacak inceleme ve denetimler neticesinde tespit edildiği hallerde ilgili protokol onaylanarak uygulamaya konulur.⁶⁹⁷ Bu durumda herhangi bir sorun çıkmamaktadır. Ancak bazen eşlerce hazırlanan protokolde yoksulluk nafakasına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir, nitekim bu durumda hakimin, eşlere ilgili eksikliğin protokolün zorunlu unsurlarından birini oluşturduğunu hatırlatarak eksikliğin giderilmesi yönünde yol göstermesi gündeme gelmektedir. Eşler,

⁶⁹³ Öztan, s. 833; Arkan Serim, s. 277-290; Koyuncu Aktaş, s. 773-776; Yücel, s. 247; Serin Of, s. 81-87; Asan, s. 83; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 939.

⁶⁹⁴ TMK 175/1-2 (www.mevzuat.gov.tr); Atmaca Ülkü, s. 93; Asan, s. 82; Koyuncu Aktaş, s. 772-774; İçöz Demirel ve Kömür, s. 83; Yücel, s. 247; Ayşe Karaca Öz, Anlaşmalı Boşanma Davasından Sonra Nafaka Talebinde Bulunulmasına İlişkin Değerlendirme, Uluslararası Necmettin Erbakan Hukuk Kongresi, Tam Metin Bildiri Kitabı, 2022, s. 377; Serin Of, s. 74-84.

⁶⁹⁵ Yoksulluk nafakası hususuna ilişkin detaylar için ayrıca bkz. İkinci Bölüm, Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Zorunlu İçeriği, s. 106-108.

⁶⁹⁶ Atmaca Ülkü, s. 94; Koyuncu Aktaş, s. 765-782; Öztan, s. 695; Seçer, s. 268; Yücel, s. 239-247; Serin Of, s. 29; Karaca Öz, s. 377; Asan, s. 82; Özdemir, s. 159; Öztürk, s. 105; Oğuzman ve Dural, s. 149; Kırbaç, s. 58; Arkan Serim, s. 295; Yargıç, s. 132; Uçar Toksöz, s. 58; Sargın, s. 373; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 126; Elçin Grassinger, s. 235, 236; Burada ayrıca belirtmek gerekir ki tarafların yoksulluk nafakasının yanı sıra tedbir nafakası hususunda da ortak bir karara varmaları gerekir. Konu hakkında ayrıca bkz. İpek, s. 112; Atmaca Ülkü, s. 172; Tekin, s. 69.

⁶⁹⁷ Zehir, s. 37; Atmaca Ülkü, s. 183; Şanver, s. 138; Serin Of, s. 29.

hakimin talebini yerine getirmez ve yoksulluk nafakasına ilişkin bir düzenleme yapmamakta ısrar ederlerse hakim bu kez de yoksulluk nafakasının protokol kapsamında belirlenmesine ilişkin kendisi çeşitli önerilerde bulunur ve ilgili önerilerin eşlerce de kabulü halinde yeni protokolü onaylanarak uygulamaya koyar.⁶⁹⁸ Görüldüğü üzere bu durumda da herhangi bir sorun doğmamaktadır. Fakat bazen eşlerce hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolünde yoksulluk nafakasına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmediği ve bunun yanı sıra zorunlu unsurlardan birini teşkil eden yoksulluk nafakasına ilişkin söz konusu eksikliğin hakim tarafından da göz önünde bulundurulmadığı, ihmal edildiği görülür. Bir diğer deyişle bazen hakim, yeterli inceleme ve denetimlerde bulunmayarak ilgili eksikliği gözden kaçırır ve anlaşmalı boşanma protokolünü (içerisinde barındırdığı eksikliklere rağmen) onaylayarak uygulamaya koyar. Sorun da tam olarak burada ortaya çıkmaktadır. Zorunlu unsurlarından birini bünyesinde taşımayan ve bu nedenle de reddedilmesi gereken anlaşmalı boşanma protokolünün hakimin dikkatsizliği sebebiyle bir şekilde onaylanarak geçerlilik kazanması ve uygulamaya konulması halinde, boşanma sonrası süreçte eşlerden birinin bu durumu itiraz konusu yapmak suretiyle (protokolde düzenlenmemiş olmasına rağmen) yoksulluk nafakası talebinde bulunması yeni bir uyuşmazlığa yol açtığı gibi aynı zamanda yeni bir tartışma konusunu da gündeme getirmektedir. Söz konusu durumda eşlerden birinin anlaşmalı boşanma sonrasında yoksulluk nafakası talebinde bulunup bulunamayacağına ilişkin öğretide görüş birliği bulunmamaktadır. Bu bağlamda öğretide bazı yazarlara göre yoksulluk nafakasına ilişkin anlaşmalı boşanma protokolünde herhangi bir düzenlemenin yapılmadığı hallerde -ki bu düzenleme ister kasten ister hataen (örneğin unutulmuş) yapılmamış olsun- eşlerin (protokol kapsamında) boşanma sonrası yoksulluk nafakası talebinde bulunmayacaklarına yönelik uzlaşmaya varmış ve bu talepten vazgeçmiş olduklarının kabulü gerekir.⁶⁹⁹ Bu çerçevede söz konusu görüşteki yazarlara göre somut olayda böyle

⁶⁹⁸ Seğer, s. 278; Saleh, s. 92; Atmaca Ülkü, s. 96; Koyuncu Aktaş, s. 784-792; Asan, s. 86; Serin Of, s. 29; Yücel, s. 244; Yargıtay 2. HD., T. 11.06.2007, E. 2006/20740, K. 2007/9728 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 18.04.2024).

⁶⁹⁹ Kırbaş, s. 68-70; Özdemir, s. 158-161; Atmaca Ülkü, s. 96; Özkan Cavit Hoşlan, Anlaşmalı Boşanma Protokollerine İlişkin Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi, Medeni Hukuk Alanındaki Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumları, Cilt II: Aile Hukuku, On iki Levha Yayınları, 2019, s. 240; Aras, s. 74-78; Sümer Turgut, s. 35; Yargıç, s. 132; Bu görüşteki yazarlardan bazıları aynı zamanda yoksulluk nafakasına ancak eşlerden birinin talebi üzerine karar verilebileceği gerekçesini öne sürmektedirler. Bu bağlamda anlaşmalı boşanma protokolünde eşlerden en az biri ilgili talepte bulunmamışsa hakim tarafından yoksulluk nafakasına ilişkin bir karar verilmesi mümkün değildir. Konu hakkındaki aksi yönde görüş için ise ayrıca bkz. Koyuncu Aktaş, s. 781, 782.

bir hadisenin yaşanması halinde anlaşmalı boşanma sonrası eşlerden birinin yeni bir dava yoluyla yoksulluk nafakası talebinde bulunması mümkün değildir, talepte bulunması halinde de ilgili talebin reddi gerekir.⁷⁰⁰ Öte yandan öğretide ilgili husus hakkında aksi yönde görüş bildiren diğer bir grup yazara göre ise eşlerin yoksulluk nafakasına ilişkin protokol kapsamında herhangi bir düzenleme yapmamış olmaları onların yoksulluk nafakası konusunda örtülü bir uzlaşmaya vardıkları sonucunu doğurmayacağı gibi bizi de böylesi bir kabule götüremez.⁷⁰¹ Mevcut görüşteki yazarlara göre burada yalnızca zorunlu unsurları eksik ve bu sebeple de normal şartlar altında reddedilmesi gerekli bir protokolün hakim dikkatsizliği yahut bir diğer deyişle ihmali neticesinde onaylanarak uygulamaya konulduğu kabul edilebilir.⁷⁰² Bu çerçevede söz konusu görüşteki yazarlara göre somut olayda böyle bir hadisenin yaşanması halinde anlaşmalı boşanma sonrası eşlerden birinin aile mahkemesinde açacağı yeni bir davayla yoksulluk nafakası talebinde bulunabilmesi mümkün kılınmalıdır.⁷⁰³ Zira hakimin hatasından, ihmalden kaynaklı olarak taraflardan birinin bir haktan (yoksulluk nafakasından) mahrum edilmesi adalete ve hakkaniyete uygun düşmeyecektir.⁷⁰⁴ Kanaatimizce de ikinci görüş daha kabul edilebilir. Zira bizim görüşümüze göre de anlaşmalı boşanma protokolünün zorunlu unsurlarından birini oluşturan yoksulluk nafakası hususuna eşlerce hazırlanan protokol içerisinde yer verilmemiş olması eşlerin boşanma sonrası birbirlerinden yoksulluk nafakası talebinde bulunmayacaklarına ilişkin aralarında örtülü bir uzlaşmaya vardıkları şeklinde yorumlanamaz. Burada daha makul

⁷⁰⁰ Özdemir, s. 158-161; Şıpka ve Özdoğan, s. 365; Atmaca Ülkü, s. 202, 203; Yargıtay 3. HD., T. 20.09.2004, E. 2004/8440, K. 2004/9335 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 19.04.2024); Yargıtay H.G.K., T. 06.03.2013, E. 2012/3-836, K. 2013/306 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 20.04.2024); Yargıtay 3. HD., T. 09.03.2017, E. 2016/14483, K. 2017/2799 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 21.04.2024); Yargıç, s. 132; Kırbas, s. 68-70; Sümer Turğut, s. 35.

⁷⁰¹ Seçer, s. 259-269; Koyuncu Aktaş, s. 784, 785; Karaca Öz, s. 380; Tekin, s. 73; Benzer şekilde tarafların nafaka haklarını saklı tuttuklarına ilişkin beyanda bulunmuş olmaları yahut ilgili durumu protokole düzenleme altına almış olmaları da nafaka hususunda anlaşmaya vardıklarına işaret etmez. Nitekim saklı tutulan nafaka hakkı ileride yeni bir uyuşmazlığa sebebiyet verebilecek potansiyeldedir. Dolayısıyla nafaka hakkının sonraya bırakılması yahut bir diğer deyişle saklı tutulması tarafların söz konusu husus üzerinde anlaşmaya varmış oldukları şeklinde yorumlanamaz. Bkz. Yargıç, s. 36.

⁷⁰² Öztan, s. 697; Atmaca Ülkü, s. 100, 101; Koyuncu Aktaş, s. 782, 783; Seçer, s. 268-270; Yücel, s. 239-249; Karaca Öz, s. 380; Tekin, s. 73; Mine Uzun, Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası, Vedat Kitapçılık, 1. Basım, İstanbul, 2013, s. 68.

⁷⁰³ Yücel, s. 239-253; Öztan, s. 697; Atmaca Ülkü, s. 200; Zehir, s. 17; Serin Of, s. 29; Zevkililer, Acabey ve Gökyayla, s. 940, 941; Seçer, s. 268-270; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 124-127; Karaca Öz, s. 380; Koyuncu Aktaş, s. 782, 783; Tekin, s. 73; Uzun, s. 68; Söz konusu durumda talepte bulunacak taraf TMK 178 gereği boşanmanın kesinleşmesinden itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi içinde ilgili talebini ileri sürebilir.

⁷⁰⁴ Serin Of, s. 29; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 124-127; Koyuncu Aktaş, s. 782, 783; Zehir, s. 17; Karaca Öz, s. 380; Yücel, s. 239-249; Öztan, s. 697; Atmaca Ülkü, s. 200; Yargıtay 3. HD., T. 05.02.2013, E. 2012/23009, K. 2013/1638 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 22.04.2024); Zevkililer, Acabey ve Gökyayla, s. 940, 941.

olan hakim hatasının kabulü neticesine varmak suretiyle eşlerden birinin boşanma sonrası süreçte (anlaşmalı boşanma protokolünde yer almamasına rağmen) yoksulluk nafakası talebinde ayrıca bulunabilme imkanına sahip kılınmasıdır. Aksi takdirde bize göre de talepte bulunacak eşin hakim hatası sebebiyle hak kaybına uğraması durumu gündeme gelecektir ki bu da adalete ve hakkaniyete uygun değildir.

2. Tazminat

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ve taraflar hakkında verilen boşanma kararının kesinleşmesinin ardından boşanmanın eşler bakımından ortaya çıkan mali sonuçlarından yoksulluk nafakasının yanı sıra bir diğerini de tazminat oluşturmaktadır. Anlaşmalı boşanma bağlamında talep edilebilecek tazminat ise maddi ve manevi tazminat olmak üzere iki türdür. Maddi tazminat, Türk Medeni Kanununun 174. maddesinin birinci fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. İlgili hükme göre, “*Mevcut veya beklenen menfaatleri boşanma yüzünden zedelenen kusursuz veya daha az kusurlu taraf, kusurlu taraftan uygun bir maddî tazminat isteyebilir.*”⁷⁰⁵ Öte yandan manevi tazminat ise Türk Medeni Kanununun 174. maddesinin ikinci fıkrasında düzenleme altına alınmıştır. İlgili hükme göre de, “*Boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir.*”⁷⁰⁶ Söz konusu hükümler çerçevesinde maddi ve manevi tazminatın hukuki niteliğine, şartlarına ve çeşitli özelliklerine daha önce pek çok detayıyla yer verildiğinden anlatımda tekrara düşülmemesi adına bu bölümde önceki anlatımlarımız sırasında değinmediğimiz, öğretide tartışmalı olan hususlara yer verilecek olup ilgili hükümlerin incelemesine ise yeniden girilmeyecektir.⁷⁰⁷

Maddi ve manevi tazminat, eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde yer verilmesi zorunlu mali sonuçlardandır.⁷⁰⁸ Bu çerçevede eşler,

⁷⁰⁵ TMK 174/1 (www.mevzuat.gov.tr); Asan, s. 86, 87; Atmaca Ülkü, s. 98-108; Yücel, s. 250; Zararsız, s. 22; Yargıç, s. 114; Tekin M, s. 8; Sümer Turğut, s. 31.

⁷⁰⁶ TMK 174/2 (www.mevzuat.gov.tr); Atmaca Ülkü, s. 103-108; Asan, s. 89; Zararsız, s. 62; Yücel, s. 250; Tunçomağ, s. 492; Tekinay, Akman, Burcuoğlu ve Altop, s. 655 vd.; Tekin M, s. 8; Yargıç, s. 128.

⁷⁰⁷ Maddi ve manevi tazminat hususlarına ilişkin detaylar için ayrıca bkz. İkinci Bölüm, Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Zorunlu İçeriği, s. 108-112.

⁷⁰⁸ Oğuzman ve Dural, s. 149; Kırbas, s. 58; Asan, s. 86-90; İçöz Demirel ve Kömür, s. 59, 60; Zehir, s. 30; Yücel, s. 247-252; Öztürk, s. 105; Atmaca Ülkü, s. 97-104; Tekin, s. 69-74; Aras, s. 77, 78; İpek, s. 112; Yargıç, s. 35; Özdemir, s. 158, 159; Uçar Toksöz, s. 58; Sargın, s. 373; Seğer, s. 268; Koyuncu Aktaş, s. 765; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 126; Elçin Grassinger, s. 235, 236; Zararsız,

hazırladıkları protokolde maddi ve manevi tazminata yönelik gerekli düzenlemeleri yapmış ve bu düzenlemeler üzerinde mutabakata varmış olarak mahkeme huzuruna gelmelidirler. Eşler tarafından hazırlanan protokolde maddi ve manevi tazminat hususunun kanunda belirlenen şartlara uygun ve hukuken geçerli biçimde düzenleme altına alındığının hakim tarafından yapılacak inceleme ve denetimler neticesinde tespit edildiği hallerde ilgili protokol onaylanarak uygulamaya konulur.⁷⁰⁹ Bu durumda herhangi bir sorun çıkmamaktadır. Ancak bazen eşlerce hazırlanan protokolde maddi ve manevi tazminata ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği görülmektedir, nitekim bu durumda hakimin, eşlere ilgili eksikliğin protokolün zorunlu unsurlarından birini oluşturduğunu hatırlatarak eksikliğin giderilmesi yönünde yol göstermesi gündeme gelmektedir. Eşler, hakimin talebini yerine getirmez, maddi ve manevi tazminata ilişkin bir düzenleme yapmamakta ısrar ederlerse hakim bu kez de ilgili tazminatların protokol kapsamında belirlenmesine ilişkin kendisi çeşitli önerilerde bulunur ve ilgili önerilerin eşlerce de kabulü halinde yeni protokolü onaylanarak uygulamaya koyar.⁷¹⁰ Görüldüğü üzere bu durumda da herhangi bir sorun doğmamaktadır. Fakat bazen eşlerce hazırlanan anlaşmalı boşanma protokolünde maddi ve manevi tazminata ilişkin bir düzenlemeye yer verilmediği ve bunun yanı sıra zorunlu unsurlardan birini teşkil eden tazminata ilişkin söz konusu eksikliğin hakim tarafından da göz önünde bulundurulmadığı, ihmal edildiği görülür. Bir diğer deyişle bazen hakim, yeterli inceleme ve denetimlerde bulunmayarak ilgili eksikliği gözden kaçırır ve anlaşmalı boşanma protokolünü (içerisinde barındırdığı eksikliklere rağmen) onaylayarak uygulamaya koyar. Sorun da tam olarak burada ortaya çıkmaktadır. Zorunlu unsurlarından birini bünyesinde taşımayan ve bu nedenle de reddedilmesi gereken anlaşmalı boşanma protokolünün hakim dikkatsizliği sebebiyle bir şekilde onaylanarak geçerlilik kazanması ve uygulamaya konulması halinde, boşanma sonrası süreçte eşlerden birinin bu durumu itiraz konusu yapmak suretiyle (protokolde düzenlenmemiş olmasına rağmen) maddi ve manevi tazminat talebinde bulunması yeni bir uyuşmazlığa yol açtığı gibi aynı zamanda yeni bir tartışma konusunu da gündeme

s. 40.

⁷⁰⁹ Yargıç, s. 41; Öztan, s. 695; Elçin Grassinger, s. 237, 238; Atmaca Ülkü, s. 185, 186; Asan, s. 112-119; Tuncer Kazancı, s. 417; İçöz Demirel ve Kömür, s. 165-194; Demirbaş, s. 573-575; Öncü, s. 818; Sargın, s. 372; Seçer, s. 265-278; Yücel, s. 245; Oğuzman ve Dural, s. 129; Koyuncu Aktaş, s. 767; Ergün, s. 100; Zehir, s. 22-24.

⁷¹⁰ Helvacı, s. 1167; Öztürk, s. 104, 105; Atmaca Ülkü, s. 183; İpek, s. 109; Akıntürk, s. 264; Zararsız, s. 51.

getirmektedir. Söz konusu durumda eşlerden birinin anlaşmalı boşanma sonrasında maddi ve manevi tazminat talebinde bulunup bulunamayacağına ilişkin öğretide görüş birliği bulunmamaktadır. Bu bağlamda öğretide bazı yazarlara göre maddi ve manevi tazminata ilişkin anlaşmalı boşanma protokolünde herhangi bir düzenlemenin yapılmadığı hallerde -ki bu düzenleme ister kasten ister hataen (örneğin unutulmuş) yapılmamış olsun- eşlerin (protokol kapsamında) boşanma sonrası tazminat talebinde bulunmayacaklarına yönelik uzlaşmaya varmış ve bu talepten vazgeçmiş olduklarının kabulü gerekir.⁷¹¹ Bu çerçevede söz konusu görüşteki yazarlara göre somut olayda böyle bir hadisenin yaşanması halinde anlaşmalı boşanma sonrası eşlerden birinin yeni bir dava yoluyla maddi ve manevi tazminat talebinde bulunması mümkün değildir, talepte bulunması halinde de ilgili talebin reddi gerekir.⁷¹² Öte yandan öğretide ilgili husus hakkında aksi yönde görüş bildiren diğer bir grup yazara göre ise eşlerin tazminata ilişkin protokol kapsamında herhangi bir düzenleme yapmamış olmaları onların maddi ve manevi tazminat konusunda örtülü bir uzlaşmaya vardıkları sonucunu doğurmayacağı gibi bizi de böylesi bir kabule götüremez.⁷¹³ Mevcut görüşteki yazarlara göre burada yalnızca zorunlu unsurları eksik ve bu sebeple de normal şartlar altında reddedilmesi gerekli bir protokolün hakimnin dikkatsizliği yahut bir diğer deyişle ihmali

⁷¹¹ Kırbaş, s. 68-70; Yargıç, s. 132-134; Aras, s. 74-78; Zararsız, s. 51-83; Atmaca Ülkü, s. 96; Özdemir, s. 160; Köprülü ve Kaneti, s. 196; Sümer Turğut, s. 35.

⁷¹² Yargıtay 2. HD., T. 12.11.2013, E. 2013/5734, K. 2013/26050 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 26.04.2024); Şıpka ve Özdoğan, s. 365; Kırbaş, s. 68-70; Özdemir, s. 158-160; Sümer Turğut, s. 35; Zararsız, s. 51-83; Köprülü ve Kaneti, s. 196; Yargıç, s. 38, 39; Yargıtay H.G.K., T. 02.05.2019, E. 2017/3067, K. 2019/512 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 27.04.2024); Yargıtay 2. HD., T. 19.10.2012, E. 2011/11544, K. 2012/25372 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 28.04.2024).

⁷¹³ Asan, s. 91-94; Öztan, s. 697; Atmaca Ülkü, s. 101; İçöz Demirel ve Kömür, s. 78-92; Alperen Carus, Boşanma Halinde, Maddi Manevi Tazminata Faiz Yürütülmesi, Terazi Hukuk Dergisi, S. 14, Y. 2, Ekim 2007, s. 15; Arbek, s. 145; Seçer, s. 259-270; Aras, s. 78-82; Koyuncu Aktaş, s. 784, 785; Yücel, s. 248, 249; Tekin, s. 73; Benzer şekilde tarafların tazminat haklarını saklı tuttuklarına ilişkin beyanda bulunmuş olmaları yahut ilgili durumu protokolde düzenleme altına almış olmaları da tazminat hususunda anlaşmaya vardıklarına işaret etmez. Nitekim saklı tutulan tazminat hakkı ileride yeni bir uyumsuzluğa sebebiyet verebilecek potansiyeldedir. Dolayısıyla tazminat hakkının sonraya bırakılması yahut bir diğer deyişle saklı tutulması tarafların söz konusu husus üzerinde anlaşmaya varmış oldukları şeklinde yorumlanamaz. Konu hakkında Yargıtay da aynı görüştedir. Yargıtay 2. HD., T. 13.01.2015, E. 2014/16344, K. 2015/269 “Tarafların irade beyanları esas alınarak boşanmalarına karar verilebilmesi için, diğer şartların yanında boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumu hususunda tam olarak anlaşmış olmaları, hakim de taraflarca kabul edilen düzenlemeyi uygun bulması şarttır. Tazminat haklarının saklı tutulması, bu husustaki ihtilafların devam ettiğini ve bu ihtilafların çözümünün ileriye bırakıldığını gösterir. Başka bir ifade ile “tazminat hakları saklı tutulmak” suretiyle anlaşmalı boşanma kararı verilemez. Bu husus nazara alınmadan “tazminat haklarının saklı tutulması” suretiyle Türk Medeni Kanununun 166/3 maddesi gereğince boşanma kararı verilmesi doğru bulunmamıştır. Taraflar boşanmanın mali sonuçları üzerinde anlaşamadıklarına göre, gösterdikleri deliller toplanarak davanın Türk Medeni Kanununun 166/1-2 maddesi çerçevesinde değerlendirilip, hasıl olacak neticesine göre karar verilmesi gerekirken, bu yön nazara alınmadan hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirmiştir.” (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 27.04.2024).

neticesinde onaylanarak uygulamaya konulduğu kabul edilebilirdir.⁷¹⁴ Bu çerçevede söz konusu görüşteki yazarlara göre somut olayda böyle bir hadisenin yaşanması halinde anlaşmalı boşanma sonrası eşlerden birinin aile mahkemesinde açacağı yeni bir davayla maddi ve manevi tazminat talebinde bulunabilmesi mümkün kılınmalıdır.⁷¹⁵ Zira hakim hatasından, ihmalinden kaynaklı olarak taraflardan birinin bir haktan (maddi ve manevi tazminattan) mahrum edilmesi adalete ve hakkaniyete uygun düşmeyecektir.⁷¹⁶ Kanaatimizce de ikinci görüş daha kabul edilebilirdir. Zira bizim görüşümüze göre de anlaşmalı boşanma protokolünün zorunlu unsurlarından birini oluşturan tazminat hususuna eşlerce hazırlanan protokol içerisinde yer verilmemiş olması eşlerin boşanma sonrası birbirlerinden maddi ve manevi tazminat talebinde bulunmayacaklarına ilişkin aralarında örtülü bir uzlaşmaya vardıkları şeklinde yorumlanamaz. Burada daha makul olan hakim hatasının kabulü neticesine varmak suretiyle eşlerden birinin boşanma sonrası süreçte (anlaşmalı boşanma protokolünde yer almamasına rağmen) maddi ve manevi tazminat talebinde ayrıca bulunabilme imkanına sahip kılınmasıdır. Aksi takdirde bize göre de talepte bulunacak eşin hakim hatası sebebiyle hak kaybına uğraması durumu gündeme gelecektir ki bu da adalete ve hakkaniyete uygun değildir.

3. Mal Rejiminin Tasfiyesi

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ve taraflar hakkında verilen boşanma kararının kesinleşmesinin ardından boşanmanın eşler bakımından ortaya çıkan mali sonuçlarından biri de nafaka ve tazminatın yanı sıra mal rejiminin tasfiyesidir. Mal rejiminin tasfiyesi hususu eşlerce üzerinde uzlaşıya varılarak anlaşmalı boşanma protokolüne dahil edilebilecek hususlardan birini teşkil etmektedir. Eşler, evlilik birliğinin devamı süresince elde ettikleri mal varlığı değerlerinin paylaşımı noktasında ortak bir karara vararak söz konusu kararı protokolde açık ve net bir biçimde düzenleme altına alabilir ve ilgili protokolü mahkemeye sunabilirler.⁷¹⁷ Mahkemece yapılacak

⁷¹⁴ Koyuncu Aktaş, s. 783; Atmaca Ülkü, s. 100, 101; Carus, s. 15; Yücel, s. 248-252; Seğer, s. 269, 270; Öztan, s. 697; Arbek, s. 145; Asan, s. 91-94; Aras, s. 78-82; Tekin, s. 73; İçöz Demirel ve Kömür, s. 78-92; Buket Günay, Boşanmada Maddi ve Manevi Tazminat, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2019, s. 133.

⁷¹⁵ Günay, s. 133; Asan, s. 91-94; Seğer, s. 269, 270; Öztan, s. 697; Carus, s. 15; Arbek, s. 145; Atmaca Ülkü, s. 100, 101; İçöz Demirel ve Kömür, s. 78-92; Koyuncu Aktaş, s. 783; Aras, s. 78-82; Tekin, s. 73; Yücel, s. 248-253; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 929, 930; Tekinay, s. 256; Söz konusu durumda talepte bulunacak taraf TMK 178 gereği boşanmanın kesinleşmesinden itibaren bir yıllık zamanaşımı süresi içinde ilgili talebini ileri sürebilir.

⁷¹⁶ Aras, s. 78-82; Atmaca Ülkü, s. 100, 101; Arbek, s. 145; Günay, s. 133; İçöz Demirel ve Kömür, s. 78-92; Öztan, s. 697; Carus, s. 15; Yücel, s. 248-252; Asan, s. 91-95.

⁷¹⁷ Hatemi ve Serozan, s. 260; Seğer, s. 275, 276; İpek, s. 113; Özdemir, s. 167-169; Asan, s. 106; İçöz

denetimin ardından protokolde yer alan düzenlemelerde hukuka yahut hakkaniyete aykırı bir durumun tespit edilmemesi halinde protokol onaylanarak hüküm fıkrasına eklenir ve uygulamaya konulur.⁷¹⁸ Takip eden süreçte taraflar, mahkemece onaylanarak uygulamaya konulan anlaşmalı boşanma protokolünde yer vermiş oldukları düzenlemeler çerçevesinde evlilik boyunca elde ettikleri malvarlığı değerlerini boşanma sonrasında paylaşırlar. Ancak bazı hallerde eşlerin anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde mal rejiminin tasfiyesi hususunda herhangi bir belirlemeye gitmedikleri görülür. Söz konusu hal taraflar hakkında anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulmasına engel oluşturmaz, zira mal rejiminin tasfiyesi hususu kanun koyucu tarafından anlaşmalı boşanma protokolünün zorunlu içeriği arasında değil ihtiyari içeriği arasında düzenleme altına alınmıştır.⁷¹⁹ Dolayısıyla eşlerce hazırlanacak boşanma protokolünde mal rejiminin tasfiyesi hakkında belirleme yapılmamış olması anlaşmalı boşanma bağlamında herhangi bir sorun doğurmayacaktır. Nitekim eşler, anlaşmalı boşanma protokolünde mal rejiminin tasfiyesi hususuna yer vermemiş olmaları halinde haklarında kurulan anlaşmalı boşanma hükmünün kesinleşmesinin ardından dahi yetkili⁷²⁰ aile mahkemesinde açacakları yeni bir dava ile (mal rejiminin tasfiyesi davası ile) anlaşmalı boşanmadan ayrı olarak mal rejiminin tasfiyesini gerçekleştirebileceklerdir.⁷²¹

Demirel ve Kömür, s. 122; **Yücel**, s. 244, 245; **Yılmaz Bilgin**, s. 69; **Demirbaş**, s. 564; **Oktay Özdemir**, s. 41, 42; **Tekin**, s. 69-74; **Öztürk**, s. 106; **Yargıç**, s. 37-40; **Kırbaş**, s. 59; **Atmaca Ülkü**, s. 112, 113; **Uçar Toksöz**, s. 58; **Koyuncu Aktaş**, s. 765.

⁷¹⁸ **Öztan**, s. 695; **Elçin Grassinger**, s. 237, 238; **Asan**, s. 112-119; **Tuncer Kazancı**, s. 417; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 165-194; **Demirbaş**, s. 573-575; **Atmaca Ülkü**, s. 185, 186; **Öncü**, s. 818; **Yargıç**, s. 41; **Seçer**, s. 265-282; **Yücel**, s. 245; **Sargın**, s. 372; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Ergün**, s. 100; **Zehir**, s. 22-24; **Koyuncu Aktaş**, s. 767.

⁷¹⁹ **Asan**, s. 106, 107; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 124; **Özdemir**, s. 168; **Seçer**, s. 273, 274; **Tekin**, s. 73, 74; **Yargıç**, s. 39, 40; **Zehir**, s. 48; **Atmaca Ülkü**, s. 116; **Şıpka ve Özdoğan**, s. 321; **Uyumaz ve Erdoğan**, s. 154; **Erdem**, s. 135; **Öncü**, s. 793 vd.; **Sargın**, s. 373; **Yücel**, s. 245; Söz konusu hususa ilişkin öğretilerde yer alan tartışmaların detayları hakkında ayrıca bkz. İkinci Bölüm, Anlaşmalı Boşanma Protokolünün İhtiyari İçeriği, s. 125, 126.

⁷²⁰ İlgili durumda yetkili aile mahkemesi anlaşmalı boşanma davasının görüldüğü aile mahkemesidir. Konu hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz. **Mustafa Şimşek**, Uygulamada Mal Rejimi Davaları, TBB Dergisi, C. 0, S. 99, Y. 2012, s. 382-394.

⁷²¹ Mal rejiminin tasfiyesi davası aracılığıyla eşler birbirlerinden artık değere katılma alacağı, değer artış payı alacağı veya katkı payı alacağı talep edebilmektedirler. İlgili hususa ilişkin detaylı bilgi için ayrıca bkz. **Şimşek**, s. 388-395; **Şahin Akıncı**, Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminin Tasfiyesinde Karşılaşılan Bazı Meseleler ve Çözüm Önerileri, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. XXII, S. 3, Y. 2016, s. 165-190; Anlaşmalı boşanma sonrasında açılacak mal rejiminin tasfiyesine bağlı alacak davalarında zamanaşımı süresi ise boşanma kararının kesinleşmesinden itibaren 10 yıldır. Bir diğer deyişle eşler, haklarında verilen anlaşmalı boşanma kararının kesinleşmesinin ardından 10 yıllık zamanaşımı süresi içerisinde mal rejiminin tasfiyesi davası açmak suretiyle birbirlerinden talepte bulunabileceklerdir. Konu hakkında ilgili Yargıtay kararı için bkz. Yargıtay 8. HD., T. 13.07.2010, E. 1855/2010, K. 3896/2010 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 30.04.2024).

II. ANLAŞMALI BOŞANMANIN ÇOCUKLAR BAKIMINDAN SONUÇLARI

A. Velayet

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ve taraflar hakkında verilen boşanma kararının kesinleşmesinin ardından asıl olarak eşler bakımından çeşitli sonuçlar doğmakla birlikte varsa ortak çocuklar bakımından da birtakım sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda anlaşmalı boşanmanın ortak çocuklar bakımından ortaya çıkan sonuçlarından birini velayet konusu oluşturmaktadır. Velayet, en temelde ergin olmayan müşterek çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi, bakımlarının ve korunmalarının sağlanması hususunda ana ve babanın sahip olduğu çeşitli hak ve yükümlülükleri içerir niteliği haiz bir kavramdır.⁷²²

Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan düzenleme çerçevesinde velayet hususu eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün zorunlu unsurlarından birini teşkil etmektedir.⁷²³ Bir diğer deyişle eşler, hazırladıkları protokol kapsamında ortak çocuklarının velayetine ilişkin geçerli, hukuka ve hakkaniyete aykırılık teşkil etmeyen, onların menfaatine uygun ve üstün yararlarını gözeten nitelikte bir düzenleme yapmak suretiyle ilgili düzenlemeyi protokole ekleyerek mahkemeye sunmalıdırlar. Aksi takdirde eşlerce hazırlanan protokole ortak çocukların velayeti hususunda uzlaşma sağlanamamış olması taraflar hakkında anlaşmalı boşanma hükmü kurulmasına engel teşkil edecek olup koşulları oluşmuşsa dava TMK 166/1-2 çerçevesinde çekişmeli boşanmaya dönüşecektir.⁷²⁴

Eşlerce hazırlanan boşanma protokolü hakim tarafından incelenir ve geçerlilik koşullarını taşıdığı tespit edilerek uygun bulunursa onaylanarak uygulamaya konulur.⁷²⁵

⁷²² Köprülü ve Kaneti, s. 245; Sarı, s. 86; Abik, s. 37-59; Atmaca Ülkü, s. 79; Tekin M, s. 14-18; Ercoşkun Şenol, s. 756; Zehir, s. 44; Çetiner, s. 42; Çelikel, s. 13; Tekinay, s. 483; Hatemi ve Serozan, s. 341; Oğuzman ve Dural, s. 272; Kucuroğlu, s. 59, 60; Zevkliler, Acabey ve Gökyayla, s. 917; Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal, s. 503; Saymen ve Elbir, s. 368; Demir A, s. 68, 69; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 152; Öztan, s. 1074-1076; Gündüz Çoban, s. 51; Akyüz (Çocuk Hukuku), s. 151-159.

⁷²³ Tekin, s. 74; Öztan, s. 698; Zehir, s. 18; Atmaca Ülkü, s. 77, 78; Seçer, s. 263-270; Saleh, s. 92; Özdemir, s. 162; Yücel, s. 247; Uçar Toksöz, s. 57; Koyuncu Aktaş, s. 764, 765; Sargın, s. 377; Yücel, s. 245.

⁷²⁴ İçöz Demirel ve Kömür, s. 95; Seçer, s. 270, 271; Esener, s. 613; Asan, s. 95, 96; Öztan, s. 698; Yücel, s. 244; Atmaca Ülkü, s. 80-82; Zehir, s. 19; Demirbaş, s. 564; Yılmaz Bilgin, s. 66; Tekin, s. 74, 75; İpek, s. 113; Uçar Toksöz, s. 57; Tekin M, s. 56.

⁷²⁵ Yargıç, s. 41; Elçin Grassinger, s. 237, 238; Öztan, s. 695; Atmaca Ülkü, s. 185, 186; Tuncer

Takip eden süreçte eşler, mahkemece onaylanarak uygulamaya konulan anlaşmalı boşanma protokolünde yer vermiş oldukları düzenlemeler çerçevesinde ortak çocuklarının velayetini üstlenir ve protokolde yer alan düzenlemelere uygun biçimde üstlendikleri sorumlulukları yerine getirirler. Buna paralel, eşler hazırladıkları protokol kapsamında, çocukların velayetinin (onların üstün yararlarına aykırı düşmeyecek şekilde) belirli bir zamana kadar eşlerden birinde kalmasına, bir süre sonra ise velayetin diğer eşe geçmesine yönelik bir anlaşma yaparak ilgili hususu anlaşmalı boşanma protokolüne dahil edebilirler.⁷²⁶ Söz konusu durumda elbette eşlerin protokol kapsamında yer alan düzenlemelere ilerleyen zaman içerisinde de uygun davranma yükümlülükleri doğacaktır. Bu bağlamda örneğin eşlerden protokolde yazılı belirli süre zarfında velayet hakkına sahip olan tarafın yine protokolde belirtilen sürenin sonunda velayet hakkını ve yetkisini kullanma sırası kendisine geçen diğer eşe velayeti altında bulundurduğu ortak çocukları teslim etme yükümlülüğü gündeme gelecektir. Nitekim yukarıda bahsi geçen duruma benzer başkaca durumların protokolde düzenleme altına alınması mümkün olup bu çerçevede eşlerce boşanma sonrasında ve ilerleyen süreç boyunca da (ki bu süreç bazen uzun yılları kapsayabilmektedir) ilgili protokolde belirtilen düzenlemelere uygun hareket etme sorumluluğu söz konusu olacaktır.⁷²⁷

B. İştirak Nafakası

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ve taraflar hakkında verilen boşanma kararının kesinleşmesinin ardından ortak çocuklar bakımından ortaya çıkan sonuçlardan birini de velayetin yanı sıra iştirak nafakası oluşturmaktadır. İştirak nafakası, boşanma sonrası ergin olmayan ortak çocukların bakım ve eğitim giderlerinin karşılanması amacıyla velayet kendisine bırakılmayan eş tarafından ödenecek miktar olup ödenme zamanı boşanmanın kesinleşmesiyle başlar ve kural olarak çocuklar ergin oluncaya

Kazancı, s. 417; **Asan**, s. 112-119; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 165-194; **Demirbaş**, s. 573-575; **Öncü**, s. 818; **Seçer**, s. 265-278; **Yücel**, s. 245; **Sargın**, s. 372; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Ergün**, s. 100; **Zehir**, s. 22-24; **Koyuncu Aktaş**, s. 767.

⁷²⁶ **Asan**, s. 97; **Berki**, s. 11; **Atmaca Ülkü**, s. 81; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 99.

⁷²⁷ Burada dikkat edilmelidir ki yapılacak her düzenleme çocukların menfaati ve üstün yararı gözetilerek yapılmalıdır. Nitekim hem eşlerce hem de mahkemece her daim dikkate alınması gerekli husus çocukların boşanmadan olabildiğince az etkilenmeleri ve boşanma sonrasındaki süreci de yine olabildiğince az hasarla atlattıklarıdır. Daha doğru ve net bir ifadeyle anlatmak gerekirse anlaşmalı boşanmanın çocuklar bakımından doğuracağı sonuçlar her ne olursa olsun (ister velayet isterse başkaca sonuçlar) burada asıl amaçlanan çocukların ilgili süreçten en az zararlarla, duygusal ve fiziksel manada yara almadan, travma yaşamadan ve hırpalanmadan çıkması olacaktır. Gerek tarafların protokol kapsamında sorumluluklarını yerine getirirken gerekse anlaşmalı boşanma sürecini yürütecek mahkemenin davayı götürken söz konusu hususta azami dikkat ve özeni göstermesi de bu bağlamda adeta bir zorunluluktur.

kadar devam eder (TMK 328/1).⁷²⁸ Çocuklar ergin olmasına rağmen eğitim hayatları henüz tamamlanmamışsa eğitim hayatları bitene kadar da yine çocuklar için ilgili nafaka ödenmeye devam edecektir (TMK 328/2).⁷²⁹

Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan düzenleme çerçevesinde iştirak nafakası hususu eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün zorunlu unsurlarından birini teşkil etmektedir.⁷³⁰ Bir diğer deyişle eşler, hazırladıkları protokol kapsamında iştirak nafakasına ilişkin geçerli, hukuka ve hakkaniyete aykırılık teşkil etmeyen nitelikte bir düzenleme yapmak suretiyle ilgili düzenlemeyi protokole ekleyerek mahkemeye sunmalıdırlar. Aksi takdirde eşlerce hazırlanan protokolde iştirak nafakası hususunda uzlaşma sağlanamamış olması taraflar hakkında anlaşmalı boşanma hükmü kurulmasına engel teşkil edecek olup koşulları oluşmuşsa dava TMK 166/1-2 çerçevesinde çekişmeli boşanmaya dönüşecektir.⁷³¹

Eşlerce hazırlanan boşanma protokolü hakim tarafından incelenir ve geçerlilik koşullarını taşıdığı tespit edilerek uygun bulunursa onaylanarak uygulamaya konulur.⁷³² Takip eden süreçte eşler, mahkemece onaylanarak uygulamaya konulan anlaşmalı boşanma protokolünde yer vermiş oldukları düzenlemeler çerçevesinde iştirak nafakasına ilişkin üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirirler. Ancak bazı durumlarda eşlerin anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde iştirak nafakasına ilişkin herhangi bir düzenleme yapmadıkları görülür. Mahkemece ilgili eksikliğin tespit edilmesi halinde davayı gören hakim, eşlerden iştirak nafakasına ilişkin geçerli, hukuka uygun bir düzenleme yaparak protokole eklemelerini ve protokolü bu bağlamda yeniden

⁷²⁸ TMK 328/1 (www.mevzuat.gov.tr); **Abik**, s. 32; **Asan**, s. 103; **Öztan**, s. 1050; **Zehir**, s. 19-39; **Özdemir**, s. 152, 153; **Şanver**, s. 126; **Atmaca Ülkü**, s. 89; **Yücel**, s. 250; **Feyzioğlu, Özakman ve Sarıal**, s. 364; **Tekin M**, s. 73-86; **Çelikel**, s. 100-102; **Akyüz** (Çocuk Hukuku), s. 141, 142.

⁷²⁹ TMK 328/2 (www.mevzuat.gov.tr); **Uyumaz ve Erdoğan**, s. 156, 157; **Akyüz** (Çocuk Hukuku), s. 142; **Tekin M**, s. 74-86; **Çelikel**, s. 100-102; **Yücel**, s. 250; Çocuklar, bakıma muhtaç olmaları durumunda ergin olduktan sonra da nafaka isteyebileceklerdir ancak söz konusu durumda talep edebilecekleri nafaka artık iştirak nafakası değil yardım nafakası olacaktır. İlgili husus hakkında detaylı bilgi için ayrıca bkz. **Akyüz** (Çocuk Hukuku), s. 143; **Özüğür** (Nafaka), s. 509; **Tekin M**, s. 90-92; Yargıtay 3. HD., T. 18.07.2005, E. 2005/7849, K. 2005/8137 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 01.05.2024).

⁷³⁰ **Tekin**, s. 74; **Öztan**, s. 698; **Zehir**, s. 18; **Atmaca Ülkü**, s. 77, 78; **Seçer**, s. 263-270; **Saleh**, s. 92; **Özdemir**, s. 162; **Yücel**, s. 247; **Uçar Toksöz**, s. 57; **Koyuncu Aktaş**, s. 764, 765; **Sargın**, s. 377.

⁷³¹ **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 54; **Öztan**, s. 695-698; **Keskin**, s. 26; **Asan**, s. 124, 125; **Tekin**, s. 68; **Zehir**, s. 38, 39; **Uçar Toksöz**, s. 57; **Yargıç**, s. 36, 37; Yargıtay 2. HD., T. 14.12.2011, E. 2011/709, K. 2011/22100 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 01.05.2024).

⁷³² **Yargıç**, s. 41; **Elçin Grassinger**, s. 237, 238; **Öztan**, s. 695; **Atmaca Ülkü**, s. 185, 186; **Tuncer Kazancı**, s. 417; **Asan**, s. 112-119; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 165-194; **Demirbaş**, s. 573-575; **Öncü**, s. 818; **Seçer**, s. 265-278; **Yücel**, s. 245; **Sargın**, s. 372; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Ergün**, s. 100; **Zehir**, s. 22-24; **Koyuncu Aktaş**, s. 767.

düzenlemelerini talep eder. Eşler, hakimın talebini yerine getirir ve iştirak nafakası hususunu da düzenleme altına alarak protokole eklerlerse herhangi bir sorun doğmaz. Fakat eşler hakimın talebini yerine getirmez ve protokolde gerekli düzenlemeleri yapmazlarsa bu kez hakim kendisi iştirak nafakasına ilişkin olarak eşlere birtakım tavsiyelerde bulunur.⁷³³ Eşlerce ilgili tavsiyeler dikkate alınır ve protokolde yeni bir düzenleme yapılmak suretiyle iştirak nafakası hususu üzerinde uzlaşa sağlanırsa yine herhangi bir sorun ortaya çıkmaz. Her iki durumda da protokolün son hali hakim tarafından incelenir ve gerekli koşulları taşıdığı tespit edilirse ilgili protokol onaylanarak uygulamaya konulur. Ancak bazı hallerde iştirak nafakası hususunun eşlerce hazırlanan protokolde yer almadığı ve buna rağmen söz konusu protokolün normal şartlarda gerekli koşulları taşıyor olması nedeniyle reddedilmesi gerekirken hakimın dikkatsizliği yahut ihmali neticesinde bir şekilde onaylanarak uygulamaya konulduğu, eşler hakkında da anlaşmalı boşanma hükmü kurulduğu görülür. Söz konusu durumda geçerli kabul edilmemesi gereken boşanma protokolünün onaylanarak eşler hakkında anlaşmalı boşanma hükmünün kurulması ve ilgili hükmün kesinleşmesinin ardından eşlerin (protokolde yer almamasına rağmen) ilerleyen süreçte ortak çocuklar için iştirak nafakası talebinde bulunma imkanına sahip olup olamayacakları hususuna dair yeni bir tartışma ortaya çıkmaktadır. İlgili tartışma konusu öğretide değerlendirilmiş olup görüş birliğine varılmak suretiyle noktalanmıştır. Öğretide söz konusu hususa ilişkin oluşan görüş birliğine göre eşlerce anlaşmalı boşanma protokolünde iştirak nafakasına yönelik bir düzenleme ister kasten ister hataen yapılmamış olsun bu durum daha sonra iştirak nafakası talebinde bulunmaya engel teşkil etmez.⁷³⁴ Burada ilgili protokolün reddedilmesi gerekirken hakimın dikkatsizliği veya ihmali neticesinde onaylanarak uygulamaya konulması hakim hatasına işaret etmektedir ve elbette hakim hatasından kaynaklı olarak ortak çocukları iştirak nafakası gibi bir haktan mahrum etmek kabul edilebilir olmadığı gibi hakkaniyete de uygun düşmeyecektir, zira iştirak nafakası hususunda gözetilmesi gereken asıl nokta daima çocukların menfaati ile üstün yararı olmalıdır. Bu bağlamda ortak çocuklarının velayeti kendisinde bulunan eş, protokolde yer almamasına rağmen, boşanma sonrasındaki süreçte aile mahkemesinde açacağı ayrı bir dava ile diğer eşten, ortak çocukları için

⁷³³ Helvacı, s. 1167; Asan, s. 114; Tekin, s. 85, 86; Özden, s. 102; Öztürk, s. 105; Tutumlu, s. 238, 239; Atmaca Ülkü, s. 75; Yargıç, s. 44-58; Gençcan, s. 1210; Yılmaz Bilgin, s. 73.

⁷³⁴ Yargıç, s. 36; Özdemir, s. 160; Zehir, s. 19-38; Atmaca Ülkü, s. 199-203; Ceylan (Boşanmanın Hukuki Sonuçları), s. 128; Tekin M, s. 80; Çelikel, s. 100; Sümer Turgut, s. 35.

iştirak nafakası talebinde bulunabilecektir. Nitekim ilgili hususta Yargıtay da verdiği çeşitli kararlarda aynı yönde görüş bildirmektedir.⁷³⁵

C. Çocukla Kişisel İlişki Kurulması

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ve taraflar hakkında verilen boşanma kararının kesinleşmesinin ardından boşanmanın çocuklar bakımından ortaya çıkan sonuçlarından biri de velayet kendisine bırakılmayan eşin çocukla kuracağı kişisel ilişkidir. Velayet kendisine bırakılmayan eş, boşanma sonrasında da tıpkı boşanma öncesinde, bir diğer deyişle evlilik birliğinin devamı sırasında olduğu gibi çocukla vakit geçirme, paylaşımda bulunma, çocuğun sağlığı, eğitim hayatı, kişisel gelişimi ve günlük yaşantısı hakkında bilgi sahibi olma hakkını haizdir ve elbette bu hakkını kullanmak isteyecektir.⁷³⁶ Bu bağlamda eşler, hazırlayacakları anlaşmalı boşanma protokolünde velayet kendisine bırakılmayacak olan eş ile çocuk arasındaki kişisel ilişkiyi düzenleyen çeşitli hükümler getirebilirler. Eşler tarafından getirilecek bu hükümler anlaşmalı boşanma protokolünün zorunlu içeriğine dahildir.⁷³⁷

Eşlerce hazırlanacak protokolde düzenleme altına alınan velayet kendisine bırakılmayan eş ile çocuk arasında kurulacak kişisel ilişki hususunun hakim tarafından yapılacak inceleme neticesinde hukuka ve hakkaniyete uygun bulunması halinde ilgili protokol onaylanarak uygulamaya konulacaktır.⁷³⁸ Takip eden süreçte eşler çocukla kişisel ilişki kurulmasına yönelik olarak protokol kapsamında yer verdikleri düzenlemelerin gereğini yerine getireceklerdir. Ancak bazı hallerde taraflarca hazırlanan protokolde çocukla kişisel ilişki kurulması hususuna ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmediği görülür. Söz konusu durumda velayet kendisine bırakılmayan eş ile çocuk arasında kurulacak kişisel ilişkiyi içermemesi sebebiyle ilgili

⁷³⁵ Yargıtay 3. HD., T. 14.10.2003, E. 2003/12252, K. 2003/12220 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 02.05.2024); Yargıtay 3. HD., T. 06.10.2008, E. 2008/11801, K. 2008/16060 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 03.05.2024); Yargıtay H.G.K., T. 14.11.2019, E. 2017/2613, K. 2019/1191 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 04.05.2024); Yargıtay 3. HD., T. 20.10.2011, E. 2011/9705, K. 2011/16085 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 05.05.2024).

⁷³⁶ **Abik**, s. 32; **Atmaca Ülkü**, s. 86; **Akyüz**, s. 145; **Serdar** (Kişisel İlişki Kurma), s. 740; **Erlüle** (Çocuğu Ziyaret Hakkı), s. 261-263; **Erlüle** (Çocuk İle Kişisel İlişki), s. 217, 218; **Tekin M**, s. 95, 96; **Akyüz** (Çocuk Hukuku), s. 144, 145; **Çelikel**, s. 80; **Kucuroğlu**, s. 66-68; **Demir A**, s. 88, 89.

⁷³⁷ **Tekin**, s. 74; **Öztan**, s. 698; **Zehir**, s. 18; **Atmaca Ülkü**, s. 77, 78; **Seçer**, s. 263-270; **Saleh**, s. 92; **Özdemir**, s. 162; **Yücel**, s. 247; **Uçar Toksöz**, s. 57; **Koyuncu Aktaş**, s. 764, 765; **Sargın**, s. 377.

⁷³⁸ **Yargıç**, s. 41; **Elçin Grassinger**, s. 237, 238; **Öztan**, s. 695; **Atmaca Ülkü**, s. 185, 186; **Asan**, s. 112-119; **Tuncer Kazancı**, s. 417; **İçöz Demirel ve Kömür**, s. 165-194; **Demirbaş**, s. 573-575; **Öncü**, s. 818; **Seçer**, s. 265-278; **Zehir**, s. 22-24; **Oğuzman ve Dural**, s. 129; **Sargın**, s. 372; **Ergün**, s. 100; **Yücel**, s. 245; **Koyuncu Aktaş**, s. 767.

protokole hakimın müdahalesi kaçınılmaz olacaktır. Böyle bir durumla karşılaşılması halinde hakim, taraflardan çocuğun menfaatinı gözeterek ve hakkaniyete uygun düşecek biçimde yeni bir düzenleme yapmalarını isteyecektir. Tarafların yeni bir düzenleme üzerinde anlaşma sağlamalarının ardından ilgili düzenlemenin mahkemece de uygun bulunması halinde söz konusu protokol onaylanarak uygulamaya konulacak ve herhangi bir sorun doğmayacaktır. Tarafların yeni bir düzenleme üzerinde anlaşma sağlayamamaları halinde hakim bu kez de kendisi protokolde değişikliğe giderek yeni düzenlemeyi tarafların onayına sunacaktır. Protokol üzerinde hakim tarafından yapılan değişikliğin eşlerce kabulü halinde yeni düzenleme uygulamaya konulacak olup ileren süreçte eşler çocukla kişisel ilişki kurulması hususunda hakim tarafından onaylanarak uygulamaya konulan protokol kapsamında üstlerine düşen yükümlölükleri yerine getireceklerdir. Eşlerce yeni düzenlemenin kabul edilmemesi halinde ise anlaşmalı boşanmaya ilişkin kanunda belirtilen zorunlu unsurlardan birinin sağlanamamış olması sebebiyle hakim tarafından eşler hakkında anlaşmalı boşanma hükmü kurulamayacak olup şartları oluşmuşsa dava TMK 166/1-2 çerçevesinde çekişmeli boşanma davasına dönüşecektir.⁷³⁹

D. Çocuğun Soyadı

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ve taraflar hakkında verilen boşanma kararının kesinleşmesinin ardından boşanmanın çocuklar bakımından ortaya çıkan sonuçlarından biri çocukların soyadı meselesidir. Evlilik birliği içerisinde doğan çocuğun yine evlilik birliğinin devamı sırasında taşıyacağı soyadı hususu kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanunu’nun 321. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. İlgili hükme göre, “Çocuk, ana ve baba evli ise ailenin soyadını taşır.”⁷⁴⁰ Söz konusu hükümde yer alan “ailenin soyadı” hususu ise Türk Medeni Kanunu’nun yakın

⁷³⁹ Öztan, s. 695; İçöz Demirel ve Kömür, s. 54; Asan, s. 124, 125; Keskin, s. 26; Tekin, s. 68-76; Uçar Toksöz, s. 57; Zehir, s. 41-43; Özdemir, s. 159; Seçer, s. 271.

⁷⁴⁰ TMK 321 (www.mevzuat.gov.tr); Öcal Apaydın, s. 449, 450; Başak Başoğlu, Soybağının Çocuğun Soyadına Etkisi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VIII, S. 1, Y. 2017, s. 353-358; Gündüz Çoban, s. 54; Tekin M, s. 31; Esra Dursun, Örnek Bir Karar Çerçevesinde Çocuğun Soyadının Değiştirilmesi Bakımından Yargıtay’ın Tutumunun Eleştirisi, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. XXVIII, S. 1, Haziran 2022, s. 577; Esra Dursun, Türk Medeni Hukukunda Kadın ve Çocuğun Soyadı, İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, (Çocuğun Soyadı), s. 43, 44; Yeliz Yücel, Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı, İstanbul Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018, s. 175; Zeynep Güler, Türk Hukuku’nda Kadının Soyadına İlişkin Gelişmeler Çerçevesinde Çocuğun Soyadı, İstanbul Kültür Üniversitesi SBE, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Aralık 2018, s. 122; Duygu Dağlıoğlu, “Çocuğun Adı ve Soyadı”, Prof. Dr. Ali Naim İnan Anısına Çocuk Hukuku Armağanı, editör Doç. Dr. Yıldız Abik (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2022), s. 55.

zamanda iptal edilen 187. maddesi çerçevesinde erkeğin (kocanın) soyadına karşılık gelmekteydi.⁷⁴¹ Bu bağlamda evlilik birliği içinde doğan çocuk, aile soyadı olarak kabul edilen erkeğin (evlilikteki kocanın) soyadını alıyor, evlilik birliği devam ettiği müddetçe hatta boşanma gerçekleşikten sonra dahi taşımaya devam ediyordu. Öte yandan evlilik birliği içerisinde doğmuş olduğu durumlarda çocuğun, evlilik birliği ister devam etsin ister boşanma neticesinde son bulmuş olsun, annenin (bekârlık) soyadını alması yahut annenin soyadını babanın soyadıyla birlikte çift soyad halinde kullanması ise mümkün olmuyordu.⁷⁴² Ancak bu süreçte, özellikle de boşanmanın gerçekleştiği hallerde, velayeti elinde bulunduran annenin çocuğuna kendi soyadını veremiyor olması sebebiyle çocuğu ile farklı soyadları taşımak mecburiyetinde kalması çeşitli sorunları gündeme getiriyordu. Mevcut anayasamız çerçevesinde kadın ve erkek eşitliği söz konusu olsa da ve bu kapsamda gerek evlilik birliğinin devamı süresince gerekse boşanma sonrasında genel olarak kadın ve erkeğin, sahip olduğu hak ve yükümlülükler bakımından eşit hukuksal konumda bulundukları kabul ediliyor olsa da bu eşitlik bir miktar sözde kalmaktaydı.⁷⁴³ Zira kadın, boşanma sonrasında velayeti elinde bulunduruyor olsa dahi çocuğuna kendi (bekârlık) soyadını verememekteydi. Söz konusu durum sebebiyle rahatsızlık duyan ve sorun yaşayan⁷⁴⁴ pek çok kadın çeşitli

⁷⁴¹ **Dursun** (Çocuğun Soyadı), s. 44; **Dağlıoğlu**, s. 55, 56; **Arzu Genç Arıdemir**, Türk Hukukunda Anne ve Babası Evli Olan Çocuğun Soyadı ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar, YÜHFD, Prof. Dr. Erhan Adal'a Armağan, C. VIII/IV, Özel Sayı, 2011-2012, s. 733, 734; **Başoğlu**, s. 353; **Cem Baygın**, Kan Bağına Dayanan Soybağı, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VI, S. 1-4, 2002, s. 278, 279; **Yücel Y**, s. 177, 178; **Burak Özen**, Soyadının Soybağı Yoluyla Kazanılması ve Bu Yolla Kazanılan Soyadında Değişiklik Yapılması, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. XVI, S. 3-4, 2010, s. 174; **Öcal Apaydın**, s. 450; **Tuba Birinci Uzun**, Aile Soyadı Çıkmazı: Anayasa Mahkemesi'nin Çocuğun Soyadının Velayeti Kendisine Bırakılan Annesi Tarafından Değiştirilmesi Hakkındaki 25 Haziran 2015 Tarihli ve 2013/3434 Başvuru Sayılı Kararının İncelenmesi, Ankara Barosu Dergisi, S. 4, 2016, (Çocuğun Soyadı), s. 99-106; **Serozan**, s. 107; **Güler**, s. 122, 123; Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesinin iptaline ilişkin detaylı bilgi için bkz. Üçüncü Bölüm, Anlaşmalı Boşanmanın Eşler ve Çocuklar Bakımından Sonuçları, s. 137-140.

⁷⁴² **Öcal Apaydın**, s. 450-457; **Başoğlu**, s. 354; **Özcan**, s. 1010, 1011; **Güler**, s. 123.

⁷⁴³ Söz konusu eşitliğe ilişkin olarak "*Kanun Önünde Eşitlik*" kenar başlıklı anayasanın 10. maddesinde yer alan düzenlemeye göre, "*Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.*" (www.anayasa.gov.tr); **Pelin Taşkın**, Çocuğun Soyadıyla İlgili Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C. LI, S. 2, 2018, s. 71, 72; **Gündüz Çoban**, s. 54-57; **Yücel Y**, s. 181.

⁷⁴⁴ Bu sorunların başında çocuğun, annesi ile farklı soyadı taşıyor olmasına anlam verememesi, bu durumu açıklayamaması sebebiyle girdiği ortamlarda yaşatları tarafından dışlanması ve zorbalanması neticesinde ruhsal ve kişisel gelişiminin olumsuz etkilenmesi gelmektedir. Yine tüm bunların yanı sıra resmî işlemlerin yürütülmesi sırasında zorluk yaşanması ve baba ile bir araya dahi gelmek istemeyen

dönemlerde yargı yoluna başvurarak taleplerini dile getirmiş fakat gerek ilk derece mahkemelerinden gerekse Yargıtay'dan ilgili duruma ilişkin herhangi bir olumlu karar elde edememişlerdir.⁷⁴⁵ Süreç içerisinde bahsi geçen husus öğretide de tartışma konusu olmuş ve çok sayıda yazar tarafından boşanma sonrasında velayeti annede bulunan çocuğun annesinin soyadını alabilmesi imkanının tanınması gerektiği görüşü savunulmuştur.⁷⁴⁶ Fakat öğretide yer alan bu tartışmalar ve görüşler uygulamada uzun bir müddet karşılığını bulamamıştır. En nihayetinde Anayasa Mahkemesi tarafından 2011 yılında verilen bir karar ilgili döneme damga vurmuş ve adeta bir dönüm noktası olmuştur. Anayasa Mahkemesi'nin konu hakkında verdiği 08.12.2011 tarihli, 2010/119 Esas ve 2011/165 Karar sayılı kararında *“Soyadı Kanunu’nun 4. maddesinin ikinci fıkrasının “Evliliğin feshi veya boşanma hallerinde çocuk anasına tevdi edilmiş olsa bile babasının seçtiği veya seçeceği adı alır” biçimindeki birinci cümlesinin Anayasa’ya aykırı olduğu”* belirtilmiştir.⁷⁴⁷ Bu bağlamda Anayasa Mahkemesi tarafından ilgili hüküm iptal edilmiş olup⁷⁴⁸ boşanma sonrasında velayeti kendisine

çocuğun, babasının soyadını taşımak durumunda kalması hallerinde psikolojik açıdan zarar görmesi de çeşitli durumlarda birtakım zorluklar ve sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu hususa ilişkin bkz. Yargıtay 2. HD., T. 12.11.2018, E. 2017/1097, K. 2018/12772 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 05.05.2024); Yargıtay 2. HD., T. 09.04.2018, E. 2018/1306, K. 2018/4719 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 06.05.2024); **Yücel Y.**, s. 185; **Dursun**, s. 581; **Baçoğlu**, s. 362; **Gündüz Çoban**, s. 55, 56; **Dağhoğlu**, s. 58-60.

⁷⁴⁵ Yargıtay konu hakkında önüne gelen talepleri uygulamada ilk derece mahkemelerce verilen kararların hukuka ve adalete uygun olduğu, kanuna yahut anayasada yer alan eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmediği gerekçesiyle mütemadiyen reddetmekteydi. Aynı yönde bkz. **Kucuroğlu**, s. 37; **Dağhoğlu**, s. 59; **Yücel Y.**, s. 189; **Güler**, s. 148, 149.

⁷⁴⁶ **Ece Baş Süzel ve Gökçe Kurtulan**, Çocuğun Soyadına İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarının İncelenmesi, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. X, No: 135-136, İstanbul, 2015, s. 85; **Baçoğlu**, s. 361, 362; **Pelin Işıntan**, Anayasa Mahkemesinin 8.12.2011 Tarihli Kararı Işığında Türk Hukukunda Velayet Hakkı Kendisine Verilmiş Kadının Çocuğun Soyadını Seçme Hakkı Mevcut Mudur?, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2012/1, s. 273; **Öztan**, s. 1015; **Dursun**, s. 581; **Kılıçoğlu**, s. 452; **Süleyman Mortaş**, Evlenen Kadın İle Velayeti Kadına Bırakılan Çocuğun Soyadının Belirlenmesinde “Kocanın Soyadı” Parametresi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XX, S. 2, 2016, s. 311-370; **Taşkın**, s. 71-75; **Deniz Ergene**, İnsan Hakları Hukukundaki Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Kadının ve Çocuğun Soyadı Meselesi ve Medeni Kanun’da Değişiklik Önerisi, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 31(2), 2011, s. 123-176.

⁷⁴⁷ AYM, T. 08.12.2011, E. 2010/119, K. 2011/165 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 06.05.2024); **Dursun** (Çocuğun Soyadı), s. 55, 56; **Baçoğlu**, s. 355; **Gündüz Çoban**, s. 55; **Yücel Y.**, s. 188; **Dağhoğlu**, s. 59; **Güler**, s. 143 vd.

⁷⁴⁸ İptal gerekçesinde kadın ve erkeğin evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit hak ve sorumluluklara sahip olmaları gereğine yer veren uluslararası sözleşme hükümlerine atıf yapılmıştır. Yine ayrıca eşlerin evliliğin devamı boyunca ve boşanmada sahip oldukları hak ve yükümlülükler bakımından aynı hukuksal konumda oldukları, erkeğe velayet hakkı kapsamında tanınan çocuğun soyadını seçme hakkının kadına tanınmamasının velayet hakkının kullanılması bakımından cinsiyete göre ayırım yapılması sonucunu doğuracağı belirtilmiştir. Buna ilaveten itiraz konusu kuralın, Anayasa’nın 10. ve 41. maddelerine aykırı görülmesi nedeniyle iptaline karar verildiği ifade edilmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin aynı yöndeki bireysel başvuru kararları için ayrıca bkz. AYM, T. 25.06.2015, Başvuru No.2013/3434 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 06.05.2024); AYM, T. 11.11.2015, Başvuru No.2013/9880 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası –

birakılan çocuğa annesinin, kendi (bekârlık) soyadını verebilmesinin yolu açılmıştır.⁷⁴⁹ Fakat Anayasa Mahkemesi tarafından verilen söz konusu karara rağmen Yargıtay uygulaması bir müddet daha değişiklik göstermeden devam etmiştir. Nitekim uygulamada Yargıtay, uzunca bir süre Anayasa Mahkemesi tarafından söz konusu kanun hükmünün iptal edilmesinin boşanma sonrası kadının, velayeti altında bulundurduğu çocuğuna kendi soyadını verebilmesine imkan tanır bir nitelikte olmadığı gerekçesiyle önüne gelen davalarda yerel mahkemelerce verilen kabul yahut direnme kararlarını bozmuştur.⁷⁵⁰ Yargıtay'ın aksine Anayasa Mahkemesi ise bu süreçte önüne gelen bireysel başvurularda boşanmanın gerçekleşmesinin ardından kadının, velayetini elinde bulundurduğu çocuğuna kendi (bekârlık) soyadını verebilmek amacıyla açmış olduğu davaların gerek ilk derece mahkemelerde gerekse Yargıtay düzeyinde reddedilmesinin hak ihlali teşkil ettiğini vurgulayacak şekilde kararlar vermeye devam etmiştir.⁷⁵¹ Anayasa Mahkemesi ile Yargıtay arasında söz konusu olan bu çelişkili ve karmaşık duruma nihayetinde Yargıtay 2018 yılında verdiği bir kararda velayet hakkını elinde bulunduran annenin boşanma sonrasında çocuğa kendi soyadını verebilmesinin önünde hukuken bir engel olmadığı gibi bunun çocuğun menfaatine ve üstün yararına

www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 07.05.2024); AYM, T. 20.07.2017, Başvuru No.2014/1826 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 08.05.2024); **Öcal Apaydın**, s. 453, 454; **Dursun** (Çocuğun Soyadı), s. 55-57; **Başoğlu**, s. 355-358; **Gündüz Çoban**, s. 52-56; **Dursun**, s. 583, 584; **Güler**, s. 143 vd.; **Yücel Y**, s. 188-196; **Dağhoğlu**, s. 59.

⁷⁴⁹ **Öcal Apaydın**, s. 450, 451; **Güler**, s. 144; **Mehmet Beşir Acabey**, Türk Hukukunda Aile Adı (Eşlerin ve Çocukların Soyadı), DEÜHFD, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. XIX, Özel Sayı-2017, s. 498; **Başoğlu**, s. 355.

⁷⁵⁰ **Acabey**, s. 495-500; **Öcal Apaydın**, s. 452; **Dursun** (Çocuğun Soyadı), s. 113; **Başoğlu**, s. 356; **Dursun**, s. 580; **Yücel Y**, s. 187-197; **Güler**, s. 149-153; Yargıtay, yerel mahkemelerce verilen ilgili kabul yahut direnme kararlarını bozarken çoğunlukla söz konusu soyadı değişikliğinin çocuğun menfaatine ve üstün yararına aykırı olacağı gerekçesini sunmuştur. Konu hakkında bkz. Yargıtay H.G.K., T. 13.03.2015, E. 2013/18-1755, K. 2015/1039 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 08.05.2024); Yargıtay H.G.K., T. 19.06.2015, E. 2013/18-2352, K. 2015/1710 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 09.05.2024); Yargıtay H.G.K., T. 29.01.2016, E. 2015/18-3257, K. 2016/117 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 10.05.2024); Yargıtay 18. HD., T. 29.09.2016, E. 2016/9861, K. 2016/10849 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 11.05.2024); Yargıtay 18. HD., T. 06.06.2012, E. 2012/5587, K. 2012/7122 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 12.05.2024); Yargıtay 18. HD., T. 12.03.2013, E. 2013/5011, K. 2013/3724 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 13.05.2024); Yargıtay 18. HD., T. 17.01.2013, E. 2012/14097, K. 2013/412 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 14.05.2024); Yargıtay 18. HD., T. 14.05.2012, E. 2012/3454, K. 2012/5552 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 15.05.2024); Yargıtay 18. HD., T. 17.04.2007, E. 2007/1509, K. 2007/3520 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 16.05.2024).

⁷⁵¹ AYM, T. 11.11.2015, Başvuru No.2013/7979 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 16.05.2024); AYM, T. 07.05.2015, Başvuru No.2013/9047 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 17.05.2024); AYM, T. 25.06.2015, Başvuru No.2013/3434 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 18.05.2024); AYM, T. 20.07.2017, Başvuru No.2014/1826 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 19.05.2024); AYM, T. 26.10.2017, Başvuru No.2014/2033 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 20.05.2024); **Acabey**, s. 498, 499; **Gündüz Çoban**, s. 56; **Güler**, s. 153, 154; **Yücel Y**, s. 196.

da aykırılık oluşturmadağını belirterek son vermiştir.⁷⁵² Yargıtay'ın söz konusu kararıyla birlikte boşanma sonrasında velayeti annesinde bulunan çocuğun soyadı hususunda yargı uygulamasında bir dönem ortaya çıkmış olan iki başlı durum sona ermiş ve temelde eşitlik ilkesine aykırılık teşkil eden uygulamalar da ortadan kalkmıştır. Gelineen noktada güncel hukuk uygulaması göstermektedir ki gerek Yargıtay gerekse Anayasa Mahkemesi vermiş olduğu kararlarda (belirli koşullar altında) çocuğun, boşanma sonrasında velayeti altında bulunduğu annesinin soyadını almasının mümkün olduğu yönünde hüküm kurmaktadır.⁷⁵³

Boşanma sonrası süreçte velayeti elinde bulunduran kadın, yargı yolunu kullanmak suretiyle çocuğunun soyadının kendi (bekârlık) soyadı şeklinde belirlenmesini sağlayabilecektir. Ancak burada dikkat edilmelidir ki, boşanma davasının

⁷⁵² Yargıtay 2. HD., T. 09.04.2018, E. 2018/1306, K. 2018/4719 "...Somut olayda, velayet hakkına sahip davacı anne, soyadlarının farklı olmasından çocuğun rahatsız olduğunu ve anne ile aynı soyadını taşımak istediğini ileri sürmüş olup, davacı tanıkları da davalı babanın çocuğuna ilgisiz olduğunu, yaklaşık üç yıldır babanın çocuğunu görmeye gelmediğini, çocuğun birlikte yaşadığı anne ile aynı soyadını taşımamaktan rahatsız olduğunu, anne ile aynı soyadını taşımak isteğini sürekli dile getirdiğini, kendisini tanıtırken soyadını annenin soyadı olan "K." olarak ifade ettiğini beyan etmişlerdir. Çocuğun soyadının annenin soyadı ile değiştirilmesi halinde çocuğun üstün yararı bakımından ruhsal gelişiminin olumsuz etkileneceği ileri sürülmediği gibi, az önce açıklanan tanık beyanlarından çocuğun soyadının annenin soyadı olarak değiştirilmesinin çocuğun üstün yararına olabileceği anlaşılmaktadır. Tüm bu açıklamalar ışığında; velayet hakkı tevdi edilen annenin çocuğun soyadının kendi soyadı ile değiştirilmesi yönündeki talebinin velayet hakkı kapsamındaki yetkilerin kullanımı ile ilgili olduğu, velayet hakkı kapsamında çocuğun soyadını belirleme hakkının da yer aldığı, aynı hukuksal konumda olan erkeğe velayet hakkı kapsamında tanınan çocuğun soyadını belirleme hakkının kadına tanınmamasının velayet hakkının kullanılması bakımından cinsiyete dayalı farklı bir muamele teşkil edeceği, evlilik birliği içinde doğan çocuğun taşıdığı ailenin soyadını, evlilik birliğinin sona ermesi ile kendisine velayet hakkı tevdi edilen annenin kendi soyadı ile değiştirmesini engelleyici yasal bir düzenlemenin bulunmadığı, somut olayda söz konusu değişikliğin çocuğun üstün yararına da aykırı bulunmadığı ve çocuğun soyadı değişmekle kişisel durumunun değişmeyeceği dikkate alındığında, Anayasa Mahkemesi'nin benzer olaylarda verdiği hak ihlaline ilişkin kararları da gözetilerek, davanın kabulüne karar vermek gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru olmayıp, hükmün bozulmasına karar vermek gerekmiştir." (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 17.05.2024); **Tekin M**, s. 31; **Gündüz Çoban**, s. 56; **Yücel Y**, s. 197, 198; **Güler**, s. 123.

⁷⁵³ Söz konusu belirli koşullar boşanma sonrası çocuğun, velayetinin annesinde olması, annesinin soyadını alması noktasında haklı sebeplerin bulunması ile soyadı değişikliğinin kendisinin menfaatine ve üstün yararına aykırılık oluşturmaması vb. şeklinde sıralanabilir. Mahkemece ilgili koşulların varlığının tespit edilmesi boşanma sonrasında velayeti elinde bulunduran kadının, çocuğuna kendi (bekârlık) soyadını verebilmesine olanak sağlamaktadır. Nitekim bu konuda yasal herhangi bir engel de bulunmamaktadır. Konu hakkında verilen yargı kararları için ayrıca bkz. AYM, T. 25.06.2015, Başvuru No.2013/3434 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 17.05.2024); AYM, T. 11.11.2015, Başvuru No.2013/7979 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 18.05.2024); AYM, T. 11.11.2015, Başvuru No.2013/9880 (Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası – www.anayasa.gov.tr, Erişim Tarihi: 19.05.2024); Yargıtay 2. HD., T. 16.09.2020, E. 2020/2674, K. 2020/3825 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 20.05.2024); Yargıtay 2. HD., T. 12.11.2018, E. 2017/1097, K. 2018/12772 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 21.05.2024); Yargıtay 2. HD., T. 18.02.2021, E. 2020/5434, K. 2021/1492 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 22.05.2024); **Dursun**, s. 583, 584; **Taşkın**, s. 83, 84; **Başoğlu**, s. 355-362; **Öztan**, s. 1015; **Dursun** (Çocuğun Soyadı), s. 59; **Gündüz Çoban**, s. 52-56; **Güler**, s. 123; **Dağlıoğlu**, s. 59, 60; **Genç Arıdemir**, s. 744.

görüldüğü sırada mahkemece çocuğun soyadının annenin bekârlık soyadı olarak belirlenmesi maksadıyla nüfus müdürlüğüne resen yazı yazılması söz konusu değildir, zira bahsi geçen durumun gerçekleşmesi için muhakkak annenin boşanma davası sonrasında açacağı ayrı bir dava ile talepte bulunması gerekmektedir.⁷⁵⁴ Velayeti elinde bulunduran kadın (anne) tarafından açılacak bahse konu davada görevli mahkeme aile mahkemesidir.⁷⁵⁵ Söz konusu dava bakımından bir zamanaşımı süresi yahut hak düşürücü süre ise öngörülmemiştir, nitekim ilgili dava velayet hakkı süresi boyunca ve çocuk ergin oluncaya kadar velayeti elinde bulunduran anne tarafından her zaman açılabilir. ⁷⁵⁶ Tüm bu açıklamaların yanı sıra ayrıca belirtmek gerekir ki eşlerce hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünde çocuğun soyadı hususuna ilişkin olarak birtakım düzenlemeler getirilmesi de mümkündür. Bu bağlamda eşler, protokol kapsamında boşanma sonrası süreçte velayeti anneye bırakılacak ortak çocuğun soyadının annenin bekârlık soyadına dönüştürülmesi yönünde anlaşmaya varabilirler. Ancak burada dikkat edilmelidir ki söz konusu düzenlemenin protokole dahil edilmesi ve ardından hakim tarafından uygun bulunarak onaylanması anlaşmalı boşanma sonrası velayeti anneye bırakılan çocuğun soyadının otomatik olarak annenin bekârlık soyadına dönüşmesini tek başına sağlamaya yetmeyecektir. Zira anlaşmalı boşanma davasını karara bağlayacak olan hakimin aynı zamanda çocuğun soyadının değişmesi

⁷⁵⁴ **Başıoğlu**, s. 354; Mahkemece taraflar hakkında boşanma kararı verilmesi ve ilgili kararın kesinleşmesi velayeti annesinde bulunan ortak çocuğun soyadının otomatik olarak annesinin soyadına dönüşmesini sağlamaz. Boşanmayla birlikte ortak çocuk aile soyadı olarak ifade edilen babasının (evlilikteki kocanın) soyadını taşımaya devam eder. İlgili konuya yönelik olarak bkz. **Dursun** (Çocuğun Soyadı), s. 55; **Mortaş**, s. 318; **Abik** (Kadının ve Çocuğun Soyadı), s. 139; Boşanma sonrasında kadın, velayetini elinde bulundurduğu çocuğa kendi (bekârlık) soyadını vermek istemesi halinde dava açarak bu konuda ayrıca talepte bulunmalıdır. Nitekim söz konusu hususa ilişkin Anayasa Mahkemesi kararları ile Yargıtay kararları da aynı yöndedir. Konu hakkında bkz. Yargıtay 18. HD., T. 07.12.2015, E. 2015/4786, K. 2015/17805 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 22.05.2024).

⁷⁵⁵ **Mehmet Gökhan Pehlivan**, Soyadı Kavramı ve Küçüklerin Soyadı İle Velayet Hakkı Arasındaki İlişkinin Yargı Kararları Işığında Değerlendirilmesi, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2016 (7), s. 793; Yargıtay 8. HD., T. 02.12.2019, E. 2019/6027, K. 2019/10759 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 22.05.2024); Yargıtay 20. HD., T. 15.02.2016, E. 2015/9584, K. 2016/1662 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 23.05.2024); Yargıtay 20. HD., T. 11.02.2019, E. 2018/6562, K. 2019/855 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 24.05.2024); Yargıtay 18. HD., T. 26.11.2015, E. 2015/2159, K. 2015/17250 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 25.05.2024); Yargıtay 18. HD., T. 29.09.2016, E. 2016/9861, K. 2016/10849 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 26.05.2024); Yargıtay 18. HD., T. 13.10.2015, E. 2015/1196, K. 2015/14266 (Yargıtay Karar Arama, Erişim Tarihi: 27.05.2024); Görevli mahkeme hususuna ilişkin olarak ayrıca bkz. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun, madde 4/1 (www.mevzuat.gov.tr); Aile mahkemesinin bulunmadığı yerlerde asliye hukuk mahkemesi, aile mahkemesi sıfatıyla ilgili davayı görecektir. Aksi yönde görüş ve değerlendirmeler için ayrıca bkz. **Dursun**, s. 590-592; **Mortaş**, s. 337.

⁷⁵⁶ Söz konusu dava çocuğun ergin olması sonrasında da açılabilir ancak bu durumda davanın ergin olan “*evlilikteki ortak çocuk*” tarafından bizzat açılması gerekmektedir. Konu hakkında öğretide yer alan çeşitli görüşlere ve tartışmalara ilişkin detaylı bilgi için ayrıca bkz. **Dursun**, s. 585-587.

bağlamında bir karara varma yetkisi bulunmamaktadır. Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ardından velayeti elinde bulunduran annenin, aile mahkemesinde açacağı ayrı bir dava ile velayeti altında bulundurduğu ortak çocuğun soyadının kendi bekârlık soyadına dönüştürülmesini ayrıca talep etmesi gerekir. Söz konusu durumda anlaşmalı boşanma protokolünde yer alan çocuğun soyadına ilişkin husus anne tarafından ayrıca açılacak davada mahkemeye sunulabilir, nitekim ilgili protokolde yer alan düzenleme çocuğun soyadının değiştirilmesi bağlamında görülecek davada süreci hızlandırabileceği gibi mahkemenin de işini kolaylaştırabilecek bir niteliği haiz olacaktır.⁷⁵⁷

⁷⁵⁷ Eşlerce anlaşmalı boşanma protokolünde çocuğun soyadının değiştirilmesi hususuna ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiş de olabilir. Bu durum anlaşmalı boşanmaya engel teşkil etmez, zira söz konusu husus anlaşmalı boşanma protokolünün zorunlu unsurlarından birini oluşturmamaktadır. Çocuğun soyadına ilişkin olarak protokolde herhangi bir düzenleme yapılmamış olması halinde de ortak çocuklarının velayeti kendisine bırakılan eş (anne), boşanma sonrasında aile mahkemesinde açacağı ayrı bir dava ile çocuğun soyadının kendi bekârlık soyadına dönüştürülmesi yönünde talepte bulunabilecektir, nitekim buna engel teşkil eden bir durum hukuken söz konusu değildir.

SONUÇ

Boşanma, sahip oldukları geçerli evlilik birliğini sürdüremeyerek sonlandırmak isteyen taraflara hukuk düzenince tanınmış yasal ve resmî bir yoldur. Tarihsel süreç içerisinde belirli dönemlerde evlilik birliğinin boşanma yoluyla sona erdirilmesinin her ne kadar hoş karşılanmadığı ve hatta bazı topluluklarda (örneğin Katolik inancına sahip topluluklarda) yasaklanmış olduğu görülse de günümüz modern hukuk sistemlerinde toplumsal gerçeklikten uzak bu uygulamanın dışarıda tutulduğu ve bu bağlamda boşanmanın hakim kararına bağlı bir yol olarak belirlenip hukuki güvence altına alındığı görülmektedir. Nitekim hukuk düzenimizde ve güncel hukuk mevzuatımızda da boşanmaya yer verilmiş olup kanun koyucu tarafından boşanmanın kanunda yazılı belirli koşullar altında gerçekleşebileceği hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda hukukumuzda boşanma, temel olarak Türk Medeni Kanunu'nun 161 ila 184. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Kanun koyucu tarafından boşanmaya ilişkin düzenlemeler yapılırken serbest boşanma sistemindeki taraf iradelerine dayanan keyfiyetin önüne geçilebilmesi adına boşanma belirli sebeplere dayandırılmış ve bu sebepler hukuk öğretisinde en bilindik haliyle özel boşanma sebepleri ile genel boşanma sebepleri şeklinde sınıflandırılmıştır. Özel boşanma sebepleri, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu içerisinde sınırlı sayıda düzenlenmiş olup kanunda öngörülen belirli olay yahut olgulara dayalı olarak boşanma davasının açılabilmesine imkan tanımıştır. İlgili özel boşanma sebepleri ise sırasıyla şunlardır: zina (TMK 161), hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış (TMK 162), suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (TMK 163), terk (TMK 164), akıl hastalığı (TMK 165). Öte yandan kanunda düzenlenmiş olan genel boşanma sebepleri ise belirli bir olguya dayanmaz. Bir diğer deyişle, bu türden boşanma sebeplerinde tek bir olgu yahut tek bir sebep bulunmaz aksine olay içerisinde pek çok olgu veya sebep söz konusudur. Bu nedenle genel boşanma sebeplerinin içeriği ve kapsamı oldukça geniştir ve ilgili olay yahut olguların özel boşanma sebeplerinde olduğu gibi önceden tek tek belirlenmesi de mümkün değildir. Genel boşanma sebepleri, kanun koyucu tarafından Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinde düzenleme altına alınmıştır. İlgili genel boşanma sebepleri ise bu bağlamda sırasıyla şunlardır: evlilik birliğinin temelinden sarsılması (TMK 166/1-2), eşlerin anlaşması yoluyla boşanma (TMK 166/3) ve fili ayrılık yahut diğer bir ifadeyle ortak hayatın yeniden kurulamaması (TMK 166/4).

Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenleme altına alınmış olan ve çalışmamızın ana konusunu oluşturan eşlerin anlaşması yoluyla boşanma, bir diğer ifadeyle anlaşmalı boşanma, hukukumuzda ilk kez 3444 sayılı Kanunla 1988 yılında yapılan değişiklikle birlikte girmiş olup 743 sayılı Eski Medeni Kanun içerisinde bir boşanma sebebi olarak düzenlenme imkanı bulmuştur. Ardından ilgili düzenleme 2001 tarihli, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda da korunmak suretiyle yeni Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında anlaşmalı boşanmaya yer verilmiştir. Anlaşmalı boşanma, kusura dayanmayan, mutlak nitelikte bir genel boşanma sebebi olmasının yanı sıra boşanma ilkelerinden irade ilkesinin ve temelden sarsılma ilkesinin bir yansıması olarak çalışmamızın temelini oluşturmuştur ve çalışmamız kapsamında pek çok detayıyla inceleme altına alınmıştır.

Anlaşmalı boşanma, Türk Medeni Kanunu'nun 166. maddesinin üçüncü fıkrasında düzenleme altına alınmıştır ve kanun koyucu tarafından söz konusu hükümde eşler hakkında anlaşmalı boşanma kararı verilebilmesi için sağlanması gerekli koşullara değinilmiştir. İlgili koşullardan ilki evliliğin en az bir yıl sürmüş olmasıdır. Burada bahsi geçen bir yıllık sürenin hesabında resmî nikah tarihi esas alınmaktadır. Anlaşmalı boşanma için aranan ikinci koşul eşlerin birlikte başvurması veya eşlerden birinin açtığı davayı diğerinin kabul etmiş olmasıdır. Eşler tarafından ilgili başvuru ortak bir dilekçeyle yapılabileceği gibi ayrı dilekçeler hazırlanması suretiyle yahut davanın görüldüğü sırada eşlerden birinin diğer eş tarafından açılan davayı kabulü halinde de söz konusu ikinci koşul gerçekleşmiş olacaktır. Aynı zamanda bu koşulun gerçekleşmesiyle birlikte eşler arasında sürmekte olan evlilik birliğinin temelinden sarsıldığı karine olarak kabul edilmektedir ve hakim tarafından bu hususta ayrıca bir inceleme yapılmasına gerek kalmamaktadır. Anlaşmalı boşanma bağlamında sağlanması gereken üçüncü koşul hakimin anlaşmalı boşanma yönünde tarafların açıklamış olduğu iradelerinin serbestçe oluştuğuna kanaat getirmesidir. Bu noktada önemli olan tarafların hür iradeleriyle anlaşmalı boşanmayı talep ediyor olduklarının mahkemece tespitidir. Bir diğer deyişle eşler, yanıltma, aldatma, korkutma (örneğin baskı, tehdit) gibi herhangi bir irade sakatlığı haline maruz kalmaksızın anlaşmalı boşanmayı kendi özgür ve serbest iradeleriyle talep ediyor olmalıdırlar. Söz konusu koşulun sağlanıp sağlanmadığının tespiti ise ancak eşlerin mahkeme huzurunda bizzat dinlenmeleri suretiyle gerçekleştirilebilmektedir. Anlaşmalı boşanmanın sağlanabilmesi için gerekli dördüncü

ve son koşul ise eşler tarafından hazırlanan boşanmanın mali sonuçlarına ve varsa çocukların durumuna ilişkin hususları içeren protokolün hakim tarafından uygun bulunmasıdır. Hakim, ilgili protokolü dikkatle incelemeli ve herhangi bir hukuka aykırılık tespit etmesi halinde anlaşmalı boşanma protokolünü onaylamamalıdır. Söz konusu halde hakim, eşlerden hukuka ve hakkaniyete aykırı düşmeyen yeni bir protokol üzerinde anlaşma sağlamalarını talep eder. Eşlerce yeni bir protokol üzerinde uzlaşa sağlanır, protokol içerisinde hukuka ve hakkaniyete uygun birtakım yeni düzenlemeler getirilirse ilgili protokol hakim tarafından onaylanarak uygulamaya konulabilecek ve eşler hakkında anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurulabilecektir. Aksi takdirde anlaşmalı boşanmaya karar verilemez, koşullarını taşıması halinde dava TMK 166/1-2 kapsamında çekişmeli boşanma davasına dönüşür.

Anlaşmalı boşanmayı talep eden eşler, düzenleyecekleri anlaşmayı daha önce bir metin halinde oluşturup imza altına almış olabilecekleri gibi aynı zamanda davanın görülmesi sırasında anlaştıkları yönünde beyanda bulunmak suretiyle anlaşmalarını mahkeme zaptına da geçirebilir ve imzalayabilirler. Nitekim eşler arasında yapılan anlaşmanın şeklen sözlü yahut yazılı olması geçerliliği bakımından bir farklılık yaratmamakta olup herhangi bir olumsuz durum da oluşturmamaktadır.

Eşlerce hazırlanan ve hukuki niteliği itibarıyla kendine özgü bir aile hukuku sözleşmesi özelliği taşıyan anlaşmalı boşanma protokolü sade bir dille yazılmış, açık, anlaşılır ve uygulanabilir olmalı bunun yanı sıra herhangi bir belirsizlik yahut çelişki ise içermiyor olmalıdır.

Anlaşmalı boşanma protokolü, kanunda yer alan hükümlere, ahlaka, adaba ve hukukun genel ilkelerine aykırı düzenlenemeyeceği gibi herhangi bir vaade veya koşula bağlı olarak da hazırlanamaz. Bahsi geçen hususlara ek olarak düzenlenecek protokolün geçerli olabilmesi için ilgili protokolü hazırlayan eşlerin sözleşme yapabilme ehliyetine sahip olmalarının yanı sıra aynı zamanda sözleşmenin hazırlanması sırasında eşlerde yanıltma, aldatma, korkutma sebebiyle meydana gelen bir irade sakatlığı halinin de bulunmuyor olması gerekmektedir. Buna paralel, sözleşme içerisinde muvazaanın veya aşırı yararlanmanın söz konusu olup olmadığı da ayrıca değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Hazırlanacak anlaşmalı boşanma protokolünün kanun hükmü gereği içinde bulundurması zorunlu unsurları taşıması gerekmektedir. Bu bağlamda ilgili protokolde eşlerin, boşanmanın mali sonuçları ile çocukların durumuna ilişkin noktalarda anlaşma sağlamış oldukları açıkça görülebilmelidir. Anlaşmalı boşanma protokolünde düzenleme altına alınması mecburi kılınmış mali konular yoksulluk nafakası başta olmak üzere maddi ve manevi tazminat talepleridir. Söz konusu taleplerin miktarına, ödeme türü ve ödeme şekline ilişkin olarak yapılacak düzenlemelerin protokolde yer alması mecburi olup bunun yanı sıra ilgili düzenlemelerin belirlilik içermesi ve herhangi bir kargaşaya mahal vermeyecek netlikte olması da gerekmektedir. Anlaşmalı boşanma protokolünde düzenleme altına alınması mecburi kılınmış çocukların durumuna ilişkin konular ise çocuğun velayeti, velayet kendisine verilmeyen eşin çocukla kişisel ilişki kurması ve velayet kendisine bırakılmayan eşin çocuğun bakım ve eğitim giderleri için diğer eşe ödeyeceği iştirak nafakasıdır. Söz konusu hususların da yine tıpkı mali konularda olduğu gibi belirlilik içerir şekilde protokolde yer alması gerekmektedir. Burada ayrıca çocuğun menfaatinin ve üstün yararının da ön planda tutulması esas olmalıdır. Öte yandan bahsi geçen zorunlu unsurların dışında kalan ve anlaşma kapsamında yer alması mecburi olmayan (diğer) ihtiyari nitelikteki unsurlara anlaşma içinde yer verilmesi ise zorunlu değildir. Ancak elbette eşler, isterlerse kanunda öngörülen boşanma protokolünün zorunlu içeriğine ilişkin hususlara muhakkak, asgari düzeyde de olsa yer verdikten sonra kanun koyucu tarafından protokolde düzenlenmesi zorunlu kılınmamış başkaca konular hakkında da kendi istekleri doğrultusunda birtakım düzenlemeler getirebilirler. Bu bağlamda örneğin eşler, boşanma protokolü içerisinde aile konutuna, kadının ve velayeti kadına bırakılan çocuğun soyadına, ziynet eşyaları ile ev eşyalarının nasıl paylaşılacağına, mehir alacağına, yargılama giderleriyle mal rejiminin tasfiyesine, çocuğun üçüncü kişilerle kişisel ilişki kurmasına ilişkin hususlarda olduğu gibi yine pek çok başkaca konuda da çeşitli düzenlemeler getirebilirler. Fakat burada dikkat edilmelidir ki eşler her ne kadar anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde her tür konuyu düzenleme bakımından serbest bırakılmış olsalar da kanuna aykırı nitelikte olabilecek yahut direkt olarak kanundan doğan sonuçları düzenleme noktasında sınırlandırılmışlardır. Bu çerçevede örneğin eşler, kişilik haklarına aykırılık teşkil eder nitelikte düzenlemelere protokol kapsamında yer veremezler. Benzer şekilde eşlerin, boşanma sonrasında birbirlerinin yasal mirasçısı

olarak kalmaya devam edeceklerine ilişkin bir düzenlemeye hazırladıkları anlaşmalı boşanma protokolü içerisinde yer vermeleri de bu bağlamda mümkün değildir.

Anlaşmalı boşanmayı talep eden eşler yukarıda bahsi geçen boşanma protokolünün zorunlu içeriği üzerinde uzlaşa sağladıktan sonra oluşturmuş oldukları ilgili düzenlemeyi hakim onayına sunarlar. Hakim, protokolde eşlerce belirlenmiş şartları titizlikle inceledikten sonra protokolü, gerek eşlerin gerekse çocukların menfaatine uygun görürse onaylayarak taraflar hakkında anlaşmalı boşanma yönünde hüküm kurar ve ardından da ilgili protokolü hüküm fıkrasına ekler, bir diğer deyişle protokole ilişkin düzenlemelere karar sonucunda yer verir. Böylece hakim onayıyla birlikte eşlerce düzenlenen anlaşmalı boşanma protokolü uygulamaya konulur ve söz konusu protokolün icrası gerçekleştirilir. Hakim tarafından onaylanarak uygulamaya konulacak olan anlaşmalı boşanma protokolünün içeriğinin ve özelliklerinin, tarafların karşılıklı hak ve yükümlülüklerinde herhangi bir belirsizliğe sebebiyet vermeyecek biçimde, şarta bağlı olmaksızın, açık, anlaşılır, kolay icra edilebilir nitelikte oluşturulmuş ve aynı niteliklerle hükme eklenmiş olması gerekmektedir. Hakim, onaylamış olduğu ilgili protokolü muhakkak içerisinde yer alan düzenlemelerle birlikte ayrıntılarıyla hem kısa kararda hem de gerekçeli karar sonucunda tek tek belirtmelidir, bu bağlamda hakim tarafından özellikle de gerekçeli kararda yalnızca anlaşmalı boşanma protokolüne göndermelerde bulunulması yeterli değildir.

Eşlerce hazırlanan protokolde yer alan düzenlemelere gerekçeli kararda aynen yer verilmesi gerekliliği neticesinde söz konusu düzenlemeler mahkeme ilamı niteliği kazanacak olup taraflar için bağlayıcı hale gelecektir. Bağlayıcı nitelik arz eden anlaşmalı boşanma protokolünde yer alan düzenlemelere eşlerce uyulmaması halinde ise eşler birtakım yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu bağlamda örneğin, nafaka ve tazminat gibi mali yükümlülüklerini yerine getirmeyen eş aleyhine icra takibi başlatılabileceği gibi protokoldeki koşulların yerine getirilmesi için eda davası gibi çeşitli davalar da açılabilir. Benzer şekilde ilgili eşin boşanma protokolünde çocukların durumuna ilişkin getirilen düzenlemelere (örneğin velayete ilişkin düzenlemelere) riayet etmemesi halinde de aleyhinde velayetin değiştirilmesi davası açılabilir gibi çocuk teslimine muhalefete ilişkin suç duyurusunda bulunulması da söz konusu olabilecektir.

Anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ve taraflar hakkında verilen boşanma kararının kesinleşmesinin ardından anlaşmalı boşanmanın eşler ve varsa çocuklar bakımından birtakım sonuçları ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda eşler bakımından ortaya çıkan sonuçlar genel olarak boşanmanın kişisel sonuçları ve mali sonuçlarıdır. Anlaşmalı boşanmanın eşler bakımından ortaya çıkan kişisel sonuçları; evlilik birliğinin sona ermesi ve taraflar için yeniden evlenme imkanının doğması, kişisel durumun değişmesi veya korunması (vatandaşlık, erginlik, kayın hısımlığı, kadının soyadı bağlamında), kadın için öngörülen bekleme süresi, yasal mirasçılığın sona ermesi ile eşlerin birbirine karşı talep hakları bakımından zamanaşımının işlemeye başlaması hususlarından oluşmaktadır. Anlaşmalı boşanmanın eşler bakımından ortaya çıkan mali sonuçları ise yoksulluk nafakası, maddi ve manevi tazminat ile mal rejiminin tasfiyesi hususlarını kapsamaktadır. Öte yandan anlaşmalı boşanmanın gerçekleşmesinin ardından çocuklar bakımından ortaya çıkan sonuçlar ise temel olarak velayet, velayet kendisine verilmeyen eşin çocukla kişisel ilişki kurması, velayet kendisine bırakılmayan eşin çocuğun bakım ve eğitim giderleri için velayeti elinde bulunduran eşe ödeyeceği belirli bir miktara karşılık gelen iştirak nafakası ile çocuğun soyadı hususlarıdır. Son olarak bu noktada ifade edilmesi gerekmektedir ki, yukarıda bahsi geçen anlaşmalı boşanmanın çocuklar bakımından ortaya çıkan sonuçları değerlendirilerek gerek eşlerce protokole eklenirken gerekse hakim tarafından protokol kapsamında onaylanarak uygulamaya konulurken çocuğun menfaati ve üstün yararı her daim öncelikle dikkate alınmalı ve ön planda tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

Abik, Yıldız, “Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı”, Prof. Dr. Şener Akyol’a Armağan, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2011, s. 1-73.

Abik, Yıldız, Kadının Soyadı ve Buna Bağlı Olarak Çocuğun Soyadı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, (Kadının ve Çocuğun Soyadı).

Acabey, Mehmet Beşir, “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Tartışmalı Bazı Konular Hakkında Düşünceler”, İzmir Barosu Dergisi, S. 2, Y. 73, Nisan 2009, s. 169-214.

Acabey, Mehmet Beşir, “Türk Hukukunda Aile Adı (Eşlerin ve Çocukların Soyadı)”, DEÜHFD, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, C. XIX, Özel Sayı-2017, s. 493-512.

Acar, Faruk, Aile Konutu, Mal Rejimleri ve Eşin Yasal Miras Payı, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2021.

Acar, H. İbrahim, “Mehrin İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, S. 17, 2011, s. 367-388.

Akçaal, Mehmet, “Düğünde Takılan Ziyet Eşyasının İadesi”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIV, S. 2, Ekim 2019, s. 265-301.

Akçaal, Mehmet, “Velayetin Değiştirilmesi”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 13(1), 2022, s. 190-205, (Velayet).

Akıncı, Şahin, “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminin Tasfiyesinde Karşılaşılan Bazı Meseleler ve Çözüm Önerileri”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. XXII, S. 3, Y. 2016, s. 161-186.

Akıntürk, Turgut ve **Ateş Karaman**, Derya, Türk Medeni Hukuku, 6098 Sayılı Yeni Borçlar Kanunu ve Yeni Yasal Düzenlemelere Uyarlanmış, C. II, 18. Bası, İstanbul, 2016 (Türk Medeni Hukuku, Uyarlanmış).

Akıntürk, Turgut ve **Ateş Karaman**, Derya, Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, İstanbul, 2014.

Akıntürk, Turgut, Türk Medeni Hukuku Yeni Medeni Kanuna Uyarlanmış Aile Hukuku, 2. Cilt, Yenilenmiş 9. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Akipek, İlhan, Mukayeseli Hukuk Bakımından Boşanma Sebepleri, Güney Matbaacılık, Ankara, 1952.

Akkaya, Tolga, Medeni Usul Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.

Akyol, Şener, Tam Üçüncü Kişi Yararına Sözleşme, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976.

Akyüz, Emine, Çocuk Hukuku-Çocukların Korunması ve Hakları, Pegem Akademi, 1. Baskı, Ankara, Eylül 2010, (Çocuk Hukuku).

Akyüz, Emine, Velayet ve Çocuğun Korunması, Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağan, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.

Akyüz, Jülide, "Evlenme Sözleşmesinin Önemli Bir Öğesi Olan Mehir Hakkında Bazı Düşünceler", Tarih Araştırmaları Dergisi, C. XXIV, S. 37, 2005, s. 213-230.

Anıl, Yaşar Şahin, Boşanma Sebebi Olarak Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması, Geçimsizlik, Beta Yayınları, İstanbul, Mart 2008.

Antalya, O. Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, Legal Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 2019.

Apaydın, Eylem, "Ortak Hayata Son Verilmesi Sonrası Ortak Velâyet Hususunda Yasal Düzenleme Gereği", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(1), 2018, s. 445-476.

Aras, Bahattin, "Anlaşmalı Boşanma Davalarında Tarafların Tazminat ve Nafaka Taleplerinin Karara Bağlanması", Terazi Hukuk Dergisi, S. 47, Y. 5, Temmuz 2010, s. 73-87.

Arbek, Ömer, "Boşanmanın Mali Sonuçları", AÜHFD, C. LIV, S. 1, Ankara, 2005, s. 115-163.

Ardıç, Oğuzhan, Medeni Hukuk, Agon Bilgi Akademisi, 5. Baskı, 2011.

Arkan Serim, Azra, “Yoksulluk Nafakası”, İÜHFM, C. LXV, S. 1, 2007, s. 287-302.

Arsebük, Esat, Medeni Hukuk, C. II, Recep Ulusoglu Basımevi, Ankara, 1940.

Arsan, Ramazan, **Yılmaz Ejder ve Taşpınar Ayvaz**, Sema, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2017.

Asan, Sedanur, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, Marmara Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2023.

Atmaca Ülkü, Hande, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma Protokolü, Yeditepe Üniversitesi SBE Doktora Tezi, İstanbul, 2017.

Ayan, Nuşen, “Terk Nedeniyle Boşanma”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XV, S. 1, 2007, s. 39-59.

Baktır Çetiner, Selma, Velayet Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2000.

Basım, Aybüke, “Anlaşmalı Boşanma Bir Çekişmesiz Yargı İşidir Midir?”, Adalet Dergisi, S. 69, 2022/2, s. 513-554.

Baş Süzel, Ece ve **Kurtulan**, Gökçe, “Çocuğun Soyadına İlişkin Anayasa Mahkemesi Kararlarının İncelenmesi”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. X, No: 135-136, İstanbul, 2015, s. 77-90.

Başıoğlu, Başak, “Soybağının Çocuğun Soyadına Etkisi”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VIII, S. 1, Y. 2017, s. 351-378.

Baygın, Cem, “Kan Bağına Dayanan Soybağı”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VI, S. 1-4, 2002, s. 255-284.

Berberoğlu Yenipınar, Filiz, Boşanmada Mal ve Paraların Paylaşılması, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2021.

Berki, Şakir, Türk Medeni Kanununda Velayetin Çocuğun Şahıs ve Malları Bakımından Şumülü, Ankara, 1970.

Bilge, Necip, “Eşler Arasında veya Koca Menfaatine Karı ile Üçüncü Kişiler Arasında Yapılan Hukuki Muamelelerin Yargıç Tarafından Tasvibi”, AÜHFD, C. VIII, S. 1-2, 1951, s. 576-605.

Birinci Uzun, Tuba, “Aile Soyadı Çıkmazı: Anayasa Mahkemesi’nin Çocuğun Soyadının Velayeti Kendisine Bırakılan Annesi Tarafından Değiştirilmesi Hakkındaki 25 Haziran 2015 Tarihli ve 2013/3434 Başvuru Sayılı Kararının İncelenmesi”, Ankara Barosu Dergisi, S. 4, 2016, s. 97-137, (Çocuğun Soyadı).

Birinci Uzun, Tuba, “Türk Medenî Kanunu’na Göre Velâyetin Kullanılması ve Çocuğun Yüksek (Üstün) Yararı İlkesi Doğrultusunda Boşanmada ve Evlilik Dışı İlişkide Birlikte Velâyet Modeli”, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(1), 2016, s. 135-166.

Birsen, Kemaleddin, Medeni Hukuk Dersleri Umumi Esaslar-Şahsın Hukuku-Aile Hukuku-Miras Hukuku, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1963.

Bozdağ, Gonca Gülfem, Türk Hukukunda ve Uluslararası Hukukta Nafaka, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Budak, Ali Cem ve **Karaaslan,** Varol, Medeni Usul Hukuku, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2017.

Bulut, Harun, Aile Hukukunda Boşanma Davaları, Beta Yayınevi, İstanbul, 2007.

Buz, Vedat, Yenilik Doğuran Haklar, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2005.

Carus, Alperen, “Boşanma Halinde, Maddi Manevi Tazminata Faiz Yürütülmesi”, Terazi Hukuk Dergisi, S. 14, Y. 2, Ekim 2007, s. 15-18.

Ceylan, Ebru, “İsviçre, Fransa, Belçika, İspanya ve İtalya Hukukundaki Boşanma Sebeplerinin Türk Hukukuyla Mukayesesi ve Değerlendirilmesi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, S. 12, 2018, s. 315-334.

Ceylan, Ebru, “İştirak Nafakasının Belirlenmesiyle İlgili Seçilmiş Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, TBB Dergisi, S. 133, Y. 2017, s. 299-324, (İştirak Nafakası).

Ceylan, Ebru, Türk ve İsviçre Hukukunda Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, (Boşanmanın Hukuki Sonuçları).

Cin, Halil, “İslâm Hukukunda Mehr”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXIX, S. 1, 1972, s. 199-254.

Çakın, Akın, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma, Bilgi Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2007.

Çandarlı, Zahid ve **Berki,** Osman Fazıl, Medeni Kanun ve Devletler Hususi Hukukunda Boşanma - Ayrılık ve Buna Mütedair Yargıtay Kararları, Güney Matbaacılık, Ankara, 1949.

Çelikel, Serdar, Boşanmanın Çocuklara İlişkin Hukuki Sonuçları, Kırıkkale Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2006.

Çetiner, Selma, “Velayet Müessesesinin Tarihi Gelişimi ve Hukuki Niteliği”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, 19 (Özel Sayı), 2017, s. 25-46.

Çinar Mutlu, Kübra, Boşanma Sebepleri, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Çitak, Burçak, “Yoksulluk Nafakası”, İÜHFM, C. LXXIV, S. 1, İstanbul, 2016, s. 241-257.

Dağhoğlu, Duygu, “Çocuğun Adı ve Soyadı”, Prof. Dr. Ali Naim İnancına Çocuk Hukuku Armağanı, editör Doç. Dr. Yıldız Abik, s. 43-69, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1. Baskı, Ekim 2022.

Dalamanlı, Lütü, Aktin Feshi ve İptali Davaları, 1. Basım, İş Matbaacılık, Ankara, 1971.

Demir, Aycan, Boşanmanın Şahsi Sonuçları, Akdeniz Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2017.

Demir, Nurten, Boşanmanın Fer’ i Sonuçlarına İlişkin Sözleşmeler, İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1994.

Demirbaş, Feride, “Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Taşınmazlar Üzerindeki Aynı Haklara İlişkin Hükümleri İle İlgili Bazı Hukuki Sorunlar”, YBHD, S. 2, Y. 2020, s. 559-598.

Doğan, İzzet, “Anlaşmalı Boşanma”, İstanbul Barosu Dergisi, C. LXXXI, S. 5, Y. 2007, s. 1933-1945, (Anlaşmalı Boşanma).

Doğan, İzzet, “Türk Medeni Yasasında Zina Nedeniyle Boşanma ve Sonuçları”, İstanbul Barosu Dergisi, Aile Hukuku Özel Sayısı, Mart 2007, s. 113-123.

Dural, Mustafa ve **Öğüz,** Tufan, Türk Özel Hukuku, Cilt II, Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2002.

Dural, Mustafa, **Öğüz,** Tufan ve **Gümüş,** Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 18. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2023.

Dursun, Esra, “Örnek Bir Karar Çerçevesinde Çocuğun Soyadının Değiştirilmesi Bakımından Yargıtay’ın Tutumunun Eleştirisi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. XXVIII, S. 1, Haziran 2022, s. 575-601.

Dursun, Esra, Türk Medeni Hukukunda Kadın ve Çocuğun Soyadı, İstanbul Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017, (Çocuğun Soyadı).

Egger, August (çev. Tahir Çağa), Aile Hukuku, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Kenan Matbaası, İstanbul, 1943.

Elçin Grassinger, Gülçin, “Boşanma Davasında Eşlerin Boşanmanın Tali Sonuçlarına İlişkin Konularda Anlaşma Yapmaları ve Konu İle İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararı”, İÜHFM, Prof. Dr. Türkan Rado’ ya Armağan, C. LV, S. 3, 1997, s. 235-242.

Ercan, İbrahim, “Boşanma Davalarında Geçerli Olan Yargılama İlkeleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, S. 2, 2014, s. 249-269.

Ercoşkun Şenol, H. Kübra, “Türk Hukukunda Boşanma Halinde Ortak Velayete Hükmedilip Hükmedilemeyeceği Sorunu”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 2021, s. 754-765.

Erdem, Mehmet, Aile Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2018.

Eren, Fikret ve **Dönmez,** Ünsal, Eren Borçlar Hukuku Şerhi, C. I, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2023.

Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yetkin Yayınları, 27. Baskı, Ankara, 2022.

Ergene, Deniz, “İnsan Hakları Hukukundaki Gelişmeler Işığında Türk Hukukunda Kadının ve Çocuğun Soyadı Meselesi ve Medenî Kanun’da Değişiklik Önerisi”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 31(2), 2011, s. 124-176.

Ergün, Ömer, “TMK’nın 166’ncı Maddesinde Düzenlenen Boşanma Nedenleri”, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi Prof. Dr. Hüseyin Hatemi’ye Armağan, Y. 3, S. 6, Eylül 2005, s. 431-457.

Erlüle, Fulya, Boşanmada Birlikte Velayet, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2019.

Erlüle, Fulya, “Çocuk İle Kişisel İlişki Kurulması”, MÜHF-HAD, C. XVI, S. 3-4, Y. 2010, s. 217-248, (Çocuk İle Kişisel İlişki).

Erlüle, Fulya, İsviçre Medeni Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler Işığında Boşanmada Birlikte Velayet, Yetkin Yayınları, Ankara, 2019, (Velayet).

Erlüle, Fulya, “Yargıtay Kararları Çerçevesinde Velayetin Kullanılması Kendisine Bırakılmayan Tarafın Çocuğu Ziyaret Hakkı”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IX, S. 2, Y. 2018, s. 259-284, (Çocuğu Ziyaret Hakkı).

Ersöz, Oğuz, “4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nda Düzenlenen Boşanma Sebeplerine Genel Bakış”, The Journal of Social Sciences, Y. 3, C. III, S. 5, 2019, s. 230-247.

Esener, Turhan, “Boşanmanın Fer’i Neticelerine Dair Mukaveleler”, AÜHFD, C. VIII, S. 3-4, 1951, s. 610-628.

Eyüboğlu, Aysel, Anlaşmalı Boşanma, Anadolu Üniversitesi, SBE Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1998.

Feyzioğlu, Feyzi Necmettin, **Özakman,** H. Cumhur ve **Sarıal,** M. Enis, Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul, 1986.

Gayretli Aydın, Seda ve **Yazıcı,** Ali Said, “Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde İspat Karineleri”, Trabzon Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. I, S. 1, Eylül 2023, s. 1-29.

Gedik, Fuat, “Boşanma”, İstanbul Barosu Dergisi, C. XXVIII, S. 6, Haziran 1954, s. 345-357.

Geiser, Thomas, “Verbindlichkeit von Scheidungskonventionen, Festschrift für Ingeborg Schwenzer zum 60. Geburtstag; Private Law (Band I)- National Global Comparative (Band II)”, Bern 2011, s. 545-560 aktaran **Seçer**, Öz, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, S. 2, 2016, s. 259-286.

Genç Arıdemir, Arzu, “Türk Hukukunda Anne ve Babası Evli Olan Çocuğun Soyadı ve Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar”, YÜHFD, Prof. Dr. Erhan Adal’a Armağan, C. VIII/IV, Özel Sayı, 2011-2012, s. 731-753.

Gençcan, Ömer Uğur, “Anlaşmalı Boşanma Davalarında “Anlaşma” Aldatmacası”, Bursa Barosu Dergisi, C. XXXVI, S. 92, Mayıs 2012, s. 37-40, (Anlaşmalı Boşanma).

Gençcan, Ömer Uğur, Boşanma Hukuku, C. II, Genişletilmiş 12. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2023.

Gençcan, Ömer Uğur, Velayet Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015, (Velayet).

Görgün, Şanal, **Börü**, Levent, **Toraman**, Barış ve **Kodakoğlu**, Mehmet, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2017.

Güler, Zeynep, Türk Hukuku’nda Kadının Soyadına İlişkin Gelişmeler Çerçevesinde Çocuğun Soyadı, İstanbul Kültür Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Aralık 2018.

Gümüş, Mustafa Alper, Teoride ve Uygulamada Evliliğin Genel Hükümleri ve Mal Rejimleri, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2008.

Günay, Buket, Boşanmada Maddi ve Manevi Tazminat, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2019.

Gündüz Çoban, Büşra, “Velayeti Annede Bulunan Çocuk ile Baba Arasında Kişisel İlişkinin Sağlanmadığı Hallerde Çocuğun Üstün Yararı Açısından Soyadı”, Yeni Fikir Dergisi, C. XV, S. 30, Y. 2023, s. 49-59.

Güneş, Zeynep Naz, “Almanya ve İsviçre Örnekleriyle Türk Hukukunda Birlikte Velayet”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (150), 2020, s. 157-178.

Güneşlioğlu, Filiz, Boşanma ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, Bahçeşehir Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009.

Gürdoğan, Burhan, “Boşanma Davalarına İlişkin Usûl Hükümleri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı 1925-1977, C. II, Boşanma Hukuku Haftası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 407, Ankara, 1977, s. 205-218.

Gürsoy, Kemal Tahir, Boşanma Hukukunun Tarihi Gelişimine Bir Bakış ve Boşanma Sebeplerinde En Yeni Gelişmeler, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975, C. II, Boşanma Hukuku Haftası, Sevinç Matbaası, Ankara, 1977.

Gürsoy, Kemal Tahir, Rızaya Dayanan Boşanma, Ankara Hukuk Fakültesi Ellinci Yıl Armağanı 1925-1975, C. II, Boşanma Hukuku Haftası, Sevinç Matbaası, Ankara, 1977, (Rızaya Dayanan Boşanma).

Hatemi, Hüseyin ve **Gökyayla**, Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2015.

Hatemi, Hüseyin ve **Kalkan Oğuztürk**, Burcu, Aile Hukuku, 4. Bası, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2014.

Hatemi, Hüseyin ve **Serozan**, Rona, Aile Hukuku, 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

Hatemi, Hüseyin, Aile Hukuku, 10. Baskı, Onikilevha Yayınları, İstanbul, 2023.

Hausheer, Heinz, **Geiser**, Thomas ve **Aebi-Müller**, Regina, Das Familienrecht des Schweizerischen Zivilgesetzbuches, Bern 2014 aktaran **Seçer**, Öz, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, S. 2, 2016, s. 259-286.

Havutçu, Ayşe, Evlilik Birliğinin Temsili, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2006.

Helvacı, Serap ve **Erlüle**, Fulya, Medeni Hukuk, Legal Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2021.

Helvacı, Serap, “İsviçre ve Türk Hukuklarında Boşanma Sebepleri”, Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı, C. II, Beta Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 1151-1169.

Hoşlan, Özkan Cavit, Anlaşmalı Boşanma Protokollerine İlişkin Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi, Medeni Hukuk Alanındaki Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumları, Cilt II: Aile Hukuku, On iki Levha Yayınları, 2019.

İşintan, Pelin, “Anayasa Mahkemesinin 8.12.2011 Tarihli Kararı Işığında Türk Hukukunda Velayet Hakkı Kendisine Verilmiş Kadının Çocuğun Soyadını Seçme Hakkı Mevcut Mudur?”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2012/1, s. 265-279.

İçöz Demirel, Derya ve **Kömür,** Ebru, Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Düzenlenmesi ve İhlali, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2023.

İnan, Ali Naim, Çocuk Hukuku, Ankara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1968.

İpek, Ali İhsan, Türk Hukukunda Genel Boşanma Sebepleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

Kaçak, Nazif, Boşanma, Nafaka, Mal Rejimleri, Velayet, Kartal Yayınevi, 1. Basım, Ankara, 2004, (Nafaka).

Kaçak, Nazif, Boşanmada Mal ve Paraların Paylaşılması, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 2012.

Kandil, Seher, Türk Hukukunda Terk Sebebiyle Boşanma (TMK m.164), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

Karaca Öz, Ayşe, “Anlaşmalı Boşanma Davasından Sonra Nafaka Talebinde Bulunulmasına İlişkin Değerlendirme”, Uluslararası Necmettin Erbakan Hukuk Kongresi, Tam Metin Bildiri Kitabı, 2022, s. 373-384.

Karakimseli, Ayşe, Eşler Arasındaki Yasal Mal Rejimine Karşı Alacaklıları Koruyucu Düzenlemeler, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2017.

Keskin, Alper, Boşanma Davaları, C. I, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017.

Kılıçoğlu, Ahmet M., Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş, Güncelleştirilmiş 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2020.

Kılınç, Ayşe Nur ve **Kılınç**, Ahmet, “Mehrin Türk Pozitif Hukuku Açısından Yeniden Değerlendirilmesi Gerekliliği”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. X, S. 1, 2019, s. 103-118.

Kıraç Adır, Esmâ, “Çocuk İle Üçüncü Kişiler Arasında Kişisel İlişki Kurulması”, Prof. Dr. Ali Naim İnan Anısına Çocuk Hukuku Armağanı, editör Doç. Dr. Yıldız Abik, s. 413-446, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1. Baskı, Ekim 2022.

Kırbaş, Özlem, Türk Hukukunda Eşlerin Anlaşmasına Dayanan Boşanma, İstanbul Üniversitesi SBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.

Koçhisarlıoğlu, Cengiz, Boşanmada Birlikte Velâyet ve Yasanın Aşılması, 1. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.

Koyuncu Aktaş, Nihan, Anlaşma Temeline Dayalı Boşanma Davalarında Hâkimin Yoksulluk Nafakasına Müdahalesi, İstanbul Hukuk Mecmuası 79/3, İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2021.

Köprülü, Bülent ve **Kaneti**, Selim, Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989.

Köseoğlu, Bilal ve **Kocağa**, Köksal, Aile Hukuku Uygulaması, Ekin Basın Yayın, 1. Baskı, Bursa, 2011.

Köseoğlu, Bilal, “Boşanma Hukukunda Kusur İlkesinin Önemi”, Terazi Hukuk Dergisi, C. I, S. 1, Eylül 2006, s. 7-14.

Kucuroğlu, Zeynep, Boşanmanın Kişisel Sonuçları, Marmara Üniversitesi, SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Kulaklı, Emrah, “Ziyet Eşyasına İlişkin Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. XXV, S.1, Haziran 2019, s. 262-276.

Kuntalp, Erden, “Mutlak Boşanma Sebepleri”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 50. Yıl Armağanı (1925-1975), C. II, Boşanma Hukuku Haftası, Ankara, 1977, s. 113-125.

Kurt, Leyla Müjde, “Boşanma Durumunda Birlikte (Ortak) Velâyet”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(2), 2018, s. 157-186.

Kuru, Baki, Medeni Usul Hukuku, İstanbul, 2016.

Meydan, Nihat ve **Yapal**, Fadime, Boşanma ve Mal Rejimi, Zigana Yayınları, İstanbul, 2012.

Milashı, Gad Franko, Hukuki Bilgiler Mecmuası, Hanrı Zelliç ve Mahdumu Basımevi, İstanbul, 1936.

Mirhanogulları, Mustafa Faruk, Boşanma Hukukunda Manevi Tazminat, Marmara Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.

Mortaş, Süleyman, “Evlenen Kadın İle Velayeti Kadına Bırakılan Çocuğun Soyadının Belirlenmesinde “Kocanın Soyadı” Parametresi”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XX, S. 2, 2016, s. 311-370.

Nomer, Haluk Nami, “Anlaşmalı Boşanma Protokolünden Dönülebilir mi?”, YÜHFD, C. XVIII, 2021/2, s. 583-591.

Nomer, Haluk Nami, “Avrupa Birliği’ne Üye Devletlerde ve Türkiye’de Evlenen Kadının ve Ortak Çocuğun Soyadı”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. XXII, S. 2, 2002, s. 421-450, (Kadının Soyadı).

Oğuzman, M. Kemal ve **Dural**, Mustafa, Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1998.

Oğuzman, M. Kemal ve **Öz**, M. Turgut, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. I, 14. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2016.

Oktay Özdemir, Saibe, “Türk Hukukunda Boşanma Sisteminde Revizyon İhtiyacı”, Kamu ve Özel Milletlerarası Hukuk Bülteni, S. 1, Y. 35, 2015, s. 29-46.

Oruç, Murat, “Evli Kadının Münhasıran Bekârlık Soyadını Kullanabilmesi”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 7, S. 27, Temmuz 2016, s. 451-465.

Öcal Apaydın, Bahar, “Son Yargı Kararları Işığında Kadının Soyadı Meselesi Çözümüne Kavuşturulmuş Mudur?”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VI, S. 2, Y. 2015, s. 435-458.

Öncü, Özge, “Eşlerin “Anlaşmalı Boşanma” Çerçevesinde Mal Rejiminin Tasfiyesine Yönelik Olarak Yaptıkları Anlaşmalar Ve Bu Anlaşmaların Uygulamada Doğurduğu Sorunlar”, DEÜHFD, Prof. Dr. Şener Ertaş’a Armağan, C. XIX, Özel Sayı, 2017, s. 793-835.

Özcan, Cem, “Fransız Hukukunda Mahkeme Dışı Anlaşmalı Boşanma”, Legal Hukuk Dergisi, C. XVII, S. 194, 2019, s. 647-660.

Özçelik Çalış, S. Gizem, Aldatılan Eşin Manevi Tazminat Talebi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.

Özdamar, Demet, **Kayış**, Ferhat, **Yağcıoğlu**, Burcu ve **Akgün**, Aliye, Yasal Mal Rejimi ve Tasfiyesi, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara, 2021.

Özdemir, Hayrunnisa ve **Ruhi**, Ahmet Cemal, Çocuk Hukuku, On İki Levha Yayıncılık, 4. Baskı, Ankara, 2022.

Özdemir, Nevzat, Türk-İsviçre Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, Beta Yayınevi, İstanbul, 2003.

Özden, Makbule Tuğçe, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Nedeniyle Boşanma, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Özen, Burak, “Soyadının Soybağı Yoluyla Kazanılması ve Bu Yolla Kazanılan Soyadında Değişiklik Yapılması”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, C. XVI, S. 3-4, 2010, s. 171-194.

Özgül, Mehmet Emin, “Ortak Hayatın Kurulamaması (Fiili Ayrılık) Sebebiyle Boşanma Davası”, Selçuk Üniversitesi HFD, C. XXIX, S. 3, 2021, s. 2347-2385.

Özkan, Hasan, Aile Hukuku Davaları ve Tatbikatı, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2005.

Öztan, Bilge, Aile Hukuku, 6. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.

Öztürk, Barış Can, Birlikte Velayet, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

Öztürk, Özge, Genel Boşanma Sebepleri, Marmara Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

Özüğür, Ali İhsan, Mal Rejimleri, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2011.

Özüğür, Ali İhsan, Türk Medeni Kanununun Yeni Düzenlemelerine Göre Gerekçeli-Açıklamalı-İçtihatlı Nafaka Hukuku Kanunlar-Milletlerarası Sözleşmeler-Yönetmelikler, Seçkin Yayınları, Genişletilmiş Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara, 2004, (Nafaka).

Parlak, F. Tülay, “Türk Medeni Kanunu’nun 166. Maddesinin 2. Fıkrasına İlişkin Sorunlar”, İzmir Barosu Dergisi, C. LXXXIV, S. 3, Eylül 2020, s. 37-60.

Pehlivan, Mehmet Gökhan, “Soyadı Kavramı ve Küçüklerin Soyadı İle Velayet Hakkı Arasındaki İlişkinin Yargı Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 2016 (7), s. 793-829.

Pekcanitez, Hakan, **Atalay**, Oğuz ve **Özekes**, Muhammet, Medeni Usul Hukuku, Oniki Levha Yayınları, 7. Bası, İstanbul, 2019.

Pekcanitez, Hakan, **Atalay**, Oğuz, **Sungurtekin Özkan**, Meral ve **Özekes**, Muhammet, İcra ve İflas Hukuku, Yetkin Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 2013.

Peksöz, Vildan, “Ziyet Eşyalarının İadesi Davasında İspat Yükü”, İstanbul Hukuk Mecmuası, C. LXXIX, S. 1, 2021, s. 193-209.

Reisoğlu, Safa, Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Beta Yayıncılık, 24. Bası, İstanbul, 2013.

Ruhi, Ahmet Cemal, Nafaka Hukuku, Seçkin Yayınevi, 2. Basım, Ankara, 2005, (Nafaka).

Ruhi, Ahmet Cemal, Türk Hukukunda Boşanma, Boşanmanın Sonuçları, Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2004.

Sağiroğlu, Mehmet Şerif, Ziyet Davaları, Legal Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2013.

Saleh, Muhsen Abdulkader, Türk ve Irak Hukukunda Genel Sebeplere Dayanarak Boşanma ve Sonuçları, Ankara, 2014.

Sargın, Elif, “Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanmanın Şartları Üzerine Bir İnceleme”, SÜHFD, C. XXVIII, S. 1, 2020, s. 349-387.

Sarı, Suat, “Evlilik Birliğinde Ana ve Babanın Velayeti Birlikte Kullanması”, Legal Hukuk Dergisi, C. V, S. 49, Ocak 2007, s. 83-94.

Sarı, Suat, Evlilik Birliğinde Yasal Mal Rejimi Olarak Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi, 1. Baskı, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2007, (Mal Rejimi).

Saymen, Ferit H. ve Elbir, Halid K., Türk Medeni Hukuku, C. III, Aile Hukuku, Hak Kitabevi, 2. Bası, İstanbul, 1960.

Schwarz, Andreas B. (çev. Bülent Davran), Aile Hukuku, C. I, 2. Baskı, İstanbul, 1946.

Seçer, Öz, “Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, S. 2, 2016, s. 259-286.

Seçer, Öz, “İsviçre ve Türk Hukuklarında Anlaşmalı Boşanma ve Fiili Ayrılık Sebebiyle Boşanma”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi, C. 0, S. 63-64, 2009, s. 39-69, (İsviçre ve Türk Hukuku).

Selçuk, Seyhan, “Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet”, AÜHFD, 73(1), 2024, s. 309-354.

Serdar, İlknur, “Birlikte Velayet”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. X, S. 1, 2008, s. 155-197.

Serdar, İlknur, “Kişisel İlişki Kurma Hakkı”, Prof. Dr. Ünal Narmanlıoğlu’na Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IX, Özel Sayı, İzmir, 2007, s. 739-781, (Kişisel İlişki Kurma).

Serin Of, Emine, Boşanmanın Mali Sonuçları, Selçuk Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2008.

Serozan, Rona ve Engin, Baki İlkay, Miras Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012.

Serozan, Rona, Çocuk Hukuku, Vedat Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul, 2017.

Steck, Daniel, “Scheidungsplanung?-Gedanken zur Rechtsnatur und Bindungswirkung der Scheidungsvereinbarungen, Festschrift für Ingeborg Schwenzer zum 60.

Geburststag; Private Law (Band I)- national global comparative (Band II)", Bern 2011, s. 1623-1635 aktaran **Seçer, Öz**, "Anlaşmalı Boşanmada Eşlerin Yaptıkları Anlaşma", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VII, S. 2, 2016, s. 259-286.

Sümer Turğut, Dilan, Anlaşmalı Boşanma ve Sonuçları, Çankaya Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Aralık 2019.

Şanlı Yalın, Şeyda, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, İstanbul Aydın Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.

Şanver, Şerafettin, Evliliğin Kırmızı Çizgileri Boşanma Davaları El Kitabı, 2. Basım, Bilge Yayınevi, Ankara, 2009.

Şeker, Hilmi, "Birlikte Yaşamaya Ara Verilmesi, Boşanma ve Ayrılık Davalarında Geçici Önlem Olarak Müsterek Çocuklarla Kişisel İlişki Tesisi ile Velayet Hakkına Dair İnceleme ve Çözüm Önerileri", Adalet Dergisi, 95(17), 2003, s. 114-129.

Şener, Esat, İçtihatlı Açıklamalı Türk Medeni Kanunu, C. I, 3. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1998.

Şıpka, Şükran ve **Özdoğan**, Ayça, Yargı Kararları Işığında Soru ve Cevaplarla Eşler Arasındaki Malvarlığı Davaları, 2. Bası, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2017.

Şimşek, Mustafa, "Uygulamada Mal Rejimi Davaları", TBB Dergisi, C. 0, S. 99, Y. 2012, s. 381-395.

Şirin, Şükrü, "İslâm Hukukunda Mehir Davaları, Marife Dinî Araştırmalar Dergisi", C. XV, S. 2, Kış 2015, s. 298-319.

Tanrıver, Süha, Medeni Usul Hukuku, Ankara, 2018.

Tanrıver, Süha, "Şarta Bağlı Hüküm Kavramı ve Verilip Verilemeyeceği Sorunu", Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. XIX, S. 4, Aralık 1998, s. 45-50, (Şarta Bağlı Hüküm).

Taşkın, Pelin, "Çocuğun Soyadıyla İlgili Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C. LI, S. 2, 2018, s. 69-94.

Tekben, Tuğçe, “Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma Üzerine Bir İnceleme”, YÜHFD, C. XVIII, 2021/2, s. 1077-1130.

Tekin, Helin Neval, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma, Bahçeşehir Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.

Tekin, Müberra, Boşanmanın Çocuklar Bakımından Hukuki Sonuçları, Kırıkkale Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.

Tekinay, Selahattin Sulhi, **Akman,** Sermet, **Burcuoğlu** Haluk ve **Altop,** Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul, 1993.

Tekinay, Selahattin Sulhi, Türk Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, 7. Baskı, İstanbul, 1990.

Topuz, Seçkin, Boşanma Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2012.

Tuncer Kazancı, İdil, “Bir Yargıtay Kararı Işığında Eşlerin Anlaşmalı Boşanma ile Alacaklılarından Mal Kaçırmalarının Tasarrufun İptali Davasına Konu Edilmesi Sorunu”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. VI, S. 2, 2015, s. 401-423.

Tunçomağ, Kenan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. I, 6. Bası, Sermet Matbaası, İstanbul, 1976.

Turhan, Mehmet İbrahim, “Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma ve Anlaşmalı Boşanmada Karşılaşılan Hukuki Meseleler”, Terazi Hukuk Dergisi, S. 186, Şubat 2022, s. 97-109.

Tutumlu, Mehmet Akif, Yeni Türk Medeni Kanununun Hükümlerine Göre Evliliğin Butlanı Boşanma, Ayrılık Sebepleri ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları, 2. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara, 2006.

Türkmen, Ahmet, “Yargıtay’ın Bağışlama Yaklaşımı Çerçevesinde Mehir ve Mehrin Geri Alınması”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XXII, S. 2, 2020, s. 541-576.

Uçar Toksöz, Derya, “Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Halinin Bir Görünüm Biçimi Olan Anlaşmalı Boşanma İmkânının Türk Hukuku Çerçevesinde

Değerlendirilmesi”, İzmir Democracy University Social Sciences Journal IDUSOS, 1(2), 2018, s. 44-62.

Uluç, Yusuf, Mal Rejimleri ve Tasfiyesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.

Uyumaz, Alper ve **Erdoğan**, Kemal, “Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 1, Y. 2015, s. 119-169.

Uzun Kazmacı, Özge, “Anlaşmalı Boşanma Kararı ile Tescilsiz Kazanımda Uygulamaya İlişkin Değerlendirmeler”, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVII, S. 206, Y. 2022, s. 107-126.

Uzun, Mine, Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası, Vedat Kitapçılık, 1. Basım, İstanbul, 2013.

Ünal, Akın, “Fiili Ayrılık Nedeniyle Boşanma”, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. II, S. 1-2, 2007, s. 291-311.

Ünlütepe, Mustafa, Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2019.

Ürem Çetinel, Merve ve **Güneş**, Biset Sena, “Mahkeme Dışı Boşanma Kurumu ve Türk Hukukunun Bu Kuruma Yaklaşımı”, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, S. 2020/1, Y. 5, s. 309-340.

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, Ailenin Çilesi Boşanma, 1. Basım, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1976, (Ailenin Çilesi).

Velidedeoğlu, Hıfzı Veldet, Türk Medeni Hukuku, C. II, Aile Hukuku, Sermet Matbaası, 4. Bası, İstanbul, 1960.

Yalçinkaya, Namık ve **Kaleli**, Şakir, Yeni Boşanma Hukuku, 2. Baskı, Türk Hava Kurumu Basımevi, 1988.

Yardımcı Çınar, Yelda, Edinilmiş Mallara Katılma Rejiminde Terekenin Tasfiyesi ve Sağ Kalan Eşin Talepleri, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Mart 2022.

Yargıç, Zeynep, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma Davası ve Hukuki Sonuçları, İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

Yavuz, Nihat, Öğreti ve Uygulamada Nafaka, Nişan ve Eşlerin Katkı Payı ile İlgili Davalar, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

Yeğin, Diren, “Türk Hukukunda Boşanma Sebeplerinin İncelenmesi”, TBB Dergisi, S. 161, 2022, s. 225-251.

Yetik, Nurten, Boşanma, Anlaşmalı Boşanma ve Mal Rejimleri, Bilge Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2008.

Yıldırım, Abdulkerim, Türk Aile Hukuku, Savaş Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Nisan 2014.

Yıldırım, Necdet, Uygulamada Boşanma Davaları ve Boşanma Davalarının Sonuçları, Pratik Uygulama Kitabı, Kartal Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2008.

Yılmaz Bilgin, Esra Pınar, Türk Hukukunda Anlaşmalı Boşanma (Tmk.m.166/f.3), Maltepe Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2015.

Yılmaz, Canan, “Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması”, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, Y. 35, S. 1, 2015, s. 103-141.

Yılmaz, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, 10. Baskı, Ankara, 2011.

Yücel, Sevtap, “Yargıtay Kararları Işığında Anlaşmalı Boşanma Davası Sonrasında Nafaka ve Tazminat Talepleri”, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, S. 1, Ocak 2018, s. 239-257.

Yücel, Yeliz, Türk Medeni Hukukunda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı, İstanbul Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018.

Yücer Aktürk, İpek, “Kadınlara Özgü Bekleme Süresi ve Sınırlı Evlenme Yasağı Sorunu”, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IX, S. 2, Temmuz 2023, s. 195-208.

Zararsız, Abdulmuttalip, Boşanma Davalarında Maddi ve Manevi Tazminat, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, SBE Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2019.

Zehir, İlknur Pınar, Boşanmanın Yan (Feri) Sonuç Sözleşmeleri, İstanbul Ticaret Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2017.

Zevkliler, Aydın, **Acabey**, Beşir ve **Gökyayla**, Emre, Medeni Hukuk Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2000.

Zevkliler, Aydın, **Ertas**, Şeref, **Havutçu** Ayşe ve **Gürpınar**, Damla, Medeni Hukuk Temel Bilgiler, 7. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012.

Zeytin Çağrı, Gözde, Boşanmada Maddi Tazminat, Maltepe Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020.

Zeytin, Zafer ve **Ergün**, Ömer, Türk Medeni Hukuku, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2013.

Zeytin, Zafer, Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi, Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2008.

Elektronik Kaynaklar

www.mevzuat.gov.tr

www.anayasa.gov.tr

<https://karararama.yargitay.gov.tr/>

www.goc.gov.tr

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})

<https://www.lexpera.com.tr/>

<https://dergipark.org.tr/tr/>

<https://www.ilhanhelvacidersleri.com/anasayfa>

www.jurix.com.tr